

ÜÇ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. Fiyatı 7,5 YTL

KIZILCIK

2010 YAZ 39

Giovanni Bellini

Ayfer Coşkun

Küresel kriz ve AB

İzzettin Önder

**Referandum: Evet'çi,
Hayır'cı, boykotçu solculuk**

Hüseyin Hasançebi

Değişimin hangi evresindeyiz?

Orhan Aydın

**CHP'nin gelecek
perspektifleri**

Oğuz Oyan

Birikimin hamalları kadınlar.

Nevra Aktimur

Eksen ve dingil

Yavuz Alogan

Bölge ve Türkiye

Cumhuriyet Halk Partisi

Özcan Çağlar

**AKP'nin üçüncü dönemi
açılırken**

Kaan Toker

Thomas Mann

Bülend Tuna

Halide Edip'in biyografisi

Yeşim Dinçer

Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Giovanni Bellini

3. 1 Mayıs 2010 Taksim
4. Şaka gibi
5. Mesleki deformasyon
6. Hayat ağacı
10. Küresel kriz, Yunanistan, AB ülkeleri ve Euro
İzzettin Önder
19. Referandum: Evet'çi, Hayır'cı, Boykotçu Solculuk
Hüseyin Hasançebi
22. CHP'nin gelecek perspektifleri
Oğuz Oyan
32. Değişimin hangi evresindeyiz?
Orhan Aydın
38. Eksen ve dingil
Yavuz Alogan
45. Bölge ve Türkiye
Ömer Bedri Canatan
46. Gemi
Halim Togan
47. 1 Mayıs
Osman Şengül
48. Kızılçık sopası
56. Cumhuriyet Halk Partisi
Özcan Çağlar
61. Seçme sınavları niçin yapılıyor?
Cemal Candaş
64. AKP'nin üçüncü dönemi açılırken
Kaan Tokar
69. Oylanan 12 Eylül Anayasasıdır
Cemal Polat
71. Birikimin hamalları kadınlar
Nevra Aktimur
78. Giovanni Bellini
Ayfer Coşkun
80. Cahit Sıtkı Tarancı ve Ziya Osman Saba
Yalçın Yusufoğlu
88. Halide Edip'in Biyografisi
Yeşim Dinçer
90. Savaş ve barışa
ödenen bedeller
Bülent Tuna

Barosso

Adam ne dedi?

Yunanistan, Portekiz ve İspanya'da askerî darbeler olabilir diye herkesi "ikaz" etti. Siz "ikaz"ı boşverin, TEHDİDİ görün!

Her hâlükârda, böyle bir şeyin o ağızda telâffuz edilmesine ne diyorsunuz? Adam Avrupa Birliği'nin başı!

Söylediği, askerî darbeye işlev biçmek değilse ne?

Obama

İsveç merkezli internet sitesi Wikileaks'te yayınlanan resmî ABD belgelerinden. (Hürriyet, 27 Temmuz 2010):

"ABD Özel kuvvetlerine bağlı 'siyah' birimler Tâliban liderlerini yargısız infaz ediyor. Sadece bu uygulama değil, bu uygulama sırasında yaşanan sivil katliamları da kamuoyuna açıklanmıyor. NATO birlikleri kendilerine yaklaşan araçlara intihar saldırısı korkusuyla yok yere ateş açabiliyor. İngiliz askerleri 16 çocuğu böyle öldürdü. Fransız askeri 2008'de bir okul servisini tarayarak 8 çocuğu vurdu. Polonya birlikleri ise Tâliban'dan intikam almak amacıyla 2007'de bir köy düğününe düzenledikleri havan toplu saldırıda hâmile bir kadın dahil 6 sivil katletti..."

Ne bu?

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Turabi Yerli, Hüseyin Hasançebi, Bülent Güner, Kaan Tokar, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arıkel

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Bülent Güner İrtibat Adresi: K. Karabekir Cad. 7/33, Erenköy-İSTANBUL Tel: (0216) 418 92 82, Faks: (0212) 245 48 13 Posta Çeki Hesap No: 1052647-Züleyha Nur. Kızılçık e-posta: kiziloik2004@yahoo.com Basım: Kilim Matbaası

Ahn ölülerinizi gidin!

Maden kazasında yeraltında kalıp ölen 30 işçinin yakınlarının acısını paylaşmaya Karadon'a gitti ve yine içinden geldiği gibi konuştu.

Bir kere daha kadere bağladı ölümleri. Bu işin naturası bu, aç kalmak istemiyorsanız katlanacaksınız, başınıza yanın demeye getirdi.

Bu ülkenin başbakanı!

İşinin, mevkiinin acemisi mi? Değil. Yirmi şu kadar yıldır aktif siyasetin içinde, üstelik dini bütün Müslüman.

"Halkı"na ömür ve kader biçmeyi kendine hak belliyor.

Suç yeri müdavimleri!

Bu ülkede bir Enerji Bakanı var. Bir de Çalışma Bakanı. İkisinin de en önde gelen işi nedir dersiniz?

Maden kazalarında ölenlerin ailelerini teselli etmek için ordan oraya koşturmak! Bir gün bir yerdeyseler, bir başka gün bir başka yerde hazır ve nâzırlar. Kan tutmuş kaatiller gibi...

Maden kazası denilen cinayetlerin doğrudan suç ortakları!

Karadon'da 30 işçinin böyle bir cinayete kurban verilmesi ardından daha kaç tane maden "kazası" haberi sükün etti, saydınız mı?

Kuzu'ya bak!

TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Bay Kuzu konuşuyor:

"Referandum kabul edildikten sonra da Anayasa Mahkemesi dâvaya bakamaz. Çünkü bütün şekil eksikliklerini millet gidermiş olur." (Radikal, 10 Haziran 2010.)

Öp babamın elini!

İyi öyleyse, kaldıralım TBMM'yi, her bir şeye referandumlarla karar verilsin.

AKP hükümeti çalsın, "Halkımız" oynasın!

KIZILCIK

Kürtlerin kendi istedikleri gibi yaşama iradesi

"Şunun bunun taşeronu!" "Etnik milliyetçiliğe tapınma!" "Savaş ağaları!" "Bittiler... Son çırpınışları!"... Malûm teraneler! Hepsi, Kürt özgürlük hareketinin modern yapılanmasının katettiği mesafeyi ve bugün vardığı aşamayı hazmedemeyen, bunu Kürtlere çok görenlerin örtülü/örtüsüz aklına pelesenk! Ulusalçısı, liberali (ve liberal solcusu) aynı nakaratta buluşuyorlar, çünkü aynı maksadı paylaşıyorlar:

PKK'nin tasfiyesi!

PKK'nin tasfiyesinden söz etmek, daha hâlâ, bu ülkede bunca (12-15 milyon) Kürdün yaşamadığı varsayımı üzerinde kumdan şatolar inşa etmektir. Bu insanların kendi kimliklerine düşkün, gururlu insanlar olduklarını, Türkçeden gayri kendi anadilleri olduğunu inkârdir: büyük çoğunluğunun üzerinde yaşadıkları topraklarda kendilerine ait bir tür siyasî organizasyona sahip olma hak ve iradesini hiçe saymaktır.

Çözüm –ve barış– için ister istemez PKK'nin dolaylı veya dolaysız muhatap alınması mı gerekiyor? Hâşâ! Devlet kimi muhatap alacağını tam bilemese de, kimi asla almayacağını her zaman bilir. Önce beli kırılana ya da teslim bayrağını çekene kadar, devlete emanet edilmiş kaç hayatın daha karşılıklı harcanmasına malolacaksa olsun, savaşa devam... Ondan sonra "barış"! Yani Kürtlersiz barış!

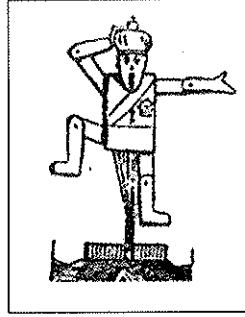
Bunda asker olsun, sivil olsun inat edenlerin indinde barıştan kastın son tahlilde ve icabı halde 12 Eylül'den aşağı kalmayacak bir zulüm ve hukuksuzluk dönemi, yani adıyla sanıyla bir *Pax Turcica* olacağı kesindir. Kürt halkı bu saatten sonra buna boyun eğmez. Türklerin de aklı ve vicdanı şaşmamış olanları öyle bir "barış"ın suçunu kimseyle paylaşmayacaklardır.

Her şey, her olgu, her yeni gelişme PKK'nin tasfiyesi diye bir şeyin fiilen gerçekleşmeyeceğini gösteriyor. Çünkü Türkiye Kürtlerinin bir vakitler Sadun Aren hocanın dediği gibi "Kendi istedikleri gibi yaşama" özlemiyle devinmekte olan Kürt özgürlük hareketi bugün vardığı aşamada PKK'yi soğurmuş, kendine maletmiştir. PKK somut ve nesnel bir gerçeklik olarak, elindeki silahla değil, Kürtlerle vardır. Her renkten ve meslekten Türk milliyetçilerinin C.Başkanının ağzından, "Bittiler, tükendiler, hiç bir çareleri kalmadı, son demlerini yaşıyorlar!" diye mızıldanmaları bundandır. Onlar PKK'yi kasdederek, "Bitti, tükendi" dedikçe Kürt halkı giderek daha da pekişen bir iradeyle karşılına dikiliyor. Kürt sorununun çözümü cumhurbaşkanlarının, başbakanların, ordu kumandanlarının, muhalefet liderlerinin –yani devletin– "âkil iradesi"ne ve "insancıl vicdanı"na bağlı olmaktan çıkıyor.

Kürt ve Türk anaların ağlamaması kadar, Kürtlerle Türklerin, örtülü/örtüsüz Türk milliyetçilerine rağmen her iki halkın ortak değerlerini birlikte yaşatmaya ve savunmaya, ucu "Başka Bir Dünya"ya açık ortak geleceklerini kurmaya elverecek sahici bir barışa kavuşmalarının yolu bu gerçeğin idrakinden geçecektir.

1 Mayıs gölge boksı

Kutlama programı Timur Selçuk ile başlıyor ve Ruhi Su Dostlar Korosu ile sürüyor. Ardından Mustafa Kumlu çıkıyor kürsüye ve yuhalanıyor, inmek zorunda kalıyor. Tekel işçileri Kumlu'yu kürsüden indiriyorlar. Sonra kürsü sahipsiz kalıyor ve KESK başkanı Evren'in konuşması dışında konuşma olmuyor, kimilerine göre yüz elli bin, kimilerine göre beş yüz bin kişi –bir yandan henüz gelenler, bir yandan gidenler– dağılma sürecine giriyor.

1 Mayıs 2010 Taksim'in kısa özeti bu. Tabii ki herkes kendi penceresinden bakıyor. Siyasi hareketler, sol gruplar, sendikalar, köşe yazarları, AKP'ciler, orta yolcular. "Savaşık, kazandık!" diyenler. "İşte demokrasi bu!" diyenler. "Ergenekon gitti, 1 Mayıs temiz geçti," diye sevindirik olanlar...

Kızılçık okurları o gün ve ertesi gün nelerin olduğunu ve yazıldığını takip etmişlerdir.

Geniş olarak tekrarlamaya gerek yok. İki ana başlık altında değerlendirebiliriz. Birincisi: "Savaşık, kazandık!" söylemi. Neyin savaşı idi, kimle beraber nasıl savaşık ve ne kazandık sorularından bağımsız bir kazanım algısının siyaseten bir şey ifade etmediğini ve hiç bir işe yaramadığını görmek lazım. Bir şeyin kazanım olarak algılanması için (tabii ki Marksistler için) sınıf savaşımında işçi sınıfı lehine ve sermaye sınıfı aleyhine bir durum yaratılmış olmalıdır. Sınıfsal dengelere şu ya da bu oranda bir etkide bulunmayan bir şeyi kazanım olarak algılamak bir kayıp olarak da okunabilir.

Taksim'de onca yıl sonra yine 1 Mayıs kutlaması yapılması bizatihi bir kazanım olmamıştır, ama kazanıma çevrilebilir bir şey olmuştur. Sonrası süreçte bunu kazanıma çevirme başarılı mı, ya da önümüzdeki süreçte başarılacak mı, orası hiç belli değil. Ancak zarar hanesine de yazılmadığı söylenebilir. Bunda kısmen Tekel işçilerinin rolü olmuştur. Kürsü Kumlu'ya bırakılmayarak bir anlamda sermayenin hükümetinin etki alanının genişletmesinin aracı bir sendikal anlayışa teslim olunmamıştır. Ne ki, bu bir kazanım değil, olsa olsa kaybın önlenmesi idi. Bu sayede, ertesi gün, sermayenin son dönem hükümetinin oynadığı "demokratik" rolü için 1 Mayıs'ın medya aracılığı ile malzeme

olarak kullanılması her şeye rağmen kısmen gerçekleşebildi.

Buradan ikinci söyleme, "AKP demokratik açılıma devam ediyor," söylemine geçebiliriz. "Ergenekon" karşıtı tüm liberal, okumuş yazmış, kendine solcu, vs. diyen kişiler tarafından yoğun bir şekilde dile getirilen bu söyleme karşı kimse, "Yahu sekiz yıldır bunlar iktidarda değil miydi, İstanbul'u hapishaneye çevirmiyorlar

mıydı?" sorusunu sormuyor. Aslında kimin sormasını bekliyoruz ki? Daha az önce olmuş olanı unutan ya da belki unutmak isteyen –ki bu olgu, sahiden çok kötü durumda olduğumuzu gösteriyor– bir toplum olarak öyle bir sorunun sorulmasını beklemek saçma.

Peki, bundan sonra ne olur, ne olacak?

1 Mayıs Taksim'de kutlanıyor artık! Seneye 1 Mayıs neyin günü olacak? Taksim'e çıkışımızın yıldönümü mü?

Hiç bir şey kendiliğinden bir anlam barındırmıyor. Anlam, süreç içerisinde, ya da başka bir ifade ile mücadele içerisinde kazanılır. Mücadeleden uzaklaştıkça onun yerini simgelerle doldurmaya başlıyoruz. Gerçek mücadele konularının yerini onların simgeleri alıyor. Böylece bir cins gölge boksı yapmış oluyoruz. Gölge boksunu kazanınca da kendimizi gâlip ilan ediyoruz. Sonra yeni bir gölge maçına çıkıp yeni oyunlar oynuyoruz.

Tüm bunlar gerçek mücadele sahnesinde olmamanın ya da olamamanın getirdiği sonuçlar. "1 Mayıs'da Taksim!" mücadelesini bu kadar küçümsemediğimizi düşünüyorsanız biraz 1 Mayıs tarihine göz atın. Sovyetler Birliği dışında ilk 1 Mayıs resmî tatili Hitler Almanyası'nda gerçekleşmiştir. Bu olgu bile gölge boksı ile gerçek hayat arasındaki farkı ortaya koymaya yeterlidir.

İşçiler ve bütün çalışanlar, emeğiyle yaşayanlar için 1 Mayıs'ların önemi –her 1 Mayıs'ta Taksim'de olmanın da bizler için özel önemi– işçi sınıfının burjuvaziden bağımsız örgütlü mücadelesinin temel kıstaslarından biri olmasından ileri gelir. 1 Mayıs 2010, o hedefin bir simge olmakla kalmayıp hızla bir OLGU olmaya yönelmesi gereğinin o gün Taksim'de olan ya da olmayan herkese (iyimser bir kestirimle) hatırlatmışsa... maksat hâsıl olmuştur!

Olmuş mudur?

Şaka gibi

Sekiz yıllık AKP iktidarından artık ne edip edip kurtulmak gerektiği noktasına gelindi. Peki ama bu nasıl olacaktı? Cevap gökten beklenirken bir şantaj kasedinden çıktı:

Kılıçdaroğlu!

Kılıçdaroğlu “umutsuz”ların umudu oldu. Beklenen neydi? Türkiye’nin daha demokrat, daha özgür olması. Yolsuzluk ve hırsızlıkların son bulması. Çalışanların vahşi sömürden kurtulup “mâkul sömürülme”ye hak kazanması, nisbeten daha rahat nefes alması. İşsizlerin iş bulması. Türkiye’nin AB ekseninden kopmaması. TC’nin “solsuz” kalmaması...

Bütün bunların olabilmesinin önündeki engel AKP iktidarı, çaresi ise Kılıçdaroğlu önderliğinde nihayet sosyal demokrat bir parti olma şansını yakalayan CHP idi.

Türkiye’nin eksiği Kılıçdaroğlu’ydu.

Kılıçdaroğlu’nu yeni bir umut gibi sunan ve bu ucuz numarayı, ne büyüklükte bir “sürü”nün yutacağını hesabına yatan CHP’li uyanık zevatı anladık da, saçı “sol (sosyalist)” siyasette ağarmış nicesinin de bu gelişmeden, sevinmekle kahrolmak arasında etkileneşimine ne demeli? CHP ulusalcı-devletçi yerine çakılıp kaldıkça onun terkettiği tarlada bizim “güler-yüzlü, vicdan sahibi, AB kriterlerine de cuk oturan “yeni sol”culuğumuz palazlanacaktı sözüm ona. Şimdi bu imkân da ortadan kalktı ve Ufuk Urasçılık dediğimiz şeyin nasıl boşlukta debelenmekten başka bir şey olmayacağı iyice açığa çıktı. Belli bir toplumsal tabana yaslanarak derinden yükselip gelen bir dalgayı temsil etmediğine göre Kemal Kılıçdaroğlu’nun yükselttiği umutlar dünkü –ve bugünkü– CHP’ye bağlanıyor demektir. Bu da Türkiye solunun tedavi kabul etmez “bağımlılık” hastalığına işaret eder.

CHP’nin ille de sosyal demokrat olmasını istemek ve beklemek ne demektir ve bu kim adına istenmektedir?

Birincisi, CHP niçin sosyal demokrat olacaktı? Böyle bir zorunluluk yok ve eğer varsa, Ecevitler denedi, Karayalçın denedi, dişe dokunur bir şey mi çıktı? Diyelim muradınız en azından Chavez gibi, yapamasa bile kırıp dökcek ve hesap soracak bir yiğitlik; bunu, en büyük övüncü “devlet kurmuş olmak” olan bu CHP ve onun bu lideri mi yapacak? En iyi, en has, üstelik işçi ve emekçiyle sözüm ona birlikte yürüten sosyal demokrasi Avrupa’da emekçilerin ve yoksullaşmakta olan yığınların hangi sökü-

günü dikmiş ki, Türkiye’de bir işe yarayacak! CHP’nin temel varsayımı, “halk” kandırılabilir bir “sürü”dür, her söylediği palavra olan AKP bu halkı kandırmayı becerdi ve

iktidar olduysa onun yaptığını ben de yaparım ve ben de iktidar olurumdan ibaret değil midir? Baykal liderken CHP göstermelik de olsa hiç değilse laiklik, cumhuriyet, hukuk devleti gibi, toplumun her kesimine bir yerinden

değen “genel çerçeve” sorunlarla ilgilenirken, Kılıçdaroğlu ile birlikte başlattığı “yeni” olan tek şey, AKP’nin doyurduğundan bir kaç bin fazla yoksulun karnını, cami altı tüccarı hababam usulle değil de, CHP’nin devletçiliğine yakışır görünen bir biçimde doyuracağını vâdetmesidir. Her aile –babasına değil de– anasına ayda şu kadar maaş bağlamakla sosyal demokrat ve sosyal devletçi olunacağını kim anlatmış acaba Kılıçdaroğlu’na?

Aradan sekiz yıl gibi işçi ve emekçilerin, yoksul köylü yığınlarının IMF gözetimi altında yediği uzun mu uzun bir dönem geçti. Yüz binlerce insan AKP siyaseti ile ve büyük özelleştirmelerle işinden atıldı. Araya kriz girdi ve yine bir global sermaye güdümlü AKP tercihi olarak işsizlik ve yoksulluk aldı yürüdü. Hoşnutsuz (ellerine açlık sınırı altında ya da üstünde bir şey geçmediği için değil, ellerine geçeni neye, nasıl yetiştireceklerini bilemedikleri için hoşnutsuz) yığınlar, yolunu bulsalar AKP’yi değil devirmek, bir kaşık suda boğacak kadar kin ve öfke biriktirdiler. O kadar büyük kin ve öfke öyle her babayiğidin sırtlanıp şurdan şuraya taşıyabileceği bir yük değildir. CHP bir gecede boyacı küpüne düştü de mi renk değiştirdi ki bu toplumsal öfkeyi kendine kanallı edecek ve iktidarı değiştirecek?

Solun aklını başına devşirmesi gerekiyor. AKP gibi bir iktidar ancak “Devr-i Sabık” yaratmayı, yani işçiler, emekçiler, bütün çalışanlar ve işsiz bırakılıp sürünmeye mahkum edilenler, bu topraklarda böyle bir hayatın kahrını çekenler için sahiden başka bir gelecek yaratmayı göze alan ve bunu açıkça belli eden bir iktidar hamlesiyle kurtulmak mümkün olabilir. Bu da CHP ile, CHP’nin vitrin yenileme atraksiyonları ile olacak iş değildir. Savaşçı bir sınıf mücadelesini, kalıcı bir emek cephesini zorunlu kılar.

“Yapamıyorum!” diyorsan otur oturduğun yerde. Boşa konuşma! Zaten emekçilerin de senden bir beklentisi yok. Siyaset senin neyine?

Meslekî deformasyon

“ Devleti insandan korumak için yazılmış 12 Eylül darbe anayasasını değiştirmek kötü bir şey mi?” diye soruyordu Baskın Oran. (*Radikal İki*, 16 Mayıs 2010.)

Elbette değil. Değil de, AKP'nin kendi başına ve kendi adına getirip dayattığı anayasa değişikliği kötü bir şey mi diye o saatten sonra sormak AKP iktidarının 12 Eylül darbe anayasasına dört elle sarılmasına onay vermenin ta kendisi değil miydi? Söz konusu anayasa değişikliğiyle 12 Eylül darbe anayasası mı değiştirilmek isteniyordu? Yoksa değişiklik denilerek yapılmak istenen, 12 Eylül darbe anayasasını kimi can alıcı tek tek maddeleriyle olduğu kadar, genel çerçevesi ve ruhuyla da koruyarak, rejimin baskıcı karakterini –sözgelimi bir senedir süren KCK operasyonları gibi karakuş uygulamaları– teyid ve tahkim ederek sürdürmek mi? Değiştirilen maddelerin nasıl değiştirildiklerine ve onlara karşılık hiç el sürülmeyenlere bir bakın, neyin ne olduğunu anlarsınız.

Değişiklik var, değişiklik var...

Hangisi?

“Olsun da az olsun, böylesi hiç yoktan iyidir!”

Hayır efendim, değildir! Bu gibi durumlarda, “olmayan”ları görmezden gelerek “olan”lar üzerine hüküm vermek olacak şey değildir.

Böylesi “hiç yoktan iyi” denilen değişiklik de, değişiklik değildir. Baskın Oran uyku sersemi hafta sonu okuyucularının düzeyinde argümanlar icad etmekle her şeyden önce kendisine, kendi bilgi birikimine ve iyi niyetine haksızlık ediyordu. Memura grevsiz toplu sözleşme hakkına “Böyle olmasa daha iyi olurdu, ama Evet!” demek kamu emekçilerinin grev haklarının tam da 12 Eylül Anayasasının ruhuna da, lafzına da uygun olarak gasp edilmesine Evett! demek değilse nedir? Faşist darbe ürünü anayasa böyle değiştirilmez! Böylesi, anayasa değişikliğine duyulan ihtiyacın kör kör parmağım gözüne suistimalidir.

Kimi anayasa maddeleri, alt tarafı yasa oldukları için, yasama yetkisiyle mücehhez bir parlamento tarafından pekâlâ değiştirilebilir. Amennâ! Ama bir anayasa herhangi bir yasa değildir. Anayasalarda değişiklik yapılması özel usûl kurallarını gerektirir. Çünkü anayasalar rastgele bir yasama iradesiyle değil, toplumda olabildiğince sağlanmış ve öyle olması için gerekli her yola başvurulmuş mutabakata dayalı özel bir yasama iradesiyle yapılır (değiştirilir). Tarihte ve dünyanın bütün demokratik denilen ülkelerinde genel kural ve teamül bu yöndedir.

Söz gelimi: 1982 Anayasası üzerinde AKP gibi bir parti de bir takım değişiklikler yapılmasını gündeme getirebilirdi. Bu, bizatihi, o değişiklik önerisine kem gözle bakmayı gerektirmez. Ama AKP gibi bir parti o değişiklik üzerinde olabildiği ölçüde genel mutabakat sağlamaya elverir evrensel usullere kasten hiç uymamayı seçmişse, bu yolda hiç bir uyarıyı, talebi,

vb. kaale almamışsa, ben yaparım olur, olacak anlayışında ısrar ederek, anayasa değişikliğinden kendine siyasî rant elde etmeyi öngörüyorsa... O zaman söz konusu olan bir anayasa değişikliği değil, besbelli bir siyasî katakullidir. Öyle bir katakullinin herhangi bir askerî cuntanın topluma anayasa dayatmasından ne farkı vardır?

Neymiş, AKP sandıktan çıkmış! Sanki AKP'nin sandıktan çıkmış olması yukarıda sergilenen gerekleri lüzumsuz kılıyormuş

gibi! Üstelik AKP sandıktan çıkmış da nasıl çıkmış? Kaç oy almış da çıkmış? Seçmenin yüzde kaçından oy alamamış, %10 baraj altında kalan partilere verilen kaç oy onun adına yazılmış, vb...vb... Yani sahiden sandıktan mı çıkmış AKP? Onu sandıktan çıkaran halkın iradesi mi, yoksa 12 Eylül generallerinin dayattıkları rejimin kendini yeniden üretme iradesi mi?

Generallerin anayasasını sözde “demokratikleştirecek” bir yıl sonra yapılacak genel seçime yönelik bir propaganda açılımına çevirmenin AKP için bir anlamı olabilir, ama Baskın Oran’a ne oluyor? Yüksek yargı organlarının faşist anayasa düzenlenmiş yapısını değiştirmenin bu kadar âciliyeti vardı da, sözgelimi işçi-memur tüm emekçilerin (o arada yargıçların ve savcılarının da) GREVLİ, toplu sözleşmeli sendikal örgütlenme hakkının gerçek ve geçerli teminata bağlanması, veya faşist darbe artığı DGM’lerin kılık değiştirmiş hâli olan Özel Yetkili Mahkemelerin kaldırılması veya kolluk kuvvetlerine iki sığın arasında adam öldürme yetkisi veren Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası’ndaki hükümlerin lağvedilmesi, vb... gereği hangi nedenle aynı âciliyete sahip değildi?

Bu anayasa değişikliğinde esas, hattâ tek tartışma konusu, haklı ya da haksız, yüksek yargıyla ilgili maddeler oldu. Tartışma yanlış bir eksene oturdu, oradan bir türlü çıkamadı. AKP iktidarının yargıdan asıl şikâyeti, temsil ettiği çıkarlar adına ekonomik talanı ve çalışan kitleler üzerinde her türlü sömürüyü sürdürmekte zaman zaman kimi yargı kararlarının kendisine ayakbağı olması. Sözgelimi, hiç bir özelleştirme veya yerel ya da merkezî imar değişikliği projesi, nükleer santral siparişi, vb... yargı denetimine takılmasını isteniyor. O arada Danıştay da hiç olmasa ne iyi olacak! Bu değişiklik paketinde halkın, tek tek bireylerin yargıdan ve yargıçlardan şikâyetçi olduğu hususların hangi birinin şuncacık bir izi var?

Kürt açılımı denile denile kıyametin koparıldığı bir zamanda Kürt sorununun çözümüne elverecek kimi temel yapıların önünü açacak bir kaç değişikliğe de mi hiç gidilemezdi? “Hiç yoktan iyidir” de, “hiç yoktan iyi olan” ne?

Bunu görüp de anlamamak için herhalde Baskın Oran gibi meslekî deformasyona uğramış olmak gerekiyor...

Kuşatma

1 Mayıs'ta Taksim'de 200 bin kişi arasında göze görünür –ya da ilk bakışta tanınır– tek bir polis yoktu. Olmaması iyiydi de, aynı saatlerde o alanın, yani o aynı 200 bin kişinin etrafının 40 bin polis tarafından kuşatılmış olması neydi, nedendi?

“Gördük işte, ne hârika bir şey oldu! 30 yıl süren yasağa, onca polis vahşetine ne gerek vardı? Bakın ne güzel bir devlet-millet birliğine tanık olduk!” diye sevindirir olanlar söylesinler –ne diyeceklerse– neyin, neden olduğunu.

Gelin nasıl bölünmeyiz, onu konuşalım!

Çünkü bugünkü gidiş bölünme getireceğe benziyor. G.K.Başkanı'ndan Ertuğrul Özkök'e kadar hâkim ideoloji ve siyasi/askeri pratik manipulatörleri var-güçleriyle buna çalışıyorlar. Ülkenin bölünmemesine sahiden değer veren herkes bunu görüyor. Görmeyenler, “Millî birlik ve beraberlik!”, “Et ve tırnak gibiyiz!”, “Birlik ve kardeşlik açılımı!” türünden pestenkerâni yâvelerle ortalığı birbirine katanlar, her iki halkın çocuklarını her gün ölümle yüz yüze yaşatıp sonra da öldürmenin yeni bir yöntemi üzerinde kafa patlatanlar, ölümler üzerinden seçim ve “büyük devlet” propagandası yürütmekten hicap duymayanlar! Bi, “Yaşasın ölüm!” demedikleri kaldı...

“Aman, bölünmeyelim!” diye yaygara koparmaktan, NASIL BÖLÜNMEYECEĞİMİZİ konuşmamıza fırsat bırakmayan asıl bölücüler fink atıyor ortalıkta. Erdoğan'ı, Kılıçdaroğlu'su, Bahçeli'si, daha bilmemnesi...

Oysa *bölünmemenin*, birliğimizi korumanın yolu yordamı yok değil, pekâlâ var. Gelin, niçin ve nasıl bölünecek olduğumuzu değil, NASIL BÖLÜNMEYİZ onu konuşalım. Ama her birliğin en az iki tarafı olduğunu unutmadan, hatırlayınca da mırın kırın etmeden!

Var mısınız?

AKP'nin referandum kitapçığınan

“Kamu yararı gibi subjektif bir kavramla bir çok özelleştirme kararı iptal edilmiş, küresel sermayenin Türkiye'de yatırım yapması ile ilgili bir çok zorluk çıkarılmıştır.”

Sanki...

Şu sözlerle bakın: “Biz bu yola beyaz gömleğimizi giydik de çıktık!”

Ve buna benzer terâneler...

Tayyip Erdoğan Aydın'da, Denizli'de konuşuyordu. (5 Ağustos 2010.)

Vaktiyle eline her fırsat geçtiğinde, Süleyman Demirel de seçmen kalabalıkları önünde aynı böyle lâflar ederdi.

Sansırınız ki, Menderes merhum elli yıl önce, bunlar milletden toparladıkları oylarla hükümfermâ olup diye beyazlar içinde can vermişti.

Başbakan Erdoğan YARSAV'a karşı!

Avrupa Birliği ülkelerinde hâkimleri ve savcılarını örgütleyen sendikalar yok mu? Var! Ne yapıyor o sendikalar? Sadece maaşlar her yıl ne kadar artmış ya da yerinde saymış, ona mı bakıyor?

Başbakanın YARSAV aleyhinde yürüttüğü kampanya tam anlamıyla emekçilerin örgütlenme ve eylem özgürlüklerini yadsıyan gerici bir mugalâta örneği.

Bugün YARSAV. Yarın bir hâkim/savcı sendikası.

Ağzını açıp bir lâf edersen ihsasî rey yapmış olursun. Hadi canım sende! İhsasî rey, belli –spesifik– bir dâvada söz konusudur. Sendikalar üyelerini ve toplumun genelini ilgilendiren her konuda, siyasi olsun olmasın, söz söylerler, fikir beyan ederler. Haklarıdır ve işleridir.

Ne demek “konuşmayan” dernek veya sendika?

Başbakan her konuda kendi bildiğine göre âleme nizâmat vermeye pek meraklı. (Neyi nasıl bildiği de herkesin mâlumu!) Emekçilerin her örgütlenme olgusunu ve örgütlü fikir beyanını kendisine ve temsil ettiği sınıf çıkarına karşı bir “ihsasî rey” olarak görüyor.

Haksız mı?

Açtırmayın kutuyu!

Cumhurbaşkanı'nın 1 Mayıs sonrası söylediklerine bakın: "Bu 1 Mayıs, geçmiştekilerin üzerine sünger çekecek"miş! "Herkes emekçi"ymiş! 1 Mayıs, "Herkesin bayramı"ymiş!

Hiç iler tutar yanı var mı bu sözlerin? "Emek kutsaldır," da diyor üstelik!

Bu ülkenin C.Başkanı! Halinden/geçmişinden korkmuyor, Allaha dan da...

1 Mayıs 1977 katliamının bilinen sorumlularını yargı önüne çıkartmayı hiç aklından bile geçirmeden 8 yıl bu ülkede hüküm süren ve hâlâ daha Hrant Dink'in tescilli kaatillerini koruyup kollamayı sürdüren bir iktidarın en üst devlet katında sözcüsü...

(2009 yılı 1 Mayıs'ında Taksim'de zaptiyenin tazyikli su, biber gazı, sopa ve tekme saldırısı altında geri çekilen işçileri sergiledikleri "aklıselim" için kutlayan da zat-ı şahâneliydi!)

Kimi ağızlar bazı sözlerle hiç yakışmıyor...

Dikkat!

Yıllardır havaalanlarında VIP salonlarının kural dışı kullanılmalarına karşı, "Bu kez bizzat Başbakan Erdoğan devreye girdi, vali ve emniyet müdürlerine talimat vererek, bundan böyle genelgelerin dışında bir kişinin geçmesi, bunları kendisinin görmesi veya bir şikayetin kendisine ulaşması hâlinde sorumlular hakkında gereken işlemi BİZZAT yapacağı uyarısında bulundu." (Hürriyet, 25 Haziran 2010.)

Bu nedir?

Başbakanın kendi şahsında marazî işlevler vehmetmeye başladığının resmidir!

Bir süre sonra Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın, etrafı komando eğitilmiş bir koruma ordusuyla sarılmış olarak -ya da köşebaşlarını aynı sayıda sivillere tutturup kendisi tebdil dolaşarak- sigara içilmesi yasaklanmış kıraataneleri ve meyaneleri teftişe çıktığını medyadan öğrenebilir ya da kendi gözlemlerinizle görebilirsiniz.

Ülkenin dışişleri bakanına "benim bakanım", sokağı süpüren çöpçüye "benim çöpçüm" diyen kişinin başbakan olarak yakında varacağı yer orasıdır!

İşte size "açılım"!

"Terör örgütü tek başına stratejik karar alamaz. İpleri başkalarının elinde..."

Bunu diyen, Başbakan Yardımcısı lâkaplı Bay Cemil Çiçek. (Radikal, 19 Ağustos 2010.)

Ya bile bile yalan konuşuyor, ya da Kürt sorununa çözüm aramayı vatana ihanet ve anaların çocuklarını ölüme göndermeyi vatanseverlik sayıyor!

"Ne var bunda?"

AİHM'deki Hrant Dink dâvasına Türk Dışişleri'nin hazırlayıp sunduğu "savunma" epey gürültü kopardı. Bir çok kafadan bir çok ses çıktı. Dışişleri sözcüleri, "N'olmuş? Bi hata mı etmişiz? Her şey normal!" bile demeye kalktılar.

Normal tabii!

Biz de, " 'Bi Hrant Dink öldürülmeyi hak etmişti' demedikleri kalmış. Bundan daha normal ne olabilir ki?" diyecektik ki, öğrendik: Nerdeyse onu bile demişler. "Mağdur olması söz konusu değildir. Çünkü artık yaşamıyor!"

Eyy..!

O kadar demokratlık neye yetiyor?

AKP'ye demokratik bir misyon biçerek destek verdikleri için soldan büyük eleştiri alan solcuların yüzünü kızartacak şoklar bizzat Başbakan'ın kendisinden geliyor. "Ağızdan çıkanı kulağı duymuyor" kinâyesine son sözü Afyon'da söyledi. Ancak bir faşist tarafından söylenebilirdi o söz:

"Böyle şey olur mu? Yargının içinde dernek mi kurulmuş! Bunu da ilk fırsatta halletmemiz lâzım. Bir defa kesinlikle yargıda bu tür dernekler olamaz, olmamalı." (8 Ağustos 2010.)

Sekiz yıllık AKP iktidarının sırtına binerek AB demokrasisine uçma hayalleri gören arsız "liberal-ler" bu sözü nerelerinde saklayacaklar? Adam açık konuşuyor, kendisiyle tutarlı. Dernek kurma hakkına tahammülü yok. Kurmuşlarsa... halledecek! Oysa yargı bağımsızlığı denilen şeyin temeli ve garantisi yargıçların meslekî demokratik örgütlenmelerinden başka ne olabilir? "Liberal solcu"larda azıcık "sol namus" kaldıysa bu konuya bir açıklık getirsinler de bilelim.

Yargıç ve savcı sendikaları olsun mu, olmasın mı? Vakti gelmiş midir, gelmemiş midir?

Artistlik

Nazım Hikmet'in, Aziz Nesin'in, Ahmet Arif'in, Yılmaz Güney ve Ahmet Kaya'nın isimleri ve daha bir çok saygın sanatçı ve aydın kişinin hâtırası hiç bu kadar kör kör parmağın gözüne suistimal edilmek istenmemiştir. Kimse, ordan burdan rastgele toplanmış hirileri karşısında, daha 10 yıl önce onca nefret ve kin kustuğu "değerlerimiz" üzerinden politik parsa toplamaya tevessül etmemiştir...

Orası öyle de, Başbakanı ve ona öyle kıyağından hazır metinler yazıp eline verenleri sözüm ona demokratlık ve özgürlükçülük adına teşvikte kusur etmeyenleri nereye koymalı..?

“Dış düşman” “iç düşman”dan iyidir

Türk devletinin bu çelişkiden kurtulması olanaksızdır.

Bakalım:

“Balyoz Davası”nın 1 numaralı sanığı Çetin Doğan, “İç tehdit dış tehditten önde gelir,” demiş olmakla suçlanıyordu. Oysa doğru demişti, Başbakan’dan veya Kılıçdaroğlu’ndan farklı bir şey söylememiştir. Türk Cumhuriyeti zaten “dış düşman” ile uzlaşılarak “iç düşman”ların hakkından gelinmesiyle kurulmuş bir devlettir.

Bunu biraz açalım mı?

Önce Başbakan yanına ordunun tepesini de alarak hududa gitti ve siperden çömelip baktı. Karşı dağlar “dış düşman”dı. Halbuki baktığı karşı dağlar 90 yıl önce “iç” dağlardı. Gördüğü “düşman” ise hâlâ “iç düşman”dı. Ardından Kılıçdaroğlu, “O gidiyorsa ben de gideceğim!” dedi. Haklıydı. Partisi tarafından yönetir diye hayalen kıymet biçildiği için “yurdunu” görme ve sınır siperinden “düşmanına” bakma hakkı vardı. Onun da “dışarı” bakıp gördüğü, “iç düşman”dı. Bu iki siyasi cengâverin baktıkları sınırın ötesi de Kürttü, berisi de. Adına ezelden beri Kürdistan deniyor. Bölünmüş, tabii. Bölen de, bir devlet kurmasına “büyük düvel” desteği sağlamak için Musul’u veren Türk!

Verirken bakmamıştınız da, göreceğinizi harfî harfine önceden bilerek şimdi ne demeye bakıyorsunuz? Paylaşmadığınız, babanızın malı mı? Başbakan “futbolcu” olduğu için bilmez; bu “memleket”de bir Al-eviye başbakanlık koltuğunun asla verilmeyeceğini bilmeden bu işe soyunduğuna göre öteki de bilmez, şu “iç düşman” olayını biz anlatalım.

Türkiye’de “iç düşman” hiç bitmez. İlk “iç düşman” Sırlardı, kısa sürede “dış düşman” (bağımsız) oldular. Sonra Yunanlılar, ardından Mısırlılar, peşinden Sırbistan, Karadağ ve Romanya, yetmedi Bosna-Hersek, Kıbrıs ve Süveyş, arkasından Bulgaristan, devamında Suriye, Lübnan, Irak... Her biri önce “iç düşman”dı, sonra “dış düşman” olup gittiler. Şimdi sıra Kürtlerde. Bugünün “iç düşmanı” Kürtler gitmesinler diye Türkler ne yapacaklarına bi türlü karar veremiyor, zorlanıyorlar. Kürtler giderse Çerkezler iç düşman olacak, sonra Abhazlar, sonra Gürcüler ve Lâzlar... Ve arkasından hepsi peş peşe “dış düşman” olmaya yükselecekler. İşte o zaman Erdoğan ve Kılıçdaroğlu, içine girip bakacakları bir siper bile bulamayacaklar.

Allah akıl versin!

Şeyh Sait

“İngilizin taşeronu Şeyh Sait” figürü nedir?

Tipik Atatürkçü Cumhuriyet efsanesi... Günümüzde PKK için Başbakan’ın ağzından çıktıktan sonra her türden ırkçı, milliyetçi ağıza sırayet eden “taşeron” yakıştırması da aynı efsanenin yılların birikimiyle bugüne taşınan yeni versiyonu.

Osmanlılar zamanında Kürtler kendi topraklarında bir tür feodal özerklik içinde, nisbeten başlarına buyruk yaşadılar. Bu, imparatorluğun her yerinde genel olarak geçerli bir emperyal uygulamaydı. 19. Yüzyıl başında İkinci Mahmut’un reformlarıyla sistem değişmeye başladı. Daha sonra Tanzimat bir yanıyla bu merkezileşme sürecini sürdürdüyse de o süreç 19. Yüzyıl boyunca Kürtlerin yaşadıkları topraklar üzerinde kendilerine has özerkliğine son vermeye yetmedi.

1923’ten hemen sonra genç burjuva Cumhuriyet’in yeni bir hevesle üstlendiği merkezileştirici ve dönüştürücü işlev “kendi başına buyruk” –vergi ödemek istemeyen, merkezi hükümetin memurlarını yadırgayan ve ciddiye almayan, sosyal ilişkiler refleksleri din adamları ve feodal mütegalibe ağırlıklı geleneksel işleyişlere dayalı– Kürt realitesine tosladı. Kürtler geleceğin kendilerine ne getireceğini görerek merkezileşmeye, yani Ankara’ya isyan ettiler. Bu her bakımdan bir kimlik ve hayat tarzı isyanıydı. Genç burjuva cumhuriyetin dayatmak istediği “çağdaşlaşma” uygulamalarıyla başı hoş değildi ama, hiç bir sûrette İngiliz icadı ve İngilizler hesabına bir “fitne” değildi.

Cumhuriyet hükümetinin tepkisi ilerde, 10 yıl sonra, Dersim’de aynı nedenlerle tekrarlanacağı gibi, sert ve acımasız oldu. Şeyh Sait yenildi, isyan şiddetle ve ölümlerle bastırıldı. Bugün, 80 yıl sonra, Başbakan Erdoğan’ın İsrail ve ABD taşeronu diyerek mahkûm etmeye kalktığı PKK’nin etkin olduğu Diyarbakır/Amed’de saygıyla ve hayırla anılıyor.

Anılır. Buna şaşanlar da, kızanlar da şaşıkları ve kızdıklarıyla kalırlar. Modern Kürt özgürlük hareketinin Şeyh Sait’le paylaşmadığı ve paylaşmaya-cağı çok şey var. Bir şeyde birleşiyorlar ama: İsyan!

Bu isyanın ne isyanı olduğunu, ne için bir isyan ve kimlerin isyanı olduğunu anlamayan, Kürt realitesinin ne olduğunu anlamamıştır. “İngiliz fitnesi” türünden iddialarda ısrar, tarihi ve geleceği inkârdır ve milliyetçi hamakattır.

Makam

Şu hâle bakın!

69 yılı Kanlı Pazar'ında kafa koparmak için solcu ve devrimci avına çıkanlar;

12 Eylül askerî harekâtına zemin hazırlığı olarak Çorum'da, Maraş'ta Alevileri katletmeye koşanlar;

Mehmet Ali Ağca gibi devletten kadrolu kaatillerin yetişip serpilmesine mânen ve maddeten hiç bir katkırı esirgememiş olanlar;

Komünizmle Mücadele Dernekleri, Türk Ocakları, Aydınlar Ocağı, vb... türünden gericilik yuvalarının kurucuları ve müdavimleri;

T. Özal'la elele ve kol kola yüksek devlet mevkilerinde Diyarbakır Cezaevi mezalimine seyirci kalıp daha binlerce faili meçhûl cinayetin tezgâhlanmasının doğrudan sorumluluğunu taşıyanlar;

1993 Sivas katliamının failleriyle dayanışmayı dinî vecibe ve üzerlerine farz bilenler;

Darbenin hemen ertesi günü alalecele Kenan Evren'e mektup döşenip, onu ve yaptığı işi öve öve bitiremeyen mâlûm Hoca Efendi'nin dostları, müridleri, çömezleri, o günkü ve bugünkü has adamları ve iş ortakları ve hayranları...

Şimdi çıkmışlar ortaya, orda burda özgürlük mücahidi ve askerî vesayet düşmanı kılığında yalınkılınç ahkâm kesiyorlar... Ve daha dün Tansu Çiller'e Kürtleri ve solcuları faili meçhûllerle tenkil danışmanlığı görevini üstlenmiş eski faşist ülkücünün dümen suyunda gezinen akli kaymış, vicdanı sönmüş sosyalizm kaçını bir guruh... davul dümbelek onlara makam tutuyor!

YAŞ'ta yaşanan küçük kirli işler

Başbakan, kendine ve iktidarına yakıştıran, çoğu cahillik, vb. kökenli, bazıları da hınzırca olan erdem ve cesaret yakıştırmasına, "Estağfurullah!" demeye yetiemediği için bazı olumlu hasletler, istemese de üstüne kalıyor.

Örneğin, "YAŞ'ta yaşananlar: Hükümet Türk Silahlı Kuvvetleri'nde NATO'dan miras GLADIO denilen, soğuk savaştan kalma habaseti temizliyor; Türk ordusu içindeki darbeci odakları tasfiye ediyor; ordunun siyaset üzerindeki vesayetini ortadan kaldırıyor, böylece Türkiye'de demokratikleşmenin önünü açıyormuş! Sakallı Celal olsaydı daha ağır hitap ederdi, böyle düşünüp yazanlara.

TSK bir NATO ordusudur ve generalleri MİT-CIA-Pentagon barajını geçmeden general olamazlar. Terfilerine esas alınan sicilleri NATO'nun kriterleri ve amaçlarına göre tutulur. Türk ordusunun komuta kademesinde düzenlemeler, yine NATO'nun, yani ABD'nin tercihlerine göre güncellenir.

Üstelik, AKP'nin kendisinin de nasıl kotarıldığını ona dışarıdan ve demokratikleşme adına destek verenler bizden iyi bilirler.

Amanoslar'da Temizlik

Gazıcı kolluk kuvvetlerinin âmiri konuşuyor: (Basın. Ağustos 2010 sonu.)

"Amanosları temizleyin! Ne yaparsanız yapın, temizleyin!"

"Açılım" denilen şeyin baştan beri

özü, özeti!

İçişleri Bakanı basbayağı heyecanlı, hani neredeyse çocuksu denilebilir bir âdem. Bazen dilini tutamıyor.

Leb deyip susacağı yerde leblebi diyor!

"Blackwater"!

Profesyonel askerlik... Özel güvenlik şirketi... Taşeron ordu...

Hangisi?

Bir benzerini Amerikalıların Irak'ta tepe tepe kullandıkları biliniyor. Hiç bir hukukî, yasal, adli denetime tâbi olmayan özel güvenlik şirketi statüsünde gözü dönmüş cinayet, katliam müfrezeleri. Irak'ta bir çok bölgeyi kan gölüne çevirdiler. Son alınan bilgilere göre hâlen Afganistan'da aynı işi görüyorlar.

Evet, profesyonel askerlik mi?

Özel güvenlik şirketi mi?

Taşeron ordu mu?

Hangisi?

Avundukluoğlu'ndan bugüne

1990'lı yılların başında Millet Meclisi'nde bir araştırma komisyonu kurulmuştu: derin devlet uygulamaları ve faili meçhûl infaz olayları üzerine. Komisyon Başkanı, soyadı Avundukluoğlu olan bir Doğru Yol Partisi milletvekili idi. Araştırma sonuçlandı, raporu yayınlandı, Meclis'e hiç sunulmadı ve unutulmaya terk edildi.

O raporda, nasıl olduysa, her şey olduğu gibi, olanca dehşetiyle yazılıydı! Susuş kumkuması üstünü örttü. Bir de Susurluk'tan sonra bir ara Mesut Yılmaz Hükümeti zamanında yazılıp Başbakan'a sunulan Kutlu Savaş Raporu var. Başbakan raporu resmî devlet denetçisinin elinden alıp içinden bir kaç bölümünü devlet sırrıdır diyerekten hıfzetti mi.

Şimdi de şu emekli amiralin TV'de söyledikleri... Düşünün, nasıl sustu, konuşmadı yıllardır, zira taa nezamandanberi haftanın hemen üç günü TV panellerinde boy gösterenlerden biridir. Askerlerin suça sivillerce "itildiğini" ifşâ etme zamanının geldiğine karar vermiş olmalı...

Küresel kriz, Yunanistan, AB ülkeleri ve Euro

İzzettin Önder —

Tüm yaşanan acılar hiç değilse büyük kitleler için “yanlış bilinç”ten kurtulma kapılarını aralamış olsun! Halklar, aralanan bu kapıdan kapitalizmin olgunlaştıkça nasıl saldırganlaştığını ve dünyamızı üçüncü kez bir paylaşım savaşına dahî sürükleyebilecek kadar pervasız olduğunu idrak etsin!

G ENEL MANZARA

2008 yılının sonlarına doğru ABD’de finans kesiminde patlak veren ve kısa sürede ABD’de reel kesime geçen, daha sonra da AB bölgesine sıçrayarak tüm yerküreye yayılma eğilimi gösteren küresel krizin sona geldiği tahminleri yapılırken, bu kez de Yunanistan’da derin bir kriz baş gösterdi ve başta Almanya ve Fransa olmak üzere, IMF’nin de desteği ile, tüm AB ülkelerini tedirginlikle yangını söndürmeye yönlendirdi. İş bununla da bitmedi, bu kez de İspanya ve Portekiz’de çalışanların gelirlerinin geriletilmesi projeleri gündeme geldi. Bu arada İngiltere’de oluşan çok büyük boyutlarda kamu açıkları da ilgilileri telaşlandırdı.

Farklı evrelerde farklı boyutlarla ortaya çıkan kriz dalgalarına karşı alınan önlemlerin etkilerinin tam olarak tartışılıp bir karara bağlanmasına mahal kalmadan, peşpeşe patlayan dalgalar kamu yetkililerini şaşkına çevirirken, dünya çapında rezerv para olarak kabul edilen doların patronu FED (ABD Federal Merkez Bankası) kabaran dalgalar arasında kendisine kesin bir rota çizmekten âciz kalmakta ve akademik çevrelerden de çok yoğun eleştiri oklarına hedef olmaktan kurtulamamaktadır.

ABD’de akademik çevrelerin ünlü simaları da krizi ve krize karşı alınan önlemleri yorumlarken, kimi zaman meslekdaşlarını suçlamaktan, kimi zaman da ekonominin iyi yönetilmediği gerekçesi ile yöneticileri hedef almaktan kaçınmamaktadır. Ancak, bundan üç beş yıl evvel birilerinin kalkanı da Merkez Bankaları siyasetten bu denli bağımsız olamaz ya da piyasalar bu kadar serbestleştirilmeyip üzerlerinde kısmî devlet denetiminin bulunması kaçınılmazdır ya da finansal işlemler denetlenmelidir gibi savlar ileri sürseydi, bugün tam da eleştirilerini bu noktada yoğunlaştıran tüm profesyonel ekonomistler şiddetle karşı çıkar ve bu eleştirileri yapanları geçmişte kalmış fikirlerin nostaljik temsilcileri olarak nitelerlerdi.

Kapitalizmin üçüncü derin krizini yaşama şansına kavuşmuş olan, küreselleşmecilerin ifadesiyle eskilerde kalmış fikirlerin nostaljik temsilcisi ko-

numundaki ekonomistlerin en büyük şansı ve hattâ zaferi “küreselleşme”yi ve onun kurallar manzumesi olan “Vaşington Uzlaşması”nı insanlığın büyük bir zaferi gibi dalgalandıran ve kimseye söz hakkı tanımayan Nobel-yıldızlı profesyonel akademisyenlerin ne hallere düştüğünü görmek olmuştur! Halklara yazık olmadı mı? Tabii ki, oldu! Keşke onlar da siyasal tercihlerini farklı biçimlerde yapabilecek bilinç düzeyine ulaşmış olsalardı! Dileyelim ki, tüm yaşanan acılar ekonomik sistemde köklü bir dönüşüme yol açamasa da, hiç değilse büyük kitleler için “yanlış bilinç”ten kurtulma kapılarını aralamış olsun! Halklar, aralanan bu kapıdan kapitalizmin olgunlaştıkça nasıl saldırganlaştığını ve dünyamızı üçüncü kez bir paylaşım savaşına dahî sürükleyebilecek kadar pervasız olduğunu idrak etsin! Halklar, aralanan bu kapıdan görsün ki, kapitalizmin asıl dürtücü gücü insana ya da topluma hizmet endişesinden değil, tam tersine, önündeki tüm engelleri yıkarcasına aşarak kendi birikimini ve gücünü pekiştirme hedefinden gelmektedir. Böyle bir sistemin bireysel haklar alanında olduğu kadar siyasal düzlemde de demokrasi kurallarıyla bir alâkası yoktur.

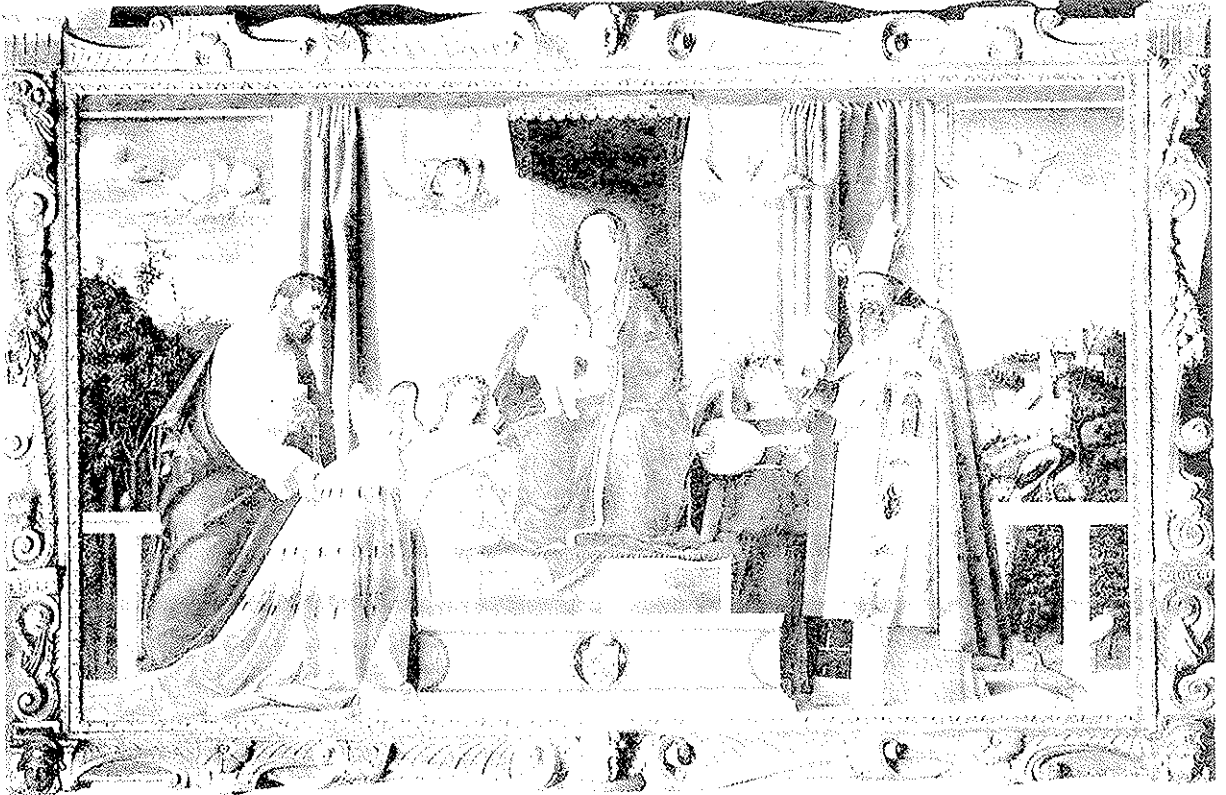
ÇEKİRDEK DOKU

Su yüzüne çıkan görüntüleri Platon’un “mağaralardaki hayaller” görüşüne benzeterek, sadece hayallerin yüzeysel tanımlanmasıyla yetinmeyip, diyalektik metodla, çekirdek dokudaki oluşumlarını ele alarak, yaşadığımız krizi, krizin çevreye yayılım sürecini, krize karşı geliştirilen ve alınan önlemlerin çözümlemesini yaparak ancak meseleyi anlaşılabilir ve daha ileri boyutlarda tartışılabilir konuma getirebiliriz. Açıktır ki böyle bir çözümleme, sistem-içi bakış ya da sisteme eleştirel bakış açılarından farklı olacaktır. Ben buradaki çözümlemeyi, sisteme eleştirel bakış açısından yaparken, aynı zamanda, yeri ve sırası geldikçe de, sistem içi eleştirilere de yer vererek, bu tür yaklaşımların oluşumu açıklamadaki yeterlilik gücünü test etmeye, daha doğrusu yetersizliklerini göstermeye çalışacağım.

Yaklaşık bir buçuk yıl evvel, Aralık 2008 yılında bu dergide kriz konusunu tartışırken şöyle bir tanımlama yapmışım: “.... birikim dürtüsü ile tetiklenen sermayedar piyasa için üretim yaparken, bir yandan sermaye birikimi nedeniyle hızlı ve yüksek miktarda üretim gerçekleştirmekte, diğer yandan da (sermayelerarası rekabet sonucunda) makinalaşma nedeniyle daha az emek kullanarak işsizlik yaratmakta, böylece artan üretime karşın piyasaların (üretimdeki artış hızında) genişlemesini engellemektedir. Üretim sürecinde istihdam edilen emek ile sermaye arasındaki gelir bölüşümünün teknoloji düzeyi yükseldikçe emek aleyhine gelişmesi de piyasaların daralmasında önemli bir faktördür.” Bu açıklama şu iki noktayı çok net olarak ortaya koymaktadır: (1) krizler sermaye dokusunun işleyiş sürecinde oluşan arz ve talep dengesizliği sonucunda ortaya çıkan sistemik bir olgudur; (2) eğer birinci sav geçerli ise, krizlerin önlenmesi dışsal önlemlerle olanaksız olup, ancak sermayenin mülkiyet biçiminin ve böylece gelişim sürecinin denetlenmesi ile mümkündür! Kriz ve krize karşı alınan önlemlerin analizinde sistem-içi ve sistem-dışı bakış açıları arasındaki temel fark da bu savdan kaynaklanmaktadır.

Hal böyle olunca, bence, önce “kriz” sözcüğü etrafında şekillenen bir yanlış algılamayı düzeltmemiz gerekmektedir. Genelde, biz kriz olgusunu bir tür patlama ya da çöküş olarak algılıyoruz, çünkü sistemdeki patlama anı bilincimize çıkmaktadır. Oysa, aynı deprem olgusunda olduğu gibi, krizler de belirli bir zaman kesitinde birikim yapıp olgunlaştıktan sonra patlama şeklinde tezahür etmektedir. Krizlerin birikim aşamasına “kronik kriz”, patlama aşamasına ise “akut kriz” dersek, krizlerin sermaye birikim sürecinde devamlı yaşanan bir olgu olduğunu ve kapitalizmin temel dürtüsünün de sermaye birikim süreci olduğu kabulünü yaparak, kapitalizmin kriz üreten patolojik bir yapıya sahip olduğunu rahatlıkla ileri sürebiliriz. Algılama düzeyi itibarıyla akut patlamaların dikkatimize giriyor, buna karşın kronik kriz aşamalarının bilinç dışında kalıyor olmaları, bunların sistemik anti-kriz mekanizmaları ile perdeleniyor ve erteleniyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Kapitalizm kronik krizini reel sektörde, sermayenin organik bileşiminin emek aleyhine değişmesi ve bu sürece bağlı olarak yaşanan arz ve talep arasında giderek açılan farktan kaynaklanan kâr sıkışması nedeni ile yaşarken, devamlı olarak talep yönünü destekleyici ve kronik krizin akut hâle dönüşmesini engelleyici politika önlemleri geliştirmiş ve bunları başarılı bir şekilde devreye sokmuştur. Kriz erteleyici en masum ve dikkat çekmeyen önlem reklam sektörünün gelişmesidir. Reklam

Hazreti İsa'nın Sunumu

sektörünün kapitalist sisteme katkısı, bir hizmet sektörü olarak ek istihdam yaratmasından çok, talep düzeyini yükselterek piyasada oluşan durğunluğun önünü almasından kaynaklanmaktadır. Lionell Robbins'ın iktisat öğretisi tartışmalarında "sonsuz ihtiyaçlar" kavramını ön plâna çıkarmasının tarihsel dönemine (1932) baktığımızda, böyle bir atılımda kapitalizmin piyasaların genişletilmesine olan ihtiyacının rolünü açıkça görürüz.

Kapitalizmin piyasaları genişletme politikasının en güçlüsü, Keynes'in ünlü *Genel Teori* başlıklı eserine dayanılarak, İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında Batı dünyasında uygulamaya koyulmuş olan "sosyal devlet politikaları"dır. Birinci Paylaşım Savaşı, 1917 Devrimi ve 1929 Krizi kapitalist dünyayı dehşete sürüklerken, Keynes'in Marx'ın teorisini tersinden okuyarak ünlü eserini yayınlaması sisteme bir süre için rahat nefes aldırılmıştır. Marx'ın "üretim fazlası" görüşünü Keynes'in "tüketim noksanı" olarak yorumlaması ve eksik tüketim alanının kamu bütçesi operasyonları ile doldurulması önerisi, İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında kapitalist dünyaya "pembe dönem" olarak adlandırılan bir dönem yaşatmıştır. Bu proje sermaye dışı kesime üretim araçları mülkiyetine girme olanağı vermeden, kamu kesimi alanının genişletilmesi ve açık bütçe politikaları yoluyla salt gelir dağılımının bir miktar düzeltilerek piyasaların genişletilmesi amacını gütmekte idi. Dönemin koşullarına baktığımızda, bir yandan komünist dünyanın genişlemesi, diğer yandan yoğun emekçi mücadeleleri ve özellikle de sermayenin sonu gelmez piyasaya talepleri sosyal politikaların önünün açılmasını kolaylaştırmıştır. Bu yönü ile bir tür aldatmaca ve sipariş sistem olarak görülmesi gereken sosyal devlet politikalarının sermaye dışı kesimlere fazla bir şey kazandırmadığı gibi, tam tersine, tarihin sermayeden yana akışını kolaylaştırdığını ileri sürmek yanlış olmasa gerek. Nitekim, günümüzde komünist korkusunun olmaması ve yoğun emekçi mücadelelerinin yaşanmaması yanında, sermayenin piyasa gereksinimi de küreselleşme ile karşılandığından sosyal devlet politikaları derin bir kriz içindedir. Görülüyor ki, bir kazanım diye adlandırılan sosyal devlet politikaları da, buradaki konumuz açısından, sermayeye yönelik piyasayı genişletme hizmetinden ve böylece kronik krizin akut safhaya geçmesini önlemeden öte bir işleve sahip değildir.

Keynesyen talep-yanlı piyasaları genişletici politikalar sonucunda ulus-devlet sınırları içinde sermayenin daha da büyüyerek olgunlaşması, daha ileri düzeyde büyüebilmesi için ulus-devlet sınırlarının aşılmasını zorunlu kılmıştır. Sosyal devlet politikaları devreye sokulduğunda nasıl toplumlar hak elde ediliyor sevincine ulaşmışlarsa, günümüzde yaşanan küreselleşme olgusu da bir medeniyet yürüyüşü aşaması olarak halklara

tanıtılmaktadır. Oysa, en basit anlatımıyla küreselleşme; kâr sıkışıklığı krizine girmiş olan merkez sermayenin bir yandan faktör piyasalarını diğer yandan da ürün piyasalarını genişletmek amacıyla tüm yerküreye yayılma dayatmasından başka bir şey değildir.

Piyasaları genişletici ve kronik krizleri önleyici önlemler kategorisinde hızlı manevraları ile devreye giren bir sektör de finanstır. Aynen reklam alanında olduğu gibi, finans sektörü de bir yandan yeni istihdam alanı olarak görülebilir olmakla beraber, bu sektörün sistem bağlamındaki asıl işlevi, toplumun gelecekteki gelirini şimdiye çekerek, piyasaları genişletmektir. Zira, finans sektörünün yapısı ve işleyişine baktığımızda, reel sektörde oluşturulan "artık değer" in kredi olarak piyasaya enjekte edilerek, yeni tüketim ve bunun kamçılayacağı üretim alanları açmak, yani sömürü alanlarını genişletmek, bunu da belirli bir faiz (sömürü) karşılığında bireylerin gelecek dönem gelirleri üzerine ipotek koyarak yapmak demektir. Finans sektörünün reel sektörden daha hızlı gelişmesi ve sistemi ani şoklara sokması salt bu sektördeki işlemlerin elektronik hızda yapılıyor olmasından değil, bu sektöre girenlerin kapitalist dürtü ile davranış sergilediklerinde reel sektörde bulunmayan ek olanaklardan yararlanma şansına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, reel sektör, reel üretim bazında genişleme ve yayılma olanağına sahipken, finans sektörü bilanço ve kâğıt üzerinde yayılma imkânını kullanabilmektedir. Reel üretim tabanında bir kredi enstrümanı, bir başka finans kurumuna belirli bir iskonto haddinden satılarak yeni kredi olanağı yaratılabilmektedir. Her kredi olanağının finans sektörü ve yöneticilerine yeni kazanç sağlama kapısı olarak yorumlandığında, finans sektörünün ne denli hızlı büyüyebileceğini, hatta reel sektör tabanından uzaklaşabileceğini görmek zor olmasa gerek. Bunun da ötesinde, yanlış öngörülerle oluşturulmuş değersiz tabanlı krediler ya da zamanla geri dönüş olanağı kalmadığından dolayı değersizleşen krediler (subprime mortgages/credits) dahi yine belirli bir faiz haddinden iskonto edilerek başka kredi kurumlarının aktifinde yer aldığı anda, aktive dayalı yeni kredi olanakları yaratılmış olmaktadır.

Böylece kar topu gibi yuvarlanarak büyüyen, büyüdüğü hem finans hem de reel sektör değerlerinde balonlar yaratan, ancak reel sektördeki değişim değerleri itibarıyla üretici sektör tabanından uzaklaşan finans sektörü en ufak bir halkadaki kopuşta peş peşe yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya gelmektedir. Finansal sektörün bu denli tehlikeli boyutlarda büyümesi, her kumar oyununda olduğu gibi, oyun sürerken kimsenin dikkatini fazla çekmediği gibi, tam tersine, kumarı kızıştırarak, akan çeşmeden kaplarını doldurmaya çalışan avantacıları da coşturabilmektedir. Krizin ilk aşamalarında

milyarlarca dolarlık değer kayıplarının ortaya çıktığını ifade etmek, aslında reel bir değerlendirme olmayıp, reel sektörde karşılığı olmayan hayali köpük değerlerin gerileyerek söndüğünü ve ilk değerlerine gerilediğini ifade etmektir. Nitekim, ABD’de mortgage borçlarının ödenememesi yorumu, kredi borcunun ne borçlunun emek değeri karşılığı ile ne de bizzat ipotekli taşınmazın piyasa değeri ile ödenebilir olduğu şeklindedir. Kredi sahibinin emek değeri, kapitalist sistemde reel sektörde yaratılmış olan bir reel değeri, taşınmazın piyasa değeri ise bu varlığın başka bir reel değerle değişim oranını gösterir. Başka bir deyişle, her iki değer de, reel sektörde değişim karşılığı olan değerdir. Balonlaşmış finansal borcun ödenememesi, yaratılmış balonun reel bir değişim değeri olmadığını göstermektedir. Bu itibarla, krizin ilk anında milyarlarca finansal değer gerilediğini ya da değersizleştiğini ileri sürmenin fazla bir anlamı yoktur, zira o değerler zaten gerçek değer ifade etmeyip yapay olarak şişmiş değerlerdir. Finansal alandaki balonların patlaması, ilk ağızda, ekonomide reel bir kayba işaret etmiyor olmakla beraber, ekonomide gelir dağılımını değiştiriyor olabilir. Şöyle ki, elindeki kâğıt değerli iken bunu nakde çeviren ya da ipotekli evinin değeri şişmişken evi satan bireyler, piyasa dalgalanmaları karşısında geç davranan bireylere göre avantajlı konumda olurlar. Ancak, krizin ikincil reel etkisi ve psikolojik olarak gelişen diğer etkilerinin reel sektörü geriletmesi krizin reel etkileri olarak görülür.

Reklam sektörünün gelişmesine, sosyal devlet politikalarının yaygınlaştırılmasına, finans sektörünün reel sektör tabanından koparcasına olağan-

üstü büyümesine rağmen, öyle anlaşıyor ki, tüm talep yükseltici işlevlerle devreye sokulmuş olan politik ve ekonomik araçlar yetmedi ki, 2008 krizi patlak verdi. Yani, operasyon arz yönüne dönmüş oldu! Ya da, Harry Magdoff’un deyimi ile “Sömürsüz Emperyalizm Dönemi” başlatılmış oldu! Küreselleşmenin ardından derin krizin gelmesi, hiç bir şekilde salt finansal balonlarla açıklanamayacak bir oluşumun sonucudur. Bu oluşum, talep desteklerinin yetersiz kaldığı aşırı olgunlaşmış kapitalist dönemde artık bazı sermaye dokularının değersizleştirilerek, arz ayarlamasının kaçınılmaz olduğunun işaretini vermektedir.

Ekonominin yükselme dönemlerinde küreselleşme politikaları yoluyla çevresel ekonomileri emperyalist ilişkilerle sömüren merkez ekonomiler, kriz dönemlerinde de yine küreselleşme politikalarıyla krizin maliyetini çevreye saçarak hafifletme yoluna gitmişlerdir. Kapitalizmin en olgunlaşmış ve en kırılğan dokusunda patlak vermiş olan kriz, küreselleşme sürecinde hızla çevresel ekomilere yayılırken, merkez ekonomilerin aldığı önlemlerin merkezdeki yıkıcı etkisi çevresel etkilerle hafifletmekte, çevre ekonomilerin aldıkları önlemler ise yine çevresel etkilerle merkeze önemli avantajlar sağlamaktadır. Reel ve finans sektörlerinin çok sıkı şekilde birbirine bağlanarak, küresel düzlemde bir tür üretim ve finans zinciri oluşturması sonucunda olumsuz etkiler güçlü alanlardan zayıf alanlara, olumlu etkiler ise ters yönde haket etmektedir. Örneğin, ABD’de krizin ilk şokunu hafifletebilmek için FED milyarlarca doları piyasalara saçarken, doların uluslararası rezerv para olma niteliği nedeniyle ABD’deki enflasyonist etkisi gereği biçimde hissedilmemiştir. Buna karşın, Türkiye’de otomotiv sektöründe getirilen ÖTV indirimi de yurt içi ve yurt dışı üretici ve imalatçılara önemli yeni faaliyet alanı sağlamış oldu. Görülüyor ki, üretim ve finans süreçlerinin uluslararası düzlemde birbirine zincirleme bağlanması, yükseliş ve kriz dönemlerinde, farklı şiddetlerde olmak üzere, daima güçlü para ve güçlü üretim alanı lehine olumlu sonuç yaratmaktadır.

KRİZİN AVRUPA AYAĞI VE YUNANİSTAN

ABD’de patlak veren krizin derhal AB ekonomilerine yansımaları bir sıçrama olarak değil, potansiyel kriz ortamının ufak bir ateşleme ile açığa çıkması şeklinde yorumlamanın daha doğru olduğu kanaatindeyim. Zira, AB bölgesi de, ABD’den geri olmakla heraher, dünyanın ileri kapitalist bloklarından biri olduğu ve uzun süredir durağanlık aşamasında bulunduğu bilinmektedir. Euro alanında en geri ekonomiler topluluğu olan Doğu Avrupa ülkelerinin son krizde çöktükleri de bilinmektedir. Batı Avrupa ekonomileri tarafından finansal genişleme ve reel üretim destek alanı olarak devreye alınmış olan Doğu Avrupa ekonomileri, finansal krizin yaygınlaşması neticesinde ilk çöküş sinyal-

lerini veren ekonomiler konumunda idiler. Euro para birliği Fransa ve Almanya'yı görece avantajlı kılarken, güçsüz ekonomileri zor durumda bıraktı. Güçlü ekonomilerin yan kuruluşları ve finansal operasyonları ile ayakta durmaya çalışan Euro alanı perifer ekonomileri, üretimin daralması ve finansal olanakların sıkışması sonucunda önemli güç kaybına uğradılar. Batılı bankaların bu ekonomilerdeki şubeleri birikmiş fonlarını merkeze taşıyınca, Doğu Avrupa ekonomilerinin durumu iyice vahimleşti.

Yunanistan da merkez Avrupa ekonomileri ile Doğu Avrupa ekonomileri arasında bir konuma sahip olarak, Doğu Avrupa ekonomilerinin çöküşünü izleyen ikinci dönemde gücünü kaybetmeye başladı. Yunanistan'ın gücü Balkan ülkelerinde yürüttüğü finansal işlemler yanında, tekstil, giyim eşyası, bazı tarım ürünleri gibi az sayıda kalemlerden oluşan ve ciddi sanayi ürünü ihtiva etmeyen ihracata dayanıyordu. Dış ülkelere sağlanan finansal getirilerin durması yanında, dış pazarların daralarak ihracatın gerilemesi de Yunanistan'ın dış ödemeler dengesini olumsuz etkiledi. 2008 yılı sonu itibarıyla cari işlemler açığının millî gelirin % 15,6'sı gibi olağanüstü boyutlara çıktığı Yunanistan'da, aynı dönemde verimsiz bir vergi sistemi ve yüksek kamu harcamalarına bağlı olarak yılda ortalama millî gelirin % 5 oranını aşan oranlarda seyreden ve 2009 yılında da % 13,5'a çıkan bütçe açığı sonucunda 2009 yılı sonu itibarıyla borç stoku millî gelirin % 120'sine varan oranlara ulaşmış idi. İç ve dış açıklarla boğuşan Yunanistan'da bu durumda iç dinamikler koşulunda krize müdahale gücü kalmamıştı.

Dolar alanı karşısında yer almış olan Euro alanı içindeki Yunanistan'ın bu durumu ABD ve IMF'den çok AB blokunu tedirgin etti. Irak işgalinden beri su yüzüne çıkmış olan dolar-euro alanlar mücadelesinde, son krizde FED'in çaresizce etrafa savurduğu dolarlarla dolar alanının görece zayıflaması karşısında, sıranın Euro alanına gelmesi kaçınılmazdı. Zira, "*Son Borçlanma Kaynağı*" olarak FED'in çevreye saçtığı dolarlar, bir yandan ABD'nin ihtiyacı olduğu ihracata katkı yapma potansiyeli taşıırken, diğer yandan da doların rezerv para olma prestijini sarsarak, göreceli olarak Euro alanına avantaj sağlıyordu. Yunanistan krizi hakim paralar alanı savaşında önemli bir etki yaratarak bu kez de Euro alanının hakimiyetini tehdit etmeye başladı. IMF'yi de yedeğe alarak, Almanya ve Fransa'nın devreye girip Yunanistan'a malî destek

Kutsal Sohbet - Detay

sağlamasının birincil amacı dolar alanı karşısında euro alanını fazla yıpratmamaktır. Bu nedenle, Avrupa Merkez Bankası'na (ECB) yüklenecek euro arzının sınırsızca genişletilmesi yerine, ülkelerin elbirliği yapması yoluna gidildi.

Yunanistan krizini onarma programı çerçevesinde Avrupa Merkez Bankası (ECB) Yunanistan'ın kredi notunu düşürmeyerek psikolojik destek sağlamış oldu. Yunanistan'a asıl maddî desteği, IMF destekli Euro bölgesi ülke bakanlarının kararı ile, yaklaşık dörtte biri Almanya'dan gelen,

Yunanistan millî gelirinin yaklaşık üçte biri tutarında 110 milyar euro dolayındaki malî yardım oluşturmuştur. İlk elden gelen bu desteğin tüm sorunları çözmeye yeterli olmayacağı açıktır. Bu yardımın yanında Yunanistan'a da klâsik IMF reçetesi hazırlanmış bulunmaktadır. Nitekim bu reçetede, devlet bütçesinde harcamalar sınırlanacak, ücretler ve maaşlar geri çekilecek, kamu yatırımları yavaşlatılacak, özelleştirmelere hız verilerek ekonomide verimliliğin artırılmasına (!) çalışılacak gibi standart önlemler sıralanmıştır.

Son küresel krizin AB ülkelerine de sıçramasıyla, doğal olarak, dolar ve euroya olan güven sarsılarak altına hücum arttı, dünya piyasaları sarsıldı, bundan da öte borç reddi ya da borçların silinmesi düşünceleri kafalarda oluşmaya başladı. Zira Yunanistan durumunda, millî gelirin üzerinde bir borcun millî gelirin üçte biri dolayındaki bir destekle çözülmesinin olanaksız olması karşısında merkez ekonomiler üç nedenden korkuya kapıldılar. Birinci olarak, Yunanistan'ın, henüz bu yola girmiş olmamakla beraber, borç reddine gitmesi ya da borç silme talebinde bulunması olasılığının diğer borçlu ülkelere örnek teşkil edebilir olmasıdır. İkinci olarak da, Yunanistan'ın borç temerrüdüne düşmesi, o ülkede finansal ve reel yatırımları bulunan merkez ekonomileri de güçsüz bırakabilir ve dünya borsalarını ciddi olarak sarsabilir. Üçüncüsü de, büyük propagandalarla yeryüzüne yerleştirilmeye ve oturtulmaya çalışılan küresel kapitalizm zaafiyete uğrayabilir ve çözülebilir. Böylesi bir çözülmeden, açıktır ki, birleşmeden yarar gören merkez ekonomileri zarar görür.

Yunanistan krizinin anatomisini genel hatlarıyla böylece ortaya koyduktan sonra, yapılan yardımların nedenini, muhtemel sonuçlarını ve hakim para alanları savaşındaki rolüne de değinmek gerekmektedir. Birinci konu olarak Yunanistan krizine yönelik kurtarma yardımının iki ana nedeni olduğu ifade edilebilir. Bunlardan birincisi, küreselleşme

ile birbirine sıkı sıkıya bağlanmış ekonomilerde, hele de Avrupa Birliği'nde olduğu üzere, para birimlerinin de aynılaştırıldığı ekonomik birliklerde krize giren bir ülke kendi başına krizden çıkmada zorlanacağı gibi, krizi aynı para birimindeki ülkelere de hızla yayma eğilimi taşıyor olmasıdır. Krizin ilk patlak verdiği ABD'deki önlemlere baktığımızda, önlemin omurgasını hızla piyasalara para sürmenin oluşturduğunu görüyoruz. Böyle bir politikanın uygulanabilmesi ise, para kontrolünün siyasal denetim içinde bulunan merkez bankası sistemi bulunmasını gerekli kılmaktadır. AB ekonomilerinde ise, Avrupa Merkez Bankası (ECB) kurulması neticesinde euro bölgesindeki ekonomilerin böyle bir münferit devlet otonomisi olmadığı için, ilk ve âcil önlemleri uygulama şansı söz konusu olamamaktadır. Öte yandan, Yunanistan özelinde ise, hükümetin elini kolunu bağlayan önlenemez kamu açıkları ve carî işlemler açığı da çıkış kapılarını tümüyle kapatıyordu. Bu itibarla Yunanistan'a dış yardım kaçınılmaz olmuştu.

Bu konuda ileri sürülen ikinci neden de, yine küreselleşme ve ekonomilerin birbirine kenetlenmesi nedeni ile, Yunanistan ile ilişki içinde bulunan ekonomilerin krizden hızla olumsuz yönde etkilenme potansiyeli taşıyor olmasıdır. Yunanistan'daki olumsuz ekonomik koşullar, bu ülkeye ihracat yapan ya da orada finansal işlemler sonucunda kâr sağlayan diğer ülkeleri de hızla krize sürükleyebilme gücüne sahiptir. Böylesi yakın ekonomik bağımlılık koşulu nedeni ile Yunanistan krizinde AB ülkeleri büyük bir panik yaşadı ve bu konuda ellerinden gelen gayreti esirgemedi.

Yunanistan euro bölgesinde olduğu kadar, kapitalist dünyanın da bir üyesidir. Hal böyle olunca, bir yandan kapitalizmin bir üyesinin çöküşüne engel olmak, diğer yandan da bu çöküşün ya da çöküşün dayatabileceği politik çözümlerin açığa çıkmasını önlemeye çalışmak merkez kapitalizmin ana işlevidir ve bu durum bizzat merkez kapitalizmin avantajıdır. Şöyle ki, kapitalizmin yükselişi ve insanlık tarihinin önemli bir aşaması olarak algılanan küreselleşme aşamasında tüm dünyaya saçılan, "tarihin sonu" ya da "ideolojilerin sonu" gibi bizzat kendisi ideolojik olan ifadelerin değersizleşmesini ve ters-yüz edilmesini engellemek tüm kapitalist dünya için olduğu kadar, özellikle de emperyalist güçler açısından fevkalade önemlidir. Yalnız bırakıldığı durumda, Yunanistan krizinin derinleşerek kapitalist güçlerin ve emperyalistlerin kesinlikle arzulamadıkları şekilde borcun silinmesi ya da borcun reddi yolları denenebilirdi. Böyle bir durum, kapitalizm üzerinde kuşku oluşturacağı gibi, ondan da öte ve mühim olarak, alacaklıların haklarının ortadan kalkmasına neden olurdu. Euro bölgesi AB ülkeleri dışında bu endişe başta ABD olmak üzere tüm emperyalistleri derin endişeye sevk eder. Bilindiği üzere, 1980'lerin or-

talarına doğru Latin Amerika ülkeleri'nin gerçekleştirdiği Cartegana toplantısında borç reddi dilendirildiğinde, ABD derhal harekete geçerek, ülkelerle teke tek pazarlıklar sonucunda, gerçekten borçların bir bölümünü silmenin yanında, çok geniş özelleştirmelerle bu ülke ekonomilerine hakim olarak, borç reddi işlemini oldukça sessizce kapatmayı başardı.

Yunanistan krizi dolar-euro hakim para alanları kavgasını da ortaya çıkardı. Bilindiği üzere, doların dünyaca rezerv para olarak kabul edilmiş olması neticesinde, ABD müdanasızca ithalatını finanse edebilmekte, dünyanın en borçlu ekonomisi olduğu halde en düşük faiz haddinden borçlanabilmekte ve kendi potansiyellerinin çok üzerinde bir refah düzeyinde ekonomisini sürdürebilmektedir. Bu durum euro alanını rahatsız ettiği gibi, aynı olanaklardan yararlanma yolunda harekete geçmesini de tahrik etmektedir. Yine hatırlanacağı üzere, Fransa'nın Rusya Federasyonu ile anlaşarak Irak petrolünü euro üzerinden işleme sokması, ABD'nin Irak'ı işgali son buldu. Zira, böyle bir operasyon euro alanını dolar alanı aleyhine genişletiyor ve ABD'nin var olan olanaklarını tehdit ediyordu.

Küresel krizin ilk dönemlerinde ABD Merkez Bankası'nın (FED) piyasalara olağanüstü boyutta dolar sürmesi doların dünyada değer kaybetmesine yol açmıştı. Bu süreci geri döndürebilmek için FED bu kez fazlalık paraları piyasadan çeşitli yöntemlerle toplamaya çalıştı. Ekonomiler "likidite tuzağı"nda seyrediyor olduğundan, yâni faiz indirimi yoluyla yatırımların canlandırılması olanaklı olmadığından, dolar üzerindeki faizin bir miktar yükseltilmesinde bir sakınca görülmedi. Dolara çok fazla değer kazandırılmak da istenmedi, çünkü düşük değerli doların ABD'nin ihracatını yükselteceği görüşü benimsendi. Dolayısıyla düşük değerli dolar üzerinde farklı yönlerdeki kurgulama FED'i zor durumda bırakıyordu. Düşük değerli dolar kısa dönemde ABD'nin ihracatını geliştirebileceği gibi, doların dünya çapında rezerv para olma özelliğini yitirmesi durumunda ise, uzun dönemde ABD'nin ithalatının rahat finansmanını engelleyebilirdi. FED ince hesaplamalarla bu hassas dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, bu konuda FED'in elini rahatlatan önemli bir olgu, doların uluslararası alanda olağanüstü boyutlarda yayılı ve işlem görüyor olması, piyasaya sürülen milyarlarca doların içte ciddi enflasyona yol açmasını engellemesidir. Zira, eğer piyasalara bu denli aşırı boyutta dolar sürülürken doların dünya piyasalarında değer kaybı, içte enflasyonla dengeleniyor olsa idi, ABD'nin ihracatı yükseltme hayalleri boşa çıkardı.

Yunanistan krizi bu kez de euroyu göreve çağırdı. Önemli miktarda euronun piyasaya sürülmesi, euronun dolar kadar uluslararası dolanımı olmamasına da bağlı olarak, euro/dolar paritesini 1,28

dolayına kadar geriletti. Devamlı olarak 1,5 paritesi dolayında, hatta zaman zaman onun üzerinde seyreten euro/dolar paritesinin böylesi gerilemesi euronun piyasalarda değer kaybına uğraması anlamına gelmektedir. Euro böylesi değer kaybına uğrarken dünya piyasalarında ve Türkiye’de doların yükseldiği görüldü. Bu durum, dolar-euro hakim alan çatışmasında doları öne çıkarırken, kısa dönemli ihracat olanaklarının bu kez AB blokuna geçtiği sinyali vermektedir. Ancak, yukarıda da ifade ettiğim gibi, hakim bölge parası oluşturanın birincil görevi uzun dönemde ülke veya bölge ithalatının finanse edilmesi, ikincil görevi ise kısa dönemde ihracatı teşvik etmektir. Birbiri ile çelişkili olan bu iki görev arasında uzun dönemli amacın daima önde olduğu düşünüldüğünde, Yunanistan krizi ABD karşısında AB blokunu ve dolar karşısında euroyu güçsüzleştirmiştir, denebilir.

AB bloku euronun dolar kadar güçlü rezerv para olmadığı bilinciyle, euro saçmada ABD kadar cömert olmadığı gibi, yardımın maliyetinin oldukça kontrollü bir şekilde karşılanabilmesi için de özel bir itina göstermeye çalışmaktadır. Zira, piyasadaki euro miktarının yükselmesinin AB blokunda enflasyon yapma durumunda iç ve dış talep kısılacığından, krizden çıkmada önemli bir etken zayıflatılmış olur. Bu bağlamda, Avrupa Merkez Bankası’na (ECB) fazla yüklenilmeden, başta Almanya olmak üzere, münferiden ülkeler kamusal fonlardan fedakarlıkla desteği sürdürmeye çalışmışlardır. Bu nedenledir ki, Almanya Başbakanı Merkel, ABD’ye örtülü mesaj niteliğinde olarak, euro bölgesinin istikrarının önemli olduğunu belirtmiş ve AB ülkeleri maliye bakanları bu amaca yönelik olarak ülkelerin kamu finansmanının güçlendirilmesi, malî istikrarın korunması ve bir Avrupa destek mekanizması kurulması gerektiği konusunda anlaşmış bulunmaktalar.

Yunanistan’a yönelik yardımın bir yandan içte enflasyon yaratmaması, diğer yandan da dünya piyasalarında euro-dolar paritesinin aşırı şekilde euro aleyhine seyretmemesi için yardımın bedeli, başta Yunanlı emekçiler olmak üzere, tüm AB ülke emekçileri üzerine yıkılmaya çalışılmaktadır. Yunanistan ve AB ülkelerinde dayatılan bütçe disiplini ilkesi kamu yatırımları ve kamu personel ve sair sosyal harcamalarda yapılan kısıntıları ifade etmektedir. Bütçede kısıntı yapılarak piyasadan çekilen talebin yerini piyasaya çıkartılan euroların alması durumunda aşırı enflasyonun önü alınmış olmaktadır. Yardımın böyle planlanması, kriz sonrası sınıflar arası gelir dağılımının da önemli ölçüde değişmiş olacağını göstermektedir. Zira, finans kesimine ve kuruluşlara yapılan destek yardım üst gelir gruplarını korurken, bütçe kısıntısı yoluyla orta ve düşük gelir seviyeli halk kesimlerinin erimesi söz konusu olmaktadır. Kaldı ki, Yunanistan’daki yabancı firmalara ve finans kesimine

yapılan yardımlar, yatırımların sahibi olan merkez ülkelerdeki ana firmalara ve alacaklı konumdaki Almanya ya da Fransa gibi merkez ülkelere ödenti olarak geri dönmüş olacaktır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kapitalizmin üçüncü büyük küresel krizinin ABD’de çıkmış olduğu savı ne denli şaşırtıcı bir ifade ise, bunun uzantısında krizin şimdilerde de Yunanistan’ı vurduğunu ileri sürmek de o denli aldatıcıdır. Çünkü, kapitalizmin olgunlaşma krizi doğal olarak ABD’de çıkacaktı, çünkü ABD en üst düzeyde olgunlaşmış bir kapitalist ekonomidir. Böylece baş veren krizin çevresel konumlu ekonomileri vurması da çok doğaldır, çünkü merkezde patlayan kriz bağlı olduğu ağ içinde krizin yükünü, malî kırılganlık düzeyi yüksek olan çevreye yayar. Hemen tüm AB ülkelerinde borç stokunun milli gelire oranı % 100 oranının üzerinde seyretmektedir. Örnek olarak, dış borç milli gelir oranı; İngiltere’de % 408, Almanya’da % 180, İtalya’da % 130, İspanya’da % 171, İsveç ve Norveç’de % 200 dolaylarındadır. Bu tabloya ilaveten, hemen tüm ülkelerde borsalar çöküşte, işsizlik oranları ise % 10 dolaylarında seyretmektedir.

“Kriz” ve “zengin ekonomiler” olgularının karşı karşıya gelmeleri ne denli çelişkili bir durum sergiliyorsa, fert başına yüksek gelirli ekonomilerde kamu borçlarının ya da dış açıkların bu denli yüksek olması da aynı derecede çelişkili bir manzara arz etmektedir. Kapitalizmin işleyiş sürecinde bu tür çelişkilerin açıklanması nasıl yapılabilir! Acaba, sistem sonuna mı yaklaşmaktadır, yoksa yönetsel ve politik düzeyde ciddi hatalar mı yapılmaktadır? Kapitalizmin işleyiş dinamiklerini anlayabilmek ve kriz olgusunu bu dinamiklerde bir yere oturtabilmek için bu sorulara akademik anlamda tutarlı yanıtlar oluşturmak durumundayız. Kapitalist sistemlerde devletin işlevleri ile işe başlarsak duruma aydınlık kazandırabiliriz. Kapitalizmde devletin temel işlevi, özel sermaye birikimine katkı yapabilmek için, Marksist anlamda sabit ve değişir sermaye kullanım alanlarında oluşan maliyetleri kamulaştırıp sosyalizasyonu yoluyla tüm ekonomiye yayılmasını sağlamaktır. Bu temel göreve ilaveten, 1970’lerden beri yükselen “arz yanlı ekonomi” doktrini çerçevesinde sermaye üzerindeki kamusal yüklerin hafifletilmesi politikasının uygulanması nedeniyle de kamusal finansman yükünün sermaye dışı kesimlere atılması sonucunda kamusal finansman biri açık finansman diğeri de dolaylı vergiler olmak üzere iki kaynaktan karşılanmaya başlandı. Sonuçta, ekonomilerde milli gelir ve fert başına gelir yükselirken, kamusal finansman artan gelire koşut olarak yükseltilmedi. Sermaye kesimine dahil yüksek gelirli gruplardan vergi alınamayınca ekonomide gelir dağılımı bozuldu ve buna paralel olarak da piyasaların büyüme hızı yavaşladı. Böylece varıl ekonomilerde arz ve

Kutsal Sohbet

talep dengesizliği ve kâr oranı gerilemesi yaşanırken, kamusal finansmanın açık vermesi neticesinde kısılan kamu yatırımları ise daralan özel sektör faaliyetini destekler ya da ikame eder vaziyette devreye giremedi. İşte, genel hatlarını açıklamaya çalıştığım bu süreç sonucundadır ki, kapitalist dünyada varsıl ekonomiler oluşurken, gelir dağılımı bozulmakta, kamu kesimi açığı yükselmekte ve krizler yaşanmaktadır.

Özel kesim krize girerken kurtarma operasyonu amacıyla derhal kamu kesimi devreye girdiğine göre, hangi gerekçe ile, krizlerin önlenmesi amacıyla da olsa, kamu kesiminin olağan koşullarda da belirli büyüklükte olması politik olarak tercih edilmemektedir sorusuna verilecek yanıt ise şöyledir. Dikkat edilirse, kriz esnasında kamunun devreye girmesi, birinci yönü ile geçicidir, ikinci yönü ile de sağlanan malî destek sermaye mülkiyetine dahil olmadan gerçekleştirilmektedir. Son krizde ABD’de ve, daha cılız boyutta olmakla beraber, AB ekonomilerinde devletin bazı finans kuruluşlarının özellikle de çürük fonlarını satın alması ve bazı kuruluşlara hissedar olarak girmesi tipik bir kapitalist devlet mantığı ile yürütülen kurtarma operasyonu olduğu gibi, özel sermaye mülkiyetinde devamlılığı değil, geçici durumu ifade eder. Ülkemizde buna çok uyan bir örnek, zarar ettiğinde devlete devredilen, kâra geçtikten sonra tekrar özel kesime aktarılan Asil Çelik olayıdır. Oysa, krizi önlemek için de olsa, olağan dönemlerde büyük ve yatırımcı bir kamu kesiminin varlığı özel kesime rakip ve önünü tıkayıcı bir işlev görür.

Kriz patlak verdikten sonra büyük devletler ve

IMF gibi örgütler, itfaiye misali, derhal krizi basılamaya koşarlar. Zira krizler, iyi denetlenemedikleri durumda finansal alanda alacaklılara zarar verebileceği gibi, küresel finansal ve reel akışları da aksatarak sistemi sarsar. Böyle bir olumsuz durumda yine güçlüler ve alacaklılar zararlı çıkar. Bu nedenle, krizlerin önlenmesi kaçınılmazdır, ancak alınan önlemlerden kimlerin yararlanacağı ve kimlerin maliyetleri yükleneceği meselesi toplumda sınıfsal konumlar itibarıyla şekillenir. “*Batmasına göz yumulamayacak kadar büyük*” kuruluşlar yardımlarda aslan payını alırken, küçük kuruluşlar iflasa sürüklenir. Böylece, hem arz denetlenmiş hem de büyük kuruluşlar daha da büyümüş ve daha da monopolist bir doku kazanarak krizi atlattırmış olur. Öte yandan, krizin yükünü ise, işsizlik, bütçe olanaklarının kısıtlanması ve iş dünyasında sömürünün derinleştirilmesi süreçleri ile emekçi kesimi ve yaygın halk kitleleri çeker.

Kriz dönemlerinin tipik oluşumları arasında altın ve sair değerli madenler gibi her dönemin geçerli akçesi maddelere aşırı hücum olur. Nitekim, bu kez de altın fiyatları tüm dünyada ve Türkiye’de büyük bir hızla arttı ve gelecekte daha da artacağı tahmini yapılmaktadır. Borsalarda olduğu gibi, altın piyasasında da avantajlı çıkabilmek için toplumun üst gelir dilimlerinde olmak gerekmektedir. Toplumun dar ve orta gelirli kesimlerinin altına yatırım yapma gücü olmadığından, krizden kendilerini koruma şansları söz konusu olamamaktadır. Sonuçta kriz sınıflar arasındaki uçurumu iyice derinleştirmekte ve sömürüyü kabul edilebilir hale getirmektedir. Zaten, kriz esnasında sermayenin muradı da budur!

Yunanistan krizinin İspanya, Portekiz, hatta İngiltere'ye sıradığı ifadelerini de, bu ülkelerin de krizden etkilenecek kendi krizlerini yaşadığı şeklinde yorumlamak daha doğru olur. Bu cümleden olarak, İspanya ve Portekiz'de ücretlerin baskılanması ve kamu harcamalarının denetim altına alınması, bu ülkelerin krizden korunmaya çalışırken, bir yandan kendi emekçi sınıflarını ezmek, diğer yandan da yükü komşu ülkeye atmaya çalışmasından başka bir şey değildir. Ancak, yukarıda da söylemiş olduğum üzere, küreselleşmenin bir sonucu da reel ve finansal alanlarda birbirine bağlanmış ekonomileri birbirinden ayrı düşünmenin söz konusu olmadığıdır. Hele de, AB ülkeleri gibi paralarını da tektipleştirmiş bloklarda ülkeleri münferiden değil, toplu halde düşünmek daha anlamlıdır. Zaten, Almanya'nın Yunanistan krizi karşısında tüm AB ülkelerini malî disipline ve istikrar programına uymaya çağırması da, böylesi birbirinden kopamamazlık anlamı taşımaktadır. Krizlerde sermayeler arasındaki savaş hızlanırken, aynı durum ekonomik birlikler arasında da yaşanmaktadır. Piyasaların aşırı daralmasına yol açmadan, karşıt blokun zayıflaması ya da zayıflatılması güçlü bloka önemli avantajlar sağlar. Son krizde AB ile ABD arasındaki çatışmanın oldukça su yüzüne çıkmış olduğu görülmektedir.

1929 Krizi'nin bilançosu İkinci Paylaşım Savaşı'nda kapatılmış idi. Son krizin hesabının ne kadar süreceğini ve ne şekilde kapatılacağını tarih gösterecektir. Ne var ki, kapitalizm tarih sahnesinde durduğu sürece, hissetmediğimiz kronik krizler yaşanmaya, kronik krizlerin sorunu çözmede yetersiz kaldığı noktada ise akut krizleri algılayacağımız bilimsel bir gerçekliktir. Hal böyle olunca, ne 1929 Krizi'ne ne de son krize ateşleyici bir neden bulmaya çalışılmamalıdır. Örneğin, son krizin mimarı olarak ABD'de Merkez Bankası gösterilmekte ve Merkez Bankası'nın (FED) faizleri düşürdüğü, bunun sonucunda da ekonomik aktörlerin olağanüstü "*hayvansal dürtü*" (animal spirit) ile davranış sergileyerek finans kesiminin aşırı büyüdüğü, asit fonların oluştuğu ve aktif değerlerin aşırı şiştiği söylenmektedir. Evet, bu tablo doğrudur; hemen tüm analistler de manzarayı böyle vermekteler. Ancak manzarayı böyle vermek, akademik hiç bir anlam taşımadan, sadece "*veri*" toplamaktan öte bir anlam ifade etmemektedir; böylesi yaklaşım bilgi oluşturmak olup, bilimsel yaklaşım değildir. Çünkü, akademik ifade diyalektik mantıkla "*nedensellik*" üzerinde durularak, tabloyu oluşturan parçaların ortaya çıkış sebeplerini ve aralarındaki ilişkiyi açıklayarak ortaya koyar. Diğer bir ifade ile, diyalektik anlatım oluşumun sürecini ve nedensellik ilişkisini ortaya koyar. Evet, FED bir dönemde faizleri indirdi, çünkü ekonomi durağanlaşmıştı ve bir ivmeye gerek duyuluyordu.

Ekonomik aktörlerin "*hayvansal dürtü*" ile hareket ettikleri meselesine gelince de, kapitalizmin insanlara kazandırdığı davranış biçimi budur; sistemin işleyiş sürecinin bireysel davranışlarda bundan başka bir tür etkisi beklenemezdi ki! Bir bankacının çok güzel ifade ettiği gibi, "*Müzik çalarken dansa devam edilir.*" Müzik bitince batmamak için de, müzik esnasında olağanüstü büyüklüğe kavuşmak gerekmektedir. Bunu hayvansal dürtü olarak ortaya koymak yanlıştır. Çünkü, belki bir iki cins hariç, hiçbir hayvan ne denli yırtıcı olursa olsun, aç olmadığı ve saldırı tehdidi almadığı sürece etrafa saldırmaz. Oysa, kapitalist dürtü bireyi bunun tam tersinde tetikler; az kazanan daha kanaatkâr olurken, zenginleşen bireyler ulaştığı durumla yetinmeyip daha saldırgan olmaktadır!

ABD'de başlayan ve başta AB ekonomileri olmak üzere tüm yerküreye yayılan kriz karşısında alınmış olan önlemlerle krizin etkileri hafifletildi mi ya da tümüyle kriz aşıldı mı, sorularına verilebilecek yanıt, kocaman bir "*belli değil*" dir! Böylesi muğlak yanıt vermenin iki temel nedeni var. Bir defa, krizin oluşturduğu genel psikolojik ve güvensizlik havasının dağılması oldukça güçtür ve çok zaman alacağına benzemektedir. İkincisi de, krizin çökerttiği ekonomik faaliyetlerin ve yükselen işsizliğin talep üzerindeki olumsuz etkileri de kısa sürede silinemez. Kaldı ki, halen çalışma alanındaki çoğu personelin de işten çıkarılma kuşkusu devam ettiğinden, taleplerin baskı altında tutulması kaçınılmazdır. İleriye yönelik olumsuz düşünmeye sevkeden diğer bir unsur da, gerek dolar gerekse euro olarak piyasalara sürülen milyarlarca tutarında paranın ileriki dönemde hangi kanallarda ve nasıl ortaya çıkacağı hakkında kimsenin kesin bir kanaatinin olmamasıdır. Bu paraların piyasalara çıkması durumunda enflasyonist etki yükselecek, atıl tutulduğu durumda ise, bu denli para ihracının gerekçesi ortadan kalkmış olacaktır. Nihayet son bir nokta da, son dönem kurtarma operasyonlarının kamu bütçeleri üzerindeki olumsuz etkisinin ekonomilerde yük dağılımı ve toplam talebi olumsuz yönde etkilemesidir. Zira, bütçe disiplinine yönelmesi durumunda bir yandan kamu harcamalarında, diğer yandan da istihdam alanında yeni daralmalar gündeme gelecektir. Şu hale göre, bir yandan krizin birincil etkilerinin tam olarak silinmemiş olması, diğer yandan da krizin etkilerini telafiye yönelik alınmış olan önlemlerin ikincil etkileri ve bu etkiler grubunun bileşkesinin ekonomiler üzerindeki genel görünümü hiç de iç açıcı gözükmemektedir. Bu görüntü ve olasılıklar ileriki dönemde de ekonomilerin bir hayli dalgalı bir dönemden geçeceğinin işaretidir. Uzun dalgalı krizin etkileri hafifliyor olarak algılansa da, sistem yeni kriz tohumlarını üreterek, şimdilik, yoluna devam edecektir!

Referandum: Evet'çi, Hayır'cı, Boykot'çu Solculuk

Hüseyin Hasaıcebi ■■■■

*AKP 12 Eylöl Anayasası'na hangi nedenle karşı olacaktı ki?
O Anayasa'nın yürütmeyi egemenleştiren genel çerçevesi
AKP iktidarından daha çok kime yaradı?*

1 2 Eylöl Anayasa Değişikliği Referandumu'na karşı siyasal tutum açısından Türkiye solu "Evet'çiler", "Hayır'cılar" ve "Boykot'çular" olmak üzere üçe ayrıldı. Solun oyunun sayısal değeri ne ki siyasal değeri ne olsun denilse yeridir. Fakat solun "Evet" ve "Hayır"ları, keskin bir sahiplenmeye büründü. Kendi örgütlenme ve gelişme sorunlarına uzun zamandır bu kadar iştahla sarılmamış olan solun büyük bir hevesle Referandum'un bir parçası hâline gelmesi şaşırtıcı oldu. Türkiye solunun zihin coğrafyasında önemli ve telâfisi güç bir tahribat olduğu anlaşılıyor. Bu tahribatı AKP ve CHP de farketmiş olmalı ki, propagandalarında "Evet'çi" ve "Hayır'cı" solcuları tepe tepe kullandılar. Kullanılan solcular ise gördükleri bu ilgiye şaşırdılar, sola iade-i itibar edildiği zehabına kapıldılar. Kavga onların kavgasıymışçasına yırtındılar.

Önce "Evet'çi" solculara bakalım ve AKP'nin sahte ve riyakâr "demokratizm"ine kendini kaptırmanın büyük bir ahmaklık olduğunu baştan söyleyelim. Her birinin ve cümlesinin şeytana papucunu ters giydirecek kadar kurnaz olduğunu yakından bildiğimiz "Evet'çi" solcu ve sosyalistlerin ahmak olmadıklarını da ekleyelim. O zaman niye, "Evet!"?

Referandum'a sunduğu değişiklikler manzumesine bakarak AKP'nin 12 Eylöl Anayasası'na karşı olduğu sonucunu çıkaran ve bu nedenle "Evet'çi" olan bir solcu ve sosyalisti siyasetten bihaber olarak peşinen damgalamakta beis yoktur. AKP 12 Eylöl Anayasası'na hangi nedenle karşı olacaktı ki? Temsil ettiği sermaye kesiminin çıkarını koruyup kollamada anayasal bir güçlük yaşadı da mı bunu güçlü bir değişiklikte aşmaya çalışsın? 12 Eylöl Anayasası'nın "yürütmeyi egemenleştiren" genel çerçevesi AKP iktidarından daha çok kime yaradı?

"Evet'çi" solculuğun bir gerekçesi de, AKP'nin merkeze "çevre"den geldiği, siyasileşmiş İslamî geleneğin doğasından intisap ettiği bir erdemle zaten "darbe karşıtı" olduğu gibi saçma sapan bir

algılamadır. Türkiye'de gerçekleşmiş bulunan bütün askerî darbelerden en büyük yararı sağlayan siyasal zümrenin siyasi İslamcılar olduğunu AKP bilmiyor olabilir mi? Hadi o bilmiyor diyelim, ama Evet'çi solcular bal gibi bilirler. "Önümüz açılacak!" diye etekleri zil çalan bugünün Evet'çi solcuları gibi o günün İslamcılar da 27 Mayıs askerî darbesinden ziyadesiyle hoşnuttular. DP'nin siyasal likidasyonuna varan Demirel'in AP'si içinde, neredeyse olayın başına geçmeye cüret etme mertebesinde meydana boş bulmuş ve palazlanmışlardı. Aynı İslamcılar, aynı saikle 12 Mart askerî diktatörlüğünü de selamlamış, örneğin *Yeni Asya*'cılar, "Bu ses tarihimizin sesidir. Bu ses sanki Mohaç'tan gelen sestir. Bu ses Malazgirt'ten yükselen bir sestir," (10 Şubat 1971) diyecek kadar heyecanlanmışlardı. 12 Eylöl Anayasa hazırlığını duyuran MGK sözcüsü Muharrem Ergin, "Bir huzur ve sükun müessesesi olarak dinin cemiyet hayatındaki

Meryem ve İsa. Detay

yeri büyüktür ve İslam, Türklüğü koruyan çok önemli bir manevî silahtır,” derken 12 Eylül Anayasası’nın kimleri himayesi altına alacağını da haber vermişti. Gülen ve Cemaatinden başka Tayyip Erdoğan’ın göbeği ve gönlüyle bağlı bulunduğu İskender Paşa Dergâhı ve Millî Görüş cemaatlerinin 12 Eylül ve Anayasası’nın sadık “Evet’çiler”i olduklarını herkes bilirken bizim bugünkü “Evet’çi” solcularımız bilmezler mi? Diyelim ki, askerlerle İslamcılar bu kadar yakın olamaz gibi bir hurafeleri var. Çoğu o gün siyaset sahnesindeydi. “Laik- okullar birer anarşi yuvası hâline geldi. Bu laik okullardan yetişen gençlere memleket idaresi teslim edilemez,” diyenin 68’in Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay olduğunu unuttular mı?

Besbelli ki her şeyi, hattâ siyaseti bile unutmışlar. AKP için önemli olan, tesis ettiği sermaye hâkimiyetinin bu anayasa ile yürüyüp yürümediğidir. Yürüdüğü besbellidir. Şurasını veya burasını yontmasına gelince, elbette yontmak zorunda. Çünkü bu anayasa 1982 yılında yazılırken ortada küreselleşme diye bir hadise yoktu. Sermaye sınıfının istediği, o günkü çıkarına uygun böyle bir anayasaydı. Bu anayasayı, çokça ve yanlışlıkla söylendiği gibi “5 General” yapmamıştı. Koç’ların, Narin’lerin, Süren’lerin ve bir cümle azgınlaşmış TUSİD holdinglerinin, bu 5 generale o günkü çıkarlarının kılıfı olacak bir anayasa için yaptıkları baskı ve yönlendirmeyi de hatırlamak gerekir. Dünya “monetarizm” denilen yenileşmiş bir emperyalist ekonomi siyasetinin pençesindeydi. Soğuk Savaş dönemiye ve antikomünizm bütün dehşetiyle sürmekteydi. SSCB ve sosyalizm henüz çökmemişti. Askerî faşist diktatörlük Türkiye solunu henüz daha tam anlamıyla sindirebilmiş değildi. Solcu, sosyalist kıyımına yeni başlanmıştı. Hukuk denilen şeyin ırzına geçilmiş, elli milyonluk koca bir toplumun bekaası sıradan beş generalin eline geçmişti. Bu anayasa, işte o günlerin anayasasıydı. Aradan geçen zamanda Soğuk Savaş bitti, sosyalizm yıkıldı, Küreselleşme başladı. Buna bağlı olarak Türk sermaye egemenliğinin koşulları değişti. Buna paralel doğan yeni ihtiyaçlar gereği 12 Eylül Anayasası 1987’den beri yeri geldikçe sermayenin gereksinimleri doğrultusunda ve Küreselleşmenin getirdiği yeniliklere adapte edilerek zaten değiştirilmekteydi. DTÖ’nün Türkiye üzerinde ekonomik egemenliğini tesis için Ecevit “Tahkim’e açık olsun diye Anayasa değişikliği yaparken anayasal rejime bugün AKP’nin dokunduğundan daha hafif dokunmuyordu. AKP’nin de referanduma sunduğu

değişikle yapmak istediği, sermayenin değişen ihtiyaçlarını yerine getirmeyi sürdürmekten ibarettir. Bu partinin “demokratikleşme” diye en küçük bir derdi yoktur. Olsaydı eğer, 12 Eylül Anayasası, işçi ve emekçilerin örgütlenme, grev ve direnme hakkını kökünden yoketmiştir, bunlara el atardı. Olsaydı örneğin yüzde 10 seçim barajı yerinde durur muydu? Bu seçim barajı “Evet’çi” solcuların da oylarını, o halde aynı zamanda onurlarını çöpe atmaktadır. Bu hakikati sineye çekerek demokrasiyenin yana olunabilir mi? İşçi ve emekçilerin haklarından söz etmeden nasıl demokratizm olabiliyor? Bunun gibi daha bir çok nokta, hâlen geçerli olan faşist siyasal çerçeve ile AKP arasında hiç bir çelişki bulunmadığına kanıtken “Evet’çi” solcu olmanın akıl karı bir iş olmadığı açıktır.

“Evet’çi” solcuların niye Evet’çi olduklarına açıklık getirmek için kala kala “Geçici 15. Madde” kalıyor. Bir “Evet’çi” sosyalist, Referandum “12 Eylül’ün koruyucu zırhını deldiği için”(Oya Baydar, vb...) Evet’çi olduğunu açıklamış. Evet deyip hazır konmaya dünden hevesli olduktan sonra neyin hangi zırhı deldiğinin ya da delmediğinin ne anlamı var?

Şu da çok kötü ve hiç yakışmıyor: “Evet’çi” solcular, AKP’nin kendilerine “12 Eylül ile hesaplaşma” imkanı tanıma amacında olduğu vehmine kapılarak görülecek hesaplarını da bir bir saydılar. Mamak’ta işkence, göçmenlikte hasret, çekilen yoksulluk ve çocuğuna içirecek süt bulamamak...Bu mudur hesap? İşkencecisini affedenleri biz affetmeyiz, var mı ötesi.

Bir nokta daha: “Evet’çi” solculara “liberalleşmişler” diyerek bir bakıma, “Artık ne söylese yakışır!” demiş, “Biz liberalleştik!” diye yanıt vermelerine de fırsat vermiş oluyoruz. Öyle yağma yok! Bunlar bugün yaptıklarını aynı zamanda solcu-sosyalist olarak yapıyorlar. Bununla da övünüyorlar. Orda kalsalar iyi, geçmişten ders almadı, sınıf mücadelesinin kabalığından kendini arındırmamış, dünyadaki değişimden bîhaber, inatçı mankafa-dinozor saydıkları kendileri gibi düşünmeyen solcuları ıslah etmek gibi büyük bir iddiaları da var. Kimseye lâf bırakmayacak kadar çok konuşuyorlar, kibirlerinden yanlarına varılmıyor. Kendi geçmişleriyle hesaplaşmaya harcadıkları gayretin binde birini 12 Eylül ile hesaplaşmaya harcasalardı, bu hesap bugüne çoktan görülmüş olacaktı, bunu farketmiyorlar.

O zaman nasıl bir sol düşüncedir ki AKP'nin siyasal vizyonuna "demokratizm"i yakıştırıyor ve AKP rüzgâra karşı iki damla işese bunu hem toplumsal özgürleşmeye, hem de kendi eşitlikçi-solcu özgürleşmesine doğru bir gelişme sayıyorlar!

"Evet'çi" solcular için güya bunun bir tarihi var. Türkiye'de burnu sürtülmesi, hakkından gelinmesi, devlet ve toplum üzerindeki etkisinin sıfırlanması gereken bir Kemalist Cumhuriyet devleti var. Demokratikleşmenin AB standartlarına yükseltilmesini bu engelliyor. Siyasi literatürdeki adıyla bu militer ve zorba devletten kurtulmadıkça Türkiye'de demokrasinin önü açılmaz ve Türkiye AB demokrasisine üye olamaz. AB düzeyinde bir demokrasiye ulaşmadan da sosyalistlerin ve solcuların mücadelesinin önü açılmaz. Kim yaparsa yapsın, bunu sadece sivil siyasetin üstündeki askeri vesayeti kaldırmak için yapmış olsa bile, desteklenmelidir. AKP bunu yapmak istiyor ve bu nedenle 12 Eylül Referandumu'nda solcuların ve sosyalistlerin desteğini hakediyor. Mnatık bul!

"Sosyalistlerin ve solcuların mücadelesinin önünün -başkaları tarafından- açılması!" Elbette bu da sol bir düşüncedir ama solun ecdadına da bulaşmış, siyasi sefalet denmeyi hakeden bir sol düşüncedir. "Kendi yolumu kendim açarım," demek ve bunun gereğini yapmak varken Demokrat Parti ülkeyi demokratikleştirecek ve bizim de önümüzü açacak hesabıyla o zaman ki Türkiye solunun yarısı, Sabiha-Zekeriya Serteller, M. Ali Aybarlar Bayar-Menderes hareketinin kuyruğundan yürümüşlerdi. O günün bu tür "Evet'çi" solcularına göre DP Türkiye'ye, Kemalizmin ve tek parti despotizminin hakkından gelmiş bir demokrasi getirecekti.

O günkü "Evet'çi" solcuların önünün ne kadar açıldığı malum iken üç aşağı beş yukarı aynı sınıf temelli siyasi geleneğin 2010'daki versiyonu AKP'den medet uman çağdaş "Evet'çi" solcuların önünün ne kadar açılacağını kestirmek hiç de zor olmaz. Hâkim siyasi atmosfer 12 Eylül Referandumu'nda "Evet"i kazanacağını gösterdiğine göre, önü açılacak olan "Evet'çi" solcuların yakın bir gelecekte nasıl şahlandıklarına da tanık olacağız demektir! Ama kendi tarihlerinden ders çıkarmalarına yardımcı olur düşüncesiyle hatırlatalım: Solun ve sosyalist mücadelenin önünün mecazi anlamda başka sınıfsal zümreler tarafından "açıldığı" Türkiye'de hiç olmamış değildir. Hatırlansın, azgınlaşan Kemalizm idi bu ve 27 Mayıs'taydı. Bu günün "Evet'çi" solcularının çoğu o günün kısa pantolonlu ve kulağına sol karsuyu kaçırmış gençleriydiler. İnkâr etsinler bakalım, 27 Mayıs ile birlikte önlerini kimin açtığını ve 12 Mart ile birlikte kimlerin kapattığını...

AKP'de vehmettikleri "anti-Kemalist" misyona odaklanan solcu, sosyalist "Evet'çi"lerin birer tilki tüccar hâline geldiklerini de unutmayalım. Kendileri konuşup yazıyorlar: AKP'li olmamışlarmış. AKP'nin demokratizminin sınırlı, hatta sadece kendi yolunu açmak hesabında olduğunun farkındaymışlar. Ama bu, sola da "fayda" sağlıyormuş. AKP Kemalist despotizmin ve militarizmin hakkından geldikten sonra onlar artık bu işlerle uğraşmak zorunda kalmayacak, nefes alıp kendi işlerine (sosyalizm için mücadele) bakabileceklermiş. "Evet!" demeleri bundanmış.

Ne kurnazlık! Çar'ı meşrûfî monarşiye zorlayan (1906) Anayasacı Demokrat KADET'lere kuyruk olmak Troçki'nin aklına gelmişti, fakat Lenin böyle bir şeyi akıl bile edememişti!

"Evet'çi"ler kendilerini kandırmanın ucuz bir yolunu daha bulmuşlar: "Yetmez ama evet!"

Biz sormasak da hayat soracak: Peki, sana yetmeyen ve yeten nedir? AKP'ye yeten size niçin yetmemektedir? AKP kendine yetenin peşindeyse neyin peşindedir ve siz niye size yetenin değil de AKP'nin peşindesiniz? AKP'nin "askerleri sivil mahkemelerde yargılama" yolunu açma niyetinde olması mı heyecanlandırdı sizi? Bu kadar saf olunamaz. Sizi "sivil" olanı da yargıladı bu mahkemelerin, "askeri" olanı da. Aradaki farka fit oluyorsunuz. Özgürlük ufkunuz bu kadar mıdır?

Gelelim "Hayır'cı" solculara, sosyalistlere. Olaya Evet'çi solcuların sıkıştıkları yerden bakmaktadırlar. Aynı şeyi görmekte fakat Evet'çi solcuların Evet dediğine onlar "Hayır" demektedirler. O zaman niye Hayır? Elbette "yetmediği için Hayır!" Bu demektir ki solcu-sosyalist Hayır'cılar, katılımı yükseltmiş olmak pahasına, "Hayır" kazanırsa hiçbir şey kazanmayacaklarını bile bile kendilerinin olmayan küçük bir kavgaya girmektedirler. Üstelik bir de, bu Referandum'da en doğru siyasal tavır hâline gelen boykotçuluğu küçümseyerek. "Hayır", son sözdür. Bu nedenle "Hayır"cı solcu-sosyalistler, son sözlerini söylemediklerini isbat ve kendi oylarını CHP'li ve MHP'li Hayır oylarından ayırmak için "başka bir şeyler" daha söylemek (yapmak) zorundadırlar.

Referandumu boykot bir kaç nedenle en doğru siyasal tavır olacaktır. Birincisi, katılım düşecek, katılım özellikle yüzde 60'lara kadar düşürülebilirse, "Evet" ya da "Hayır"ın kazanmasının kıymeti harbiyesi kalmayacaktır. İkincisi, boykot ayrıca, taleplerini net çözüm formülleriyle ortaya koymaya başlayan Kürt özgürlük hareketine jesti aşan bir destek sağlayacaktır. Üçüncüsü, Referandumu boykot edenler son sözü saklı tutmuş olacaktırlar. Ve nihayet boykot, solcuları ve sosyalistleri, bu gülünç demokrasi tartışmasının onun bunun bir parçası olmaktan kurtaracaktır.

CHP'nin Gelecek Perspektifleri

Oğuz Oyan —

Gelişmekte olan ülkelerde sol-demokrat partilerin iddia ve taleplerini, işgüvencesini sağlamaya, kayıtdışılıkla mücadeleye, Dünya Bankası tarzı yoksulluk programlarına ve kendilerine önerilen kimlik/cinsel eşitlik siyasetine indirgemeleri yeterli ve doğru bir mücadele pozisyonu oluşturmamaktadır

I GİRİŞ: 2000'LER NASIL ŞEKİLLENDİRİLDİ?

1) 1990'LARA DAİR BAZI ANIMSATMALAR

(i) 1990'lar koalisyon hükümetleri dönemi. Bu dönemin siyasi şekillenmesini belirleyen ana eğilim, bütün siyasi partilere yayılan liberalleş(tir)me dalgası oldu. 24 Ocak 1980'de başlayan, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle desteklenen, ANAP'ın 1983-1991 iktidarıyla pekiştirilen ekonomide liberalleşme ve küreselleşme süreci, ANAP sonrası dönemi de etkileyecek biçimde tüm siyasi sisteme içselleştirilecekti. IMF-DB ikizlerinin telkinleri kadar, neoliberal politikalara yatkın olan Çiller (1993-96) ve Yılmaz (1997-99) Hükümetlerinin ideolojik/siyasal konumları da bu süreci hızlandırdı. Erbakan (1996-97) Hükümetinin sistemi zorlayan "Âdil Düzen Programı" ilk altı ayda uygulanamaz duruma düşerken, neoliberal yönelişle kısmen çelişen bu REFAHYOL koalisyonunun ömrü bir yıldan uzun olmadı.

Liberalizm/küreselleşme yönünde bir dönüşümün "kaçınılmaz" olduğuna ikna edilen yönetim kademeleri, 1990'ların ikinci yarısında geleceği bağlayıcı yeni taahhütlere girişeceklerdir. AB'nin üyelik havucunun cazibesıyla 1995'te Gümrük Birliği ilişkisine imza atılması ve 1996'da Birliğe girilmesi, Türkiye'deki planlama anlayışının dışına çıkılarak VII. Plan (1996-2000) metnine liberal vizyon kazandırılması ve 2000'lerde uygulamasına tanık olunacak tarımda Doğrudan Gelir Desteği'nin Plan hedeflerine alınması, 1998'de IMF ile -ihtiyaç dışı- bir Yakın İzleme Düzenlemesi gerçekleştirilmesi ve böylece 9 Aralık 1999'da imzalanacak Stand-by Düzenlemesine zemin hazırlanması, vb. bu çerçevede anımsatılabilir.

(ii) Bu dönemin ilginç bir özelliği de, zayıf koalisyon dönemlerinde ekonomi bürokrasisinin alan kazanması ve "uluslararası finans bürokrasisiyle" güçbirliğine yönelebilmesi oldu. Bürokrasinin, Osmanlı'nın son yüzyılını anımsatırcasına, yerli siyasilerin tarım ve diğer alanlardaki sözde popülizmini

altedecek biçimde bir dış otoritenin devreye sokulması yönünde çalışması ve bu çerçevede IMF/DB ile yeni ekonomik düzenlemelerin devreye sokulmasını etkileyebilmesi, bu dönemin kaydadeğer yeni bir bağımlılık ilişkisidir. Böylece, Türkiye'de siyasetçinin iplerinin ve ekonomide karar alma düzeneklerinin IMF/DB aracılığıyla dış hegemonik güçlerin denetimine geçmesi süreci 1998'den itibaren yeniden çalışmaya başlayacaktır.

(iii) Koalisyon hükümetleri döneminin üçüncü önemli eğilimi, merkez sağ ve merkez solun aşırı sağ lehine zemin kaybetmesiydi. Bu zemin kaybetme, önceleri, ANAP için 1987-89 sürecinde daha çok SHP ve DYP lehine çalışmış, SHP için ise 1989-1991 döneminde DSP lehine uç vermişti. RP ve MHP ittifakının 1991 seçimlerinde artış eğilimine giren oyları, henüz onyıllın başında dinci-milliyetçi sağdaki yükselişi haberliyordu. 1991-1995 dönemi DYP-SHP Koalisyonu, her iki iktidar partisini aşındıran bir sürece dönüştürecekti. Ama muhalefetteki ANAP da bu süreçten nasibini alacaktı. 1991-1995 koalisyonunun ekonomik ve sosyal politikalarının başarılı olamadığı, üstelik 1994 krizine yol açtığı, Güney Doğu ve Doğu'da çok yüksek insani ve ekonomik maliyetleri olan büyük bir iç çatışmanın yaşandığı ortamda yapılan 1995 genel seçimleri, iktidardaki kitle partilerinin (1995 Şubatında CHP-SHP birleşmesine rağmen) oy kaybıyla ve Refah Partisi'nin ipi birinci sırada göğüslemesiyle sonuçlandı.

DYP-SHP Koalisyonu, "tarihi bir uzlaşma" olarak topluma sunulmuştu. Gerçekte ise, merkez solun, merkez sağ güdümünde, daha fazla bir sistem partisine dönüştürülmesi alıştırmalarına dönüşmüştü. 1986'da ANAP'la başlayan özelleştirmelerin bu dönemde hızlanması ve 5 Nisan 1994 kararlarıyla emekçi ve çiftçi aleyhine bir IMF programına SHP'nin angaje edilmesi, merkez solun "emek yanlısı" olma iddiasını da aşındıracaktı. 1991-1993 dönemini kapsayan birinci koalisyon protokolünün daha solda duran -ama pek de uyulmayan- hükümleri, Çiller'in Başbakanlığı döneminde hazırlanan ikinci ko-

Hazreti Meryem ve İsa

lasyon protokolünde metinde bile yer bulamayacaktı. Ashına bakılırsa, SHP açısından asıl kritik hata, Çiller liderliğinde 1993'te yenilenen koalisyonda yer almaya devam kararı olmuştu.

1995-96 döneminde bir yıllık ANAYOL (ANAP-DYP) koalisyonu denemesinden sonra 1996'da kurulan REFAHYOL (RP-DYP) koalisyonunun öne 28 Şubat 1997 tarihli askeri muhtırayla kesilecekti. Post-modern denilen bu müdahalenin de Atlantik ötesi uzantıları olduğu ve asıl hedefinin Büyük Ortadoğu Projesi ile bağlantılı bir "Amerikancı İslam" ("ılımlı" İslam) hareketinin inşası olduğu bugünlerde daha iyi anlaşılmakta.

İzleyen ANASOL-D koalisyonu ve DSP azınlık hükümetleri dönemlerinde kaydadeğer iki gelişme olacaktı: Birincisi, yukarıda değindiğimiz Temmuz 1998'de IMF ile uzun sürecek bir yeni bağımlılık ilişkisinin başlatılması; ikincisi, 1999'da PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması (veya Türkiye'ye teslim edilmesi)... Bu sonuncu olayın önemli etkisiyle, 1999 seçimlerinde DSP ve MHP, oylarını öngörülmedik biçimde tırmandıracak ve üçlü koalisyonun bir ve ikinci sıradaki büyük ortakları olacaklardır. Ancak, sistemin henüz tam denetimi altına girmemiş olan bu koalisyon ortaklarına 1 Ocak 2000'den itibaren IMF'nin çok kapsamlı bir stand-by düzenlemesiyle çeki-düzen verilmesi ve Dünya Bankası'nın daha önce görülmedik biçimde bu programın yapısal düzenleme mimarı olarak tam gövde sahneye sokulması, Türkiye'de ekonominin ve siyasetin yeniden yapılandırmasına atfedilen önemi göstermekteydi.

2) 2000-2002 EKONOMİK VE SİYASİ KRİZİ

(i) 2000 yılında IMF ile girilen stand-by düzen-

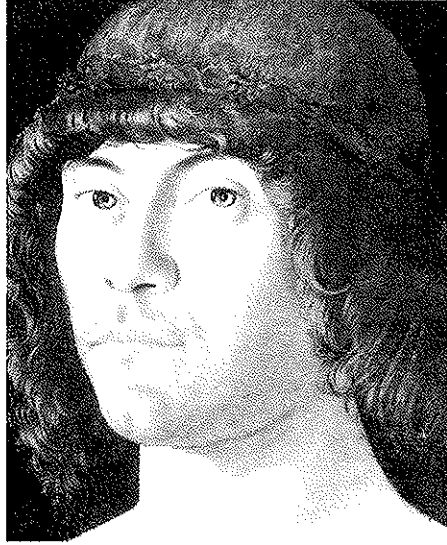
lemesi, 1998'de olduğu gibi, Türkiye bir dış ödemeler dengesi sorunu yaşamadığı yani gerekli koşullar oluşmadığı halde başlatılmıştı. Döviz kuru çıpasına dayalı –yani kademeli bir sabit kur sistemine bağlı– bu ekonomik istikrar ve yeniden yapılandırma programından, beklenebileceği gibi, daha birinci uygulama yılı sonunda büyük bir cari işlemler açığı ve bunun sonucunda güçlü bir devalüasyon ve mali krizle çıkılacaktır. Programın başında Türkiye'de varolmayan dış açık sorunu IMF programının uygulamasıyla yaratılacak ama çöküşün sorumluluğu (Anayasa kitapçığı masalıyla) yerli siyasetçilerin üzerine yıkılacaktır. 2001 Şubat çöküşünün Koalisyon Hükümeti üzerinde yarattığı korku ve panik, DB üzerinden ekonomi bakanı ithal edilmesi, daha hızlı yapısal düzenleme dayatmalarına gidilmesi (15 günde 15 yasa) ve IMF çevreleriyle anlaşma tazelenmesiyle sonuçlanacaktır. Böylece yaratılan krizin etkisiyle programın "kaçınılmazlığı" daha da vurgulanmış olacak ve Türkiye'nin elinden iktisadi/mali/kurumsal politika araçları daha kolaylıkla sökülüp alınacaktır. Ekonomik gereklere dayanmayan 2000 programının aslında bir iktisadi-siyasi şekillendirme programı olduğuna ilişkin Bağımsız Sosyal Bilimcilerin saptamaları, 2002'de Ecevit Hükümetini dağıtan siyasi krizle daha fazla paylaşılmış olmuştur; bugünlerde herhalde daha bütünsel bir kavrayışın önü açılmıştır.

(ii) IMF/DB programının pek dikkati çekmeyen bir yan etkisi daha olacaktır: Bölgesel kalkınmaya aktarılan bütçe ödeneklerinin kökten sınırlandırılması... Üstelik, tam da büyük iç çatışma dönemi bastırılmış ve kısmen küllenmiş, örgüt itibar kaybetmiş, yani bu bölgede kapsamlı bir ekonomik ve sosyal program uygulanmasının en elverişli ortamı oluşmuşken!

GAP yatırımları dahil tüm altyapı ödenekleri, AKP'nin ilk 5 yılını da kapsayacak şekilde 2007 sonuna kadar sembolik düzeylere indirilecektir. Ama bu arada IMF/DB ikizleri, sıkı koşullarla bölgeye bütçeden harcama yapılmasını engellemelerinin üçüncü yılında, manidar bir şekilde, "köye dönüş" ve benzeri projeler için bölgeye kendi üzerlerinden (Ankara'yı dışarıda bırakarak) fon aktarılmasını gündeme getirebilmişlerdi! Bu girişimler, bölgeye kaynak aktarılmasının engellenmesinin, harcama daraltıcı programın bir yan etkisinden ziyade bölgeye doğrudan müdahaleyi içeren amaç setinin önemli bir ögesi olduğunu akla getirmekteydi.

(iii) 2000-2002 döneminde muhalefet safları da ilginç bir siyasal yapılandırılmaya sahne olacaktı. IMF Programı uygulamaya konulduğunda Meclis içi muhalefet sıralarında DYP ve Refah Partisi'nin uzantısı olan Fazilet Partisi (FP) oturmaktaydı. Fazilet Partisi, IMF programına daha köşeli bir karşı çıkışı dile getirmekteydi. Bu arada Fazilet Partisi'nin liderliğini ele geçirmek için aday olan A. Gül ve çevresindekiler Recai Kutan, yani Erbakan karşısında Kongreyi kaybetmişlerdi. Türkiye siyasi tarihinin çok öğretici bir örneği de bu süreçte yaşanacaktı: Kongreyi kaybedenler (ki bunlar daha sonra AKP kurucusu olacaklardı), bu sırada Fazilet Partisi'nin de kapatılması için yürütülen inceleme sürecinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na Partinin kapatılmasına destek verecek kanıtları taşıyanlar da olmuşlardı. O kadar ki, ek kanıtların çokluğu karşısında, Başsavcı ek bir iddianame hazırlamak zorunda kalacaktı! Takiye eğitiminden geçmiş olan bu ekip, Fazilet Partisi 22.6.2001'de kapatıldıktan hemen sonra Saadet Partisi (SP)'nin 20.7.2001'de kurulmasını bekleyerek 14.8.2001'de Adalet ve Kalkınma Partisi'ni kurmuş olacaklardı. SP'nin milli görüş çizgisinin devamı olarak kurulmuş olması, değiştiği yolunda bir retorik geliştiren AKP'nin işine çok yarayacaktı. Böylece 2002 erken seçimlerinden bir yıl önce, iktidara ve IMF programını uygulamaya talip olacak "muhafazakâr-liberal" siyasi hareket hazırlanmış durumdaydı.

(iv) 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri altında 1980 sonrasındaki neo-liberal programların ve yürürlükteki IMF/DB reçetelerinin iflâsı olmakla birlikte, Türkiye daha sağa kaydırılarak "sistem" içinde tutulacaktı. 1990'larda başlayan merkez sağın erimesi süreci 2002'de tamamlanmış oluyor; siyasal İslam daha önce merkez sağın kontrolünde bir hareket iken, şimdi merkez sağ da kontrolüne alarak tek başına iktidar olacak kıvama geliyordu. Siyasal İslam,

Portre detay

1995'lerdeki RP döneminde kısmen taşıdığı "anti-kapitalist" söylemin tam tersini benimseyerek neo-liberal küreselleşme ideolojisinin militan bir savunucusuna dönüşüyor, ABD'nin Irak'a müdahalesinde Kuzey Cephesi açılmasını kolaylaştırma taahhüdünü henüz iktidara oturmadan verebiliyor, böylelikle meşrûyetini dinde, liberalizmde ve dış desteklerde bulan –ve ayrıca, bağımsızlıkçı Kemalist ideolojiyi ve cumhuriyetçi kurumsal yapıyı geriletme misyonunu da üstlenerek– yeni tür bir iktidar modeli sunuyordu. Kısacası, Cumhuriyet tarihinde ilk kez, iç siyasal meşrûyetini dış destekler üzerinden kurmaya çalışan bir bağımlı iktidar mo-

deli, bir yıllık partileşme süreci içinde tek başına iktidara oturabiliyordu.

3) AKP DÖNEMİNİN OLUŞTURDUĞU SÜREKLİ KRİZ ORTAMI

Peki, büyük bir iktisadi-siyasi altüst oluşla açılan 2000'li yıllar, Kasım 2002 seçimlerinde koalisyonun üç partisini ve muhalefetteki DYP'yi baraj altına yollayarak ve AKP'nin çoğunluk hükûmetine ortam hazırlayarak acaba **yeni tür bir siyasi istikrar mı müjdeliyordu?** Yoksa bu tek parti hükûmetini özel kılan nitelikleri, siyasi krizi geride bırakmak yerine nitelik değiştirerek onu bu dönem için sürekli mi kılmıştı?

Gerçekte, Cumhuriyet değerleri ve kurumlarıyla çatışma içine giren ve onları kendine göre başkalaşıma tâbi tutan AKP hükûmeti, Cumhuriyet döneminin en önemli siyasi krizini doğuran siyasal hareketin de adı olacaktı.

Türkiye'de 2000'li yıllarda siyasetin krizi, son çeyrek yüzyılın yükselen hareketleri olan siyasal İslam ve Kürt milliyetçiliğinin, iktidarı ve ülke gündemini belirlemeye başlamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Siyasetin krizini alışılmadık bir düzleme taşıyan ise, her iki yükselen toplumsal hareketin de dış güçlerden medet uman ve destek alan bir yapıda oluşmasıdır. Dış destek ile bu hareketler arasında hem neden hem de sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Bunun anlamı, Türkiye'deki siyasal krizin sadece Türkiye'nin bir iç meselesi olarak ortaya çıkıp gelişmemiş olmasıdır. Kriz büyüdükçe, yani ülke giderek daha fazla zaafa uğradıkça, dış dinamiklerin belirleyiciliği zemin kazanmakta, hattâ dış güçlerle örtük koalisyonlar kurulmakta, ülkenin bağımlılık ilişkileri derinleşmektedir.

Siyasal İslamın merkezi yönetimde 9 yıla yaklaşan damgası, yerel yönetimlerin önemli bölümünde ise 10

yıllık bir dönemin vizesini almış bulunması; Cumhurbaşkanlığı, YÖK ve kısmen yargıyı kendine bağlaması; karşı devrimci icraatında önemli tutunma pozisyonlarını (kadrolaşma, mevzuat, eğitim, sağlık, sosyal yardımlaşma ağları, dinci dernek ve vakıflar) elde etmiş olması; merkezi ve yerel yönetimlerin rant dağıtma kanallarını kontrolü altına almış olması; Ergenekon dâvasını ve telekulak fütursuzluğunu birer sindirme silahı olarak kullanma olanaklarını geliştirilmesi; askeri kesimin stratejik/taktik hatalarını lehine çevirmesi ve dış istihbaratı da kullanarak TSK'yı etkisizleştirilmesi/Dolmabahçe türü pazarlıklara zorlaması; vergi denetimlerinin medyaya karşı kullanılması ve böylece büyük sermayenin sindirilmesi gibi gelişmeler hem iktidarın kendine güvenini arttırmış hem de bu gücün karşısında durabilecek cepheyi daraltmıştır.

Bugün gündemde olan Anayasa paketi referandumu tam da "demokrasiyi ve yargıyı kendine göre biçimlendirme" anlayışının tezahürü niteliğindedir. Batı tipi demokrasilerde yürütme-yasama-yargı arasında kurulmuş olması gereken güçler ayrılığı, sekiz yıllık AKP döneminin de "katkılarıyla" bugün artık Türkiye'de yasama-yürütme arasında mevcut bulunmamaktadır. Yasama çoğunluğu koşulsuz bir biçimde yürütmenin emrine girmiştir. Bunun tek istisnası 1 Mart 2003 tezkeresinin oylaması olmuştur ama bunun yeni bir örneğinin oluşması olasılığı da (Anayasa'da parti kapatmanın zorlaştırılması değişikliğinin geçmemesini saymazsak) artık neredeyse yok gibidir. Ama şimdiki asıl tehdit, iktidar partisinin yargıyı da tam kontrolü altına alma isteklerinden kaynaklanmaktadır. AKP'nin Anayasa paketi tam da bunu amaçlamaktadır. Bunun gideceği son durak faşizan ve otoriter bir güç merkezileştirmesinden başka bir şey değildir ama iç ve dış dünyaya demokrasi girişimi olarak pazarlanabilmektedir. Karşı-devrimci yüzü açığa çıkan bir iktidar eliyle gerçekleştirilmek istenen bu tasarım, siyasette ve toplumda gerginlikleri büyütmede, yargının çeşitli katmanlarını bu gerginlik içinde taraf olmaya itmekte ve TSK'yı cepheden hedef almaktadır. Bu bir çözülme sendromudur.

II- CHP'nin ÖNÜNDEKİ YENİ PERSPEKTİFLER

1) 2002-2010 SÜRECİNDE CHP'NİN TARZ-I SİYASETİ

(i) Cumhuriyet Halk Partisi, 12 Eylül dönemini saymazsak, 1999-2002 dönemini kendi tarihinde ilk kez parlamento dışında tamamladıktan sonra 2002'de iki partili bir oluşumun anamuhalefet partisi olarak sorumluluk üstlendi. 2007-2010 döneminde dört partinin grup kurduğu Meclis'te gene anamuhalefet partisi konumunu korudu. Bütün bu dönem boyunca CHP dikkatini daha çok Meclis içi muhalefet üzerinde yoğunlaştırdı. Ama Meclis dışında da "demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti" kavgasının başını çekti.

Meclisteki muhalefet tarzının bazı özellikleri ve sonuçları kısaca özetlenebilir:

a) CHP, AKP'nin hukuk dışına ve özellikle anayasal hukuk dışına çıkma çabalarına karşı önemli mücadele örnekleri verdi. Özellikle 2002-2007 döneminin iki partili yapısında bu konuda üstlendiği sorumluluk daha büyüktü. Bu dönemde bağımsız bir Cumhurbaşkanı olarak Sayın Sezer'in yürüttüğü denetim çabaları da CHP'nin uğraşlarıyla tam bir tamamlayıcılık ilişkisi içinde oldu, birbirine katkı ve destek sağladı. CHP, yasama denetimini parlamentoyla sınırlı tutmayarak anayasal denetim düzeneğini sonuna kadar kullandı; AKP'nin hukuku hafife alması veya etrafından dolaşma ısrarı, bu konuda CHP'nin belki de tarihi bir rekor kırmaya yol açtı. Aynı nedenle Sayın Sezer de anayasal denetimi en çok kullanan Cumhurbaşkanı oldu. 2002-2007 dönemi Anayasal denetim bakımından bir zirve oluşturdu. Sayısal veriler de bunu kanıtlamakta (Gülen, 2009, s. 196 vd.):

– Ekim 2002-Haziran 2007 döneminde TBMM'de kabul edilen 582 yasadın (uluslararası sözleşmelerin onaylanmasına dair 327 yasa bunun dışındadır) 60'ı (%10'u) Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'ne geri gönderildi. Bunların 28'inde Cumhurbaşkanı'nın uyarıları sonuç verdi.

– Cumhurbaşkanı, yürürlüğe giren 511 yasanın 21'i (%4'ü) için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu.

– CHP ise, yürürlüğe giren yasaların 103'ünü (%20'sini veya her beş yasadın birini) Anayasa Mahkemesi'ne götürdü. Haziran 2007'de sonuçlanan 59 davadan 35'inde iptal istemi, 11'inde yürürlüğün durdurulması istemi kabul edildi.

– Böylece AKP'nin taşınmaz malların kullanımına/talanına, özelleştirme uygulamalarına, eğitim sağlık ve sosyal güvenlik alanında hak kayıpları doğurmaya, sağlıkta piyasalaştırmaya, mali kontrol ve denetimi köreltmeye ve genel yönetimi etkisiz kılmaya yönelik pek çok yasal düzenleme girişimi Anayasa'ya aykırılık yönünden sonuçsuz kaldı.

b) Hukuka ve Anayasa'ya aykırı yasaların bölünmesine sendikalar, demokratik kitle örgütleri, STK'lar, üniversiteler, yargı organları, CHP ve Cumhurbaşkanı Sezer ile birlikte tavır aldılar. Bu nedenle AKP'nin bazı girişimleri hukuk engeline takılmak dışında bu tür toplumsal tepkiler nedeniyle de askıya alınmak zorunda kaldı.

c) CHP, doğrudan bir emek partisi olmadığı halde, iktidarın sermaye lehine, emek aleyhine çalışma koşullarını yeniden düzenleme çabalarına, esnekleştirme koşullarını egemen kılma ve işçi haklarını temelden geriletme düzenlemelerine karşı sendikal konfederasyonların toplamından daha büyük bir direnç gösterdi. (İş Kanunu ve sosyal güvenliğe ilişkin düzenlemeler buna iyi birer örnektir).

d) CHP, iktidarın kamu yönetimi temel kanunu gibi düzenleme girişimleriyle, merkezi ve yerel yönetimi piyasanın taleplerine göre yeniden yapılandıran, yerelleştirme görüntüsü altında temel kamu hizmetle-

rini piyasa koşullarına terkeden ve yurttaş yerine “müşteriyi” koyan, kamu yönetiminin bütünlüğünü parçalayan, hesap vermekten ve denetimden kaçışı özendiren, rant kanallarını kendi yandaşlarına yönlendiren, yeni mali bağımlılık ilişkileri yaratan eğilimlerine karşı önemli başarılar elde etti (Oyan, 2004, s. 5-13).

e) CHP, son Anayasa paketine kadar, AB uyum düzenlemeleri çerçevesinde AKP’nin Meclise sunduğu Anayasa değişikliklerine, bunları iyileştirme yönündeki çabalarını sürdürerek, esas itibarıyla destek verdi.

(ii) Peki CHP neyi eksik veya yetersiz yaptı? Sırtbaşlarıyla sayalım:

a) Meclis dışı çalışmalara, demokratik kitle örgütleriyle ve özellikle sendikalarla ilişkilere yeterince ağırlık vermedi; seçim dönemleri dışında kitleleri toplamaya özel bir ilgi ve çaba göstermedi; toplumun AKP’ye ve büyüyen eşitsizliklere yönelik tepkisini yeterince örgütleyemedi.

b) Bu bağlamda iktidara sol perspektiften yeteri kadar yüklenemedi; halkın gerçek gündemini yakalamadı; sınıfsal temelli muhalefetten kaçındı; salt kendi emeğiyle yaşamını kazanan ücretli ve küçük üretici kesimlerin gücünü açığa çıkaramadı veya siyaset dili kitlelerle yeterli bağı kurmasını engelledi. (Kılıçdaroğlu ile birlikte bu kesimler yeniden siyaset sahnesine çekilmeye başlandı). Buna karşılık, IMF’yi ve büyük sermaye çevrelerini karşısına almamak veya karşısındaki cepheyi genişletmemek temelinde fazla dengeli bir siyaset anlayışı götürdü.

c) Demokrasinin sınırlarını genişletmek konusunda yeterince inisiyatif kullanamadı; daha çok reaktif konumda kaldı. Örneğin seçim barajını aşağı çekme gibi ön alıcı ve iktidarın gerçekte demokrat olmayan yüzünü açığa çıkarıcı önerileri yapabilmek için genel başkan değişimini beklemek durumunda kaldı. Veya yaptığı öneriyi gündeme taşımakta yetersiz kaldı; örneğin Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmetler Kanunu’nun 35 inci maddesinin değiştirilmesi konusu Sayın Baykal tarafından önerilmiş olmakla birlikte, bu konuda ısrarcı olunmadı; oysa bu önerinin 27 Nisan 2007 e-muhtırasının hemen sonrasında CHP Grubu tarafından bir kanun teklifine dönüştürülmüş olması, CHP’ye çok büyük bir itibar sağladı.

d) Güneydoğu veya Kürt meselesinde öneri geliştirmekte veya mevcut çözüm önerilerini topluma ulaştırmakta zayıf veya edilgen kaldı. (Kürt meselesinin çözümsüz kalması, Türkiye’nin geleceğini ipotek eder bir ortama sürüklenmesine, dıştan güdümlü adımlar atılmasına neden olmaktadır. Bu meselenin bir çözümü olacaksa, bu ancak anti-empyrist köklerinden referans alan bir CHP tarafından gerçekleştirilebilir).

e) Parti örgütünün yeniden yapılandırılması, gençlik ve kadın kollarına dinamizm kazandırılması, yönetimlerin gençleştirilmesi konularında belirleyici

adımlar atılamadı. Parti üst yönetiminin gerçek bir iş bölümü temelinde yeniden yapılanması sağlanamadı. Örgüt içi demokrasinin işleyişinde daha sağlıklı, örgüte daha fazla güven duyan, önseçim veya eğilim yoklamasına daha fazla yer veren yapılar oluşturulamadı.

f) Parti kendisini iç ve dış dünyaya yeterince iyi anlatamadı; halkla ilişkilerinde yetersiz kaldı; medyanın iktidar yanlısı (veya iktidar karşısında sinen) tutumuna karşı yeterli önlemler alamadı, zamanında araçlar geliştiremedi. Özellikle dış dünyaya karşı savunma pozisyonunda kaldı; yabancı dilde yayın yapmadığı ve dış temasları daha etkili bir biçimde örgütlediği için meydanı AKP ve onun yandaşı siyasi liberallere bıraktı.

2) CHP’NİN ÖNÜNDEKİ KRİTİK HEDEFLER

CHP Genel Başkanına yönelik olarak Mayıs 2010’da düzenlenen komplo, Türkiye’de siyasete müdahalenin sadece iktidar yapılarıyla sınırlı olmadığını bir kez daha kanıtladı. CHP bu süreçten, beklenilenin aksine, güçlenerek çıktı. Kendisine yönelik saldırıyı bir fırsata dönüştürmesini bildi. CHP’de genel başkanın sorunsuz değişimi, hem son iki yıldır toplumda yıldızı parlayan bir genel başkan adayının Parti yapısında kabul görmüş olması, hem de Partide sürekliliği temsil eden Genel Sekreter’in çabalarının birleşmesiyle mümkün olabildi. CHP’nin önünde şimdi yukarıda sayılan yetersizliklerin hızla giderilmesi durmaktadır, ki bunların bir bölümünde şimdiden önemli mesafeler katedildiği görülmektedir.

CHP’nin önünde şimdi üç kritik hedef bulunmaktadır:

Bir, 12 Eylül 2010 tarihindeki Anayasa referandumunda iktidarın sivil dikta heveslerine güçlü bir darbe vurmak;

İki, 2011 Genel Seçimlerinde iktidar olmak;

Üç, iktidar sürecinde 1991-95 döneminin yanlışlarını tekrarlamamak ve böylece birden çok dönem boyunca iktidarda kalmayı başararak AKP’nin kamu yönetiminde, yargı sisteminde, toplumsal dokuda yol açtığı tahribatı onarabilmek.

Şimdi bu hedeflere varmak için Partinin yeni örgütlenme ve siyaset yapma biçimleri üzerinde kendi iç gündemini belirlemesi gerekecektir.

3) TÜRKİYE’DEKİ DİŞA BAĞIMLI YAPININ SORUMLUSU SAĞ SİYASETLERDİR

Türkiye, 1980’de başlayan üçüncü küreselleşme dalgasına 24 Ocak-12 Eylül evliliğiyle hazırlıksız bir biçimde eklenmiş, dolayısıyla sanayi gelişmesini tamamlamadan ticaret eksenli bir işbölümünü benimsemek durumunda kalmış; 1984’ten itibaren kamu kesimi hesapsız bir iç ve dış borç sarmalına sokulmuş; 1989’da bu defa finansal serbestleştirmeye (sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasına) koşar adım geçerek sıcak paraya yüksek getiriler sunan bir ekonomi hâline getirilmişti. Ama bu yapı onu dış şoklara açık

hâle de getirdiğinden 1994 ve 1999 mali krizlerini büyük daralmalarla geçirmişti. Ardından Türkiye 2000 yılında IMF/DB ile radikal bir yapısal programa itilmiş, tarımsal yapılarda büyük tasfiyelere yol açılmış, ekonomi düşük kur-yüksek faiz kısılacına sokularak sıcak paraya ve ithalata dayalı bir yapı oluşturulmuş, büyük dış açıklara yol açan ithalatın finansmanı içinse özel sektörün dış borçlanması, kamu varlıklarının özelleştirilmesinden, yabancılara toprak satışından medet umulmuştur. Ekonominin dışa bağımlılığı arttıkça tıpkı Tanzimat sonrasında olduğu gibi kendisine dışardan program, "reform", bakan ve hükümet dayatılan ülke konumuna düşürülmüştür.

Peki bu bağımlılık ilişkilerinin oluşmasında sağ ve sol siyasi hareketler arasında belirleyici farklılıklar olmuş mudur veya var olduğu bilinen farklılıklar korunabilmiş midir?

Çok partili yaşamın 60 yılının sadece 10 yılında CHP'li veya SHP'li koalisyonlar yer almıştır. SHP-CHP'nin katıldığı son hükümet koalisyonu üzerinden 15 yıl geçmiştir. Dolayısıyla, ekonomideki bugünkü dışa bağımlılık, büyüyen gelir dağılımı dengesizliği, düşen reel ücretler, artan yoksulluk ve işsizlik, çözülme köylülük ve tarım, istihdam yaratma kapasitesini yitirmiş sanayi, teknoloji üretemeyen ve hattâ teknolojik bilgiyi satın alamayan edilgen yapı, bölgesel sorunun çözümsüzleşmesi, sonuçta giderek pekişen bu bağımlı yapıda dış siyasi ödünler noktasına gelinmesi, esas itibarıyla sağ iktidarların eseridir.

Yalnız burada DSP'nin siyasi sorumluluğu üzerine özel bir araç açmak gerekecektir. 1999-2002 döneminin DSP-MHP-ANAP koalisyonu (hattâ 1997-1999 arasındaki DSP'li hükümetler), ülkenin IMF/DB yörüngesine girmesini kolaylaştırıcı rolü nedeniyle önemli bir sorumluluk taşımıştır. Bu, 1990'lı yıllarda merkez solun sistem tarafından kuşatılmasının, bağımsızlıkçı köklerinden uzaklaşmasının doğrudan bir sonucudur. CHP/SHP hareketi şimdiye kadar bu kadar kritik bir kopuşa sürüklenmemiştir. Her ne kadar 1991-95'in SHP'li koalisyonlar döneminde Partili bakanların bir bölümünde liberal basıncın etkisiyle eksen kaymalarından söz edilebilirse de, bu sağa kayma, 2000'lerde IMF ile girilen tarzda bir teslimiyet çizgisine asla varmamıştır.

Tekrar başa dönülürse, bugün ekonominin ve toplumun yaşadığı sorunların asıl kaynağı, sağ siyasi hareketler ve onların dış dünyayla kurdukları bağımlılık ilişkileridir. Son sekiz yılın dinci-liberal sağ iktidarı, bu bakımdan geçmiş tüm sağ iktidarlardan nitelik olarak farklı bir teslimiyet çizgisinin meşrulaştırıcısı olmuştur. Bu bakımdan kendisine biçilen rolü layıkıyla oynamıştır da denilebilir. Ama içerde zayıflama be-

Portre. Detay

lirtileri, dış politikada zaman zaman kontrol dışına çıkan eksen kaymaları, dünya hegemon gücü açısından, bir alternatifinin de hazır tutulması ihtiyacını büyüt-mektedir.

4) EKONOMİDE SADECE

MAKİNİST DEĞİL RAYLAR DA DEĞİŞMELİDİR

Bir CHP iktidarının sol karakterinin en temel ayırım çizgisini, uygulamaya talip olacağı ekonomik program oluşturacaktır. Bu durumda bazı sorular akla gelmektedir:

AKP'nin "solda" bir simetrisinin oluşturulması niyetleri devam etmekte midir? AKP'ye Kemal Derviş çizgisinde liberal sol bir alternatif hazırlama çabaları son bulmuş mudur? CHP'yi yeniden şekillendirme çabaları acaba tek hamlelik bir operasyon muydu, yoksa bunun devam senaryoları yazılmakta mıdır? AKP'nin uyguladığı IMF politikalarını (Mayıs 2008 sonrasında IMF'siz IMF politikalarını) daha iyi uygulamaya talip olmak çizgisine indirgenmiş liberal bir CHP ekonomik programı uzak bir olasılık mıdır? Bu can alıcı soruların ucu bugün için açık mı, yoksa şimdiden doyurucu karşılıkları var mı?

Bize göre, CHP Genel Başkanı'nın bir halk iktidarını, toplumun en savunmasız katmanlarının taleplerine öncelik veren bir halkçı düzeni sürekli vurgulamasının gösterdiği ilk şey, CHP'yi liberal bir programa sıkıştırmanın güçlüğüdür. Esasında Türkiye'nin "mali kural" gibi bütçe sınırlamaları içine sokularak, tarımda, bölgesel kalkınmada, sanayide, sosyal güvenlik, yoksullukla mücadelede iddialarını gerçekleştirmesi beklenemez. Bölüşüm öncelikleri olan sol bir programı benimseme durumundaki CHP'nin bu tür kısıtlar altına sokulması hiç beklenmemelidir. Dış ve iç sermaye çevrelerinin telkinleriyle sağ iktisadın en radikal kanadının anayasal iktisat zorlamaları içine hapsolmuş bir Türkiye, emek yanlısı politikalar uygulamaya hazırlanan CHP'nin Türkiye'si olamaz.

Bugünkü yapısal sorunlarından kurtulabilmesi için Türkiye'nin kendisine yeni bir yol çizmesi gerekmektedir. Daha iyi bir lokomotif değil, doğru hedeflere dönecek yeni raylara ihtiyaç vardır. Dünya bugün neo-liberal küreselleşme modelinin tıkanmış olduğunu fark ederken ve bu modele etkili düzeltmeler getirmeye çalışırken, dış ekonomik ilişkilerde yer yer korumacı önlemlere geri dönüşler olurken, devletin piyasalara müdahalesi kaçınılmazlaşırken ve hattâ olası bir neo-liberal dönem sonrasında koşulları tartışılmaya başlanırken, Türkiye'yi bugün yöneten muhafazakâr-liberal zihniyetin büyük bir imanla bağlı kaldığı modelin aşılmasını da CHP'nin gerçekleştirmesi gerekmektedir. Gerçi Türkiye'de yaklaşık 10 yıldır uygulanan ekonomik programın sonuna gelin-

diğini ve yeni politikaların gerekli olduğunu –hiç olmazsa aşırı değerli TL’den, bunun sonucu olan dış kanamadan ve dış açıklardan kurtulma gereğini– şimdi artık birçok çevre dile getirmektedir; ama CHP’nin savunması gereken daha köklü bir dönüşümdür. Hindistan, Çin, G. Kore gibi Uzakdoğu örnekleri, Latin Amerika deneyimleri, son 30 yılda uluslararası finans kuruluşlarının önerilerine uyanların değil, uymayanların küresel sistemden daha kazançlı bir biçimde yararlanabildiklerini kanıtlamıştır. Şimdi bunun Türkiye modelini oluşturmak niçin mümkün olamamış?

İşte tam bu noktada CHP’ye tarihi sorumluluklar düşmektedir. Türkiye’ye gerekli olan, öncelikle bir zihniyet devrimidir. Kendi aklına ve gücüne güvenmeyi; bağımsızlığı ve ülke çıkarlarını öncelikli olarak koruma reflekslerini geliştirmeyi yeniden öğrenmek ve bunu ülke insanının tüm davranış kodlarına içselleştirmek konusunda CHP’ye tarihi bir düzeltme görevi düşmektedir.

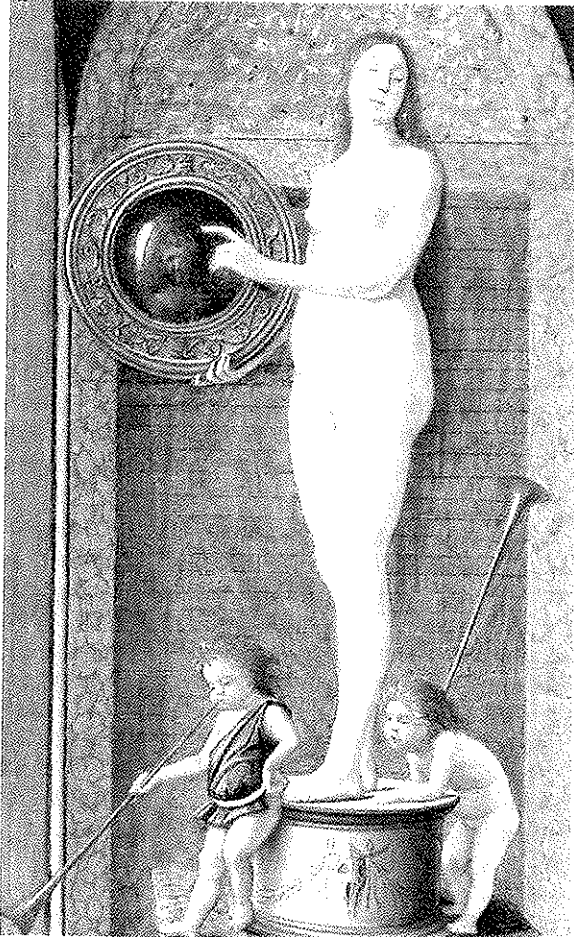
5) CHP, AVRUPA SOSYAL DEMOKRASİSİYLE AYNI EKONOMİK PROGRAMI SAVUNAMAZ

Avrupa sosyal demokrasisi, 1980 sonrasındaki yeni küreselleşme sürecinde çeşitli Avrupa ülkelerinde

uzun iktidar deneyimleri yaşadı. Bu partiler, sistemin egemen blok tarafında yer alan ülkelerini, bu bloğun ortak çıkarları doğrultusunda, küresel sisteme entegre olarak yönettiler. Bu, Batı’nın sosyal demokrat partilerinin liberalleşerek iyice sistem partilerine dönüşmelerine, sistem tarafından tamamen ehlileştirilmelerine yol açtı. Onların bölüşümcü hedefler doğrultusunda devlet müdahalelerini ve kamu harcamalarını savunan ilkelerini, dünyada kalkınmacı politikaları destekleyen ve küresel dengesizliklere karşı tavır alan üçüncü dünyacı dayanışmalarını, ulus- aşırı şirketlere karşı eleştirel konumlarını tarihe gömdü; tüm “sivri” uçlarını törpüledi. Bu partiler, iktidar deneyimleri sırasında, hâlâ bağımsızlık reflekslerini yitirmemiş, özelleştirmelere karşı eleştirel konumu benimseyen gelişmekte olan ülkelerin sol partilerine soğuk bakmaya başladılar. Aralarındaki çelişkiler giderek uzlaşmaz bir noktaya sürüklendi. Bunu kendi çıkarları açısından gidermenin yolu, gelişmekte olan ülkelere merkez sol hareketleri de sistem partileri haline dönüştürmekten geçiyordu. Bunu başardıkları yerler oldu. Türkiye sağ açısından tam başarı elde edilirken, Türkiye solu açısından ancak kısmi ve geçici başarılar elde edilebildi; Türkiye solundaki bağımsızlık refleksleri tam olarak köretilemedi. İşte AB sosyal demokrasisinin CHP karşıtlığı ve 2000’lerdeki AKP sevdası bu koşullarda yeşerdi.

Gelişmekte olan ülkelere sol-demokrat partilerin iddia ve taleplerini, işgüvencesini sağlamaya, kayıtdışılıkla mücadeleye, Dünya Bankası tarzı yoksulluk programlarına ve kendilerine önerilen kimlik/cinsel eşitlik siyasetine indirgemeleri yeterli ve doğru bir mücadele pozisyonu oluşturmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelere, bu arada Türkiye’de, kamu ekonomik girişimlerini (KİT’leri) tamamen tasfiye edecek, kamu harcamalarındaki artışı sınırlandıracak ve özellikle kamu yatırım ve kamu sosyal harcamalarını sınırlandıracak tarzda tasarlanacak bir “kamuda yeniden yapılandırma” modeline sol-demokrat partilerin anjaje olmaları veya kamu ekonomisinin bu yönde şekillendirilmesine kayıtsız kalmaları mümkün değildir. İki nedenle:

Birincisi, bu ülkelere gerek devletin gerekse sosyal devletin boyutu esasen çok küçüktür; dolayısıyla devletin küçültülmesi yaklaşımları anlamsızdır. Ama daha da önemlisi, anlamsızlığın ötesinde yanlıştır. Yanlıştır, çünkü, faiz harcamaları dışarıda tutulduğunda, gelişmekte olan ülkelere kamu harcamalarının millî gelir içindeki payı gelişmiş ülkelerdekine yarısı bile değildir; oysa gelişmiş ülke olmanın olmazsa olmaz koşulu kamu hizmetlerinin geliştirilmesidir; dolayısıyla gelişmekte olan ülkelere devletin güdük olan boyutu büyütülmelidir; yani iddia edilenin tam tersi yapılmalıdır. Sosyal ve ekonomik yönlü kamu hizmetlerinin geliştirilebilmesi ve bölgesel dengesizliklerin aşılabilmesi içinse devletin çok yönlü mali/ekonomik araçlara gereksinimi vardır.

Alegori

Türkiye gibi ülkelerde sol-demokrat partilerin devletin küçültülmesi ve/veya merkezi yönetimin yetkilerinin yerel yönetimler lehine ufalanması yaklaşımına kolayca kapılmamaları gereğinin **ikinci nedeni**, gelişmekte olan ülke devletlerinin dış dünyaya karşı belirli bir bağımsızlık alanına sahip olabilmelerinin olmazsa olmaz bir varlık ve egemenlik koşulu olmasındandır. Bu da ancak ulus-devlet olma konumunu koruyabilmekten geçmektedir. Ancak bu şekilde yabancı ülkelerin ve ulus-aşırı şirketlerin baskınlarına karşı direnebilecek çapta kurumsal bir yapı ayakta tutulabilir ve stratejik ekonomik alanlarda tutunma pozisyonları ve gerekirse kamu girişimleri korunabilir.

Batı'nın sosyal demokrat partileri bugün toplumlarına merkez sağdan farklı bir toplum projesi sunamamanın derin krizini yaşıyorlar; bu nedenle Almanya'da, Fransa'da, İtalya'da, İngiltere'de vs. iktidarı kaybettiler. Bu nedenle artık başka ülkeler için bir rol modeli olma cazibesini de yitirdiler. Gerçi başta İngiltere olmak üzere Batı Avrupa'nın dünyanın hegemon kutbu olarak oynadığı tarihi rol ve bu ortamda yeşeren sosyal-demokrasinin özgül karakteri, onun hiç bir zaman kendi dışında tekrarlanabilir bir model olmasına pek olanak vermiyordu. Son 30 yılın deneyimleri bu özgüllüğü daha da pekiştirdi. Bu bağlamda "sosyal-demokrasi"nin bir kavram olarak dahi, gelişmekte olan ülkelerde ve bu arada Türkiye'de Batı Avrupa'daki anlam kalıbı içinde kullanılmasının kavramsal ve tarihsel olarak sorunlu olduğu ifade edilebilir.

CHP gibi anti-empyralist bir Kurtuluş Savaşı'ndan geçerek kurulan ve bağımsızlıkçı karakteri başat olan bir siyasal formasyonun, Batı'nın hegemonik ilişkilerinin sağladığı dış artık ürünle bölüşümcü politikalar uygulayabilen siyasal formasyonlarıyla aynı dili kullanması, aynı ortak noktalardan hareket etmesi sanıldığından daha zor olabilir. Ama CHP'nin daha sol bir çizgiyi temsil ettiğini kavramak o kadar da zor olmayabilir.

Eğer bugün bile CHP'ye model olarak Batı Avrupa sosyal demokrasisi gösteriliyorsa, Türkiye'nin liberalleri Avrupalı kimi sosyal demokratlardan veya Avrupa Sosyalist Partisi'nin bazı yönetim kademelerinden gelen işaretlerle CHP'yi yargılamaya kalkışıyorlarsa, bunun ideolojik bir zorlamadan başka bir şey olmadığını ve arkasında öncelikle Avrupa'nın derin çıkar ağ-

larının bulunduğunu kabul etmek gerekecektir.

Batının sosyal demokrat partileri kendi sorunlarına çözüm üretmezken, bazen eski sömürgeci alışkanlıkların da etkisiyle, gelişmekte olan ülkelere program dayatmaya, daha da kötüsü, IMF/DB programlarını önermeye eğilimlidirler. Oysa, eşitsizlikleri derinleştiren mevcut küreselleşme biçimine eleştiri yöneltten, küreselleşmeye sosyal bir alternatif kazandırmaya çalışan siyasal hareketlerin dünya çapında taban kazanması, Batı Avrupa sosyal demokrasisinden değil, özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerinden, Türkiye'den, Latin Amerika'dan ve benzeri coğrafyalardan güçlü bir destek alarak inşa edilebilecektir. Bu bakımdan, CHP'nin küresel sistem tarafından şekillendirilmeye karşı kendini koruması sadece kendi geçmişi ve geleceği açısından değil, Türkiye'nin, Ortadoğu'nun, hattâ dünyanın geleceği açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bugün gelinen noktada, son yılların bütün kazanımlarını korumak ve geliştirmek kaydıyla, CHP'nin yeni anlayışlarla, yeni çalışma yöntemleriyle, yeni örgütlenme biçimleriyle, yeni kadrolarla ve kuşkusuz yeni liderliğiyle doğru hedeflere yürümesi zorunluluğu kendini dayatmıştır. "Siyasal İslam"ın iktidara kök salmasını durdurmanın önemi, Türkiye için, CHP'nin başarı veya başarısızlığıyla ölçülemeyecek kadar yaşamsaldır. Bu beklentiye cevap vermek sorumluluğu Parti yönetiminin ve örgütünün omuzlarındadır. CHP, bilinçle, kararlılıkla, emekten yana bir programla

bu tarihsel sorumluluğu yerine getirmek göreviyle karşı karşıyadır.

KAYNAKLAR

- Gülen, Fikret (2009), "AKP'nin İktidar Olduğu Dönemde Yasama Faaliyetleri (2002-2007)", İlhan Uzgöl, Bülent Duru (der.), AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu, Phoenix Yayınevi, Ankara, s. 195-224.
- Oyan, Oğuz (1999), "Devleti Yeniden Biçimlendirme Çabaları ve Sendikal Tavrı", Türk-İş Yıllığı 99, 2. inci Cilt: Yüzyıl/Binyıl Biterken Dünyada ve Türkiye'de Durum, Türk-İş Araştırma Merkezi, Ankara, s. 13-28.
- Oyan, Oğuz (2004), "Türkiye'de Kamu Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi: Bir 'Reform' Aldatmacası", CHP Yerel Yönetim Dergisi, Sayı 10, Aralık 2004, s. 5-13.
- Oyan, Oğuz (2008), Bizim Düşlediğimiz CHP. CHP'de Liberal Kuşatmaya Geçit Yok, 26-27 Nisan 2008 tarihinde toplanan CHP'nin 32. Olağan Kurultayı'nda dağıtılan broşür, 24 s.

detay

AIHM Dink Dâvâsı'nda Savunma Yerine Saldırı

'Hrant Dink öldürüldüğüne göre 301'den aldığı cezanın mağduru olmamıştır. Yani. Mağdur olmadığına göre bizim suçlanmamız gerekmez.' (Savunmadan)

Referandum tartışmaları bütün gündemimizi kaplamışken, *Vatan Gazetesi*'nde AIHM'deki Hrant Dink davasıyla ilgili haber bu ülkede ve bu devlette neyin ne olduğu, nasıl olduğu yolunda herkese yeni bir kanıt vermiş oldu.

Devletin Hrant Dink'i korumadığı, öldürüleceğine dair Emniyet ve Jandarma'nın bilgisi olduğu halde önlem alınmadığı gerekçesiyle Dink ailesinin AIHM'ne açtığı davaya Hükümetin gönderdiği ve Mahkeme dosyalarına giren savunmayı --Vatan Gazetesi kaynaklı haberle-- basında ve duyarlı İnternet sitelerinde okuduk.

Dışişleri Bakanlığının hazırladığı savunma metninin tamamının alınıp basında ya da hiç değilse İnternet'te yayınlanması ve bir belge olarak arşivlerde saklanması gerekir. Çünkü savunma yapılmamış, Hrant Dink'e saldırılmıştır.

1- Hrant Dink Türklüğü tahkir etmişmiş, bu nedenle hüküm giymişmiş. Hrant Dink öldürülmeden önce bu hükmü İnsan Hakları Mahkemesine götürmüştü. AIHM Hrant Dink'in açtığı bu dava ile Dink ailesinin cinayetten sonra açtığı davayı birleştirmiştir. Yani Hrant Dink öldükten sonra AIHM'ndeki dava düşmemiştir. Bu anlamda Türk Hükümetinin kendi adliye kararını savunma gerekçeleri arasında göstermesi ne biçim bir hukuk nosyonudur, bilinmez. Olsa olsa aczdır.

2- Hükümet, Mahkeme kararına dayanarak Dink'i Türklüğe hakaret etmekle suçlamaktadır. Dink'in mahkûmiyetine neden olan TCK 301. Maddeyle ilgili dava süreci için "Ceza yargılaması için acil bir toplumsal ihtiyaç vardı" denilmekte yazının "halkı tahrik eden kışkırtıcı etkisi"nden bahsedilmektedir. Toplumsal ihtiyacı ne olduğunu saptamak siyasetçi yaklaşımıdır, hukukta "toplumsal ihtiyaç gereği yargılama" diye bir kavram yoktur.

ÖNLEM ALMADIK, YARGILADIK

3- Dink'in öldürüleceğini birden fazla devlet birimi bildiği halde önlem alınmadığı yolunda Davacı Dink ailesinin suçlamasına Hükümetin verdiği

yanıt bir kez daha esef vericidir: "Devlet yaşam hakkını korurken önleyici tedbir almasını gerektiren bilgilere sahip olması gerekir" denilmektedir. Oysa Trabzon Emniyet'i Dink'in öldürüleceğini kendi istihbarat elemanıya saptamış ve İstanbul Emniyet'ine bildirmişti. Keza Trabzon Jandarma Teşkilatında görevli bir astsubay aynı bilgiyi Alay Komutanı Ali Er'e bildirmiş, o önlem için hiç bir harekette bulunmamıştır. (Ama bu bilgiyi Jandarma Genel Komutanlığı'na bildirmemiş olması düşünlülemez.)

4- Hükümet "Cinayetten hemen sonra kaatil yakalandı ve ilişkide bulunduğu 39 kişi gözaltın alındı bir kısmı tutuklandı" diye yazmıştır. Bu kadarı artık gülünç bile değildir. Zira kendisine isnat olunan, "Öldürüleceğini bildiğiniz halde hayatını korumak için önlem almadınız" idi. "Maktul öldürüldükten sonra failleri yakaladık" demek savunma mıdır? Ne savunmasıdır?

ÖLDÜRÜLDÜĞÜ İÇİN MAĞDUR DEĞİL

5- Savunmadaki bir başka nokta "Hrant Dink öldürüldüğüne göre 301'den aldığı cezanın mağduru olmamıştır. Yani. Mağdur olmadığına göre bizim suçlanmamız gerekmez"

Kara komedi gibi bir cümle! Hüküm giydi ama hapiste yatmadı, çünkü öldürüldü!

Alay mı ediyorsunuz?

Ya da Ziya Paşa'nın dediği gibi "Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?"

6- Savunmada devamla şöyle deniliyormuş: "AIHM içtihatlarına göre yaşam hakkını ihlalden bahsedebilmek için "Mağdur gerçek ve yakın biçimde tehdit ediliyor muydu, bu tehlikenin önüne geçmek için makul tedbirler alındı mı?" sorularının sorulması gerekir. Dink gerçek ve yakın biçimde tehdit edilmiş olsaydı koruma için yerel makamlara başvurur ve koruma isterdi"

a) Bursa'dan gönderilen Ahmet Demir imzalı tehdit mektubunu Savcılığa vererek koruma talebinde bulunmuştu.

b) Yukarıda sözünü ettiğimiz mahkeme duruş-

malarına tehditkâr linç kalabalıkları Adliye binası önünde toplanıyorlardı.

c) Kaldı ki, kişi koruma talebinde bulunmasa bile, devlet kendi elemanlarıyla aldığı istihbarat gereği önlemlere başvurmak zorundaydı.

d) Birinci C.Başkanı Kemal Atatürk'ün yetimhaneden alarak evlat edindiği Sabiha Gökçen'in ailesi öldürülmüş Ermeni asıllı bir kimse olduğu Agos Gazetesi'nde yayınlandıktan bir süre sonra Hrant Dink Vali Muavini tarafından Vilayet'e çağırılmış ve odada bulunan iki kişi Dink'ten haberi tekzip etmesini, yoksa hayatından endişe duyacaklarını söylemişlerdi.

Hrant Dink uzun süre yazmadığı bu görüşmeyi Agos'ta yayınladıktan kısa bir süre sonra öldürüldü.

7- Önceden bilindiği halde önlem alınmadığı suçlamasına yanıt olarak olaydan sonra 21 idari soruşturma alt alta sıralanmış. Bu soruşturmalar sonucunda Adliye'ye verilen hiçbir emniyet mensubu yok. Cinayetten önceden haberdar jandarma yetkilileri için açılan dava ise görevi ihmalden ibaret.

Ama asıl önemlisi, "Önceden biliyordun, önlem almadın" iddiasına Devlet'in verdiği yanıt, "Önceden bilenleri cinayetten sonra sorguladım" dan ibaret. Oysa sorulan, NİÇİN ÖNLEM ALMADIN? sorusuydu.

SOYKIRIM KURBANİ İLE SOYKIRIM SAVUNUCUSU

Ve nihayet Türkiye Cumhuriyeti'nin savunmada verdiği örnek: Almanya'da Kuhnen adlı bir Neo-Nazi'nin AİHM'deki davasıyla Hrant Dink'in AİHM'deki 301 davası koşut gösteriliyor.

Kuhnen isimli şahıs F. Alman yasalarında suç olan Nasyonsosyalizmi övdüğü ve savunduğu, ırkçılık yaptığı ve "soykırım olmamıştır" dediği için hüküm giymiş ve AİHM'e başvurmuş, Mahkeme ise Kuhnen'in sözlerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. Maddesindeki ifade özgürlüğü kapsamına girmediğini, o görüşlerin Sözleşme Databasesi'nde belirtilen temel değerlere aykırı olduğunu belirterek Kuhnen'in talebini reddetmişti,

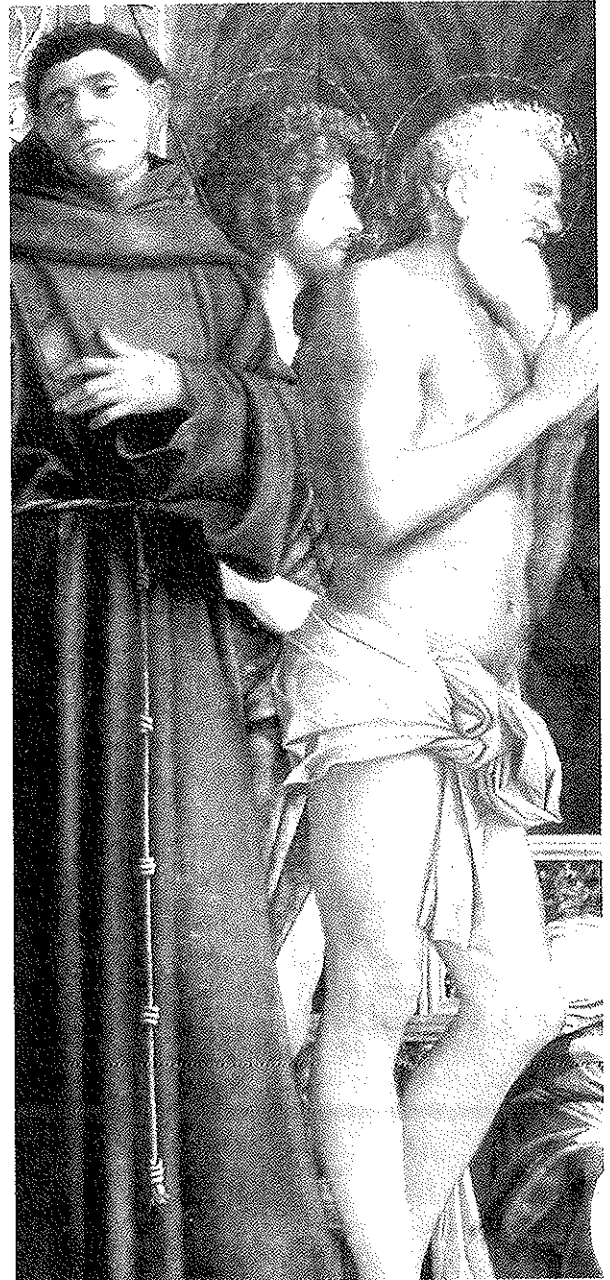
Türk Dışişleri Bakanlığı işte bu neo-Nazi hakkındaki AİHM kararını emsal göstermiş ve Hrant Dink'in de benzer bir suçu işlediği için mahkûm edildiğini söylemiştir.

Her ne kadar TRT-1 de 15. 08. Pazar günü "Politik Açılım" programına katılan Adalet Bakanı Sadullah Ergin o görüşleri paylaşmadığını söylediyse de, sözler önemli değildir, şigara dumanı gibi dağılıp giderler, kalıcı olan AİHM dosyalarındaki metindir, Türkiye Cumhuriyeti'ni o bağlamaktadır ileride de unutulmayacak bir tarihsel öneme sahiptir.

Sayın Davutoğlu, Sayın Erdoğan, o metin sizin

bakanlığınızın, sizin hükümetinizindir, yani bugün de, siz gittikten sonra da Türkiye Cumhuriyetinin metnidir. Gelen tepkiler üzerine Dışişleri Bakanlığı savunma metninde cinayetin mazur gösterilmediğini, sadece yasaların zikredildiğini, onları esas alan kararların hatırlatıldığını söylemiştir.

Ve nihayet soyu İttihatçı Türkçüler tarafından kırılmış, kendisi faşist Türkçüler tarafından öldürülmüş bir insanın soykırım savunucusu bir Naziyle koşut tutulmuş olması acıdır. Bunu Türkiye Cumhuriyeti adına Dışişleri Bakanlığı'nın yapmış olması asla bağışlanmayacak ve ileride de unutulmayacak bir kabahattir.

Mihrap resmi. detay

Değişimin Hangi Evresindeyiz?

Orhan H. Aydın —

İrkçiliğin –bırakın serbest oluşunu– neredeyse alkışlandığı nadir ülkelerden biriyiz. Ve artık yaptığımızın ırkçılık olduğunun bile farkında değiliz

GİRİŞ
Sosyoloji biliminin üzerinde durduğu üç önemli mesele vardır. Birincisi, çok farklı sosyal yapılardan gelen bireylerin bazı konularda gösterdikleri ortak davranış ve düşünüş biçiminin nedenidir. İkincisi, toplumdaki eşitsizliğin kaynağıdır. Üçüncüsü ise, sosyal değişimlerin açığa çıkardığı güçlerin niteliği ve bunların etki alanlarıdır.

Bu yazımızın konusu, yukarıda yaptığımız sıralamanın sonuncusuyla sınırlı olacaktır; yani Türkiye’de 1960’lı yıllardan bu yana yaşanan sosyal değişimlerin ne tür güçleri açığa çıkarttığı ve bunların etki boyutunun ne olduğu tartışılacaktır.

Sözünü ettiğimiz “değişim”i, özellikle “sosyal değişim” olarak belirtmemin nedeni ise, bu konunun tartışılırken kolaylıkla ekonomideki gelişmeler ve gelişmeler aracılığı ile Türkiye’deki değişimlerin açıklanmaya çalışılmasıdır. Benim amacım, sayısal karşılaştırmalar yaparak, istatistikten yararlanarak Türkiye’deki maddi kültürün ve teknolojinin gelişmesini anlatmak değil. Çünkü, sayısal büyüklükler ve maddi gelişme bize kültürel duraksamanın, antidemokratik gelişmelerin, değişime karşı gösterilen direncin kaynakları hakkında bilgi vermiyor. Aksine, maddi büyüme toplumda doğrudan doğruya “toplumsal gelişme ve kalkınma” olarak algılandığından, ileride başa gelebilecek olumsuz gelişmelerin de gözden kaçmasına neden oluyor.

20. Yüzyıl’ın siyasi tarihine baktığımızda, birçok Avrupa ülkesinde, olağanüstü ekonomik büyümenin ardından, yine olağanüstü bir “vahşet”, “kaos” ve “yıkım” yaşanmıştır. Avrupa’nın kültür ve sanat merkezi olarak bilinen kentlerinde, birden bire ırkçı faşist partiler yerleşmiş ve palazlanarak Yüzyıl’ın unutulmaz katliamlarını gerçekleştirmişlerdir. Böyle-sine umut kırıcı olayların yaşanacağı ise, ne ekonomik büyüme rakkamlarına, ne tiyatroların koltuk sayısına, ne de o kentteki sanat etkinliklerinin çokluğuna bakarak tahmin edi-

lebilirdi. Çünkü bu veriler nereden bakılırsa bakılsın çok olumlu bir görüntü sağlıyordu.

Ancak, madalyonun öbür yüzü çevrildiğinde, nefretin, kinin, öfkenin mayalandığı ve tehlikeli boyutlarda saldırganlık potansiyeli taşıyan alt-kültürlerin ortaya çıktığı görülebiliyordu.

Kültürün, sanatın, siyasi gösterinin, şatafatlı kentleşmenin ve renkli bohem hayatının altında, ilk bakışta pek farkedilmeyen “protofaşist” ve “militarist” iri bir gövde yatmaktaydı. Bu gövde doğrulup da iktidarı ele aldığı anda neler yapabileceğini tüm dünyaya göstermiştir. Avrupa 1919 ile 1945 arasında, önce belirli bölgelerde, daha sonra yaygın bir coğrafyada nazizmin ve faşizmin olarak adlandırılan vahşeti korkunç boyutlarıyla yaşamıştır.

Yukarıda kısaca değindiğim, 20. Yüzyıl’ın ilk yarısında yaşanan canavarlık o yıllarda dünyanın en gelişmiş, kalkınmış ve sanayileşmiş ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, günümüzü analiz ederken, değerlendirmelerimizin bizleri yanıltmaması için “gelişme”, “kalkınma” gibi sayısal verilere dayanan analizler ve bunların sonuçlarından çıkacak olumlamalara itibar etmedim. Gelişme ve kalkınma gibi sözcüklerin yerine “sosyal değişimlerin sonuçlarına” yönelmek istedim ve “değişim” kavramını bunların önüne çıkarttım.

SOSYAL DEĞİŞİM KAVRAMI ÜZERİNE KISA BİR NOT

Batı toplumlarında “sanayi devrimi” olarak bilinen ve 18. Yüzyılın ortalarında başlayıp günümüze kadar devam eden süreçte yaşanan “sosyal değişimler”, sosyal ve siyasi tarih açısından en çarpıcı olanıdır.

Batı’nın sanayileşmesi sırasında ortaya çıkan değişimlerde sınıf çatışmalarının kaldıraç görevi yaptığı bilinmektedir. Bununla birlikte yapılacak yapısal analizlerde, sosyal değişimlerin yapıcı ve yıkıcı (disruptiv/integratif) momentlerinin aynı ölçüde dikkate alınması gerekmektedir.

Bu konularda W.F.Ogburn

.detay

(1886-1959) farklı bir sistematik geliştirmiştir. “Sosyal değişim” –social change– kavramını sosyoloji bilimine sokan da yine kendisidir. Ogburn geliştirdiği sistematikte olayın iki yönüne dikkat çeker: “Birincisi, karmaşık (kompleks) toplumların farklı yaşam alanlarında (aile/ekonomi/ hukuk/ eğitim gibi...) yaşanan sosyal değişimler farklı hızlarda (tempo/ritim) gerçekleşir; birinde diğerine nazaran daha hızlı bir değişim yaşanabilir. İkincisi ise, bir toplumda maddi değişimle sosyo-kültürel değişim arasında ortaya çıkan faz farkı her zaman gerilimlerin kaynağıdır.”

Ogburn, farklı zamanlarda yaşanan değişimler konusunda daha da ileri giderek, toplumsal gelişmeye ivme kazandıran değişimlerin genel olarak tekno-ekonomik kaynağa dayandığını, ancak belli bir zaman farkıyla gecikmeli olarak maddi gelişmeyi izleyen sosyal değişimlerin kültürel tabiatlı olduğunu söylemiştir.

Ogburn’un, tezlerinde hangi oranda haklı olduğunu tartışmasına girmeden –*bu elbette sosyologların kendi aralarında yapacakları derinlemesine bir tartışmayla aydınlatılabilir, ancak fazlasıyla konumuzun dışına çıkmış olur*– makale boyunca onun bu tesbitlerini göz önünde tutacağımı belirtmek isterim.

KENDİLİĞİNDEN VE PLANLANMIŞ DEĞİŞİMLER ÜZERİNE

Batı toplumlarında yaşanan sanayileşme süreci, tamamen bu toplumların içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, politik ve kendilerine ait kültürel koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır; bir bakıma “sanayileşme” Batı’nın kucagina doğmuştur denilebilir, yani “endogen” bir özellik taşır. Onun içindir ki, sanayileşme sürecinde ortaya çıkan sosyal değişimlere Batı toplumları nisbeten daha kolay uyum sağlamıştır.

Ancak diğer toplumlar sanayileşirken, özellikle Doğu toplumlarında, ağır kültür çatışmaları yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir. Sanayi toplumunun nitelikleri doğu toplumlarının geleneksel yapısına uyumda zorlanmış, özellikle de Türkiye gibi “planlanmış sosyal değişim” öngören toplumlarda kültür çatışmaları daha da ciddi boyutlara varmıştır. Egemen siyasi güçler tarafından planlanan sosyal değişim süreci Türkiye’de 1923’den, Japonya’da 1868’den, Çin’de 1912’den ve Rusya’da 1917’den itibaren yaşanmaktadır. Bu ülkelerden bazıları, örneğin Japonya bu süreci “Enkulturasyon” olarak yaşamıştır, yani süreci kendi kültürüne adapte ederek sanayileşmeyi ve modernleşmeyi denemiştir. Türkiye ise, modernleşmeyi Batı kültürüne adapte olma zorunluluğu olarak algılamış ve süreci öylece yaşama yolunu seçmiştir, bu da sosyolojide “Akkulturasyon” olarak adlandırılmaktadır, yani düne kadar kendine yabancı olan bir kültüre uyma zorunluluğu da denilebilir.

Günümüz Türkiye’sinde, siyasi arenada süregelen tartışmaların çerçevesini de önemli ölçüde son doksan yıl boyunca denenen ve epeyce de zorlandığımız “Akkulturasyon” politikası belirlemektedir. Doğan tartışmaların tarafları siyaset pratiğinde kendilerini bu eksen etrafında tanımlamaktadır. Kemalistler ve ulusalcılar “Akkulturasyon” uygulamasını, “Kemalizm” olarak kendi dillerine çevirmiş ve bunu doktrin olarak benimsemişlerdir. Onlara göre, Batı kültürünü tartışmasız benimsemeyen ve iyi taklit edemeyenler karşı devrimci, gerici, şeriatçı unsurlardır. Modernizm yolunda kesintisiz bir ilerleme çizgisi üzerinde yol alan bu Kemalist iktidar biçimi, önüne çıkan engelleri de her zaman yıkmayı başarmıştır.

Özünde milliyetçi (ulusalci), ancak antiemperyalist olduğunu varsaydığı için de kendini “solcu” sanan bu ideolojinin mensupları, her ne hikmetse Batı modernizminin demokratik teammüllerini hiç dikkate almaz. Söylem daha çok, “ulusalci-solcu” jargona uygundur, yani uluslararası siyasi arenada bilinen adıyla söz konusu olan, “nasyonal-sosyalist” siyasi kamptır. İçinde bol miktarda yabancı düşmanlığı, içe kapanma, kendine acıma gibi arabsok söylemi barındırmakla kalmaz, Batıcılığı fetişleştirdiği için Batı sistemiyle işbirliğinin en ince ayrıntılarını da barındırır, hattâ Batı’nın sistemin ters düşenler, onlara göre aynı zamanda “vatan hainidir”.

Günümüzde bunun en has temsilcisi CHP olduğuna göre, bu partinin işinin ne kadar zor olduğunu da bilmekte yarar var. Antikapitalist görünüp, onun bir numaralı işbirlikçisi olmak zor bir zanaat olduğu gibi, hiç bir şeyin değişmesini istemeyen radikal bir muhafazakar olarak keskin bir ideolojiyi tüm topluma dayatmak isterken, aynı zamanda kendisini değişimlerin şampiyonu gibi göstermek istemesi de epeyce maharet isteyen, zor bir iştir.

Bu görüşün karşısında yer aldığı düşünülen muhafazakar/liberal sağ partiler ise, CHP’den farklı yanlarına vurgu yapmak için sözünü ettiğimiz “Akkulturasyon” konusunda kendileriyle hemfikir olmadıklarını her fırsatta belirtmektedir. Çünkü,

yıllar yılı kendine tamamen yabancı bir kültüre zoraki bir uyum sürecini yaşamış, istemiye istemiye, hafif sulandırarak da olsa, Batılı'laşma başlığı altında modernizmin koşullarına boyun eğmiş geniş bir seçmen tabanının baskısını ensesinde hissetmektedir. Hiç olmazsa namaza ve ezana sahip çıkarak, seçmen kitlesini yatıştırılmaktadır.

Ancak, Batı'nın uluslararası kapitalist sistemine uyum ve onunla işbirliği konusunda, dolayısıyla bu anlamda modernizmle ve buna ait Batı kültürüyle hiçbir sorunu olmadığını da sıkça tekrarlamaktadır. Hem iktidarın, hem de muhalefetin Batı kapitalizmiyle bir sorunu olmadığı gibi, hızla gelişen maddi kültürün ortak kullanıcısı olma ve ülkeyi ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinde tutma konusunda aralarında herhangi bir tartışma da yoktur.

Kavga daha çok, Ogsburn'un değindiği alanda çıkmaktadır. Benimsediğimiz ve kolaylıkla devraldığımız tekno-ekonomik gelişmenin nimetlerinden yararlanan ve bundan da bir şikâyeti olmayan bu toplum, acaba sosyo-kültürel yapısını ne ölçüde Batı'ninkiyle uyumlu hale getirebilecektir? Getirmek zorunda mıdır? Getirmese ne olur?

Toplumun bu konularda hem tereddütü, hem gönülsüzlüğü, hem de işin doğası gereği gecikmesi söz konusudur.

DEĞİŞİMİN HANGİ EVRESİNİ YAŞAMAKTAYIZ ?

"Sosyal değişim, tekno-ekonomik gelişmeyi izler, yani onun gerisinden gelir."

Yapılan bu saptamanın, değişimin dinamik yapısını dışlamadığını biliyoruz. Herşeye rağmen değişim kendine has ivmesiyle yol alır ve toplumların kültür yapısını, değer yargılarını, yaşam biçimini etkiler ve dönüştürür. Sosyal değişimin varacağı bir hedef, duraksayıp vazgececeği bir evre yoktur. Değişim süreklidir. Biz yalnızca güncel boyutunu irdeleyebiliriz, değişimin toplumda bugün için açığa çıkardığı sosyal olaylara ve güçlere bakıp, yakın gelecekte bizi nelerin beklediğiyle ilgili kafa yorabiliriz. Becerebilirsek, olumsuz, ya da kaotik gelişmeler konusunda uyarılarımızı yaparız.

Eğer varsa, başka zaman dilimlerinde, başka toplumlarda yaşanan benzer sosyal dönüşümler incelenerek, kendi toplumumuz için öngörülerde bulunabiliriz.

Hızlı bir sanayileşme süreci yaşamış Batı toplumlarına baktığımızda, sürecin aynı zamanda büyük göçlere neden olduğunu görürüz. Kent nüfuslarının hızla artması, akıp gelen göçün beraberinde katı bir taşra kültürünü de sürükleyip getirmesi, daha önce "küçük-kent" olan bir yerleşim yerinin, kısa sürede "büyük-kent" e dönüşmesi, yerleşik kentli nüfusla, yeni taşralı göçmenlerin kültürel sürtüşmesi, yoksulluk ve işsizlik gibi ağır sorunların da bunlara eklenmesiyle, daha önce değindiğimiz "sub (alt) kültürlerin" ortaya çıkmasına

neden olur. Sosyal yapıdaki ayrışmalara etnik, dinî farklılıklar da katıldığında, yapı alabildiğine karmaşıklaşır (kompleks yapılar).

Türkiye benzer bir süreci 1960'lardan beri yaşamaktadır. Taşranın kentlere yığılması, sanayileşmeyle birlikte başlayan sosyal dönüşüme kendi rengini katmış ve bunun siyasi sonuçları da ortaya çıkmıştır. Taşra kültürü, yerleşik kent kültüründen etkilenmiştir elbette, ancak öte yandan taşra kültürünün belirgin özellikleri, kırsal göçten bunalan büyük kentleri ciddi biçimde etkisi altına almıştır. Üstelik gelen taşra göçünün bunu algılaması mümkün olmadığı için -*çünkü, taşıyıp getirdiği taşralılık kendi öz kültürüdür, o kendi alışkanlıklarını ve geleneklerini yadırgamaz, aksine buna yabancı olan eski kentliyi yadırgar*- kendini saran farklı kültürün şokunu yaşayan kentli, sosyal değişimin olumsuz yanının etkisiyle, ne tarafa döneceğini şaşırır.

Son elli yıl içinde tüm kentlerimizde yaşanan bu "değişimin açığa çıkardığı sosyal gücün" üzerinde durmakta fayda var. Bana göre, açığa çıkan güç "taşra kültürü"dür ve bunun belirlediği sosyal ve siyasi yapıdır.

Özetlemek gerekirse, yaşanan sosyal dönüşümün günümüzdeki en belirleyici özelliğinin "taşralılığın" ve buna ait kültürün kent yaşamına ve siyasete yaptığı güçlü etkidir.

TAŞRALILIK (Provinzialismus)

"Taşralılık" olgusunun benzer biçimde yaşandığı, ancak kültür geçmişi açısından birbirinden oldukça farklı iki coğrafyayı irdeleme şansımız var. Birincisi, sanayileşmeyi ve hızlı kentsel büyüme sürecini kendi sosyal, ekonomik ve politik kültürünün ürünü olarak yaşayan Almanya'yı; ikincisi, Batı'daki sanayileşerek kalkınma modelini kendine örnek alıp uygulamaya sokan Türkiye'yi. Bu farklı kültürdeki ülkelerin sanayileşirken yaşadıkları ortak sorunun, taşra nüfusunun nisbeten kısa zaman dilimi içinde büyük ölçüde kentlere akması olduğunu kabul edebiliriz.

Ancak, sanayileşmenin yarattığı büyük göçün farklı coğrafyada ve kültürdeki toplumlarda bir ortak payda yarattığını kabul etsek de, bu ortaklık yalnızca olayın kendisiyle sınırlı değildir. Olay farklı zaman dilimlerinde, farklı yoğunlukta yaşanmış olsa da, büyük göç sonucu yaşanan sosyal değişimin açığa çıkarttığı taşralılığın, bunun niteliğinin ve niteliklerinin ortaya konularak yapılan tanımının da büyük benzerlik taşıdığını söylemek mümkün.

Bu sorunu tartışmaya açmamızın nedeni, Türkiye toplumunun içine sürüklendiği bir açmazda, kaosa işaret etmek ve bugünkü siyasi söylemlerin (bununla hem iktidarın, hem de muhalefetin ve özellikle de muhalefetin söylemini kastediyorum) toplumun sivil alanlarını da etkileyerek, içinden çı-

kılmaz durumlar yaratacağına uyarısını yapmaktır. Bu nedenle, yakın tarihe göz atarak, faklı zaman diliminde yaşanmış toplumsal yıkımların nasıl mümkün olabildiğine bakmak, yeterince uyarıcı etki yapar düşüncesindeyim.

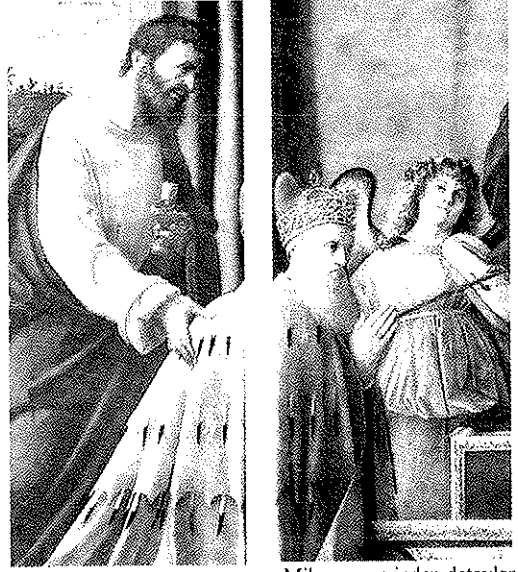
Taşra kültürünün zaafiyetlerinden yararlanan ultramilliyetçi, ultramuhafazakar ve ırkçı siyasi akımlar ve bunların destekçileri olan egemen sınıflar, subkültürün temsilcisi toplulukların kafasına enjekte ettikleri düşmanlıklarla ilgili olarak zihinlerde yarattıkları öfke, nefret, kin ve öc alma gibi duyguları daha sonra sonuna kadar istismar ederek gerçekleştirdikleri katliamlarla, bugün her yerde insanlık tarihinin benzersiz canavarları olarak anılmaktadır.

Yakın geçmişte 60 milyona yakın insanını savaşın cehenneminde kurban veren Avrupa'da artık akli başında hiç kimsenin; ırkçılıkla, kör milliyetçilikle, katliamlarla, yokedici zaferlerle, diktatörlüklerle, militarizmle övünmemesinin nedeni tamamen yaşadığı insanlık dışı vahşettir.

1920'lerde Almanya'nın Münih kentinde liderliğini A.Hitler'in yaptığı nasyonsosyalist (NS) bir siyasi hareket kendini göstermeye başlar. NSDAP (Nasyonal-sosyalist Alman İşçi Partisi) adını taşıyan bu siyasi parti 1923-1933 arasında -yerel ve uluslararası sermaye tröstlerinden ve muhafazakâr politik çevrelerden sağladığı maddî ve siyasi destek ve teşvikle- hızlı bir gelişme gösterir ve sonunda Almanya'da iktidara gelir. Partinin genel merkezi de kurulduğu kent olan Münih'tedir. NS-partisi Almanya'yı "İkinci Dünya Savaşı" olarak siyasi tarihe geçen ve ülkenin baştan sona yıkımına neden olan bir kaosu içine sokar.

Savaş 1945' de bittikten sonra olaylar tüm ayrıntısıyla büyüteç altına alınır ve Avrupanın geriye doğru 25..26 yılı incelenir. Bu incelemede, farklı mesleklerden birçok bilim adamının ve yazarın en fazla ilgisini çeken konulardan bir de, Nazi-hareketinin nasıl olup da Münih kentinde ortaya çıktığıdır. Prusya olarak anılan Almanya'nın kuzeyi militarizmiyle ve milliyetçiliği ile ünlüyken, "Neden Münih ?", sorusunun yanıtı aranmıştır. Çünkü, 1900'lerin başında, Münih Almanya'nın kültür ve sanat başkenti gibidir, bütün Almanya da bunu böyle bilmektedir. Hattâ Hitler bile iktidara geldikten sonra bu kente "Kültür Başkenti" adını vermiştir. Yarattığı imaj buydu.

20. Yüzyıl'ın başlarında Almanya'nın önemli yazar ve sanatçıları, Münih'in ünlü bohem bölgesi Schwabing'de yaşıyordu. Resim sanatında Kandinsky, Franz Marc, Paul Klee, A. Macke gibi ünlüleri bünyesinde barındırmış, "Blaue Reiter" akımını yaratmış,, mimaride "Jugendstil" in öncüsü olmuş, Thomas Mann, Heinrich Mann, Brecht, Feuchtwanger, E.Toller, Erich Mühsam, J.Becher, Ricarda Huch, Ödon von Horvath, Oskar Maria Graf gibi ünlü edebiyatçılara ev sahipliği

Mihrap resminden detaylar

yapmış olan Münih, bunun dışında müzik, tiyatro ve opera gibi sanat dallarında da sanatçıların tercihi ettiği bir kent olmuştur.

20. Yüzyıl'ın başında Schwabing-bohemi modernizmin en parlak öncüsü idi, hatta altın çağını yaşıyordu da denilebilir. Ancak bu parlak kültürel zenginliğin yanı sıra Münih, bir yığın fanatigi, aşırı uçlarda gezinen tipleri ve kriminal kişilikleri de bünyesinde barındırıyordu. Kültür başkentinin işte bir de böylesine karanlık bir yüzü vardı. Bunun 20'li yıllarda palazlanarak nazi hareketine yataklık ettiği sonradan tartışmasız biçimde kabul edilmiştir.

Münih'te 19. Yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan hızlı büyüme ve sanayileşme, yukarıda sözünü ettiğimiz kırsal göçe neden olmuştur. Taşra kültürü Münih'in sosyal altyapısında protofaşist zeminin yapılanmasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşının ardından yaşanan ağır ekonomik koşullar, hiperenflasyon, açlık, işsizlik gibi başedilmesi zor koşullar Münih halkının kendini bulmasını, yaslanacağı güvenli bir yönetime karar vermesini epeyce zorlaştırmıştır. Yelpazenin bir ucundan diğerine savrulup durmuştur, ancak yaşanan bir sürü yıpratıcı çatışmanın ardından ileride acısını çok fazla çekeceği bir rejimde karar kılmıştır. Münih'lilerin Nazilere yol veren bu tercihleri hem kendilerini, hem Almanya'yı felakete sürüklemiştir.

Münih halkının siyasi tercihlerinde belirleyici unsur, Schwabing-boheminin hümanizması, ya da modernizminin temsilcileri değildi. Belirleyici olanın daha çok, kentin bazı semtlerindeki kozmopolit yaşamın kaba bir milliyetçilikle eleştirilmesi, özgürlükçü ve liberal politikalara karşı çıkılması olmuştur, denilebilir. Taşralı yığınlar sanatçıya, entellektüellere düşmanlık beslerken, tiyatroları

basıp, oyunları sabote ederken, Münih'in yerlisi olan, varlıklı eliti de o sıralarda siyasi arenadaki antidemokratik uygulamaları *-işlerine öyle geldiği için-* sonuna kadar destekliyorlardı. İleride balyozun kendi kafalarına ineceğini hesaba katmadan.

19. Yüzyıl'da Almanya'nın gelişmesinde en etkin rolü üstlenmiş olan üniversiteler, 1920'li yıllara gelindiğinde giderek artan biçimde ırkçı fanatizmin, milliyetçi histerinin ve kaba bir taşralı kültürün egemenliğine girmiştir. Örneğin, o günlerin en saygın sosyologlarından Max Weber, Münih'in orta yerinde ırkçı bir saldırı sonucu öldürülen sol politikacılardan Eisner'in katili olan Graf Arco'yu kınaması üzerine amfiden Nazi yanlısı öğrenciler tarafından şiddet kullanılarak uzaklaştırılmıştır.

1920'de Üniversitenin fizik fakültesince bir konferans için davet edilen Albert Einstein da, Yahudi olması nedeniyle saldırıya uğrama ihtimalinin yüksek olduğu konusunda uyarılmış ve bu konferans yine Nazi yanlıları tarafından engellenmiştir.

Münih'te yabancı düşmanlığı 20'li yıllarda o kadar ileri gitmişti ve ilkelleşmişti ki, aşağılama ve saldırılar Alman olmayanlarla sınırlı kalmıyor, Bayern'li (Bavyera'lı) olmayan diğer Almanları da kapsamaya başlamıştı. O tarihlerde Münih'i ziyaret eden Berlin'li gazeteci Kurt Tucholsky daha sonra izlenimlerini notlarına geçirirken şöyle yazar: *"Bayern eyaletini ve özellikle de Münih'i ziyaret etmek isteyen turistlere ve bununla beraber Bayern'nin dışında yaşayan Almanlara akıl almaz zorluklar çıkaran Bayern bürokratları, bunları yerine getiremeyenlere çeşitli cezalar uyguluyor ve Bayern'li olmayan herkese düşmanca davranıyor. Bir Kuzey Alman için neredeyse Nicaragua'ya seyahat etmek Münih'i ziyaret etmekten daha kolay. Bayern'li'lere has ulusal bir bira-göbeğine (epey irice bir göbek) sahip olmayan herkes Münih'te "yabancı" muamelesi görüyor. Özetle Münih'te bu adamların yapmak istedikleri açık bir Prusya düşmanlığıdır. Bu tavırları Münih'in Almanya'nın en aptal, en dar kafalı şehri olduğunun kanıtıdır, ayrıca da türünün en berbat örneğidir..."*

Bu türden abartılı bölgecilik ve yarattığı dar kafalı milliyetçilik sonunda o bölgeyi, ya da eyaleti halkıyla beraber kendi içine kapatan, aşırı muhafazakâr ve herkese kuşkuyla yaklaşan taşra kültürüne mahkum eder.

1920'li yılların ortalarına gelindiğinde, nasyonal sosyalistler Münih'teki kültürel havayı artık yeterince zehirlemişlerdi. O yılların en ünlü orkestraşefi Bruno Walter'in Yahudi olduğu için Wagner ve Beethoven gibi Alman bestecilerin eserlerini çalmasını sakıncalı olduğunu iddia eden Naziler, Bayern Eyalet Meclisi'nde bu konuda bir yasak getirilmesini talep etmişlerdir.

1918 de doğduğu kent olan Augsburg'tan Mü-

nih'e göç eden yazar B. Brecht, başlangıçta çok mutlu olduğu Münih kentini 1924'de terk ederek Berlin'e gider. Nedeni de, son zamanlarda Nazi gruplarının tiyatro binasına gelerek oyunlarını sık sık sabote etmesidir. Oyun sahnelenirken ayaklarıyla tepinip, şarkılar söyleyerek tiyatro izleyicisini ve oyuncularını rahatsız etmek, Nazilerin o günlerde en belli başlı işlerinden biriydi.

"Kültürün başkenti" olma özelliğini hızla kaybeden Münih için daha sonra yapılan değerlendirmede, Münih'in geçmişte kazandığı bu olumlu sıfatının, aslında aldatıcı bir yakıştırma olduğu, Münih'in gösterişe dayanan kültürel etkinliklerinin yalnızca göz boyama niteliği taşıdığı, biraz eleştirel bakıldığında Münih'in kültür yaşamının geçmişte de epeyce yüzeysel ve ruhsuz olduğunun görülebileceği iddia edilmiştir. Münih'in kültür yaşamının yalnızca yüzeysel değil, aynı zamanda oradan buradan ithal edilmiş ruhsuz taklitlerden ibaret olduğu da söylenmiştir. Münih Almanya'nın en aptal kenti ünvanını diğer ünvanlarına eklerken, bunun nasıl hakedildiğine de bakmak gerekir. O yılları ayrıntısıyla inceleyen uzmanlar, Münih'in olumsuz sıfatlarının, onun yeteneksiz politikacılarının, darkafalı yurtdaşlarının, gerici basınının, yaygın bir yabancı düşmanlığının ve güvenlik güçlerinin kaba davranışlarının sayesinde ortaya çıktığını belirtmiştir.

Yirminci Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde Avrupa'nın merkezindeki bir ünlü kentinde yaşanan olaylardan örnekler verirken ister istemez bugünün Türkiye'si'nden kesitler aklıma geldi. Kentlerimizde giderek kök salan ve benimsenen taşra kültürünün etkilerini siyasi arenada görmek mümkün. Taşra göçünün dengesiz unsurlarını örgütleyip kullanmak isteyen siyasi akımlar, onların vatani koruma ve kurtarma adına işledikleri suçların, aynı zihniyeti paylaşan güvenlik güçleri ve sivil/askerî bürokrasi tarafından nasıl hoşgörülle karşılandığını biliyoruz.

Hrant Dink'i öldürten zihniyetin sorumsuzca kulanılan robotlaşmış kadrolarının nasıl her sosyal ve siyasi olayda ortaya çıktığını görüyoruz. Son günlerde İnegöl'de bir futbol takımının amigosunun, "Burası İnegöl, buradan çıkış yok!" diye avazı çıktığı kadar bağırıp ve başkalarını da bağırtp, ırkçı saldırısını gerçekleştirdiğine herkes şahit oldu.

Yaşamı boyunca aklını kullanmamış faşist bir kaatilin, nasıl Nobel Edebiyat ödülünü almış yazarımızı, "Orhan Pamuk akıllı olsun, akıllı..." diye tehdit ettiğini de gördük.

Siyasi cinayet işlemiş cahil, yeni yetme bir psikopatla güvenlik güçlerinin, olaydan sonra nasıl hatıra fotoğrafı çektiğini de gördük. Yalnızca Hristiyan oldukları için bazı insanların öldürülmelerinin caiz olduğu konusunda ikna edilebilen ne kadar çok gencimiz olduğunu da gördük.

Beethoven'in 9. Semfonisinin çalınacağı konser salonunu doldurup, konserden önce "Onuncu Yıl Marşı"nı ter kan içinde, bağırarak söyleyen bir güruhu da gördük. Bunu da vatani kurturmak için yaptıklarını söylüyorlardı.

Bugün Atatürkçü, solcu, ilerici, sanatsever, vatansever, çalışkan, becerikli ve bunun gibi bilimum sıfatları taşımasından gurur duyulan bir belediye başkanının, üniversite rektörüken sakıncalı olduğu için B. Brecht'in oyununu nasıl yasakladığını da biliyoruz.

Etnik ve dini temele dayanan tartışmalar ayyuka çıktığında, ilerici, solcu, aydın, sanatçı geçinen kişilerin birdenbire nasıl da milliyetçi/ırkçı söylemi benimseyerek, televizyon ekranlarında boy gösterdiğini de biliyoruz. Bir zamanlar savaş karşıtı, antimilitarist, sosyal demokrat Schwabing boheminin seçkinleri savaş ilan edildiğinde orduya gönüllü yazılmak için nasıl kuyruğa girdiyse, bizdeki sanatçı ve aydınların bazıları da siyasetin ateşi yükseldiğinde aynı refleksle ırkçı akımın peşine takılmakta mahsur görmemektedir.

Ellerine İstanbul'un şehir planı tutuşturulup da patrikhaneye molotof kokteyli atılan taşralı milliyetçi vatansever gençler, başka bir defasında da Beyoğlu'nda açılan fotoğraf sergisini basıp çerçeveleri kırmışlardır. Bunlarla yapılacak küçük bir mülakatın, bu güruhun o güne kadar hiç bir sergiye gitmediğinin ve Beyoğlu'ndaki sergi salonunu da tamamen tarif üzerine bulabildiğinin ortaya çıkacağına neredeyse yüzde yüz eminim. Aynı, hayatında ilk defa tiyatro salonuna giren 1920'lerin Nazi gençlerinin, orada marş söyleyip Brecht'in oyununu engellemeleri gibi...

Münih'lilerin savaş öncesi Berlin'e ve Prusyalılığa duydukları olağanüstü nefret, öfke ve düşmanlık, bizdeki birçok Anadolu kasabasında ve kentinde bugün aynı biçimde İstanbul için beslenen duyguları andırır. Bunu futbol maçlarında yaşanan olaylardan, orada topluca atılan sloganlardan, koro halinde edilen küfürlerden anlamak mümkündür. Metropol düşmanlığı, kendine yabancı olan kültüre düşmanlıkla önemli ölçüde özdeşir.

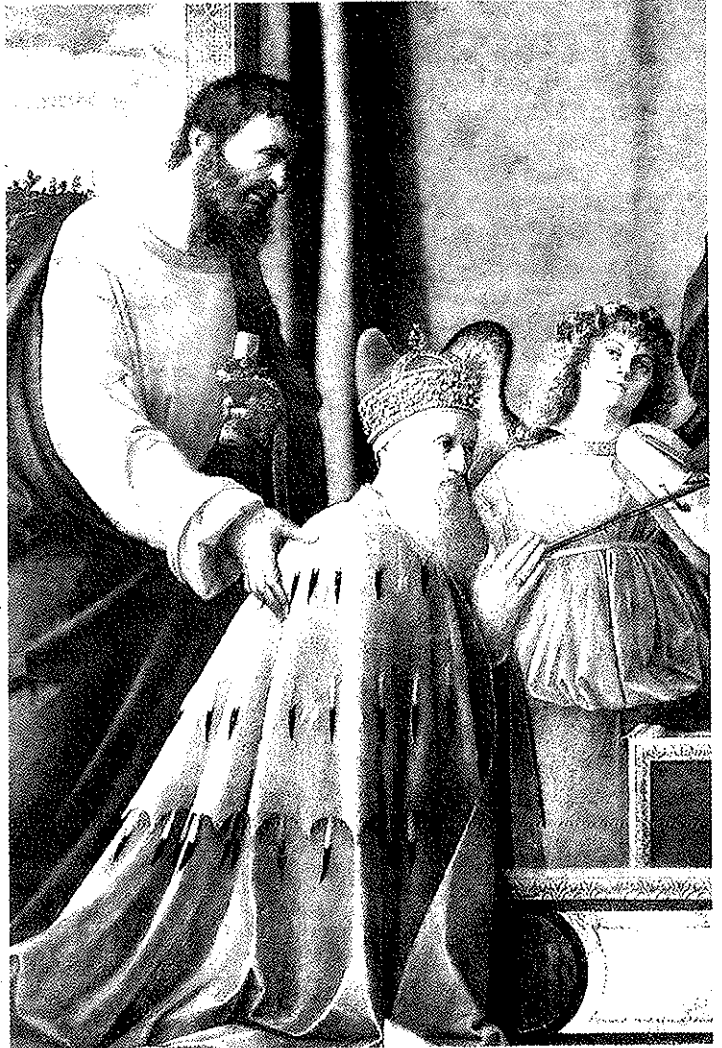
İrkçılık bizde son yıllarda tehlikeli boyuta ulaşmıştır. Yukarıda da anlatmaya çalıştığım biçimde, toplumun her kesiminde kendini hissettiren protofaşist birikim artık aydın ve sanatçılar tarafından da kullanılmaya başlamıştır. Türkiye toplumsal bir kaosa doğru yol almaktadır. Yükseltelen ırkçı söylem her yerde kendine taraftar bulmaktadır. Bu özellik şu anda dünyanın çok az ülkesinde görülmektedir. İrkçılık yapmak neredeyse birçok çevrede övgüyle

karşılanmaktadır. İrkçılığın *—bırakın serbest olunsun—* neredeyse alkışlandığı nadir ülkelerden biriyiz; ve artık yaptığımız ırkçılık olduğunun bile farkında değiliz.

Muhallif, ya da muktedir tüm siyasanın bir an önce ultramilliyetçi, ultramuhafazakâr söylemi mahkûm eden bir tavır sergilemesi gerekir.

Yaşanan tüm örneklerden görünen o ki, Türkiye siyasetinin kendine çizdiği yol bu toplumu bir felaketle karşı karşıya bırakabilir. Taşra kültürünü yüceltip, onun üzerinden ve onu kullanarak ulaşılabilecek seçim başarıları cazibesini korudukça, ülkenin bir yıkımla karşı karşıya kalma ihtimali oldukça yüksek görünüyor.

Demokrasi yolunda sağlanacak iyileşmelerin siyasi çıkarıyla örtüşmediğini kabul eden kişi ve kurumlar, kendilerini otoriter ve totaliter akımlara kucağına bırakır. Ama bunlar genellikle *—dünya siyasi tarihinde birçok kez görüldüğü gibi—*, tam muktedir olduklarını düşündükleri gün hüsrana uğrarlar.

Mihrap resmi. detay

Eksen ve dingil

Yavuz Alogan —

Oportünizm ve demagoji marjinal bir siyasi akımı uygun konjonktürde merkeze ve iktidara taşısa da orada kalmasını sağlayamaz

Son zamanlarda, Türkiye'nin dış siyaseti için sıkça kullanılan "eksen kayması" sözü, durumu tam olarak anlatmıyor. Çünkü "eksen", bağlı olanı bağlandığı şeye bağlayan ilişkiler bütünü; olduğu yerde dönmekte olan bir cismin çevresinde döndüğü mil gibi anlamlar taşımaktadır. Bu açıdan Batı'nın çekim gücünün hayatın her alanında hissedildiği Türkiye'nin, bir "eksen kayması"na uğradığı söylenemez. Eksen aynıdır: NATO, ABD ve AB. Ancak sorun şudur ki, Türkiye bu eksen izlerken, âni bir "stratejik derinlik" sarhoşluğuna yakalanmış ve aşırı yalpalama, dingilin başlıktan çıkmasına ve şiddetli bir savrulmaya yol açmıştır. Batı basınında dile getirilen "eksen kayması" kaygıları, bu savrulmanın nasıl giderileceğine ve cismin aynı yörüngeye, fakat bu kez daha sağlam biçimde nasıl oturtulacağına ilişkindir.

Dingil, bilindiği gibi, arabaların iki tekerleğini birbirine bağlayan, yani aşırı bilimsel (!) biçimde ifade etmek gerekirse, "burulma" değil "eğilme" gerilmelerinin etkisinde kalan, yani herhangi bir güç aktarımında bulunmayan bir destekleme elemanıdır. Dingilin iki ucunda, içinde bilyelerin döndüğü başlıklar vardır. Dingilin başlıktan çıkması, söz gelimi, çift atlı bir arabada, atların arasından geçen okun düz durmamasına, dolayısıyla atların farklı yönlerde gitmesine, taşıtın dengesinin bozulmasına ve sonunda devrilmesine yol açar. Ancak araba ve atlar dağılmış ve devrilmiş vaziyette bile aynı eksende dönmeye devam edebilir. Dolayısıyla buna "eksen kayması" değil, "dingil çıkmış başlıktan" demek daha doğru olur. Sistem dağılmış, atlar, araba, dingil ve başlıklar aynı eksende fakat karman çorman dönmeye devam etmektedir...

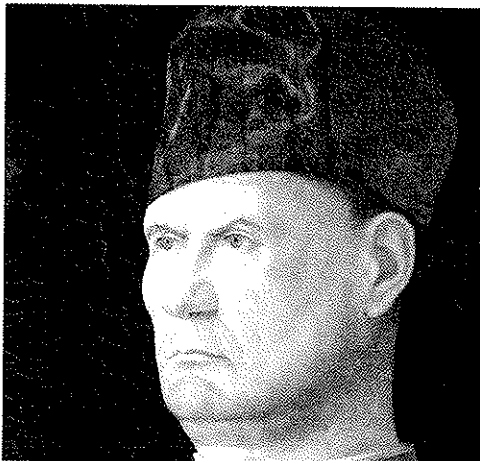
DOĞU'YA BATI'DAN BAKMAK

Soğuk Savaş boyunca eksen de dingil de gayet sağlamdı. Türkiye'nin dış siyaseti NATO, ABD ve Avrupa ek-

seninden milim şaşmadı. Kıbrıs Sorunu, Yunanistan'la hava sahası ve kıta sahanlığı konularında yaşanan bazı anlaşmazlıklar bir yana bırakılırsa, 1950'lerden 1991'e kadar Türkiye'nin yaptığı bütün dış siyaset atakları, öncelikle NATO damgasını taşımıştır. Bu siyasetin gözü esas olarak Batı'ya, cephesi Kuzey'e, arkası da hep Ortadoğu'ya dönük olmuştur. Bu yarım yüzyıllık süre içinde Türkiye, anti-Sovyetizm'in kalesi, her türlü solculuğun amansız düşmanı olarak kaldı; dümeni, Kuzey Atlantik Yıldızı'nın rotasından zerre kadar sapma göstermedi. Türkiye, bağımsızlığını henüz kazanmış Asya-Afrika ülkelerine 1955 Bandung Konferansı'nda, sıyırılmış ağabey tavrıyla, ABD ve Avrupa'nın yolundan şaşmamalarını tavsiye etti; Bağdat Paketi'ne öncülük ederek ABD'ye bölgesel denetim yolunu açtı; Tunus ve Cezayir'in bağımsızlığı için Birleşmiş Milletler'de yapılan oylamada, "evet" oyu veren Fransa'yı bile şaşırtarak "çekimser" kaldı; CENTO'nun mızrak başı olarak Mısır ve Suriye'yi karşısına aldı, Arap ülkelerinin bölünmesini sağladı; İran ve Pakistan'la birlikte ABD'yle ikili anlaşmalar imzaladı; Eisenhower Doktrini'ni iliklerine kadar benimsedi; 1959'da "Jü-piter Antlaşması"yla kendi topraklarına Amerikan nükleer silahlarını yerleştirdi. Zaten Amerika uğruna Kore'de evlatlarının kanını dökerek NATO'ya girmişti. Saymakla bitmez...

Türkiye, Irak'ta birbirini izleyen askeri diktatörlüklerin, Türkmen kamuoyu önderlerini her dinî bayramda Erbil çarşısında birer ikişer ipe çekmesine filan da hiç aldırmadı. (Kuzey Irak ve Kerkük'ün gündeminde olduğu şu günlerde, hiç kimsenin Irak Türkmenleri'nden söz etmesine şaşmamalı!)

Bugün bile Ortadoğu'yla, Afrika ve Asya'yla ilgili bütün haberler Batılı ajanslardan gelir. Söz gelimi, Kuzey Irak'taki bir BBC muhabirini, kültürel derinlik, tarih bilgisi ve yorum kap-

Portre

asitesi bakımından, bir olayı bildirmek için Türkiye'den gönderilmiş bir muhabirle ekranlarda kıyaslamak çok öğretici olur. Türkiye Soğuk Savaş döneminin bir icabı olarak Doğu'ya her zaman Batı'dan baktı.

Fakat Soğuk Savaş 1991 yılında beklenmedik biçimde sona erince, NATO'nun güney kanat ülkesi birden kendisini farklı bir stratejik konjonktürde buldu. Hani Sovyet birlikleri Kafkaslar'dan taarruz edecekti de, TSK Toroslar'ın güneyine çekilip NATO tahkimatı içinde yer alacaktı ve düşmanın Akdeniz'e inmesini önleyecekti, bu arada Gladyo hareketlenerek "iç düşman"ı temizleyecekti, vb... Bu ihtimal ortadan kalkınca, konsept değişti ve Batılı, Türkiye'ye dönerek, siz artık bir "savunma kalkanı" değil, sadece bir "enerji koridoru"sunuz, baylar, dedi; askerlerinizi satınız, ordunuzu Blackwater Şirketi gibi özelleştirerek Batı'nın güvenliği için dünyanın her yerinde bizim emrimize veriniz; bankalarınızı, fabrikalarınızı, tarlalarınızı ve hayvanlarınızı özelleştirip dünya piyasasına sürünüz!

Bu durumda bir şey yapmak gerekiyordu. Türkiye, bu yeni konseptte uyum sağlayacak siyasi yapıyı oluşturmaya, SSCB'nin yıkılmasından sonra, on yıllık bir gecikmeyle, AKP iktidarı döneminde başladı.

ADRIYATİK'TEN ÇİN SEDDİNE

Soğuk Savaş bitince, Türkiye yeni bir "strateji" oluşturma gereğinin farkına vardı. Fakat bunun için gerekli olan birikim ve kurumlardan yoksundu. Daha önceleri, doğrudan NATO ekseninde seyreten, ABD stratejik konseptlerini benimseyen ve

ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Sahra Talimname-leri'ni tercüme ederek uygulayan, esas olarak ülke içinde Komünizm, Bölücülük ve bir miktar da Gericilik'le mücadele eden MGK teşkilatı, Özal'ın iktidarından başlayarak evreler halinde gücünü kaybetti ve nihayet ortadan kaldırıldı. Stratejik analiz yapan, siyaset üstü kurumlar da yoktu. Sonraki yıllarda bunlar, yerden mantar gibi bitecek, konuya meraklı araştırma şirketi yöneticileri, eski öğretim üyeleri ve emekli generaller gibi çeşitli amatör unsurların öncülüğünde, dünyanın bütün açık istihbarat kaynaklarıyla, belki de örgütleriyle alışverişe girerek kakafonik bir yorum ve analiz karmaşası yaratacaktı. Fakat ilk anda, eksenden sapmayan, fakat müthiş iddialı bir hamle görüldü.

Hamle Özal'dan geldi: Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Büyük Türk Dünyası! Tabii bu aşırı iddialı bir stratejiydi. Hattâ bu neredeyse bir dünya hâkimiyeti stratejisiydi. Hikâye çok eskidir. Özal'ın "Büyük Türk Dünyası" dediği coğrafi/stratejik alana ilişkin hâkimiyet teorilerini, Alman Karl Haushofer'in 1930'larda Nazi yayılmacılığının temelini oluşturacak "kuşak teorisi" kadar gerilerden alıp, Brzezinski ve Amerikan neo-Con'larına kadar izlemek mümkündür. Stratejinin esası gayet basittir: Avrasya'ya hâkim olan dünyaya hâkim olur.

Özal'ın bu kadar iddialı bir lâfı nasıl telâffuz ettiğini bugünden bakınca anlamak zordur. Belki de, Yugoslavya'nın parçalandığı, Doğu Avrupa'nın çöktüğü, SSCB'nin dağıldığı koşullarda, ABD'nin bu geniş stratejik alana kısa süre içinde hâkim olacağını ve Türkiye'nin de, bölgenin doğuya uzanan

bölümünün Türki olması hasebiyle burada önemli bir "taşeron" rolü oynayabileceğini düşündü. Gerçekten de strateji, eksene sıkı sıkıya bağlı kalıyor, ABD'nin hâkimiyet alanına sadece "Türki" bir unsur katıyordu. Türkiye bu dönemde, Azerbaycan'dan hareketle Güney Kafkasya'ya ulaşmak, oradan Orta Asya'ya doğru bir iktisadi/siyasi nüfuz alanı oluşturmak için girişimlerde de bulundu, ancak bu strateji ülkenin iktisadi, askeri ve teknolojik gücüyle orantılı değildi. Ayrıca bu türden iddialı çıkışlar derhal karşı tepki doğurdu. "Türki" alan Çin'in Uygur Özerk Bölgesine kadar uzanıyordu. Netice olarak, Çin, Rusya, Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan'ın "Şanghay Beşlisi" adı altında stratejik bir ittifak kurmasıyla birlikte, Adriyatik'ten Çin Seddi'ne lafı gittikçe daha az duyuldu ve nihayet duyulmaz oldu.

Özal, hiç kuşkusuz dünya kapitalist sisteminin adamıydı ve haddini biliyordu; eksenden ayrılmadı ve dingili sağlam tuttu. Aynı şeyi Demirel ve Ecevit için de söylemek mümkündür. Hattâ Demirel'in bu "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar" stratejisini, büyük petrol şirketleri lehine bizzat sabote ettiği, Türk istihbaratının kalkıştığı Azerbaycan darbesini Haydar Aliyev'e bizzat ihbar ettiği söylenir. Ayrıca Demirel Türkiye'de komünistler için cadı kazanları kaynatılırken, SSCB'yle iktisadi işbirliği yapmak, Sovyet yatırımlarını kabul etmek, Aleksey Kosigin'i ağırlamak gibi diplomatik ustalıklar sergileyen ve bunları dingili eğmeden yapabilen biriydi.

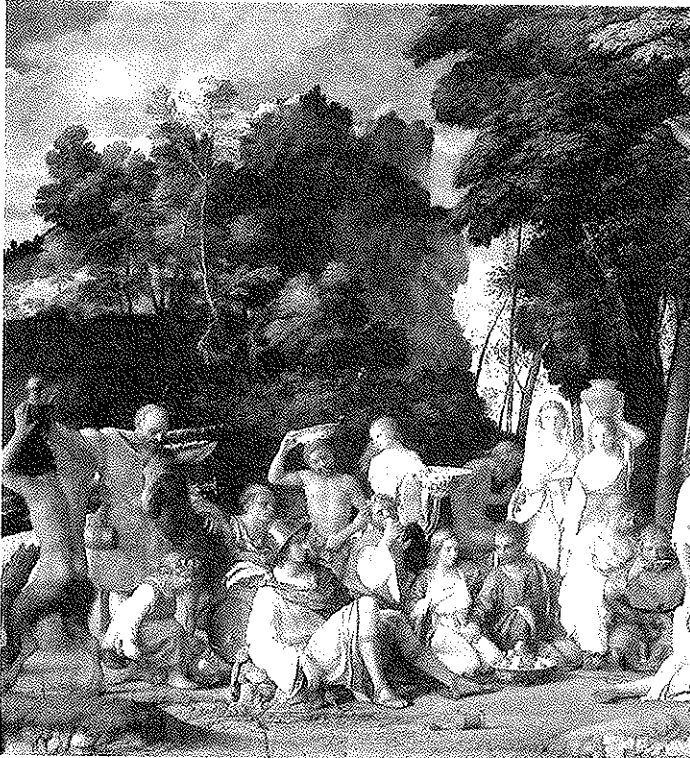
Ecevit de başbakanlığı döneminde eksene bağlı kaldı. Fakat ABD'nin Irak'a girerek Türkiye'yle sınır komşusu olmasını kuşkuyla karşıladı ve araya mümkün olduğu kadar geniş bir mesafe koymaya çalıştı. Her ne kadar gençlik yıllarında Kissinger'in öğrencisi olmuşsa da, Kıbrıs Çıkarması sırasında ABD baskılarını bizzat yaşamış, Gladys'nun gizli örgütlenmesini sezmiş bir siyaset adamıydı; üstelik İnönü'nün dış güçlere ilişkin temkinli tutumunu benimsemişti. ABD bölgeye askeri ve siyasi bakımlardan nüfuz ettikçe, Ecevit'in "çekinserliği" arttı; eksenden ayrılmadı, dingili de kaydırmadı ama ABD'yle olan mesafeyi artırdı, hattâ ABD'nin Türkiye'yi AB'ye doğru yöneltmesini bile kuşkuyla karşıladı ve belki de bu nedenle başbakanlığının son döneminde NATO'ya sıkıca bağlı generaller tarafından "çürüğe" ayrılmak istendi.

İTTİHÂD-I İSLÂM

AKP, lideriyle birlikte hiç kuşkusuz bir ABD imalatı olarak Milli Görüş Hareketi'nin içinden doğdu ve "ılımlı İslam" projesinin uygulayıcısı olarak eksene sıkıca bağlı kaldı. 2002 seçimlerinden sonra Türkiye, "Ben BOP'un Eşbaşkanıyım" diyerek ortalıkta dolaşan tuhaf bir başbakan gördü. Bu gerçekten tuhaf bir durumdu. "Morisson Süleyman" bile böylesine müstehcen laflar ederek halkın içinde dolaşmamıştı. Fakat kimse bunu yadırgamadı. Aslında Eşbaşkan, Özal'ın, Demirel'in, Ecevit'in, hattâ Tansu Çiller'in bile dünya tecrübesine sahip değildi. Önceleri herkes kendisine verilen bu eşbaşkanlık rolünü yanlış anladığını ya da biraz abarttığını düşündü. O sırada Condoleezza Rice, Ortadoğu'da 22 ülkenin haritasını değiştireceklerini alenen ilân etmişti. Eşbaşkan âdetâ özel şifrelerle konuşuyordu: "BOP'un merkezi Diyarbakır olacak," sözüyle neyi kastettiği anlaşılmadı mesela. O bir Eşbaşkan idi ve ABD'yle birlikte Ortadoğu'yu şekillendirmeye adaydı.

İlk başlarda her şey normaldi. Fakat 2004 yılından itibaren dingilde hafif bir zorlanma başladı. Başbakan, İsrail'e karşı Batı'da terör örgütü olarak kabul edilen Hamas'ı desteklemeye başlamıştı. Bu destek, Davos'da yaşanan "Van minüt" çıkışıyla krize dönüştü. Dingil başlıkta oynamaya başlamıştı.

Başbakan bunu neden yapıyordu? ABD'de seçimleri kazanan Demokratlar'ın ve Obama'nın Neta: yahu hükûmetine söz geçiremediği, bu hükûmetin aşırı baskıcı ve cüretkâr siyasetlerini eleştirdiği açıktı. Bu şartlarda AKP, "ılımlı İslam ülkesi" modeli olmanın yanı sıra, ABD nezdinde İsrail'in yerine getirdiği bölgesel işlevi üstlenmeye aday gibi göründü. Belirsiz bir "ittihâd-ı İslâm" anlayışıyla, başta Filistin olmak üzere Ortadoğu'nun maz-

Festival

lum halklarına sahip çıkıyordu. Aslında bu noktada henüz sistematik bir stratejik konsept söz konusu değildi. Yeni yaklaşım, daha ziyade bir "dayılanma" biçiminde, Kasımpaşa tarzında icra ediliyordu. Etkisiz olduğu söylenemez. Türkiye'de halk Cuma namazlarını müteakiben yeşil "Tevhid" bayrağı açıp nümayiş yapıyor, Ortadoğu ülkelerinin çarşılarında Türk bayrağının yanında Tayyip Erdoğan'ın fotoğrafları görülmüyordu. Türkiye'nin başbakanını Cemal Abdül Nasır'a benzeten yorumlar yapıldı. Başka sonuçlar da oldu: kendi Müslüman Kardeşler Örgütü'yle başı belada olan Mısır başta olmak üzere bütün Ortadoğu hükümetleri, Türkiye'nin bu yeni İslami çehresini kuşkuyla karşıladı; İsrail hükümeti neredeyse, "Ya AKP devrilecek, ya da biz," noktasına geldi ve Batı'da "eksen kayması" tartışmaları başladı.

Ortadoğu'nun hassas siyasi coğrafyasının ortasına meçhul bir cisim düşmüş gibiydi. Marmara gemisi olayından sonra, İsrail'le köprüler iyice atıldı. Uluslararası meşruiyet kazanma konusunda AKP'ye çok şey borçlu olan Suriye bile Türkiye'nin gerginlik siyasetiyle araya bir mesafe koyma ihtiyacı hissetti. Esad, İspanya gezisinde, Türkiye'nin tutumu yüzünden İsrail'le barış ihtimalinin azaldığını, savaş ihtimalinin arttığını söylemek zorunda kaldı. Savaşçı bir söylemle barışın ve arabuluculuğun bağdaşmadığı görülmüyordu.

İşin tuhafı, AKP'nin Hamas'ı alenen desteklemesinin, özellikle Marmara gemisi olayından sonra Türkiye'de gayet normal karşılanmasıydı. İnsanlar, hatta olduğu kadarıyla Sol çevreler ve örgütler bile, esas sorunun Hamas'ı İsrail'e karşı korumaktan çok, Filistin halkını Hamas zulmünden kurtarmak olduğunu düşünemedi ya da bunu söyleyemedi. Evet, Başbakan'ın da dediği gibi, Hamas seçimle işbaşına gelmişti. Yani ortada "demokratik" bir yordam vardı. Fakat Hamas'ın seçimleri kazanır kazanmaz FKÖ bürolarını nasıl bastığı, bu hareketin yöneticilerine sokak ortasında nasıl meydan dayığı çektiği, Gazze bölgesinde şeriat hükümleri uygulamaya başladığı, kendi halkının güvenliğini düşünmeden sürekli uyduruk Scud füzeleri fırlatarak İsrail'i tahrik edip, kendi çocuklarını dünya kamuoyunun ilgisini çekmek ve saflarını güçlendirmek için İsrail ordusunun şiddetli saldırılarına nasil kurban ettiği göz ardı edildi.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu noktada henüz sistematik bir stratejik konsept yoktu; dingil biraz kaymış olmakla birlikte henüz sağlamdı. Konsept yeni dışişleri bakanıyla birlikte gelecekti.

SEMPATİK BAKAN'IN KİTABI

Yeni Dışişleri Bakanı'nın iki önemli özelliği vardı. Birinci özelliği, 12 Eylül'ün Dışişleri Bakanı İlter Türkmen'in de defalarca belirttiği gibi, "aşırı sempatik" olmasıydı. Adam gerçekten de, değerli tiyatro oyuncusu, büyü: komedyen, merhum Altan Erbulak'a, saç, gülüşü, kırpık bıyığı, hatta ses to-

nuyla tuhaf biçimde benziyordu. İkinci önemli özelliği, koltuğunun altında *Stratejik Derinlik* adında kalın bir jeostrateji kitabı taşımasıydı. Dışişleri mensupları göreve gelirken, kendilerini bağlayacak ve manevra alanlarını daraltacak bu türden yükleri genellikle taşımazlar ve teori geliştirme heveslerini emeklilik dönemlerine saklarlar. Fakat Ahmet Davutoğlu, akademik bir danışman statüsüyle işe başladığı ve bakan olana kadar Dışişleri Bakanlığı'yla doğrudan ilişkisi olmadığı için bu türden kaygılardan uzaktı. Kitabıyla geldi.

Peki kitapta ne yazıyordu? Kitap esas olarak Türkiye'nin jeopolitik açıdan bir merkez ülke olduğunu öne sürmekte ve özel bir jeostratejik eksen tanımlı yapmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye ilk kez, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğal (jeopolitik) mirasçısı sayılmakta ve bir "Müslüman süper güç" olarak İslam dünyasını birleştirme potansiyeli taşıdığı öne sürülmektedir. Komünizm'in çöküşünden sonra Rusya'nın kendi *imperium*'una yönelmesi, eski imparatorluk topraklarına açılması gibi, Türkiye de Osmanlı İmparatorluğu'nun kadim bölgelerine açılmalıydı. Davutoğlu'na göre, Türkiye'nin jeostratejik konumu, tarihsel derinliği, Boğazlar'a hâkimiyeti, Balkanlar, Ortadoğu, hatta Orta Asya'yla olan bağlantıları, bu yönde büyük bir imkân sağlıyordu. Türkiye Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dış güçlerin Orta Avrupa'da kurdukları türden sıradan bir ulus-devlet değildi. Soğuk Savaş sona erdikten sonra, Türkiye'nin kendi bölgesinde merkezi bir güç olmaması için hiçbir sebep yoktu. Türkiye'nin "periferik olma şansı hiç yoktur, [bu ülke] AB'nin, NATO'nun ya da Asya'nın kenar ülkesi ("sideline") değildir," diyordu Davutoğlu. Türkiye "Balkanlar'ın, Ortadoğu'nun ve Kafkasya'nın dışmerkezi ("epicenter"), genelde Avrasya'nın merkezi, Akdeniz'den Pasifik'e kadar uzanan Rimland'in ortasında yer alan bölge" durumundaydı. Dolayısıyla, Türkiye tarihsel ve coğrafi avantajlarını kullanarak, Batı'yla olan ilişkilerini bölgesel çok yönlü ittifaklarla dengelemeli ve yeni bir güçler ilişkisi oluşturmalıydı.

Buradaki "Rimland" terimine dikkati çekmek lazım. Gerçekçi Amerikan dış siyaset ekolünün kurucularından, çevreleme/*containment* siyasetinin babası Nicholas John Spykman'ın geliştirdiği bu terim, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Sovyetler Birliği'ni kuşatma siyasetinin temel kavramı olmuştur. Rimland'in önemi, demografik ağırlığından, doğal kaynaklarının zenginliğinden ve endüstriyel gücünden gelmektedir. Rimland'in ortasında yer alan bir ülke (Davutoğlu'na göre Türkiye) bu kaynaklardan yararlanmak, yanı sıra bu kaynakları savunmak (ya da askeri gücünü kullanarak bu kaynakları kullanmak) bakımından en avantajlı konumda bulunmaktadır. Kitapta belli belirsiz bir öncelikler sıralaması da vardır. Osmanlı İmpara-

torluğu esas olarak güney ve batı ekseninde hareket etmişti, Davutoğlu'nun jeostratejisinde önceliğin güney yönünde olduğu ve bir tür "İslam İttihadi" önerdiği anlaşılmaktadır.

ABD'li stratejiler, Davutoğlu bakan olduktan sonra bu kitabı tekrar tekrar okuyup hayretler içinde kalmış olmalıdır. Sanki Amerika'nın ünlü jeostratejileri, Amiral Alfred Mahan, Halford Mackinder ve John Spykman mezarlarından çıkıp Ahmet Davutoğlu'yla yakın bir istişare halinde, Türkiye Osmanlı'nın *imperium*'una sahip çıkarak nasıl bir emperyalist ülke hâline gelebilir diye kafa patlatmışlar ve sonunda ortaya işte bu "derin strateji" çıkmıştır!

Aslında kitabın bir bütün olarak kendi içinde tutarlı ve mantıklı bir soyutlama olduğunu kabul etmemiz gerekir. Hipotetik olarak Türkiye kendisini elbette bir merkez ülke olarak görebilir. Dünya yuvarlak olduğu için herhangi bir ülkenin kendisini merkez ülke olarak görmesi ve kendi jeopolitiğinden hareketle ve ABD'nin tarihsel jeostrateji söz-lüğünü kullanarak, hipotetik bir strateji geliştirmesi mümkündür. Ancak bu stratejinin reel imkânlarla desteklenmesi gerekir. Bu imkânlar, siyasi bağımsızlık, askeri ve endüstriyel teknoloji geliştirme imkânı, yetişmiş/egitimli bir nüfusa sahip olmak şeklinde özetlenebilir. Bunlara belki, doğal kaynakların varlığını ve bu kaynakları kendi imkânlarıyla işleme kapasitesini de eklemek gerekir. Bunlardan yoksun olan, dışa bağımlı, üstelik otuz yıldır topraklarının neredeyse yarısında *irredantist* (de olabilecek) gerillalarla mücadele eden bir ülkenin bu kadar derin bir strateji uygulama imkânı olamaz.

Ancak şunu kabul etmek durumundayız ki, Ahmet Davutoğlu'nun stratejik çözümlemesi, ABD emperyalizminin taşeronluğuna ya da 1970'lerin ikinci yarısında sosyalist solun hararetle tartıştığı alt-emperyalizm konseptlerine uyarlanma imkânı bir yana bırakılır ya da bu imkân göz ardı edilirse, mevcut eksenin tamamen dışında yer almakta, bambaşka bir eksen önermektedir. "Eksen kayması" Davutoğlu'nun kitabında ifadesini tam olarak bulmaktadır.

MEKİK DİPLOMASİSİ!

Stratejik Derinlik geleceğe yönelik bir temenni olarak kalırken, yeni Dışişleri Bakanı mevcut eksen doğrultusunda açılmaya koyuldu. Obama Türkiye'yi ziyaret ettiğinde dört istekte bulunmuştu: Ruhban Okulu'nu yeniden faaliyete geçirecek; Ermenistan sınırını açacak; Ermeni konusunda tarihimize yüzleşecek; ve Kürt açılımını gerçekleştirecektik.

Obama, hükümete kapalı kapılar ardında şöyle demiş olmalı: "Bizim Turuncu Devrim girişimlerimiz maalesef başarısızlıkla sonuçlandı; Ukraynalılar ve Gürcüler, Soros'un ve CIA'nın gayretlerine

rağmen, Polonyalılar, Macarlar ve Romanyalılar gibi Amerikan tarzına ayak uyduramadılar; hatta Rusya paldır küldür Gürcistan'ın içlerine kadar tanklarını soktu; Çeçenler'de de mecal kalmadı; Özbekistan'da bir köprübaşı tutmuştuk, fakat Ruslar Kırgızları harekete geçirerek o köprü başını yıktıverdiler; Kafkasya ve Orta Asya stratejimiz çökmek üzere; bari siz Ermenistan'dan bir kapı açın, tarihinizle yüzleşin de hiç olmazsa orayı Ruslar'a kapatıp, Kuzey Kafkasya'ya doğru bir koridor açalım; bir de, biliyorsunuz, biz Kuzey Irak'tan bir kısım askerimizi çekiyoruz, Kuzey Irak yönetiminin aşağıdan ve batıdan Araplar, doğudan Farsiler, kuzeyden de sizler tarafından sıkıştırılıp ezilmesini istemiyoruz, zira malum petrol şirketlerimiz Kerkük'e yerleşmiş durumdalar, ayrıca orada askeri üslerimiz var, biz oradan ayrıldıktan sonra tam bir huzur istiyoruz ve bu huzuru PKK'yi MOAB bombalarıyla yok ederek sağlamamız Kürt yönetimi ve halkı açısından prestijimizi sarsar, siz de bir şey beceremiyorsunuz, bari onları affedin, dağdan iniversinler, nasıl olsa parlamentoda partileri var, kaynayıp giderler; belki ileride Kuzey Irak Türkiye Kürdistanı'yla federal bir yapı içinde birleşip Irak'tan koparak size bağlanır, petrolden de biraz nemalanırsınız; bütün bunların karşılığında, biz de şu AB'ye tam üyeliğiniz konusunda biraz bastıralım, hattâ Annan Planı bir işe yaramadığına göre, Kıbrıs meselesinde de elinizi biraz güçlendirelim" vb.

Hükümet bunun üzerine derhal "komşularla sıfır problem" kampanyasını başlattı; bir Ortadoğu Kissinger'ı gibi mekik diplomasisi uygulayan Dışişleri Bakanı huduttan hududa koşarak vizeleri kaldırmaya, herkese kardeşlik ilan etmeye, Başbakan muazzam heyetlerle Yunanistan'a gidip bu ülkenin Bakanlar Kurulu toplantılarına katılmaya başladı ve "Kürt Açılımı" (Milli Birlik, uhuvvet ve muhabbet projesi) ilan edildi. Kandil'deki PKK komutanları silahlarını bırakıp Danimarka'ya iltica edecekler, militanlar da aşağıya inip düz ovada siyaset yapacaklardı.

Hükümet bütün cephelerde aynı anda harekete geçti ve bütün cephelerde aynı anda bozguna uğradı. Ermenistan'ı Rus etki alanından çekip alamadıkları gibi, Azerbaycan'ı Rus etki alanına doğru ittiler; Suriye zaten İsrail'le gerginlik siyasetini dehşetle izliyordu, bu sokulganlık karşısında iyice âsâbı bozuldu. Yunanlılar ise bu aşırı muhabbete bir anlam verememiş olmalıydılar. Bu arada, "Biz güçlüyüz, ara buluruz!" tavrı, İran'la yapılan nükleer takas anlaşmasına, bu anlaşma da tam bir fiyaskoya dönüştü. Hükümetin eli, Heybeliada Ruhban Okulu'nu açıp, ardından Patrik Hazretleri'nin ekümenik vasfını kabul ederek, Rusya'daki Ortodoks Kilisesi'ne alternatif bir İstanbul Patrikliği kurulmasına bir türlü gitmiyordu (ne de olsa bir Millî Görüş damarı var derinlerde, seçimler de yak-

laşıyor...).

Açılım ise müthiş bir saçılma dönüştü. Aslında modern bir gerilla hareketi ve yüksek bir siyasi bilince ve esnekliğe sahip olan PKK, tasfiye edileceğini anladığı anda bütün gücüyle ve bir gerilla hareketi için görülmemiş derecede geniş bir coğrafyada saldırıya geçti. Bu kritik anda, Karayılan, "Ancak Birleşmiş Milletler gözetiminde silah bırakırız," diyerek müthiş bir siyasi atak yaptı. Seçimler yaklaşıyor ve hükümet stratejik derinlikte kulaç atmakta zorlanıyordu. Gaz vermekten başka çare yoktu. Dışişleri Bakanı, Yahudiler'in kadim sözü "Seneye Kudüs'te" deyişini hatırlatan bir tarzda, "Mescid-i Aksâ'da namaz kılacağız," falan diyerek ortalığı iyice germeye başladı. Hatta saçmalamaya başladı, fakat kimse yadırgamıyordu. Dünya tarihinde, "Komşularımızla tam entegrasyon istiyoruz," diyen ikinci bir dışişleri bakanı var mıdır acaba?

Bu arada Hillary Clinton "telefon diplomasisi"yle kendisini mütemadiyen arıyor, İsrail'le arayı düzeltin, İran'a mesafeli olun, ne oldu Ermenistan sınırı, hani Ruhban Okulu, diye tazyik yapıyordu. Davutoğlu, Avrupa'nın otel odalarında İsraili bakanla gizlice görüşüyor, Ermenistan'ı el altından ikna etmeye çalışıyor, Suriye'yi cesaretlendirmek için sürekli Şam'a gidiyor, Barzani'ye "ağbi" diye hitap edip yardım istiyor, Barzani ise, "PKK'yi affedin," diyordu. Ocalan'la gizli müzakereler yürütüyor, avukatları kendisinin, "Önümü açın ki PKK'yi iki günde bitireyim," dediğini duyuruyorlardı. Hiçbir yazıya ve yoruma tesadüfen yer vermeyen *The Economist*, "Türkler ile Kürtler Bir Arada Yaşamalı mı?" gibi enteresan bir soruyu ortaya atıyordu.

Bu arada hükümet ABD ve NATO'nun âsâbını daha da bozacak stratejik bir hamleye hazırlanıyor, Rusya ve Ukrayna ile bir "Karadeniz İttifakı"nın kurulması için müzakereler yapıyordu. Böyle bir ittifakın kurulması, üç ülkenin Karadeniz'de denetim kurması, dolayısıyla bu suların ABD'ye kapatılması anlamına geliyor. Oysa ABD'nin Avrasya stratejisi, hatta Afganistan'daki savaşın lojistik desteği ve İran'ın kuşatılması açısından Karadeniz çok önemli. Ayrıca Karadeniz, Kafkas petrolleri ve nakil hatları, Orta Asya'ya yakınlığı nedeniyle önümüzdeki yıllarda neredeyse Basra Körfezi kadar önem kazanacak. Rus askerleri Gürcistan'a girdiklerinde, ABD ve NATO donanması boğazlardan geçerek Karadeniz'e açılmak istemiş, fakat Rusya'yla karşı karşıya gelmek istemeyen Türkiye hükümeti bu girişimi engellemiştir. Aslında bu

Portre

Karadeniz olayı yeni değildir. 1 Mart tezkeresi çevresinde yapılan müzakereler sırasında, ABD'nin Doğu Karadeniz kıyılarında üs istediği ve reddedildiği dünya basınında yer almıştı. "Karadeniz İttifakı"nın kurulması, Türkiye'nin NATO içindeki konumunu zorlayacak gibi görünmektedir. Bu konuda esas direnişin hükümet çevrelerinden değil, TSK'dan geldiği görülmektedir. Hükümet, kuşkusuz, İran'ın denizden kuşatılmasına yardımcı olmak, eşzamanlı olarak Rus-

ya'yla karşı karşıya gelmek istemez. Fakat TSK'nın bu konuda, özellikle Montrö Sözleşmesi bağlamında, daha açık bir stratejik yaklaşım sergilediğini görüyoruz. Mesela, Genel Kurmay'ın resmi yayın organlarından *Hava Kuvvetleri Dergisi*'nin Ekim 2008 tarihli sayısında şu satırlara rastlıyoruz: "Karadeniz sahillerine NATO donanma üssü kurulması konusu, ABD ile Romanya ve Bulgaristan arasında yapılan ikili anlaşmalarla ortaya çıkmıştır. Karadeniz'de Montrö Sözleşmesi'yle ters düşülen bir oluşuma destek vermemiz, bizi Montrö Sözleşmesi'nin uygulanmasıyla ilgili zor duruma düşürecektir. Bununla beraber, NATO'nun bölgede önemli bir üyesi olarak bu oluşumun karşısında olmamız, bizi ABD/NATO ile karşı karşıya getirebilecektir. ABD, konuyu NATO nezdinde gündeme getirmiştir."

Yani burada iki tarafı sorunlu bir değnek söz konusudur. Eski Hava Kuvvetleri Komutanı ile Karadeniz ve Boğazlar'dan sorumlu Kuzey Deniz Saha Komutanı'nın ve özellikle çeşitli amirallerin, "darbe yapacaklar, çocukları havaya uçuracaklar" denilerek ikide bir tutuklanmalarının bu meseleyle bir ilgisi var mı, bilemiyoruz. Bilsek de, "komplo teorisyeni" sayılmamak için, bir şey diyemeyiz.

İSYAN

Bu panoramik yazının bu noktasında bir toparlama yapmak gerekirse, Türkiye'nin dış siyaset ekseninin yerli yerinde durduğunu, ancak dingilinin kaydığını bir kez daha söylemek gerekir. Türkiye, aynı ekseninde, fakat dağılmış biçimde, savrularak yol almakta ve eksene karşı duyarlılığı her geçen gün biraz daha artmaktadır. AKP'nin Genel Başkanı, siyasi yolculuğunun başında şöyle demişti: "Bize göre demokrasi amaç değil, ancak bir araçtır. Hangi sisteme gitmek istiyorsanız, bu düzenlerin seçiminde bir araçtır. Türkiye, kendisine din olarak Kemalizmi almış, başka hiçbir dine hayat hakkı tanımayarak [onu] kitlelere zorla dikte ettirmiştir. Oysa en üst belirleyici İslam'ın ilkeleridir. Her şey ona göre belirlenir." (*İkinci Cumhuriyet Tartışmaları*, derleyen, Metin Sever, Can Dizdar, Başak Ya-

yınları 1993.) Aynı şekilde AKP'nin, Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminin başından beri izlediği ek-seni de kendi hedefleri açısından bir araç olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Buna göre, ABD ve "ılımlı İslam" iktidarda kalmanın aracı, AB ise demokrat ve laik kamuoyunu avutma ve oyalama aracıdır. Daha pek çok araçtan söz etmek mümkündür; mesela Darbe Tehlikesi, TSK'nın ideolojik sert ka-buğunu kırma, onun terfi sistemini ve bir askeri güç olarak dengesini bozma, onu ele geçirme ve profesyonelleştirme aracı; Anayasa Değişiklikleri ise AKP'nin kendi hegemonyasını erkekler ayrılığı il-kesini ortadan kaldırarak yayma aracıdır.

Ancak oportünizm ve demagoji marjinal bir si-yasi akımı uygun konjonktürde merkeze ve iktidara taşısa da, orada kalmasını sağlayamaz. Bir "yeni Osmanlı Devleti", bir "Müslüman Süper Güç" kur-mak için ek-seni araç olarak kullanmak, ancak bir noktaya kadar mümkün olabilir. Bununla birlikte, AKP'nin ülke içinde tam bir hegemonya kurmak için elinden geleni yaptığı, Davutoğlu'nun "strate-jik konsept"ini gerçekleştirmek için fırsat kolladığı, bu yolda dingili dağıtmasına rağmen, eksenden şimdilik kopmamaya çalıştığı açıkça görülmekte-dir.

Spekülasyon alanına girip, bundan sonra ne ola-bilir, diye soramaz mıyız? Çeşitli ihtimaller düşü-nülebilir. Eksen, dingili başka bir siyasi kimlik altında toplayabilir; ancak bu ihtimal zayıf görü-nmektedir; daha doğrusu, emperyalist bölgesel strate-jinin zamanlama sorunları, bu tip uzun va-deli uygulamaları geçer-siz kılabilir. Eksenin, 1961'den itibaren Türki-ye'de uygulanan ulus-dev-let modelini, bir an önce özerk, federatif bir yapıyla değiştirmek; ideolojiden ta-mamen arındırmak; ülkeyi siyasi, askeri ve iktisadi ba-kımdan bütünüyle kendi-sine bağımlı kılmak istediği görülmektedir. Bunun için, ikinci bir ihtimal olarak, mevcut parlamenter siste-min yerine, daha hızlı ve askeri çözümleri deneyebi-lir.

Üçüncü bir ihtimal, AKP'nin dağılmış olan dingili toparlaması, İslamî Devrimi'ni tamamlaması, Amerikan emperyalizminin bölgesel ve uluslararası ta-şeronu olarak alt-emperya-list bir Yeni Osmanlı devleti kurmasıdır. Tabii bu

bağlamda "İSYAN" ihtimalini de dışlamamak ge-rekir; çünkü bu, ulusların, halkların ve ezilen sınıf-ların tarihsel belleğine hakaret olur. Ancak demokratik bir devrimle kurulacak yeni bir Kurucu Meclis, çoğulcu, özgürlükçü, laik ve sosyal bir yeni devletin anayasasını hazırlayabilir.

Son bir ihtimal daha var ki, bu da dingilin to-parlanamayacak hâle gelmesi ve eksenin çevre-sinde parçalanması hâlidir. Bu sonuncu durumda, kanlı bir iç savaşın ardından ortaya çıkacak tablo, biraz karikatürize edersek, şöyle olabilir:

Doğuda, Amerikan üsleriyle korunan, İsrail'e de muhtaç olduğu askeri/stratejik derinliği kazandı-ran, geniş bir "Bağımsız Birleşik Kürdistan" dev-leti. Orta Anadolu'da, doğusuyla sürekli savaş halinde, birinde yıldız olan üç hilalli bayrağa sahip bir Türk Cumhuriyeti. Ve nihayet Batı'da, Orto-doks Patrikliği'nin ve Hilafet-i Osmaniyye'nin merkezi, çelik ve camdan yapılmış gökdelenleriyle Hong Kong ya da Dubai'yi andıran, Boğaz sula-rında 6. Filo'nun sürekli karakol kurduğu bir İs-tanbul'un uluslararası finans merkezi olduğu; Akdeniz'e doğru turizm cennetleriyle kaplı, kerha-neleri ve kumarhaneleriyle ünlü, "AB müktese-batı"nı sindirmiş, gerçekten demokratik ve huzur içinde, mavi bayrağındaki yıldızların arasında bir Ortodoks Haç ve modern bir Halife tuğrası olan, bambaşka bir ülke.

"İnsan ne korkunç bir yaratık, her duruma alışa-biliyor!" demiş Dostoyevski

Detay

Bölge ve Türkiye

“İSRAİL’in nükleer silah kullanarak bölgenin ve dünyanın başına belâ açması ihtimali”ni arttıracığı için karşı çıkılmalıdır İran’ın nükleer silah sahibi olmasına

“Komşularla sıfır sorun”muş, “stratejik derinlik”miş, “merkez ülke”ymiş, “büyük devlet”miş, “bölge ülkeleri Türkiye’nin liderliğine bakıyormuş”, “AB, Türkiye olmadan önünü göremez, hiç bir şey yapamazmış”! “Dünya da Türkiye’siz olamazmış”!!!

Duyan da sanır ki, gerçekmiş!

Türkiye bu AKP iktidarıyla ilk kez kendine geliyor, gücünü fark ediyor, küreselleşmenin de kısıktığı bir gereksinimle atak bir dış politika izlemeye yöneliyor-muş!

Nereden mi belliymiş?

Erdoğan, “Van minut!” dedi ya! Davutoğlu, yakında Mescid-i Aksa’da (Kudüs) namaz kılacağını cümle âleme duyurdu ya! Sınırı açmak üzerine Ermenistan’la protokol imzalamadı mı? İran nükleer silah yapmaz, yapmayacak, bana söz verdi diyerek Türkiye Batı’ya karşı İran’a kefil olmadı mı? Bu ülkeye karşı yaptırımlara Güvenlik Konseyi’nde, ABD’ye kafa tutmayı göze alarak, “Hayır” demedi mi? Dedi!

Dedi ama, bir dakika, sen bütün bunlarla bu hükümetin, başı altmış yıl önce NATO ile bağlanmış “onursuz Kemalist dış politika”yı terketme cesaretini gösterip Türkiye halklarının çıkarını içeren yalın, açık ve onurlu bir bağımsız dış politikaya yöneldiğini mi söylemek istiyorsun? Yani Türkiye NATO ve ABD mihverinden çıkıyor, bölge ve dünya barışını esas alan, merkezini kendi insanların ve bölge halklarının çıkarı doğrultusunda kendisinin işgal ettiği yeni bir mihvere giriyor, öyle mi?

Önce şu “İran unsuru”nu netleştirelim. Çünkü bu “nükleer” konusu çok önemli. Sağa sola çekilecek bir konu değil. Yapacaksın veya yapmayacaksın diye Türkiye’ye söz söylemezler. Bu konuda Türkiye’de yaşayan insanların, Bölge’de yaşayan diğer tüm halklar ve insanlarla da bütünleşen gerçek bir çıkarı varsa, o da *İran’ın nükleer silah yapmasının kesinlikle önlenmesidir*. İran yapar ve bu silahı kullanır korkusu değildir bunun esas nedeni. Aksine, “İSRAİL’in nükleer silah kullanarak bölgenin ve dünyanın başına belâ açması ihtimali”ni arttıracığı için karşı çıkılmalıdır İran’ın nükleer silah sahibi olmasına. Böyle bir karşı çıkış, bölgede ne işler çevirdikleri besbelli Batılı çevrelerin adına karanlık misyonlar üstlenmeyi değil, doğrudan bölge halklarının yakın ve uzun vadede çıkarları bağlamında bağımsız bir inisiyatifte sahip olmayı gerektirir. AKP Hükümetinin, Recep Tayyip Erdoğan ve sihirbaz mı, sihirbaz çırağı mı olduğu belli olmayan Ahmet Davutoğlu’nun bu konuda hâlen izledikleri siyasetin dayanak noktası, Türkiye halkının ve Bölge halklarının çıkarı

değil, bunun tam tersidir. Başbakan Erdoğan, İran’a karşı izlenen uluslararası yasaklayıcı tutum geliştikçe, “İsrail’in varken, İran’a yapma demek haksızlık olmaz mı?” diyen tam bir esnaf siyaseti gütmekle açıkça ABD’den İran adına insaf dilenmektedir.

Cesur dış siyaset bu değildir. İran gibi bir ülkenin nükleer silah sahibi olmasını öyle takas anlaşmaları veya ambargolarla önleyebilmek mümkün değildir. İran nükleer teknolojik altyapıyı ve bilgiyi, her ne zaman ve nasıl olursa, Rusya’dan almıştır. Rus nükleer fizikçileri ile birlikte çalışarak süreci bugünkü noktaya kadar ilerletmiştir. İstiyorsa bu silahı yapacaktır. Karşı çıkılmış daha önceki Kuzey Kore, Hindistan ve Pakistan, hatta sadece izlenmiş ve haberdar olunmuş Çin tecrübesinden bunun böyle olacağını biliyoruz. Bu bağlamda Türkiye’nin Erdoğan/Davutoğlu ikilisi eliyle yürüttüğü sözde vizyon sahibi “yeni” dış politika aslında yıllardır bile geldiğimiz bir İÇ POLİTİKA’dır. Başka bir şey değil.

Hükümet eğer sahiden “cesur dış politika” yürütecekse, söz gelimi İsrail hükümeti ile haması ağız dalaşını bir yana bırakmalı, sorunu İsrail’in kural tanımazlığına ve orantısız güç kullanmasına filan indirgemenen esas reel politik içeriğini öne çıkarmalıdır. Bir başka deyişle, NATO’nun Ortadoğu halklarının barış ve özgürlük özlemine yöneltmiş vahim bir tehdit olduğunu açıkça belirtmeli, o askerî saldırı paktından çekilmeyi ülke gündeminin en önlerine taşıyarak, ABD ve AB gibi emperyalist dayalılarıyla arasındaki maddî ve manevî bağımlılık ilişkilerini koparmaya yönelmelidir.

Bu hükümetle ve ardındaki partiyle olacak iş midir bu?

“İsrail ile bozuşma” olayına bakın, Türkiye’nin bu hükümet eliyle içine düştüğü dış politika aczini açıkça göreceksiniz. Gazze’ye insanî yardım götürdüğü söylenen, gemilerine Türk bayrağı asmış ve Türkiye’nin limanlarından yola çıkmış bir örgüte (İHH) açıktan sahip çıkabildi mi? Bırakın NATO’yla dalaşmayı, bunu bile yapabildi mi? “Haberim yoktu!” diyerek yan çizmedi mi? Gazze’de yaşayan Filistinlilere ister yiyecek ve ilaç, ister silah götürsün ve kim olursa olsun, üstelik böyle canice ve korsanca bir saldırıya göz göre göre maruz kalarak dokuz can kaybına uğramış bir “insancıl girişim”e onurlu dış politika böyle mi sahip çıkar?

Şark kurnazlığına politika diyorlar: “İsrail bir an önce özür dilesin de, arayı düzeltelim!”. Aranız hakkaten bozuldu mu ki, neyi düzeltereksiniz? Oturup beklersiniz, kendi kendine düzelir her şey.

Bu hükümetle bu kadar!

Gemi

*Hem suçlu, hem güçlü!
Ne kadar güçlü?*

İsrail'in gözünü kan bürümüş gerici hükümetinin ne yaptığı, neyi ne için yaptığı apaçık ortada. Aklınıza gelebilecek her sıfatı sayın, eksik kalır...

Öyle de, bu bilinmeyen bir şey miydi? 1967'den bu yana elli şu kadar yıldır kaç kez kanıtlanmıştı. Öyleyken bütün o "Türkiye-İsrail stratejik ittifak" konseptleri, tank iyileştirme ihaleleri, yüksek savaş teknolojisi alanında ortak çalışmalar, Konya Ovası'nda daha düne kadar süren F-16, vb. atış talimi uçuşları ve de Başbakan'ın olaydan sonra yarı yolda iptal edildiğini Parti toplantısı kürsüsünden azametle ilan ettiği en son Ortak Askerî Tatbikat neydi?

AKP'nin ve bir AKP Hükümetinin Türkiye'yi ABD'nin yedeğinde Müslüman Irak'a karşı nasıl savaşa sokmaya niyetlendiğini, sonra da ABD-İngiltere koalisyonu askerlerinin altı yıl boyunca o topraklarda işledikleri vahim insanlık suçları karşısında gıkını bile çıkarmadığını somut örnekleriyle bir bir sıralayıp lâfı uzatmaya gerek yok. Fakat, hiç değilse, bugün C.Başkanlığı makamında oturan A. Gül'ün 1 Mart tezkeresinin TBMM'de reddedilmesini izleyen günlerden bir gün basının karşısına Dışişleri Bakanı olarak geçip yüzünden sevinç ve övünç tebessümleri saçarak nasıl, "Bugünden itibaren koalisyonun bir üyesi olduğumuzu bildirmek isterim!" dediğini hatırlamakta yarar var. "Koalisyon"un, yani Irak'ın altını üstüne getirmekte olan ve sonunda asker ve sivil bir milyon Iraklı'yı öldüren müstevli güçlerin!

Bugünkü Başbakan da, "İsrail'in cinayetlerine göz yuman herkes suç ortağıdır," diye avazı çıktığı kadar haykırıyordu 2010 yılının 3 Haziran günü. Bakmanın öyle haykırdığına, 1 Mart 2003'ü izleyen günlerden bu yana suç ortaklarının başı (önce-leri Bay Buş'un, bugün de Obama hazretlerinin yedeğinde)

kendisidir! Irak'ta müstevli ordulara her türlü gerekli lojistik desteği sağlamaktan milim şaşmamıştır. Irak'ta bir milyon insanın katlinin günahı onun ve onunla birlik olanların boynunadır.

Gazze'deki ambargoyu kırmak için yola çıkarıldığı söylenen filonun başına gelenleri bu bağlamda değerlendirmeyeceksek nasıl değerlendireceğiz? Söyle ya da böyle vahim bir şeyler olacağı bilinmeyecek şey değildi. Bilindiği ve beklendiği, gemideki "insanî yardımcılar"ın önceden canlı TV yayınlarında defalarca tekrarlanan söylemlerinden ve "hazırlık" haberlerinden belliydi. "Mavi Marmara Seferi" –ya da Cihadı-9 yurtdaşımızın canına mal oldu! Gemiye İsrail'in müdahalesinin bu kadar vahim bir sonuç doğuracağı her ne kadar beklenmiyor idiyse de, bu, Tayyip Erdoğan ve hükümetinin ardına sığınabileceği bir mazeret değildir. Uğranılan onca can kaybından doğrudan onlar sorumludur. Üstelik olaydan siyasî rant sağlamayı bir anda gündemlerinin en başına yine onlar taşıdı. Bir gözleri ABD yönetiminin ne diyeceğinde, bir gözleri "Türkiye-İsrail dostluğu"nun geleceğinde, hamâsî nutuklarla, içi/arkası boş tehditler ve böbürlenmelerle günlerini, haftalarını dünya âlem karşısında poz kesmeye hasrettiler. Referandum ve ondan sonra gelecek genel seçim öncesi için ellerine geçen fırsattan mest oldular.

Tahammül edilebilir şey değilmiş!

Bedeli varmış!

Türkiye başkalarına benze-
mezmiş!

Geçiniz, efendim!

Neye nasıl tahammül edilmiş, bütün dünya gördü. Hâlâ görüyor. Neyin ne olduğu ve olmadığı gün gibi âşikâr: "Kürt açılımı" dediler olmadı; yüzlerine gözlerine bulaştı. Şimdi bir süredir sözde "yeni Osmanlı" bir gelecek hülyasına açılım var gündemlerinde.

1 Mayıs 2010

Osman Sengül —

İşçi sınıfının güncel haklarının ve taleplerinin unutulduğu, ağıza bile alınmadığı bir 1 Mayıs "kutlaması"!

Herhangi bir olay, olgu ya da durumu kutlamak, o olay, olgu ya da durumun içeriğini zenginleştirerek kitlelere mal etmeye yarar. 1 Mayıs –bilindiği gibi– işçi sınıfının uluslararası birlik ve dayanışma günüdür. Dolayısıyla, 1 Mayıs'ı kutlamak demek, işçi sınıfının, aktüel ekonomik, demokratik ve sosyal taleplerinin yanısıra, nihai hedefi doğrultusunda enternasyonalist birlik ve dayanışmasını da güncelleştirerek kitlelere mal etme etkinliği demektir.

Ancak, ne yazık ki, 1 Mayıs'ı "Bahar Bayramı" olmaktan bir türlü kurtaramıyoruz. 1 Mayıs'ın "Bahar Bayramı" bile olmasına dayanamayanlar, 12 Eylül faşizminde onu tamamen tarihten silmek istediler. Fakat tarih, onu yazarların değil, onu yapanların ürünüdür. Tarihin en önde gelen, asıl yapımcıları da daima çalışanlar olmuştur. Dolayısıyla, ister onun adını değiştir, ister bir eğlence ve tatil günü haline getirmeye çalış, 1 Mayıs'ı ortaya çıkaran nedenler kalksa bile o varlığını devam ettirecektir.

1 Mayıs kutlamalarında, ne yazık ki, bıraktık nihai hedefleri, işçi sınıfının güncel ekonomik, demokratik ve sosyal hakları bile gündeme maledilemiyor. Bütün bu haklar unutulmuş durumda. Başta sendika yöneticileri olmak üzere, işçi sınıfının çıkarları için mücadele ettiğini iddia eden hiç kimse ciddiye almamaktadır işin bu yanını.

Örneğin çalışanların kıdem tazminatı hakkı... 12 Eylül faşizmi öncesinde, sendikaların toplu sözleşme görüşmelerinin en önemli gündem maddesi kıdem tazminatı süresi idi. Toplu sözleşme görüşmeleri ile yılda 6 aya kadar kıdem tazminatı alınabiliyordu. 12 Eylül faşizmi, kıdem tazminatını yılda 70 güne sınırladı. Günümüzde, başta sendika yöneticileri olmak üzere, çalışanların kıdem tazminatı konusunda hiç kimsenin "gıkı çıkmıyor".

Yine SSK Kanunu'nda yapılan değişikliklerle emekçilerin gaspedilen sosyal güvenlik hakları hiç kimsenin umurunda değil... Günümüzde sermayenin, "çağdaş, muasır medeniyet seviyesi"ne uygun olarak, emekçileri sigortasız, sendikasız, belirsiz süreli, "parçabaşı" çalıştırması artık kaçınılmaz bir yöntem haline gelmiştir; ama bu konuda da sendika yöneticilerimizin de emekçilerin haklarını savunduklarını iddia edenlerin de söyleyebilecekleri hiç bir şey yok!...

İşçi sınıfının güncel haklarının ve taleplerinin unutulduğu, ağıza bile alınmadığı bir 1 Mayıs "kutlaması"nda, işçi sınıfının enternasyonalist birlik ve dayanışma dâvasının hatırlanmamasından daha doğal ne olabilir? Her 1 Mayıs'ta Kazancı Yokuşu'na karanfil bırakmak, başta sermayenin temsilcileri olmak üzere hiç kimsenin itiraz etmeyeceği bir eylemdir. Önemli olan o karanfillerin Kazancı Yokuşu'na niçin bırakıldığı'nın günümüz insanının bilincinde yerini almasını sağlamaktır.

Böyle bir ortamda 1 Mayıs "kutlamaları"nın, kendilerini devrimci ilan eden grupların ve sendikaların âmiyane deyişle "sidik yarışı" hâline gelmesinden daha doğal bir şey olamazdı. Öyle de oldu, ve öyle olmakla kaldı. Bu son 1 Mayıs kutlaması bundan öte bir şey olmuş olsaydı AKP iktidarının getirdiği anayasa değişikliği paketinde işçi ve emekçi haklarıyla ilgili talepler hiç bu kadar hiçe sayılabilir miydi?

1 Mayıs kutlamaları da içinde yaşadığımız toplumsal koşulların bize dayattığı ideolojik ve siyasal saldırıların sonucu olarak içeriğinden ve amacından soyutlanmıştır. 1 Mayıs kutlamaları, "devrimci" grup ve sendikaların reklâm aracı olmaktan kurtarılıp, gerçek amacına uygun hale getirildiğinde, işte o zaman, 1 Mayıs'ın içeriği ve amacı ile uyumlu hâle gelecektir.

Kızılıcık Sopası

AKP çadır tiyatrosu 2010 güz açılımı ve T. Erdoğan'ın sazanları

Tefeci bezirgân kafalı köylü kurnazı AKP sözcüleriyle çok bilmiş Cumhuriyet aydını takımı -*Sabah* başyazarı Mehmet Barlas'dan, *Yeni Şafak*'ın Ali Bayramoğlu'suna kadar- yine yanyana geldiler, referandumda "Evet" demeyecek herkesi, o arada meselâ BDP ile MHP'yi aynı kefeye koyup akılları sıra AKP politikacılarına "demokrasiye müzahir" politika öğretiyorlar! Yaptıkları, eli kolu omuz başlarına kadar talanda karaya bulanmış karakoncolos parti AKP nam-ı hesabına kara demagoji! Çakma demokratikleşmeye Evett! demeyecek herkes bir ve aynı torba içinde 12 Eylül generallerinin postal yalayıcıları oluyorlarmış!

O arada meselâ Baskın Oran da, böylesi suçlamlardan kendini sakınmak için olsa gerek AKP'nin anayasa değişikliği paketine, "Yetmez ama, Evet!", "Herşeye rağmen, Evett!" diyeceğini ilân etti.

Kimlerle beraber?

BBP/Alperen Ocakları ile beraber!

Başbakan, AKP'de kotarılan anayasa değişiklik paketinin demokrasimize yapacağı katkılar üzerine istişarede bulunmak ve destek istemek için BDP'ye (Kürtlere) gitmedi, BBP'ye (Türk-İslam sentezcisi faşistlere) gitti, biliyorsunuz.

Kim bu BBP'liler? 17 sene önce otuz şair, aydın ve alevi sanatçının yakıldığı Sivas'ın bir kaç ücra köşesinden başka nerede varlar? Yurt çapında hangi menzillerde konuşlanmışlar? Ne isterler? Ne için varlar? AKP'nin ve türlü çeşit AKP'linin yedeğinde dolanıp, "Haydi!" denildiğinde bastırmaya, "Hele bi durun!" denilince geri basmaya hazır ve âmâde, 12 Eylül öncesinin faşist provokatörlerinden arta kalmış bir çevre.

Evet, onlar ve bir de Başbakan'ın 30 yılda ilk kez-şu referandum işi gündeme gelince aklına düşen kimileri: Yoluna baş koydukları devletten kazığı yiyip Mamak'da işkence altında kırılan MHP'li eski parti yöneticileri ve miadları dolduğu için bir kenara atılan ülkücü militanlardan şimdiki MHP yönetimiyle arası iyi olmayanlar...

Sayın Başbakan'ın, "Medet yahu!" diyerekten onlara salya sümük el açmasına kadar niçün varmıştı bu referandum işinin taşıdığı ehemmiyet, doğrusu meraka değer!

Baskın Oran işte bunlarla birlikte, "Yetmez ama, Evet! Çaresiz, Evett!" diyecek. Kendisi öyle diyor. Dediyiyle de iftihar ediyor! O öyle deyince ne,

neye yetecek, niçün yetecek, orası meçhul. Başbakan'ın ikide bir büyük kalabalıklar karşısında tam bir Nazi propagandacısı ağzı ve vücut diliyle, "Yargıda dernekleşme ne demek!" diye kamu çalışanları yargıç ve savcılarının en temel haklarından birine saldırmaları da mı, "Evett!" dememesine yetmiyor? Yetmediği AKP'li talancıların kara demagoji orkestrasyonunda kendisine yakıştırdığı yeri alacak olmasından belli oluyor.

Daha başkaları da var. AKP ağına bile isteye takılan daha niceleri! Ahmet İnsel ve Kumpanyası ile "Demokratik Vicdan Hareketi" bakiyesi kişiler (EDP diyorlar kendilerine), "Ama"yı kendilerine saklayıp AKP'den "Evet!"i esirgemeyecekler. Niçin esirgesinler ki? Bu değişikliklerle gelecek olan demokrasi ne kadar demokrasi olacaksa, ne demokrasisi olacaksa, ona da şükür! Bugünlük bu kadar, ve böylesi. Yarın, Allah kerim!

Başka kimler yok ki!

AKP iktidarı namına ve hesabına iş tutmayı sürdüren (ki AKP iktidarı hiç de bu referandum çekişmesinde şöyle ya da böyle bir demokratik "umudu" ifade eden soyut bir taraf değil, her türlü politik, ekonomik, sosyal icraatıyla ülkenin ve insanlarının tepesine çökmüş somut bir vakıdır) *Sabah*, *Yeni Şafak* gibi ceridelerde boy gösteren maaşlı, maaşsız, bir güruh. Ali Bayramoğlu'lar, filan... AKP gibi Meclis'te yeter çoğunluğu olan bir hükümetin sıradan, basit yasa teklifleriyle pekâlâ gerçekleştirebileceği, hattâ yeni yasamaya bile gerek kalmadan mevcut mevzuat üzerinden bi parça iyi niyet ve siyasî dürüstlikle hayata geçirebileceği kimi basit demokratik açılımların namusluca hakkını vermek yerine, rejimi ve hayatı 12 Eylül faşizminden arındırma diye satmaya kalkan sivri zekâlar...

Ağızlarından çıkan kulakları işitmiyor. İştise siyasî polemğin bu kadar ucuzundan ve seviyesizinden medet umduklarını kendileri de görüp utançtan yerin dibine geçerlerdi... Diyelim de sözümüz o kadarla kalsın!

Daha başka?

El attıkları her dâvanın içini kurutup posasını pa-

zarlamakta büyük ustalık kespetsmiş *Birlik* çevresinden kimilerinin, Laçiner'lerin filan da, "Evettti! Biz da!" demeleri kimseyi şaşırtmadı. Keza, "AKP'nin açtığı yoldan biz geçeceğiz!" diyen DSİP'li Doğan Tarkan'ların gençliklerinde sınıf mücadelesinde kaybettiklerini âhir ömürlerinde global sermaye tezgahlarına omuz vererek telafi etmeyi siyaset (hem de sınıf siyaseti!) diye kendi kendilerine ve de onları hâlâ bir matah sanan yoldaşlarına yutturma teşebbüsü var! İşçi sınıfının otokrasi koşullarında hedefine ulaşmak için gideceği yolda önce "demokrasiyi kazanmalıdır" düsturunun bugünün somut koşullarında AKP gibi bir iktidarın (ve partinin) kuyruğuna tutunmakla hayata geçeceğini düşünen çok bilmiş baylar demokrasiden de, demokrasiyi kazanmaktan da artık ne anladıklarını kendi tercihleriyle ve beş para etmez gerekçeleriyle gösteriyorlar.

AKP'nin işçi haklarında reform, hattâ devrim diyerek getirdiği yeni anayasa hükümlerine Evettti, yani çalışanların yıllardır sürdürdükleri hak taleplerinin hemen tümüne Hayır!!! demek için söze, "Yetmez ama..." diyerek başlamanın mesleki ve siyasi iffetlerine nazar değmesine karşı yeterli tedbir olduğunu sanan sosyalizm ve devrim veteranları... *Taraf*'da Nabi Yağcı'lar, Halil Berktaş'lar, *Radikal*'de Oral Çalışlar'lar fasilesi...

Bitti mi? Bitmedi. Bitmez! Anadolu'nun "yalnız ve..." kırıç dereboylarında sazanlara kıran girer mi? Girmez!

taraf, yeni şafak, zaman, sabah, bugün

Zaman gazetesinden (11 Temmuz 2010.): "Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin kurucularından olan İzmirli mimar Talat Ulusoy" sosyalist partilerin anayasa değişikliği paketine Hayır demeleri olsa olsa "Stockholm sendromu"yla açıklanabilir diyor. İnsanlar kendilerine işkence edenlere âşık olurlarmış da... Bu kişi de referandumu boykot çağrısı çıkaran BDP'ye ve Kürt halkına ettiği büh-tandan hiç hicap duymuyor. Karnından konuşuyor. Bunlar 20 yıl önce böyleydiler, yine öyleler. Tam *Zaman*'lık bir kişilik! Zamanın ruhunu (Zeitgeist) koklayıp gereken istihaleyi geçirmeye her daim teşne.

Bu kişi, bu "Türkiye Birleşik Komünist Partisi kurucusu", o partinin kurulması üzerinden daha iki mevsim geçmemişti, "Marksizm artık geçerliliği kalmamış, yanlışlığı ispatlanmış bir öğretiler. Gün değişim günüdür, Turgut Özal ve adamları etrafında toplanalım, yoldaşlar!" diyen anlı şanlı TBKP kurucularından biriydi. *Zaman* gazetesinin İzmir'in kimbilir neresinde bulup keşfettiği bu mimar Talat Efendi'yi tam zamanında kazıyıp gün yüzüne çıkarması salt tesadüf mü?

AKP'nin "Demokratik anayasa ve 12 Eylül diktasına karşı özgürlük referandumu" yalanı yağmur sularının sokak giderleri başına toplayıp yığıldığı çerçöp ve pislik misali kendine her boydan ve boyadan taraftar devşiriyor.

Aynı gazetede, "Referandumda halkımızın vereceği Evet oyu 12 Eylül zulmünü ve diktasını tarihe gömecek!" türünden dehşetengiz kestirimler gırla gidiyor. Başlı, Mümtazer adlı, 'Devlet için tetiği çeken de, kurşunu yiyen de bizizdir!' şiarının mucidi eski faşist elebaşı, yeni liberal Prof. Dr. çekiyor. Onu izleyen daha bir sürü isim var. Hayatlarının neredeyse 30 yılını solda büyük iddialarla yaşayıp şu son demlerinde pişmanlığın dayatılmaz hazzını tadan nice "devrimci", "komünist" şahsiyet, şair, romancı, düşünür, vs..., vs... o gazetenin sütunlarında boy göstermek için birbirleriyle yarışıyor. Bir tanesinin bile, ülkeye ve dünyaya nizam veren yüksek fikirlerini sergiledikleri o ve diğer ceridelerde çalışan kol ve kafa emekçilerinin her türlü sendikal örgütlenme ve eylem hakkının yasaklanmış olmasına alenen ve yüksek sesle karşı çıktığını hiç işittiniz mi?

Zaman çalışanları ve yazarlarının üstadı âzâm ve mürşidi ekber belledikleri Fettullah Gülen Hoca Efendi ise, bakın 30 yıl önce, 12 Eylül darbe günlerinde, mevcut hükümeti basıp devleti ele geçiren Kenan Evren ve suç ortakları için neler diyordu: "Ve işte şimdi, binbir sevinç ve umut içinde, asırlık bekleyişin tulûğu saydığımız bu son direnişi,

son karakolun varlık ve bekaasına alamet sayıyor, hızır gibi imdadımıza yetişen Mehmetçiğe istihalelerin son kertesine varabilmesi dileğimizi arz ediyoruz...”

Bugünkü *Zaman* çevresinde başı çekenlerin mürşitlerinin sözüne uyup darbe ertesi günlerini, aylarını ve yıllarını Kenan Evren’in ve ordusunun başarısına dua ile geçirdiklerini, Cunta’nın zorunlu din dersleri ve yeni imam hatip okulları atılımlarını değerlendirmekle meşgul olduklarını sanki kimse bilmiyor!

Hâsılı, AKP’nin önde giderleri, T.Erdoğan ve şürekâsı sağdan soldan AKP borusunu öttürmeye hevesle koşturmaya âmâde herkesle işbirliği yapmaya hazırlar, evet, yeter ki onca yıldır özlemini çektikleri, 15 yıldır İstanbul’da ve son 8 yıldır da yurt çapında sürdürdükleri soygun ve yağma tezgâhı üzerine 1,5 yıl önceki yerel seçim sonuçlarını andırır ufacak bir gölge düşmesin!

Bunun için işte her şeyi yapıyorlar, daha da yapacaklar. Devlet, hükümet, parti, tekke, cemaat imkânlarını ve fırsatlarını sonuna dek kullanarak demokrasi ve halk iradesi, AB/ABD desteği, duble yollar, vb... üzerine türlü çeşitli lâfazanlık, yalan dolan ve olmadık mugallata ile milletin aklını ve gönlünü çelmek için fayrap seferber oldular.

Hayırlara vesile ola!

Bu milletin karnının sunturlu yalana tok olmadığını ve daha uzun süre de olmayacağını en iyi onlar biliyor. Zira temcit pilavı yerine tekrarlayıp durdukları gibi, “millet” denilen bir şey varsa eğer, o bizzat kendileridir, kendileri de her dâim “millet”!

İŞİN ÖZETİ: 1) T. Erdoğan’ın “Kürt açılımı” aldatmacasıyla bir yere varamayacağını anlamış olduğu, işini Alperen Ocakları ve 12 Eylül öncesinin sair faşist militanlarının yanısıra “sol cenah”tan bugüne kadar isimlerini bile işitmek istemediği kimileriyle birlikte kotarmak istemesinden de anlaşılıyor.

2) Kürtler T. Erdoğan ve benzeri politikacıların bekleyecekleri hiç bir şey olmadığını artık iyice anladılar. Dolayısıyla Kürt sorunun çözümü bu saatte son hepten Kürtlerin kendi inisiyatiflerine kalmıştır. Bu referandumda Tayyip Erdoğan ve partisiyle BDP’nin karşılıklı konumları çözümün nerede olduğunu ve oraya nasıl varılacağını, görmek isteyenlere olanca açıklığıyla gösteriyor.

YSK neyin nesi?

Referandum oylamasında Evet oylarının da Hayır oylarının da üzerine EVET yazan mühür basılacak diye bir karar çıkmıştı. Bu konuda YSK’ya iletilen

itirazlar, “Bir sakıncası yoktur!” denilerek geri çevrildi. Sonra itirazlar bacayı sarınca, “Tercih” yazılı mühür kullanılmalı, ama o mühürlerin yeterli sayılı olamadığı yerlerde ve hâllerde yine “Evet” mührü kullanılmalı diye yeni bir karar çıktı.

Nihai kararlarına itiraz mümkün olmayan bir avuç bürokratin takdiri... Bunlar kimin, hangi statükonun bürokratları? Kendilerine tanınan sınırsız yetkileri nasıl böyle suiistimal edebiliyorlar? Neye hizmet ediyorlar?

Bundan sonra artık YSK denilen heyetin yaptıkları veya yapmadıkları bir itiraz konusu olmaktan çıkmıştır. Doğrudan SUÇ DUYURU-SU’na konu olmalıdır!

Evet, Hayır, ikisine de Hayır!

Yalçın Yusufoğlu —

*Referandumda ya "Evet" ya "Hayır" oyu kullanılıyor.
"Yetmez ama Evet" ya da "AKP'ye Hayır, Referandumda
Evet" diyen bir üçüncü oy türü yok. Ayrıca oylamada
"Şartlı Evet" diye bir seçenek de bulunmuyor ki,
AKP bunların sayısını not etsin ve şu kadar
kişi bana şartlı oy vermiş desin.*

Anayasa Mahkemesi Referandumun içeriğini ve tarihini kesinleştireli beri Solda başka bir şey tartışılmaz oldu. Ne Gen. Kur Savcısı'nın Alb. Dursun Çiçek hakkındaki iddianamesine aldırın çıktı, ne de Hükümetin Hrant Dink Davası'nda AİHM'ne T.C. adına gönderdiği (ve Dink Türklüğe hakaret etti diye başlayan) savunmadaki utanç verici içerikten söz eden var.

Her hangi bir referandumda tartışmalar "Evet" ile "Hayır" arasında geçer. Bu kez Sol'da "Evet" ile "Boykot" arasında geçiyor. "Evet" diyenlerin çoğu "Boykot" çağrısı yapanlara ağır hücumlarda bulunuyorlar. Hatta onları Ergenekon'culukla itham ediyorlar. Bütün istenilen BDP seçmenlerinin Boykot etmemeleri "Evet" demeleri. Çünkü o kitlenin seçmen oranı az değil, % 6 - 6,5 civarında bir oran Referandumun kaderini etkileyebilir. Bu nokta bilindiğinden "BDP tabanı Boykot çağrısına karşı" ya da "Benim konuştuğum bütün BDP seçmenleri "Evet" oyu kullanacak" türünden yazılar çıkıyor.

Bu konuda *Taraf* Gazetesi'nin PKK ile TSK'nin işbirliği yaptığı yolundaki iddialarını yoğunlaştırması ise konunun sevimsiz yanı. O kadar ileri gidildi ki, Öcalan'ın hedef seçilmesi nedeniyle Abdullah Öcalan'la İlker Başbuğ aynı safa, aynı rafa konuldu. Siyasette söylediğinizi kabul ettirmek için her yola başvurmak açık yürekli bir tutum değil. Eğer bir masal ülkesinde olsaydık kalebent ile kale kumandanı bir tutulur mu derdik?

"Kürt halkı Öcalan'dan, Türk halkı İlker Başbuğ'dan kurtulsun!" diye yazıyorlar. Buradaki temel yanlışlık PKK'yi askeri örgüt görmek. Öyle görünce, Öcalan da Başkumandan sayılıyor.

Öcalan 1999 Şubat'ında ABD ajanları tarafından Türkiye'ye teslim edilmiş, o zamandan beri İmralı'da. Başbuğ 1997'de Korgeneral olmuş, 2. Kor. K.lığına atanmış, sonra MGK Genel Sekreteri'nin başyardımcısı, 2002'de Orgeneral olmuş ve

KKK Kurmay Başkanlığına atanmış, ertesi yıl Gen. Kur. 2. Bşk., 2005'te 1. Or. K., 2006'da KKK Komutanı, 2008'de Gen. Kur. Bşk. İşte iki özdeş! kişinin son 11 yılı.

Kurum olarak alırsak, PKK'nin 5000 kadar gerillası var, TSK'nın 70 bini subay/astsubay olmak üzere, 800.000 mevcudu bulunuyor. İki kurum berabermişler, işbirliği yapıyorlarmış! Böyle iddialar ortaya atmak hoş değil.

PKK'yi askeri bir örgüt gibi görmek, göstermek şoven medyanın işi. Liberaller de onlar gibi. Bugünkü 2,5 milyon oyu, sayısız yurttaş kuruluşunu, demokratik kitle örgütünü, yok sayıyorlar. Kürt kadın hareketinin ise farkında bile değiller. Eğer o coğrafyada bir şeyler değişiyorsa bunun en önemli ögesi ezilen, horlanan, itilen, kakılan, dövülen, sövülen ve öldürülen Kürt kadını uyandırıyor ve ayağa kaldırıyor olması. Hiç bir şeyi göremiyorsanız, muhabirleriniz mitinglere katılan Kürt kadınlarının sayısının farkında da mı değil?

Geçen yıl 19 Ekim'de 12 PKK mensubu Habur'a geldiğinde Habur'dan Silopi'ye, Silopi'den Diyarbakır'a kadar bir insan seli yollara döküldü. Barış geliyor diye sevindi, evlatlarımız cepheden dönüyorlar, savaş bitiyor diye sevindi. O olağanüstü coşkuda herhangi bir organizasyon yoktu, Habur TV ekranlarında naklen yayınlandığı için insanlar köylerinden, kasabalarından minibüslerle, otobüslerle, kamyonlarla, traktörlerle, mekkâreyle veya yaya Habur-Diyarbakır güzergâhına koşuyorlardı. Bunun ne olduğunu anlamayan halkı da anlayamaz. Kürdistan sorununa da nesnel bakamaz.

Problem Öcalan'la Başbuğ arasında sıkışmış değildir. Bir yanda siyasal olarak kendi kendisini yönetmek isteyen bir toplum vardır, o halkın şimdilik 2,5 milyon gönüllüsü vardır ve hedefini hepimizin şu anda bildiği gibi "demokratik özerklik" diye belirlemiştir.

Diğer yanda politikacısıyla, askeriyle, sivil bü-

rokratiyla, medyasıyla ...daha daha Trabzon'da, Sakarya'da, Biga'da, Bursa Stadında, Aydın'da, İnegöl'de, Dört Yol'da siyasi olmayan olayları siyasete ve Kürt düşmanlığına tahvil eden linççi kara kalabalıklar bulunmaktadır. Ezenle ezileni, zulmedenle zulüm göreni yan yana ve işbirliği halinde göstermek hakkaniyet olamaz.

Öyle diyenler sokakta "Şehitler ölmez, vatan bölünmez" diye bağırarak gibi cahil değildirler. "Milliyetler meselesi" tarih sahnesine çıktığı günden beri dünyada yaşanmış sayısız deneyimin ayrıntısını değilse bile, özünü bilirler. Kürdistan sorunun barışçıl ve demokratik çözümünün evrensel yollarını bilirler, ama onlardan söz etmezler.

AKP hükümetinin ya da TSK'nın bir barış planı mı vardır? TRT 6 Kürtlerin ağzına bir parmak bal bile çalmamıştır. Geçen yıl bu zamanlarda yer gök Açılım'dan geçilmiyordu. Ne oldu? Başbakan Açılım diye yazarlarla, sanatçılarla, spor camiasıyla gösteri toplantıları yaparken Açılım yönünde tek bir adım attı mı? Attı. "KCK Operasyonu" diye bir çoğu seçilmiş 1550'den fazla siyasetçiyi hapse attı. Hâlâ da oradalar.

"Referandumu niçin boykot ediyorsunuz?" diye soranlar, AKP'ye dönüp "açılıma ne oldu, bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu, KCK tutukluları ne zaman serbest bırakılacak" diye sordular mı? Soramadılar.

Başbakan Dersim'i CHP'nin bombaladığını söylemiş. Başbakan doğru söylüyor, 1937'de öyle olmuştu; ne var ki, kendisi 2010'da Sakarya'da bu konuşmayı yaptığı sırada, Tunceli 4. Tugay Komutanlığı'ndan kalkan Kobra ve Skorski tipi helikopterler Zel Dağı, Kutu Deresi ve Dokuz Kayalıklar mıntıkasını bombalıyordu. Tunceli'nin Wenk ve Halbori mıntıkasına dün yapılan bombardıman sonucu ise çıkan yangın hala sürüyordu. ANF haberine göre, Temmuz'dan 10 Ağustos'a kadar bombardımanlar nedeniyle 61 alanda yangın çıkmıştır.

Sol adına "Evet" diyen arkadaşlar "Evet" kampanyasına ayırdıkları zamanlarının ve yazılarının onda birini özerklik konusuna eğilmeye niçin ayırmıyorlar? Hiç değilse bu konunun siyaset gündemine getirilerek tartışılması, lehte, aleyhte, hakkında konuşulması için neden gayret göstermiyorlar? Demokratikleşmeye müdahil olmak böyle midir? BDP halk oylamasını boykot ediyor diye kızanların hangisi bu partinin gerekçelerini analiz etti? Hangisi Kürt sorunun çözümünün SİYASAL olduğundan hareketle, bu çözümün ne olabileceğini tartıştı? "Uslu çocuk ol", "AKP'nin yaptıkları sana da yarar", "bekle sabret, hele şu vesayet rejimi bitsin, gerisi kolay, AKP demokrasiyi Sol destekle getirecek, sen de destekle"den başka ne söyleniyor?

Öyle de yapabilirsiniz, ama kendi planınızı getirirsiniz, çözüm yollarını masaya serersiniz. Böyle yapmıyorsanız sürece nasıl müdahil olacaksınız? Sürece müdahil olmak AKP'yi desteklemek midir, yoksa muhalefet yapıp kendi demokratikleşme tasarınızı, kendi anayasa taslağını, kendi Kürdistan projenizi ve bütün bunların öznesi olabilecek sosyal, politik güçleri göstermek mi?

Sözünü ettiğimiz hayati konular yokmuş gibi, Referandum'da getirilenleri demokrasinin önemli bir konusu yapmak ve büyük bir iştiaqla, hatta bağnazlıkla Evet'e sarılmak nasıl bir psikolojidir? O kadarla da kalmayıp Boykot çağırısı yapanları yerden yere vurmak artık psikoloji de değil çirkin-politika yapmaktır.

Referandumda ya "Evet" veya "Hayır" oyu kullanılıyor. "Yetmez ama Evet" ya da "AKP'ye Hayır, Referanduma Evet" diyen bir üçüncü oy türü yok. Oylamada "Şartlı Evet" diye bir seçenek de bulunmuyor ki, AKP bunların sayısını not etsin ve "Vatandaşlarımızın şu kadarı bana şartlı oy vermişler" desin.

Bağışlayın, bu noktayı hatırlatmak zorunda kalmamın nedeni, "AKP" ye Hayır, Referanduma Evet" ya da "Yetmez ama Evet" diyen arkadaşların "Evet" in yanına bir açıklama yapmak gereğini hissettiklerini göstermek. Bu açıklamalara hiç gerek yoktu, "Evet" dersiniz, olur biterdi. Şayet kendinizi "Evet" in yanında bir şeyler söylemek zorunda hissettiyseniz, "Niçin Boykot yapıyorsunuz" sorusunun yanıtını bizzat kendiniz vermiş oluyorsunuz.

"KOMÜNİSTLER FAŞİST OLDULAR"

Boykot çağırısı Hayır'cılara yararımış, Referandum'da "Hayır" oyu kullanmak ise Ergenekonculukmuş. Sol adına "Hayır" oyu CHP-MHP-Ergenekon cephesine katılmak demekmiş. Ergenekon'dan en çok çekmiş siyasi hareketi ve onunla dayanışanları Ergenekon işbirlikçisi göstermek mi politika oluyor? Bu sav da politika gereği öne sürülüyor, politika yapmanın böylesi hiç de sevimli değil. Solda "Hayır" diyenleri Ergenekon'cu göstermek çok basit bir siyaset.

2005'te Fransa'da yapılan AB Anayasası oylamasında % 54,87 "Hayır" çıkmıştı. Le Pen'in başkanlığındaki Ulusal Cephe (FN), ondan ayrılan Mégret'nin Ulusal Cumhuriyet Hareketi (MNR), Gaulist eski İçişleri Bakanı Pasqua'nın Cumhuriyet İçin Birlik (RPF), benzeri bir başka milliyetçi parti Fransa Hareketi (MPF) Hayır" oyu kullanmışlardı.

Buna karşılık Komünist Parti, Sosyalist Parti'nin bir kısım ağır topları (Fabius, Emanuelli, Weber, Filoche vb.), Devrimci Komünist Ligası (LCR), 1991 Körfez Savaşı'na Fransa Katılıyor diye Sa-

Meryem ve İsa

vunma Bakanlığından istifa eden ve burjuvazi tarafından "Asker Kaçağı" diye nitelenen Chevènement'in Cumhuriyet ve Yurttaş Hareketi (MRC) Sol içerikli bir Red Bloku oluşturmuşlardı. Ayrıca Yeřiller'in i referandumunda % 53 Evet, % 42 Hayır, % 5 çekimser oy çıkmıştı. Keza Bağımsız evreciler Hareketi (MEI) Merkez Konseyi % 46 Evet, % 40 Hayır, % 14 çekimser kaldığından karar alamamış, tarafsızlığını ilan etmişti. Liberaler hemen çirkin politika yapıp yapıp "Komünistler faşist olduľar, Jean-Marie Le Pen'le, Mgret'yle, 'Beyaz Galyalı' Pasqua'yla aynı oyu kullandılar" demişlerdi. Ben ekleyeyim: Sol'un Korsika Mafyasıyla da işbirliği yapmış olması gerekir. Zira Charles Pasqua o ailedendir ve uyuşturucu trafiğinin içindedir. Bunu bütün Fransa bilir. Fransız Wikipedia'sı bile yazar (<http://fr.wikipedia.org>). Ben sadece öz erkek kardeşinin İspanya'da şu kadar kg. eroinle yakalandığını, oğlu Pierre-Philip'in 1994'te (babası bakanken) Alstom'da 300.000 Euro rüşvet aldığı için Temyiz Mahkemesi tarafından 2 yıl hüküm giydiğini hatırlıyorum.]

Oysa onlar da gayet iyi biliyorlardı ki, Fransa Solu'nun AB Anayasasına karşı çıkış nedenleri tamamen farklıydı. Faşistler "ulus devletin üzerinde

bir irade tanımıyoruz" diye o Anayasaya karşı çıkmışlardı, Sol ise "Bu Anayasayla liberalizm kemikleşir, kazanılmış sosyal haklar birer birer geri alınır, hatta haftada 35 olan çalışma saati bile arttırılır" diyordu.

KP'nin AB Anayasa Taslağı'na itirazı: a) Sermaye hareketinin topyekn liberalleşmesini getirecek, b) kamu hizmetlerine, işletmelerine darbe vuracak, c) sosyal harcamaları ve kamu yatırımlarını kısacak diyeydi.

Devrimci Komnristler, taslağı "anti-demokratik, ultra liberal, militarist" buluyorlar ve sosyal bakımdan geri adım getireceğini söylüyorlardı.

Chevènement AB'deki aşırı merkeziyetçi (hiper santralist) yapıya karşı çıkıyor, "Brüksel teknokratlarından" kurtulmak gerektiğini söylüyordu. İşçi Mücadelesi (LO) ise Anayasanın Birlik'teki en zengin devletlerin en fakir devletlere kendi kararlarını dayatmaya yarayacağını belirterek Red oyu çağrısında bulunuyordu.

Bir referandumda ayrı ayrı politik mülahazaların aynı sayılması dürüst bir tutum değildir.

Bizden rnek verelim: 2007'de Abdullah Gl C. Bşk setirmemek için 367 atraksiyonu ve gece yarısı e-muhtırası gelmişti. Bunun zerine AKP Anayasa değişikliği getirerek C. Başkanının doğrudan seçmen oyuyla seçilmesini Referanduma gtrmşti, e-Muhtıraya ve 367 oyununa sert bir şekilde karşı çıkmış olanlar o Referandum'da "Hayır" oyu kullanmışlardı. 367mucidi Sabih Kanadoğlu ile Muhtıracı TSK da öyle yapmıştı. "Hayır" demekle Kanadoğlu ve Büyükanıt'ın safinamı düşmüştük?

AKP'NİN ANAYSA SERÜVENİ

AKP'nin Anayasa serüvenini hatırlayalım: Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde % 47 oy alınca ve onu izleyen C. Başkanlığı referandumunu da kazanınca, yani kendisini en gcl hissettiği anda Yeni Anayasa konusunu gündeme getirmişti. Birkaç ay gürültülü biçimde bu sorun tartışıldıktan sonra gündemden kalktı, sanki konuyu sansasyonel biçimde getiren kendisi değilmiş gibi, Yeni Anayasa meselesi unutturuldu.

Devlet Bahçeli 17 Ocak 2008'de başörtüsü sorununun çözümü için Anayasa'nın 10. Maddesinin 4. Fıkrasının değiştirilmesini önerdi. İki partinin anlaşması üzerine değişiklik nerisi yerine yüksek öğrenimdeki kız öğrencilerin başörtülü okuyabilmelerini sağlayacak Anaysa değişikliği tasarısı getirildi, MHP'nin desteğiyle ve 441 oyla Meclis'ten geçirildi, ama Anaysa Mahkemesi değişikliği iptal etti.

AKP milletvekilleri dahil pek çok kişi bu olayı "AKP MHPnin oyununa geldi" diye yorumladı,

çünkü türban Meclis'ten geçince, Başsavcı AKP aleyhine kapatma davası açtı. Nitekim Haber Türk'ten Balçıçek Pamir MHP'li Deniz Bölükbaşı'nın "Türbana AKP'nin kapanması için destek verdik" dediğini yazdı (8. 05. 2008). Bölükbaşı'nın tekzibini reddeden Pamir "tanıklarım var" diyerek sözlerinde ısrar etti, haber yayınlandıktan sonra bazı MHP ileri gelenlerinin kendisini arayarak olayı teyit ettiklerini de belirtti. Bölükbaşı'ndan yanıt gelmedi.

Böylece Yeni Anayasa konusundan sonra her hangi bir Anayasa değişikliği konusu da kapandı. 2009 yazında Açılım gündemi açıldı. İlk adım olarak 12 PKK mensubu Habur'a geldi. Gelenlerin karşılanışını ertesi günkü Grup toplantısında Başbakan, "Türkiye'de iyi, güzel şeyler oluyor. Umut verici gelişmeler oluyor. Sınır Kapısı'nda yaşanan manzara karşısında umutlanmamak mümkün mü? Bildiğiniz gibi 34 kişi sınırı geçti. Bunu son derece olumlu ve sevindirici bir gelişme olarak gördüğümü ifade etmek istiyorum" dedi (20 Ekim 2009).

Fakat Türkçü vaveyla kopup ortalığı şovenizm ve Kürt düşmanlığı isterisi kaplayınca, Erdoğan'ın gözü korktu. Yapılan bütün kamuoyu yoklamaları AKP'nin oylarının düştüğünü, 2011 genel seçimlerinin AKP açısından tehlikeye girdiğini söylüyordu.

SIYASİ KALDIRAÇ OLARAK REFERANDUM

Yapılacak tek iş kaybedilen oyları geri kazanmak, Açılım konusunda hiçbir adım atmamak, yukarıda bahsettiğimiz gösteri toplantılarıyla konuyu geçiştirmek ve küllendirmek oldu. Erdoğan ve partisi için bütün sorun 2011'de tekrar tek başına hükümet olacak oyu almaktı. Gerisi olayların akışına bağlıydı. C. Başkanlığı seçimi 2012'de mi yapılacaktı, yoksa 2014'te mi? Tayyip Erdoğan ne zaman C. Başkanı seçilecekti? Seçilirse, 5 yıl o makamda oturacaktı. İkinci bir kez daha seçilme hakkı vardı, vesaire. Bunlar sonraki meselelerdi. Bütün bunların olabilmesi için anahtar 2011 seçimlerini behemehâl kazanmaktı.

İşte referandum bu nedenle gündeme getirildi. İnanınız ki, AKP'nin 367 sağlam sandalyesi olsaydı, yani Referanduma gerek kalmadan Anayasa değiştirilebilseydi, demokratikleştirme diye göklere çıkartılan Anayasa değişiklikleri tasarısı Erdoğan'ın işine bu kadar yaramazdı. Çünkü önemli olan bir referandumdu, onu kazanmak politik bir zafer olacak ve 2011 genel seçimlerini de garantiye verecekti.

Bu nedenle, bir takım maddelerin yanında Anayasa Mahkemesi ve HSYK değişikliği getirildi. Anayasa değişiklikleri 330 ila 366 oyla geçince 120

gün sonraki ilk Pazar günü Halk Oylamasında götürülür kuralında zamanlama ve gün hesabı bile yapılmış, şu tarihte Meclisten çıkacak, şu tarihte C. Başkanı onaylayacak diye günler sayılmış ve 12 Eylül 2010 tarihi bile ayarlanmıştı.

Peki, Anayasa Mahkemesi kendisi ve HSYK hakkındaki değişiklik maddelerini iptal etseydi ne olurdu? Çok basit: AKP bir kez daha mağduru oynar ve diğer maddeler nasıl olsa Referanduma gideceği için daha büyük bir zafer kazanmış olurdu. Yok, Anayasa Mahkemesi kayda değer – veya hiç – bir değişiklik yapmasaydı (bugünkü gibi) Referandumu kazanmak 2011 için sıçrama tahtası olacaktı. Kazandıktan sonra oy oranının ne olduğu hiç önemi değildi. % 50,5 bile ona yeterdi. [Turgut Özal 1987 Referandumunu %v 50,5 oranla kaybedince bunu zafer olarak görmüş ve hemen seçime giderek iktidarını sürdürmüştü.] Şimdi ise, çok küçük bir farkla kazanmak bile Erdoğan'a "bakın oylarım 3 sene önce % 47 idi, şimdi % 51'e çıktı" deme şansını verirdi.

Kısacası, 12 Eylül 2010 Referandumu AKP için bir kaldıraçtır. Üstelik kumar da oynamıyor. "12 Eylül'le hesaplaşma" diskuru ise AKP'nin dilinde hiç inandırıcı durmuyor

Madem "demokratikleşme" deniyor, Tayyip Erdoğan niçin Açılım yönünde en basit bir Anayasa değişikliği getirmedi? Çünkü Evet diyecek pek çok seçmen ayrıntı kabarmış şovenizmden dolayı Hayır oyu verirdi. Referandumu kazanamazdı. Niçin tek bir Kürt Açılımı maddesi olmadığı sorusunu demokrasi için sormadım, Erdoğan'ın Referandum manevrasının genel seçimlere kaldırma niyeti taşıdığını göstermek için sordum.

Denilebilir ki, AKP bu hesabı yapmış olabilir, ama öyle de olsa, Anayasa'daki o iki maddenin değiştirilmesi vesayet rejimini (militer ve jüristokratik rejimi) sona erdirecektir.

Nasıl? Anayasa Mahkemesi üyelerinin sayısını 17'ye çıkarıp C. Başkanına 14 atama yetkisi vererek mi? A) Kişiye göre demokrasi olmaz. Kimse kendisini kandırmasın, Tayyip Erdoğan Köşk'e çıkacağı ve en az 5 yıl o yetkiyi bizzat kullanacağını hesaplamıştır. B) Kişiye göre demokrasi olmaz'ın ikinci alternatifi olan o yetkileri Tayyip Erdoğan'ın değil, bir başkasının kullanması ihtimali de hiç yok değildir. AKP'nin oyları taş çatlasa % 40'tır. Geride üçte ikiye yakın bir çoğunluk vardır. Yarı AKP dışındaki bütün partiler bir C. Başkanı adayları üzerinde anlaşsalar ve 1. ya da 2. Turda onu seçseler AKP'nin planları ne olacaktır? Olmaz olmaz, demeyin. Demirel'in dediği gibi "demokrasilerde çare tükenmez." Hem Kemalist, hem biraz dindar, saygın biraz da sempatik ve o zamana değin alenen hiçbir kampa angaje gözükmemiş bir adayı AKP karşıtı partiler bulurlarsa ve o şahıs seçilirse

AKP'nin topu elinde patlamış olmayacak mıdır? Ahmet Necdet Sezer seçilirken kim bu kadar militan olacağını tahmin edebiliyordu?

Kısacası, her iki şıkta da prensip söz konusu değildir, formül kişiye bağlıdır. Getirilen değişikliklere serpiştirilmiş ultra-liberalizm maddeleri var: Örneğin özelleştirmeleri mahkemelerin iptal etme yetkisi kaldırılıyor, kamu hizmeti yapan kamu işletmelerinin yapacakları zamları da mahkemelerin iptal etme yetkileri sona erdiriliyor. Bu maddeleri tartışmıyorum, çünkü o tartışma Evet-Hayır tartışmasına girer. Boykot ise Evat-Hayır tartışmasını reddetmek demektir. Yukarıdaki hatırlatmalarım sadece değişiklikleri göklere çıkartarak, bu ve başka negatif noktaları görmezden gelenlere bağnazlık uyarısı içindir.

BOYKOT

Rederandumu boykot etmek işte bu seçim manivelasını AKP yanından tutmamak demek. Yetmez diyen arkadaşlar yetmez'in üzerinde durmuyorlar. Hiç yoktan iyidir politikası 1) Gelecekteki Anayasa değişikliklerini de AKP'nin himmetine bağlamak olur, 2) Sıfırdan yepyeni bir Anayasa yapmayı Kaf Dağının ardına götürür. Biz böyle güçlerimizi AKP'nin ardına yığarsak özne filan olamayız. Öznesiz demokratikleşme olmayacağı gibi, AKP de özne değildir.

Katılım oranının aşağı çekilmesinin önemi buradadır. Fakat hemen belirtelim ki boykot tutumunun sonuçlarının değerlendirilmesi Türkiye için ayırdır, Kürdistan için ayrı.

Kürt sorunu bu ülkenin en yaşamsal sorunu olduğuna göre boykotun Kürt coğrafyasındaki başarı oranı çok önemli bir siyasal gösterge olacaktır. O coğrafyada iki tane belli başlı siyasal parti vardır ve seçimler bu ikisi arasında geçmektedir.

Oylamaya katılım oranı ne kadar düşükse, bu sonuç BDP'nin AKP karşısındaki gücüne ve konumuna işaret edecektir. 1847 sonrasında Osmanlı'daki idari taksimatta resmen var olan Vilayet-i Kürdistan Cumhuriyet'in başlarında da vardı, ama sonra kaldırıldı. Britanya'da İskoçya, Galler, K. İrlanda var, İspanya'da Katalonya, Bask ve 23 özerk bölge var, Belçika'da Flandre, Valonya var, Türkiye'de Kürdistan siyasal bir adlandırma iken, sonradan coğrafi bir terim haline gelmiş. Bu nedenle idari bakımdan sınırları bulunmayan (özerk olmayan) bir bölgede ortalama katılım oranını saptayamayız. Fakat ilçeleriyle Diyarbakır, Batman, Mardin, Şırnak, Bingöl, Bitlis, Van, Siirt, Hakkâri ve Tunceli illeriyle bölgenin Kuzeydoğu illerine tek tek bakarak bir fikre varabiliriz.

Metropollerde ve Kürt coğrafyası olmayan bölgelerde böyle bir saptama yapma olanağı yok. Bazı

gettolardaki katılım oranlarından yola çıkılarak genel bir kanaate varılamaz. Zaten getto denilebilecek yerleşim birimi çok yaygın değil.

Buralarda Boykotun referandumu etkileyen bir yanı da bulunmuyor. Boykot, bilerek sandığa gidip oy kullanmayanlar için bir politik tutum ve kararlılık sorunu, bir siyasi tavrı. Pratik bir sonucu yok. Yani boykot edenlerin yaklaşık oranının kaç olduğunu tahmin etme olanağı bile bulunmuyor. Çünkü oylamaya kendiliğinden katılmayacak çok sayıda yurttaş nasıl olsa vardır. Örneğin 6 Eylül 1987'de siyasi yasakların kaldırılması için yapılan referanduma % 93,6 katılım olmuş, Özal'ın ertesi yıl 25 Eylül'de seçimleri öne çekebilmek için başvurduğu referanduma katılım % 88,8'miş. 21 Ekim 2007'deki C. Başkanlığı Referandumunda ise % 67.49 oranındaki seçmen oy kullanmış.

Öte yandan sayım sonucunda Türkiye genelindeki ve Kürt nüfusun yoğunlukta olduğu illerdeki katılım yüzdelerinin, Mart 2007 genel seçimleriyle, Ekim 2007 C. Başkanlığı referandumuyla, Mart 2009 yerel seçimleriyle karşılaştırılması gerekecektir.

İnternet'te okuyorum, 4. Yol önerenler var: Sandığa gidelim geçersiz oy verelim diyorlar. Evet veya Hayır demeyeceksek niçin gidelim? Gidip de iptal oyu kullanmanın anlamı ne? Bunun hiçbir pratik faydası yok, gösterge olma durumu da yok. Grev kırıcılığı olmaktan başka.

Cumhuriyet Halk Partisi

Özcan Çağlar

Sahi neden, AKP vakıflar ve valilikler aracılığıyla bir şeyler dağıtırken; Cumhuriyet Halk Partisi, eğitimi, sağlığı, ekmeği, elektriği, doğalgazı, suyu, barınmayı ve hattâ interneti bedava yapacağım demiyor!

Zamanlaması, yapılış şekli ve sonrasında gerçekleşen olaylarla hayli manidar bir “kaset komplosu” yaşandı Cumhuriyet Halk Partisi’nde. Söz konusu komplo ile birlikte, Cumhuriyet

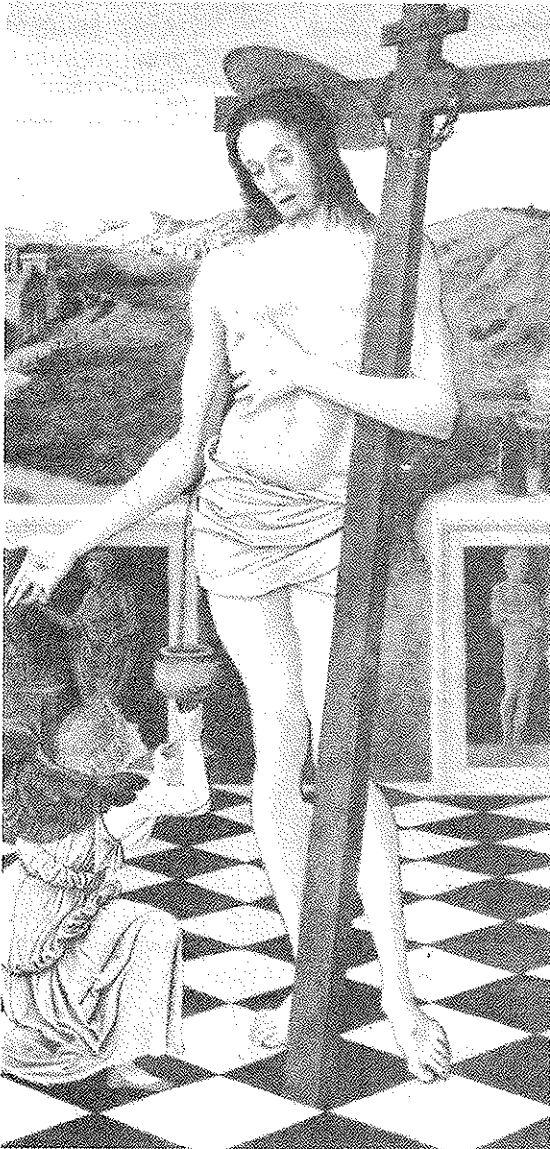
Halk Partisi’nin genel başkanlığından uzaklaştırılan Deniz Baykal’ın yerine Kemal Kılıçdaroğlu genel başkanlık koltuğuna oturdu. Bu değişim ile birlikte de bir “sosyal demokrat” rüzgâr estirilmeye başlandı. Elbette ki bu rüzgâr, AKP’nin yerine iktidar olunacağı varsayımına dayanmaktadır.

Kemal Kılıçdaroğlu’nun gelişi ile birlikte, gerek Cumhuriyet Halk Partisinin ve gerekse partiyi destekleyen köşe yazarlarının tüm söylem ve ikrarlarından anlaşıldığı kadarıyla, Cumhuriyet Halk Partisinin önümüzdeki seçimlerde iktidar olma stratejisi şu şekildeydi:

1. Anayasa, darbeler, demokrasi ve Kürt sorunu gibi siyasal tartışmalara girmeden, girilse bile tüm bu sorunları, statükoyu korumak adına yoksulluk çerçevesine hapsederek genel bir yoksulluk, işsizlik gibi konuları gündemde tutmak,
2. Mevcut hükümetin yolsuzlukları üzerine gitmek ve hükümete ait yolsuzluk dosyalarını açmak,
3. Parti’nin, işçi, emekçi ve ezilenlerin temsilcisi ve hatta “devrimci” olduğu argümanını tekrarlayıp durmak.

Bu strateji, Cumhuriyet Halk Partisi’ni, AKP ile girişilecek herhangi bir siyasal tartışmada altından kalkılamayacak bir yükten kurtarması ve Parti’nin kemikleşmiş ulusalcı seçmeni ile sosyal demokrat ve hatta sosyalist seçmeni, sınıfsal bakımdan da işçi, emekçi ve ezilenleri bir arada tutabilmenin hesapları üzerine kurulmuştur.

Ancak yapılan hesaplar, İsrail’in Mavi Marmara Gemisindeki baskını, Kürt Hareketinin mücadele çitasını daha da yükseltmesi ve Anayasa Mahkemesinin, Anayasa değişikliğine ilişkin aldığı kararlar nedeniyle istenildiği gibi gitmedi; strateji tutmadı. Gemi Baskını’nın olmasına ve Kürt Hareketinin mücadele çitasını yükseltmesine rağmen, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından itiraz edilen üç anayasa değişikliği maddesi iptal edilseydi rüzgâr genel seçimlere kadar sürecekti. Ama olmadı...

CHP VE SERMAYE BİRİKİMİ

Cumhuriyet Halk Partisi kurulduğundan bu yana, sermaye birikiminin önünde yükselen birçok engelin ortadan kaldırılmasına çalışan, yani toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında kapitalizmin yerleşmesi ve gelişmesinin önünü açan bir parti olmuştur.

Sermaye birikimini sağlamak ve önündeki engelleri ortadan kaldırmak açısından, Cumhuriyet Halk Partisi'nin gerçekleştirdiği toplumsal ve kurumsal düzenlemeler ile bu çerçevede ürettiği politikalar, Türkiye tarihinin en önemli dönüm noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönüm noktalarını ifade eden başlıca toplumsal ve kurumsal düzenlemeler ile bu düzenlemelere ilişkin politikalar aşağıda belirtilmiştir.

1- 11 Haziran 1945'te kanunlaşan "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" ile bir "Toprak Reformu" amaçlanmaktaydı. Kanun, kamu mülkiyetinde olan fakat kullanılmayan, köy ve mahallelerin ortak kullanımında bulunan, ancak hükme göre gereğinden fazla olan, sahibi bilinmeyen topraklarla özel mülkiyette olup da kamulaştırılacak olan toprakların, topraksız ve az topraklı köylüye dağıtılmasını öngörmekteydi. Kanun'a göre, özel mülkiyette bulunan tarım arazisinin, sulak yerlerde 200 ve kurak yerlerde 500 dekardan fazlası kamulaştırılacaktı.

Çıktığı şekliyle uygulanmayan ve bir toprak reformu niteliği taşımasına yol açan unsurların bundan bu Kanun'un uygulanması daha çok kamu mülkiyetindeki toprakların dağıtılması biçiminde oldu. Kanun'un uygulanma dönemi boyunca, başta o yıllarda Bulgaristan'dan gelen göçmenler olmak üzere, bir kısım topraksız ve az topraklı köylülere bir miktar toprak dağıtımı yapıldı.

1950 ve 1955 yıllarında, Kanun'un çıkmasına baştan beri muhalefet etmiş olan Demokrat Parti iktidarında, Kanun'da yapılan değişikliklerle, özel mülkiyetteki toprakların kamulaştırılması imkânsız hâle getirildi. Kanun'un, kooperatifleşme, topraksız ve az topraklı çiftçilerin üretimini arttırma ve benzeri maddeleri ise hemen hemen hiç uygulanmadı. Kanun'un çıktığı tarihten Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar geçen 5 yıl boyunca Kanun'un özü olan, "Özel mülkiyette bulunan tarım arazisinin, sulak yerlerde 200 ve kurak yerlerde 500 dekardan fazlasının kamulaştırılması" maddesinin gereğini yerine getirmemiş ve gerek "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu"nu ve gerekse yoksul köylülüğü "kaderi"yle (!) baş başa bırakmıştır. Böylelikle de, Kürt illerinde, çözülmesinden korkulan aşiret ilişkileri korunarak, bu illerdeki "efendi-köle" ilişkileri-

nin devam etmesi sağlanmıştır.

2- 7 Eylül 1946'da bir dolar karşılığı Türk Lirası 1,28'den 2,80'e çıkarılarak Cumhuriyet tarihinin ilk büyük devalüasyonu Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yapılmıştı.

Türk parasını devalüe eden Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının, alınacak devalüasyon kararını yakınlarına önceden bildirdiği, Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekleyen kapitalistlere piyasa oyunu yaptırdığı, açıktan milyonlar kazandırılarak komisyon alındığı herkes tarafından bilinmekteydi.

Yıllar sonra Celal Bayar hatıralarında durumu şöyle anlatacaktı: "Günün ticaret Vekili Atıf İnan, Halk Partisi'nin İzmir listesinden milletvekili çıkmıştı. İzmir'in bazı tütün, pamuk ve üzüm ihracatçıları, mallarını dışarıya satmakta güçlük çekiyorlardı. İhracat sistemi rahat çalışmadığı için ticaret vekilini zorluyorlardı (...) Yeni bir para ayarlaması yapılarak bir dolar 100 kuruştan 280 kuruşa çıkarıldı. İşin kötü tarafı, bu karar yayınlanmadan önce piyasa tarafından duyulmuştu. Ticaret Vekili Atıf İnan'ın bazı dostlarına bu kararı çıtlattığı ileri sürülüyordu (...)"

Karar alınmadan önce konunun piyasada yayılması, ithalatçıların mallarını piyasadan çekip stoklamasını ve bu karardan sonra tekrar piyasaya sürerek, durdukları yerde devalüasyon oranında yaklaşık yüzde 180 kâr elde etmelerini sağlayacaktı.

Bu karar ile birlikte, sermaye birikiminin önündeki bir engel olan TL'nin değerli oluşu ortadan kaldırılarak sermaye birikim sürecinin sürekliliği sağlanmış olup, öte yandan günümüzde de başta ihracatçı kapitalistler ile TUSİAD içinde yer alan kapitalistlerin, TL'nin aşırı değerli olduğunun, dış ticarete zorluk çekildiğinin ve dış ticaret açıklarının gittikçe büyüdüğüne tartışılmasını sağlamaya çalışması ve bu tartışmanın açılması için başı çekenlerin Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekliyor olmaları hayli manidar ve tarihi bir ironi olsa gerek.

3- 27 Mayıs 1960 darbesinin arkasında duran ve destekleyen bir politik aktör olan Cumhuriyet Halk Partisi, darbeden sonra uygulamaya konulan "İthal İkameci" düzenleme ve politikaların uygulanmasında da önemli rol oynamıştı.

İthal ikamecilik düzenleme ve politikaları, görünürde, yerli üretimi teşvik etmek yoluyla, ithalatı (dışalımı) ve dolayısıyla dövize olan ihtiyacı azaltmaktı. Bu politikalar ile birlikte; "yerli" kapitalistler, yabancı şirketlerden lisans, patent ve know-how alarak, teknoloji geliştirmek yerine dışarıda üretilen malların kötü kopyalarını üretiyor ve bu üretim için gereken

sermaye malları ile pek çok ara malını ithal ediyordu.

Öte yandan, bu politikaların uygulanabilmesi açısından gerekli toplumsal ve kurumsal düzenlemeler

gerekmekteydi. Bu düzenlemelerin başlıca amacı, yurt içinde üretilen yüksek maliyetli kalitesiz malların iç pazarda satılabilmesinin olanaklarını yaratmaktı. Bu nedenle, görece işçi sendikalaşmalarının önü açılmış, ücretlerin arttırılması sağlanmış, toplu ulaşım olanakları arttırılmış, gecekondulaşma ve köyden kente göçlere ses çıkartılmayarak proleterleşmenin önü açılmıştı. Ücretlerin arttırılmasıyla birlikte kalitesiz ve yüksek maliyetli malların iç pazarda tüketilmesine olanak sağlanmış, enflasyon adı verilen vergi ile sömürü oranı daha da arttırılmış ve dolayısıyla sermaye birikim sürecinin önündeki konjonktürel engellerin tümü ortadan kaldırılmıştır.

Yukarıda da görüldüğü gibi, işçilerin, emekçilerin ve tüm ezilenlerin temsilcisi (!) olduğunu söyleyen Cumhuriyet Halk Partisi de dünya kapitalist sisteminin gerektirdiği tüm koşulların yerine getirilmesinde her zaman olduğu gibi bu dönemde de önemli bir rol oynamıştır. Hem de **“toprak işleyen su kullananın”** ve **“bu düzen değişmelidir”** sloganları eşliğinde!

4- 2001 yılındaki finansal krizle birlikte, Dünya Bankasındaki 22 yıllık görevinden ayrılarak, her ne kadar Bülent Ecevit’in partisi de olsa, Demokratik Sol Parti iktidarındaki Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı görevini üstlenen Kemal Derviş’in icraatlarını da Cumhuriyet Halk Partisi’nin hânesine yazmakta herhangi bir beis olmasa gerek.

Bakanlığa gelir gelmez, yine sermaye birikiminin idamesi açısından gerekli olan ve sermayenin verimliliğini (kârlılığını) arttırmak amacıyla uygulamaya koymuş olduğu **“Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”** ile birlikte, borçlanma, kamulaştırma, tütün, kamu ihalesi, şeker, doğalgaz, Telekom’un özelleştirilmesi, sivil havacılık, iş güvencesi, ekonomik ve sosyal konsey yasalarının çıkartılması öngörülerek ekonomide etkinlik ve verimliliği artırma hedeflenmiş olup, güçlü ekonomiyi, **güven içinde çalışan bir özel sektörün**, etkin bir devlet ve geniş bir toplumsal dayanışmanın yaratacağı belirtilmiştir.

Sonuç, kamu bankalarının tasfiyesi ve bankacılıkta tekelleşme, halkın ucuza veya ücretsiz temin etmesi gereken temel ihtiyaçlarını karşılayan KİT’lerin özelleştirilmesi ile sermayenin el değiştirmesinin ve sermayenin sosyal döngüsünün sağlanması, devletin sosyal devletten çok jandarma devlete dönüşmesi, üretimin azalması ve sıcak para ile büyüme, işsizlik ve yoksulluk olmuştur.

İşin garip yanı ise, yine dünya kapitalist sisteminin, kendi krizine dönük, kapitalizmin kendini yenden üretmesini sağlayacak bu düzenleme ve politikaları AKP iktidarının da devam ettirmesidir.

Cumhuriyet Halk Partisi’nin işçilerin, emekçilerin ve ezilenlerin partisi iddiasına geçmeden önce buraya kadar ifade ettiğimiz, Cumhuriyet Halk Partisi’nin sermaye birikim sürecinin önündeki engelleri ortadan kaldırmaya yönelik gerçekleştirdiği toplumsal ve kurumsal düzenlemelere ilişkin günümüz liberallerinin tutumuna da değinmekte fayda var.

Günümüzün (temsili) demokrasi şampiyonu olan liberaller, Cumhuriyet Halk Partisi’ni kıyasıya eleştirmektedir. Ancak bu eleştiriler, vesayet rejimi, statükoculuk, darbecilik ve genel bir temsili demokrasi eleştirisinden öteye gidememektedir. Lenin’in deyişiyle **“Devrimci çarşaf giymiş bu liberal fahişeler”**, Cumhuriyet Halk Partisi’nin, sermaye birikiminin önünde yükselen birçok engelin ortadan kaldırılmasının, yani toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında kapitalizmin yerleşmesi ve gelişmesine yönelik gerçekleştirmiş olduğu tüm toplumsal ve kurumsal düzenlemelerle ezilmiş yoksul köylülüğün, sömürü mengenesine sıkıştırılmış işçi sınıfının, aşiret bağla-

rını koruyarak âdeta köle ilişkisi içinde yaşatılan Kürtlerin, kadınların ve diğer ezilen tüm kesimlerin hakları ve geçmişten alacakları söz konusu olduğunda dut yemiş bülbüle dönmektedirler.

İŞÇİLER, EMEKÇİLER, EZİLENLER VE CHP

Cumhuriyet Halk Partisi'nin, işçi, emekçi ve ezilenlere ilişkin politik tutumu ve bu partinin kimin temsilcisi olduğu meselesi, İttihat ve Terakki dönemine kadar götürülebilir. İşçi ve emekçileri çok yakından ilgilendiren Tatil-i Eşgal Kanunu 25 Eylül 1908'de geçici olarak çıkartılmıştı. Dönem Birinci Meşrûtiyet dönemi; kağıt üstünde de olsa iktidar, İttihat ve Terakki'dedir.

İkinci Meşrûtiyetin ilanı ve yapılan seçimler sonucunda 17 Aralık 1908 tarihinde iktidarda göreve başlayan İttihat ve Terakki'nin ilk icraatı ise, geçici olarak çıkartılan Tatil-i Eşgâl Kanun'unu 27 Temmuz 1909 tarihinde kalıcılaştırarak kanunlaştırmaktı.

1908 yılının en önemli olaylarından biri de, ülke genelindeki yaygın grevlerdi. 1908 Yılı Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında İstanbul ve Trakya'da grevler ciddi boyutlara ulaşmış ve daha sonra da İzmir ve Adana'ya sıçramıştı.

Söz konusu işçi ve emekçi hareketlerinin hemen İkinci Meşrûtiyetin ilanının ardından gelmesinin nedeni, ilanın öncesinde, İttihatçıların, işçileri yanlarına almak için çalışma ile ilgili koşulların düzeltilmesi konusundaki vaatleridir. Bu vaatler çerçevesinde de işçiler İttihatçıları desteklemişler, ancak İttihat ve Terakki, işçi ve emekçilere vermiş olduğu bu sözlerin hiç birini yerine getirmemişti. Bu nedenle de, öncelikle Selanik'te Reji (tekeli), tütün, sigara kâğıdı, deri, şeker, fırın ve tuğla işçileri iş bırakmıştı.

İstanbul'daki en önemli grev ise ulaştırma alanında ve özellikle de demiryollarında olmuştu. Bunun yanında, tramvay, şehir hatları vapur işletmeleri, reji, matbuat ve fırın işçileri de iş bırakmıştı. Aynı dönemde İzmir'de tramvay işçileri, Adana'da pamuk fabrikası işçileri, Zonguldak'ta madenciler, Aydın'da da demiryolu işçileri greve gitmişti.

Bu gelişmeler üzerine, 25 Eylül 1908 tarihinde geçici olarak çıkartılan Tatil-i Eşgâl Kanunu ile birlikte iş bırakma (grev) yasaklanmıştı. Söz konusu kanunda, önce resmî daire memurları ile yine yarı resmî memur sayılan Reji ve Düyun-u Umumiye çalışanlarının grev yapamayacakları belirtilmişti. Ardından

da "cemiyet-i beşeriye menfaatlerine mugayir" (toplumsal çıkarlara aykırı) bulunan demiryolu, su, gaz, elektrik, rıhtım, liman işçileri ve müstahdemlerinin de grev yapamayacakları bildirilmişti.

27 Temmuz 1909 tarihinde İttihat ve Terakki tarafından, geçici kanun olan Tatil-i Eşgâl Kanunu aynı maddeler ile birlikte kalıcı bir kanun haline getirilerek "hizmet-i umumiye" kavramı geliştirilmişti. Toplumun genelini ilgilendiren hizmetleri yerine getiren işyerlerinde sendika kurma yasağı konulmuş ve daha önce kurulmuş olan sendikalar da kapatılmıştı. Kanunda, hak aramalarında, genel anlamda grev kavramını çağrıştırmayan "iş bırakmalar", uzun uzlaşma sürecine bağlanmış; işten ayrılanların yerine işçi almak serbest bırakılmıştı.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, İttihat ve Terakki'nin yukarıda ifade edilen işçi ve emekçilere ilişkin düzenleme ve politikaları, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından da aynen uygulanmaya devam edilmişti. 1923 yılı başında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'nde çiftçilerin talebi olan "aşarın kaldırılması", tüccarların talebi olan ticaretin millileştirilmesi, sanayicilerin talebi olan sanayinin teşvik edilmesi, gibi talepler hızla gerçekleştirilmesine rağmen; işçi ve emekçilerin talebi olan sendika hakkının tanınması, Tatil-i Eşgâl Kanunu'nun yeniden işçilerin hakkını tanımak üzere gözden geçirilip düzenlenmesi, günlük çalışma süresinin sekiz saat ile sınırlı tutulması, kadınlara doğum izni verilmesi, hafta tatili hakkı, yıllık ücretli izin hakkı verilmesi gibi talepleri uzunca bir süre karşılanmamıştır.

Öyle ki, sanayileşme politikalarının yoğunlaştığı 1936 yılına kadar iş ilişkilerini düzenleyecek bir iş kanunu bile çıkarılmamıştır. 1936 yılında çıkarılan iş kanunu da İkinci Dünya Savaşı gerekçesiyle, Millî Koruma Kanunu ile askıya alınmıştı. Öte yandan, İttihat ve Terakki'den devralınan Tatil-i Eşgâl Kanunu 1947 yılına kadar yürürlükte kalarak sendika yasağı devam etmiş ve 1960 yılına kadar da dışı dokunur herhangi bir değişiklik olmamıştır. Nitekim, kamu emekçilerinin grev yasağı bugün dahi sürmektedir.

12 Eylül 2010 tarihinde yapılacak referandumda kamu emekçilerine toplu sözleşme yapabilme olanağı getirilmektedir. **Ancak, grev yine yasak!**

1960'lı ve 1970'li yıllarda ise daha önce belirttiğimiz üzere, sermaye birikimi sürmesi açısından elzem olan ithal ikameci düzenlemelerin etkisiyle, iş ilişkilerini düzenleyen yasalardaki otoriter ve yasaklayıcı bakış açısı bir nebze olsun yumuşamıştır. Elbette bu durum da, sermaye birikiminin gereği olan iç pazara yönelik üretimin, iç pazarda tüketilmesinin sağlan-

masından başka bir şey değildir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin sermaye birikim sürecinin önündeki engelleri ortadan kaldırmaya yönelik gerçekleştirdiği tüm toplumsal ve kurumsal düzenlemelerde emekçilere düşen görev: çalışmak, daha çok çalışmak; sömürülmek, daha çok sömürülmek ve zenginliğin kaynağı olmak!...

Önümüzde yine bir genel seçim var ve Cumhuriyet Halk Partisi iktidar olmak istiyor!

Ancak, yalan söylüyor, işçilerin, emekçilerin ve ezilenlerin partisiyim diye! Tıpkı İkinci Meşrûtiyetin ilanı için, dönemin işçilerine yalan söyleyerek vatatlarda bulunan ve önce grevleri için destek verip, daha sonra geçici olarak çıkartılan Tatil-i Eşgâl Kanunu'nu kalıcılaştıran İttihat ve Terakki gibi!

İktidar istiyor, çünkü sermaye birikim sürecinin sorunsuz bir şekilde işlemesi için yeni bir düzenleme gerekiyor! İktidar istiyor, çünkü TUSİAD zorda, devalüasyon istiyor. İktidar istiyor, çünkü temsil ettiği burjuva fraksiyonunun pastadan aldığı pay azalıyor. İktidar istiyor, çünkü burjuvazinin sermaye ihracı için kanalların yeniden tesis edilmesi gerekiyor; bunun için daha ucuz işgücü ve sömürü oranının daha da artması gerekiyor. Yoksulluktan bahsetmesi bu yüzden!

Sahi neden, AKP vakıflar ve valilikler aracılığıyla bir şeyler dağıtırken; Cumhuriyet Halk Partisi, eğitimi, sağlığı, ekmeği, elektriği, suyu, doğalgazı, barınmayı ve hattâ interneti bedava (ya da nerdeyse bedava) yapacağım demiyor!

Sermaye birikiminin sorunsuz sürmesi için, bu insanî temel ihtiyaçların metalaşması, alınıp-satılabilir mal olması gerektiği için olmasın!

Seçme Sınavları Niçin Yapılıyor?

Cemal Candaş

Dünyanın hiç bir ülkesinde bizdeki gibi bir sınav rezaleti yaşanmamaktadır. Bu rezalet, eğitim yöneticilerinin beceriksizliği ile açıklanamaz. Çok bilinçli olarak kaos yaratılıp bulanık suda balık avlanmaktadır.

Devlet, lise ve üniversitelere öğrenci seçme sınavlarıyla ilgili her yıl yeni bir değişiklik yapıyor. Yapılan her değişikliğin gerekçesi olarak da bir önceki sınav yönteminin doğurduğu sakıncalar gösteriliyor. Bu değişiklikler o kadar sık yapılıyor ki yeni denenecek olan sınava farklı bir ad bulmak neredeyse olanaksız hale geldi.

Orta ve yüksek öğrenim kurumlarında okumaya hak kazanacak öğrencilerin seçimi niçin bu kadar zor ve karmaşık bir iş? Niçin sık sık öğrenci seçme yöntemleri değiştiriliyor? Niçin milyonlarca çocuk ve onların aileleri bu sınav kâbusunu yaşamak zorunda kalıyorlar? Bu sorulara anlamlı yanıtlar verebilmek için öncelikle ülkemizdeki eğitim sistemini genel olarak bir gözden geçirmek gerekir. Eğitim sistemi içerisinde seçme sınavlarının yeri ve ne anlam ifade ettiği ancak o zaman anlaşılabilir.

Eğitim, bir ülkenin siyasi sisteminin önemli unsurlarından birisidir. Ülkenin siyasi ve ekonomik sistemine uygun olarak biçimlendirilir. Devletin (egemen sınıfların), egemenlik alanlarından birisidir. Bu anlamda ülkenin genel gidişatından bağımsız olarak ele alınamaz. Devlet, eğitimi kendi hedefleri doğrultusunda yapılandırır, uygular. Eğitim bir yandan devlet egemenliğinin aracı olarak egemen sınıfları ilgilendirirken diğer yandan ülkede yaşayan tüm insanları kapsadığı için herkesi ilgilendirir. Bütün dolaylı devlet egemenlik aracı olan eğitimi bir kamu hizmeti olarak hayata geçirmek zorunda kalmaktadır. Bu durum eğitimi bir sınıflar arası çatışma alanı haline getirmektedir. Devlet, eğitimi egemenlik aracı olarak kullanırken, halk, eğitimi kamusal bir hizmet, yani yararlanmak durumunda olduğu bir hak olarak görmektedir. Ülkemizde her alanda olduğu gibi eğitim alanındaki bu devlet- halk (ezilen-ezen) çatışmasında devlet ağır basmakta, eğitimle ilgili karar ve uygulamalarda devletin âli menfaatleri sonucu belirlemektedir. Devlet, egemen sınıflar adına ihtiyaç duyduğu insan tipine uygun bir eğitim sistemi oluşturmakta, bu konuda halkın çocuklarının her yönüyle kendilerini geliştirme ihtiyacını yok saymaktadır. Eğitim yatırımları, program geliştirme, eğitim uygulamaları, öğretmen yetiştirme politikaları dev-

let tarafından belirlenmektedir. Kısacası, eğitim sisteminin biçimlendirilmesinde halkın hiç bir şekilde söz sahibi olmasına izin verilmemektedir. Zaman zaman toplanan eğitim şuralarına çağrılan katılımcıların kompozisyonu ve eğitimle ilgili alınan kararların içerikleri bu durumu en açık şekilde göstermektedir.

Devlet, eğitimi egemen sınıfların gereksinimlerine uygun olarak düzenlediği halde onu halka sanki bir lütufmuş gibi sunarak bu konuda ikiye bölme yapmaktadır. Devletin eğitim konusundaki bu ikiye bölme, son dönemde uygulanmakta olan özelleştirmeci politikalarla iyice yüzüstüğe dönmüştür. Bu yüzüstü o denli ileri götürülmüştür ki eğitimi hem egemenlik aracı olarak kullanıp hem de bu alandaki "hizmet"lerden yararlanmayı ücretli hale getirmeye başlamıştır. Aslında işverenlerin gereksinimlerini karşılayacak nitelikte ve sayıda eğitilmiş işgücünü yetiştirdikten sonra geriye kalan büyük çoğunluğun eğitimi devleti pek de ilgilendirmemektedir. Devlet, böylesi bir hizmeti halk çocuklarına sunmayı angarya olarak görmektedir. Bunun en açık kanıtı eğitimin bugünkü durumudur. Bugünkü durumu kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- Başta okulöncesi eğitim çağındakiler olmak üzere genel olarak eğitim alan öğrencilerin okul çağındaki çocuklara oranı oldukça düşüktür. Özellikle kadın nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı çok yüksektir.
- Okulların büyük bir çoğunluğunun fiziki yapısı, ders araçları durumu, diğer donanımları gerçek bir eğitim hizmeti sunmaya yeterli değildir.
- Derslik başına düşen öğrenci sayısı çok yüksek olduğu için sağlıklı bir eğitim yapılamamaktadır.
- Okullarda yeterli sayıda öğretmen ve yardımcı personel bulunmamakta, bu ihtiyaçların bir kısmı öğrencilerden toplanan paralarla geçici olarak sağlanmaktadır.
- Eğitim müfredatları demokratik ve bilimsel içerikten yoksundur. Düşünen, soran, sorgulayan, üretici, insan ve çevre sorunlarına duyarlı, demokratik düşünen insanlar yetiştirmeyi hedefleyen bir yapı göstermemektedir.

• Ders kitapları içerik ve biçim olarak öğrenci psikolojisine uygun hazırlanmamıştır.

• Öğretmenler, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmış olarak yetiştirilmemekte, çok farklı kaynaklardan ve farklı statülere sahip öğretmenler okullarda görevlendirilmektedir. Eğitim hizmeti, iş güvenliği olmayan, ekonomik sorunlarla boğuşan, aldığı ücretle geçinemediği için ek iş yapmak zorunda kalan öğretmenlerle yürütülmektedir.

• Bölgelerarası fırsat eşitsizlikleri, anadil eğitimi sorunu, taşınabilir eğitim uygulaması, semtler, okullar ve hatta sınıflar arasındaki kalite farklılıkları öğrencilerin adaletli bir hizmet almalarını engellemektedir.

• Eğitim kurumları ve okullar, eğitim yönetimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayan siyasi iktidar yandaşı liyakatsiz yöneticiler tarafından yönetilmekte, bu durum eğitim kalitesini olumsuz etkilemektedir.

• Eğitim çalışanlarının ekonomik, demokratik haklarını savunan sendikalar, veli dernekleri, öğrenci birlikleri ve yerel yönetimler eğitim sisteminin dışında tutularak demokratik bir eğitimin gerçekleşmesi engellenmektedir.

• Zorunlu eğitim de dahil olmak üzere eğitimin tamamı çeşitli biçimlerde paralı hale getirilmiş, yoksul aile çocuklarının ulaşamayacağı bir hizmete dönüştürülmüştür.

Yukarıda bir kısmı özetlenen sorunların tümü devletin eğitim hizmeti konusundaki tavrını ortaya koymaktadır. Bu sorunlar aşılmadıkça eğitimden halk çocuklarının gerektiği kadar yararlanmaları olanaksızdır. Devlet, bu sorunların yaratıcısıdır, çözülmesinden sorumludur, sorumlu tutulmalıdır. Sorunların bu denli büyümesi, devletin eğitim konusunda yapmış olduğu tercihin bir sonucudur. Eğitime ayrılacak kaynak bulunamadığı söylemi asla doğru değildir. Devleti yönetenlerin bu konuda yanıtlaması gereken soru şudur: Halk çocuklarının eğitimi mi, yoksa askeri harcamalar mı? Önceliğimiz eğitim mi olmalı yoksa bir avuç burjuvanın bitmez tükenmez talepleri mi? Ülkemizde devlet yöneticilerinin tercihleri her zaman ikinci seçeneklerden yana olmaktadır. İşte bu tercihtir ki eğitime kaynak bulunamadığı mazeretini ortaya çıkarmaktadır.

Eğitimin ürünü, yetiştirilen öğrencidir. Ülkemizdeki eğitim sistemi, yukarıda sözü edilen sorunlar nedeniyle ve devletin bu konuda sorumluluğunu yerine getirmemesinden dolayı çok farklı nitelikte öğrenciler yetiştirmektedir. Bir üst öğrenim kurumuna geçişte farklı nitelikleri olan öğrencilerin ayrıştırılması için bir eleme yapma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Elemeye tabi tutulacak öğrenci grubunun farklı niteliklerle

rinin yanında, tercih edilecek okullar arasında yaratılmış nitelik farklılıkları da bu elemeyi önemli hale getirmektedir. Eğitim sisteminin yaratmış olduğu bu kaosta çocuğun şansını artırmak isteyen her anne baba ister istemez dershanelere ve özel derslere yönelmektedir. Bu durum milyonlarca ailenin büyük bir ekonomik kaynağı sınav kazanmaya ayırması sonucunu doğurmaktadır. Eğitime devlet tarafından ayrılan bütçe yıldan yıla ciddi bir artış göstermezken ailelerin sınav için ayırdığı bütçe gittikçe büyümekte birçok aile için ödenemez boyutlara varmaktadır. Eğitim sistemindeki fırsat eşitsizliğine bir de sınava hazırlanma ücretleri eklenince eşitsizliğin boyutu daha da artmaktadır. Sınavlara hazırlanmanın ekonomik faturasının yanında ergenlik dönemindeki çocukların kişilik gelişimine olumsuz etkileri, çok daha büyük bir tahribat yaratmaktadır. Bu sorun çocuklarla ebeveynlerinin iletişiminin bozulmasına, aile huzurunun yok olmasına neden olmaktadır.

MEB, toplumun önemli bir bölümü için kâbusa dönmüş bu durumu radikal önlemlerle ortadan kaldırmak yerine her yıl sınavların adını veya sayısını değiştirmek suretiyle durumu idare etmeye çalışmaktadır. Dünyanın hiçbir ülkesinde bizdekine benzer bir sınav rezaleti yaşanmamaktadır. Bu rezalet, eğitim yöneticilerinin beceriksizliği ile açıklanamaz. Çok bilinçli bir şekilde kaos yaratılıp bulunan suda balık avlanmaktadır. Halk çocuklarına nitelikli bir eğitim sunulmazken, öğrenciler ve okullar arasında nitelik farklılıkları yaratılarak tüm öğrenciler adil olmayan bir yarışmanın içerisine itilmektedir. Bununla da kalmayıp sınava hazırlık kursları ve özel dersler üzerinden büyük bir rant devşirilmektedir. MEB yöneticilerinin durumun farkında olmadıkları düşünülemez. Lise ve üniversitelerin önünde sınav kazanmak amacıyla yığılmış olan milyonlarca öğrencinin o kuyruğa bir rastlantı sonucu dizilmediklerini herkes biliyor.

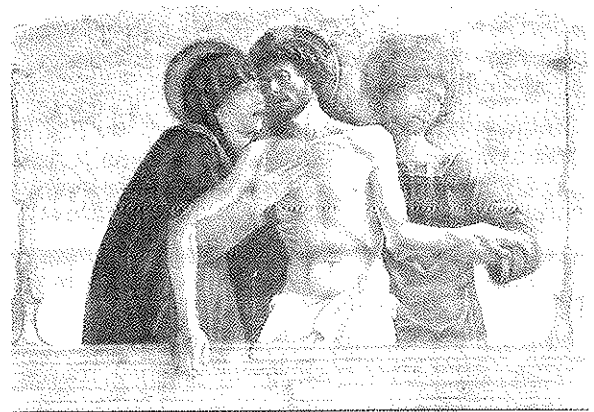
Sorun MEB yöneticilerinin bizlere çözüm olarak göstermeye çalıştığı gibi hangi tip sınavın uygulanacağı ile ilgili değildir. Üniversite veya liseye giriş için yapılan tüm sınavların amacı, sınava girecek öğrencilerin başarı sırasını belirlemektir. Öğrencilerin bir üst öğrenim kurumuna kaydı bu sıralamaya göre yapılmaktadır. Fırsat eşitsizliği yüzünden farklı nitelikte eğitim almış öğrencilerin bir sınava tabi tutularak sıralanması adil değildir. Yoksul ailelerin çocuklarının çoğunluğu, daha sınava girmeden kaybetmiş durumdadırlar. Hepimiz biliyoruz ki hangi tip sınav uygulanırsa uygulansın fırsat eşitsizliğinin bu boyutlarda olduğu bir ortamda halk çocuklarının çok büyük bir bölümü sınavı kaybedecektir. Bu durumu bile bile insanların dar bütçelerinden büyük paralar ayırmak zorunda bırakılmaları, onlara yapılabilecek en büyük haksızlıktır, insanlık suçudur.

Devlet, bu sorunu çözmek zorundadır. Nasıl ya-

ratmışsa öyle çözmelidir. Çözmeye yanaşmaması, sorunun nasıl çözüleceğini bilmediğinden değildir. Sorunun çözümü için atması gereken adımların maliyetini karşılamak istemediğindendir. Bu sorunun çözümsüz kalmasının kendisine sağladığı avantajları kaybetmek istemediği için çözüme yanaşmamaktadır. Sorunu sürüncemede bırakıp milyonlarca çocuğu, genci ve onların ailelerini oyalamaktadır. Görülen o ki oyalamaya da devam etmek niyetindedir. Oysa çözüm oldukça açıktır ve mümkündür.

Ülke çocuklarının eğitimi devlet tarafından üstlenilmelidir. Devlet bu konudaki sorumluluğunu savsaklayamaz. Her çocuğun, ilgi ve yeteneklerine göre eksiksiz bir eğitim almasını sağlamak devletin temel görevidir. Eğitim alanında tüm çocuklar için tam bir fırsat eşitliği sağlamalı, her öğrenci istediği eğitimi -başarılı olduğu ölçüde- alabilmelidir. Öğretim kurumlarının sayısı ve nitelikleri o kurumlarda öğrenim görmek isteyen tüm öğrencilerin yararlanabileceği şekilde planlanmalıdır. Tüm giderleri devlet tarafından karşılanmalı, bu konuda tam bir fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Devlet, tüm bu sorumluluklarını yerine getirdiği oranda eğitimi egemenlik alanı olarak görmeye hak kazanabilir.

Devletin sınıfsal yapısı, hizmet ettiği toplum kesimleri, eğitim konusundaki tercihlerini de belirlemektedir. Eğitim sisteminde köklü değişiklik ancak devletin sınıfsal konumundaki değişiklikle mümkündür. Bu gerçek, halkın eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi için devletten talepte bulunmasına engel değildir. Bir üst öğrenim kurumuna kayıt yaptırabilmek için adını bile telaffuz etmekte güçlük çektiği birçok sınava girmek zorunda bırakılan öğrenciler ve aileleri seslerini yükseltmedikçe devletin bu konudaki oyalama politikaları devam edecektir. Bu sınav saçmalığına son verme konusunda nelerin yapılması gerektiği gayet açıktır. Örgütlenmek, çözüm için siyasi iktidarları zorlamak... Devleti halktan yana tercihler yapması konusunda dönüştürmek.

AKP'nin Üçüncü Dönemi Açılırken

Kaan Tokar —

AKP'ya karşı muhalefetin ağzından "rejim elden gidiyor" türü itirazlardan başkasını duymak mümkün olmuyor.

Güncelliğe ilişkin dönemleme yapmak, kaçınılmaz geçiciliğinin yanı sıra epey keyfi bir tasarruftur. Ne de olsa geçen her anla birlikte güncelliğin ayrıntıları tarihsel süreçlerin ana akışlarının içerisinde kaybolup gidecek ve o an çok önemli, birer dönüm noktası gibi görünen her olay daha genel süreçlerin birer görüngüsü olarak sıradanlaşacaktır. Bu nedenle bu keyfiyeti çok istismar etmemek için AKP'nin kısa tarihine ilişkin dönemlemenin yalnızca AKP'nin hükümet etme tarzını açıklamak için operasyonel olması maksadını aşmadığını, yani toplumsal değişikliklere ilişkin bir açıklama getirmediğinin altını çizmeliyim.

AKP'nin birinci dönemi partinin kuruluşundan Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olarak seçilmesine kadar olan süreyi, ikinci dönemi ise Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olarak seçilmesinden 12 Eylül Referandumuna kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu dönemler hemen dikkati çekebileceği gibi, üstüste örtüşmese bile, genel seçim tarihleriyle önemli ölçüde ilişkilidir. Bunda yadırganacak bir şey yoktur. Zira AKP bir hükümet partisidir. Hükümet partisinden kasıt, kayda değer bir geçmişe sahip olmayan, esas olarak hükümet olduğu sırada kurulan partilerdir. Hemen yakın siyasi tarihten iki örnek ANAP ve AKP'dir.

AKP'nin ANAP ile ilk bakıştaki olan benzerliği bizi 12 Eylül sonrası siyasetin temel bir özelliği üzerinde düşündürmelidir. Sermayenin bu hamleci partileri, bir lider etrafında toplanmış, iktidarın nimetleri harcıyla bir arada duran bir koalisyon olan pragmatik, köksüz, ılımlı, hükümet ettiği müddetçe işlev gören hükümet partileridir.

Bu tipte partilerin öne çıkmasında elbette 12 Eylül'ün siyasi partileri kapatarak, siyasetçileri yasaklayarak mevcut siyasi parti yapısını dağıtması, 12 Eylül ertesindeki tüm hükümetlerin kimi ufak tefek farklılıklarla, özellikle ekonomide neredeyse aynı hükümet programlarına sahip olması gibi etkenlerin de etkisi vardır.

AKP'nin ilk hükümet dönemi savunmacı konumdaki bir tutunma ve güven verme çabasıyla geçmiştir. Diğer bütün retorüğının dışında esas olarak kendinden önceki DSP-MHP-ANAP koalisyon

hükümetinin programının sürdürmüştür. Kemal Derviş'in ekonomik programına ve AB üyeliği programına sıkı sıkıya bağlı kalarak kendisine bir korunma şemsiyesi inşa etmiştir. Büyük burjuvazinin, özellikle uluslararası sermayenin programına sadakatle riayet etmiştir. Dünyadaki likidite bolluğunun da yardımıyla büyük sermayenin isteklerini karşılarken çevresindeki büyümeye aç, saldırgan orta ölçekli sermayenin de önünü açmıştır.

Burada bir parantez açıp AKP'nin iki genel seçimde aldığı oylara bir bakmak gerekiyor. ANAP'la birlikte 1980 sonrasında yüzde 40'lar düzeyinde oy almayı başaran iki partiden biri oldu AKP. 2002 seçimlerinde koptuğu FP'den aldığı yüzde 20 civarında oyu neredeyse ikiye katlayan bir oy yüzdesine ulaştı, 2007 seçimlerinde ise bunu çok daha yukarı doğru taşıdı. Bu farkı yalnızca cemaat oylarına ve önceki koalisyon hükümetinin kriz nedeniyle seçmen tarafından cezalandırılmasına bağlamak eksik olur.

AKP, tıpkı bireycilik, köşe dönücülük ve orta direk söylemiyle girişimci orta sınıfları heyecanlandıran ANAP gibi, orta sınıfların içinde seksenlerde ve özellikle doksanlarda kendini daha güçlü göstermeye başlayan girişimci bir kitleye aynı vaatlerde bulunmuştur ve aşağı yukarı ANAP'la aynı pozitif reaksiyonu almıştır. Bu aynı zamanda orta sınıf kesimleri içinde, daha çok ideolojik ve kültürel ayrımlara dayalı bir tercihtir de. Bugün bir yanda AKP ile diğer yanda CHP-MHP arasında süregelen çatışmanın dinamiklerinin esas taşıyıcılarını orta sınıfların tercih edilen ve edilmeyen kesimleri oluşturmaktadır. 2000'lerin ilk on yılının siyasal ve ideolojik özgünlüğüne damgasını vuran politize olmuş orta sınıfların çıkar çatışmasıdır. Bu çatışmanın içinde iki ana güç, büyük sermaye ile işçi sınıfı yoktur. İlki, isteklerini her durumda fazlasıyla elde ettiği, diğeri ise neredeyse tamamen örgütsüzleşmiş, sindirilmiş ve pasifize edilmiş olduğu için.

Burada AKP'nin ilk döneminin bir diğer özgünlüğüne daha dikkat çekmek gerekir. AKP özellikle uluslararası sermayenin ve merkezlerin isteklerini yerine getirmek konusunda canla başla uğraşırken,

örneğin, kendi tabanını da karşıya almak pahasına tezkereyi geçirmeye çalışırken, yine kendi tabanına yaptığı seçim vaatleri söz konusu olduğunda, örneğin türban gibi, itiraz eden sesler biraz yükselince bunlardan hemen yüzgeri etmiştir.

Bu sırada, AKP iktidara geldikten sonra onun, "Biz değiştik", sözüne karşı muhalefet, özellikle CHP muhalefeti AKP'nin değişmediğini ispatlamak için o kadar uzun bir süre uğraştı ki, değişmediği iddiası, AKP'nin ne olduğunun üzerine örtülen bir örtü vazifesi gördü. Halbuki AKP'yi anlamak için Milli Görüş çizgisini art niyetlerinde sakladıklarını ispat etmeye uğraşmak yerine bu çizgiden kopuşunun ertesinde heybelerini hangi siyasal ideolojik görüşlerle doldurduklarını görmeye çalışmak çok daha yararlı olurdu.

Öncelikle şu açıktır ki, AKP kuruluşunun ertesinde reddi mirasla Milli Görüşle bağı koparak kendisini bir merkez sağ parti olarak lanse edip DP ve ANAP ile bağ kurmaya çalışmıştır. Tayyip Erdoğan figürü Adnan Menderes ve Turgut Özal figürlerinin yanına yerleştirilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi 2002 seçimlerinde seçmen bu mesajı almıştır. AKP'nin ne olduğu üzerine süren bir dizi tartışma sırasında kendisini muhafazakar demokrat parti olarak ilan etmiştir. Bunun tam olarak ne anlama geldiğini görmek için 12 Eylül'ün siyasal yapıyı nasıl harmanladığına bakmak lazım.

12 Eylül, revize ettiği resmi ideolojiyi destekle-

yecek payandaları iki güçlü ideolojide bulmuştur: İslamcılık ve Türkçülük. Bu güçlü ideolojilerin daha rafine savunucularının 12 Eylül öncesinin iki marjinal siyasi partisi MSP ve MHP olması da cuntanın işine geldi. Burada kendisine bir rakip olacak bir siyaset yoktu. Bu ideolojilerin daha popüler versiyonları merkez sağ partide, AP'de temsil edilmekte olduğundan cunta için tehlikeli addediliyordu, ancak diğer partiler hiç bir zaman bir tehlike değildi. Ayrıca bu yönelim, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı yeşil kuşak projesiyle de uyumluydu. Atatürkçülüğe uyumlulaştırılarak payanda edilen Türk-İslam sentezi 12 Eylül'ün ideolojisi oldu. 12 Eylül rejiminin doğal sonucu ANAP bu senteze esas ruhunu, ekonomik liberalizmi üfleyip solu temsilen de diğer ideolojik eğimlerle uyumlu bir siyasal liberalizmle süsledi. Son olarak da bu muhafazakar yapı, kendisini 'yenilikçi' ve 'değişimci' sıfatlarıyla kutsadı.

Bu ideolojik ve politik eğilimlerin birbirine eşitçe ve sorunsuzca eklemlendiğini düşünmek için hiç bir neden yoktur. Bunlar mutlaka kendi aralarında hiyerarşiye tabidir. Bu hiyerarşide neo-liberal ekonomi politikalarının (büyük ve uluslararası sermayenin ana yönelimiyle daima uyum) en üstte olduğuna, giderek anakronik bir ideolojik havuz haline gelen Atatürkçülüğün varlığını yalnızca sembollere indirgeyerek arka raflarda tozlanmaya bırakıldığına kuşku yoktur.

1980'lerin başından 2000'lere kadar ülke ve dünya çapında yaşanan bir dizi değişim ANAP'ın orijinal ideolojik ve politik bloğunda güç kaymalarına ve değişime neden olmuştur. Esas olarak Kürt savaşının azdırdığı milliyetçilik ile devletin terk ettiği sosyal fonksiyonları yerini getirmeye talip olan cemaatler ve tarikatların verdikleri kimlikler ideolojik ve politik hareketleri ana akımlar haline getirdi. Dünya ölçeğindeki gelişmeler, küreselleşmenin ulus devletler üzerindeki etkisi ile yıkılan sosyalist sistemin yarattığı boşluğu bir medeniyetler çatışması paradigması ve İslam karşıtlığı ile doldurma arzusu da neredeyse tamamen aynı kaynaktan ve tabandan beslenen bu iki akımı güçlendirdi.

Ancak belirleyici olanın 28 Şubat süreci olduğunu görmek gerekli. Erbakan'ın Mili Görüş çizgisi kapitalizme karşı söylemler içeren Adil Düzen programıyla hiçbir zaman büyük sermayenin desteğini alamazdı. Ancak öte yandan yüzde yirmiyi aşan oy tabanı partideki hırslı siyasetçileri ve artık azla yetinemeyecek ölçeğe gelmiş, hükümetin desteğiyle palazlanmaya muhtaç sermaye grupları da iktidar olamayacak bir siyasi partinin sınırlarına hapsolamazdı. Böylece ANAP'ın muhafazakar merkez sağ partisi yeniden kurgulandı. Hiyerarşinin tepesine yine neo-liberal politikalar otururken

bunun altını Refah Partisi'nin (Fazilet Partisi) tabanı ve ideolojisi doldururken milliyetçiliğe ve siyasal liberalizme de makul bir yer açıldı. Bu formül partinin kurucularının bile hesap ettiğinden daha iyi tuttu.

"Bu partiyi, kapitalizmi doğallaştıramamış diğer merkez partilerden farklı kılan ne? Cevap, partinin unutmak istiyor görüldüğü geçmişinde yatıyor. AKP, örgütçülük anlayışıyla, kadrolarıyla ve kısmen de kullandığı dille, Türkiye'de 1980'lerden sonra kapitalizme tek kitlesel direniş noktası olan İslamcılığın sistem tarafından emilmesini sağladı...

Türkiye'de dindarlar ve laik elit arasındaki statü mücadelesi burada belirleyici olmuştur. Modernleşme ve Batılaşmanın İslam karşıtlığı üzerinden kurulması, elitin hâlâ başörtüsünü bir ölüm kalım meselesiymiş gibi algılaması, bugüne kadar iktidardan dışlananların (çok da haksız olmayarak) dinî pratikleri dolayısıyla mağdur olduklarına inanmalarını getirmiştir. Böyle bir hiyerarşi hâlâ ayakta, dinin ibadet gereklerini yerine getiren bir

yönetici kadronun halk tarafından kutsanması kaçınılmazdır. Artık kapitalizm, sömürü, emperyalizm hakkında sesini yükseltmeyen yoksullar ve eski İslamcılar, ibadetlerini yerine getiren yeni yöneticilerini savunmayı bir şeref (statü) meselesi haline getirmişlerdir. Bu kutuplaşmanın bir sonucu da, iktidarın herhangi bir politikasına karşı çıkışın, dindarları görevden uzaklaştırmaya yönelik bir komplo olarak algılanmasıdır.

Burada vurgulanması gereken, daha on yıl önce (en azından bir kesim için) farklı ve daha yaşanabilecek bir dünyayı temsil eden İslami giyim tarzlarının, (Türkiye'nin büyük çoğunluğu için) artık böyle bir anlamının kalmadığıdır. Koparılan fırtınanın altında yatan, sistemle eklemlenen dindar kesimlerin pastadan ne kadar pay alacağına dair bir kavgadır. Fakat, mücadele zemini değişmiş olsa da, laik elit *sistem sorunu varmış hissi vererek ayrıcalıklarını koruma telaşına düşmüştür*. Yeni İslami elit ise, pastadan aldığı payı genişletmeye çalışırken, otuz yıllık İslamcı mobilizasyonun yarattığı (ve örneğin başörtüsü etrafında somutlaşan) duygu yoğunluklarını kullanmaktadır." (Cihan Tuğal, AKP İktidarı: Sermayenin Pasif Devrimi, *Birikim* Sayı: 204, Nisan 2006. Ayrıca bkz. *Passive Revolution Absorbing the Islamic Challenge to Capitalism*, Stanford University Press, 2009. AKP'nin iktidara gelişini ve pratiklerini Gramsci'nin pasif devrim kavramıyla açıklayan Tuğal'ın Sultanbeyli'de yaptığı etnografik araştırmaya dayalı çalışması, AKP hakkında yapılmış ve üzerinde ayrıca ve dikkatle durulmayı hak eden özgün bir çalışma.)

AKP'nin bir diğer özelliği ise 11 Eylül sonrası dünyanın dolaysız ürünlerinden biri olmasıdır. Türkiye'nin ABD'nin radikal İslam'ın karşısına küresel kapitalizmle barışık ve uyumlu bir ılımlı İslam çıkarma projesinin uygulandığı bir model ülke haline gelmesi bakımından AKP çok işlevsel bir rol üstlenmekte, karşılığında mevcut rejimin bu doğrultuda revizyonu konusunda ABD'nin icazetini almaktadır.

AKP'nin ilk hükümet döneminin sonu Cumhurbaşkanlığı krizine sahne oldu. AKP, devlet içinde kadrolaşma, yandaşlarını ihalelerle desteklemek gibi zaten her hükümetin yapageldiği uygulamaların dışında, ilk kez, türban, imam hatipler, vb. gibi biraz sert bir itirazla karşılaştığında yaptığı gibi geri adım atmadı ve Cumhurbaşkanını kendi içinden seçme konusunda ısrarlı oldu. Ne 367 yorumu, ne 27 Nisan e-muhtırası ne de Ankara, İstanbul ve İzmir'de yapılan kitlesel mitingler AKP'yi geriletmediği gibi 2007 genel seçimlerinde son dönemde görülmemiş bir oy aldı. AKP'ye karşı "rejim elden

gidiyor”a dayalı ve Cumhurbaşkanının kim olacağını belirleme imtiyazının kendisinde olduğunu ihlas ettiren muhalefetin caydırıcı olamadığı gibi, toplumu ikna edici de olmadığı görüldü. Üstelik bu muhalefetin hiçbir yaptırım gücü olmadığı da ortaya çıktı. Artık yeni bir dönem açılabilirdi. AKP’nin sık sık dile getirdiği uzlaşmanın zeminini artık AKP kuracak, uzlaşmak isteyen bu zemin üzerinde uzlaşmaya gelecekti.

AKP’nin ikinci dönemine damgasını vuran rövanşist hislerle süslenmiş bir gücü ele geçirme operasyonudur. YÖK’ün ardından sıra ordu ve yargıya gelmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri sürecinde AKP ilk hükümet döneminin kaygı ve korkularından kurtulmuştur. Kendisine konan kırmızıçizgilerden birini aştığında darbeyle devrilmeyeceğini yaşayarak görünce bu sefer Ergenekon, vb. davalarla darbe hayaletini muhaliflerinin üzerine salmakta bir beis görmemiştir.

AKP’nin vasi kendisi olduğu müddetçe vesayetle ilgili bir sorunu olmadığı ortadadır. Bu yüzden sivil toplum-devlet ikiliğini sivil toplum-asker ikiliği ile değiştiren bir askeri vesayet kavramı türetilerek, burjuvazinin ve devletin tüm anti-demokratik fiilleri askeri darbelere, askerin siyaset üstündeki gücü ve denetlenemezliğine ve en nihayetinde darbe ve iktidar heveslisi generallere yüklenmiştir. Bunların hiçbirine kuşku olmasa da, bu bakış sözü edilen fiillerin diğer tüm ortaklarını aklamaktadır. Üstelik teoriye yeni bir katkıyla! Askere karşı devlet-sivil toplum bütünlüğü.

Ayrıca tüm toplumsal çelişki ve çatışmalar darbe heveslilerinin provokasyonu ve bu maksatla kurulmuş olan ve neredeyse AKP dışında tüm toplumsal ve siyasal örgütlenmeleri içine alan ahtapotvari bir komplo örgütüne havale edildiğinde önümüze yepyeni ufuklar açılmaktadır. Bu komplo örgütü uzantılarıyla temizlendiğinde geriye AKP çatısı altında bütünleşmiş, çatışmasız, çelişkisiz bir devlet ve millet birliğinin huzur ve düzeninden başka bir şey kalmayacak!

AKP ikinci dönemine yeni bir Anayasa yapma vaadi ve Kürt sorununu çözme planıyla girdi. AKP’nin bu konulardaki iddialılığının altının boş olduğu çok çabuk görüldü. Yeni Anayasa’dan sadece, bu dönemin sonunda yargı sisteminde yürütmenin gücünü arttıracak bir düzenleme ile buna makyaj olarak AB ile uyum sürecinin bir uzantısı olan çoğu daha önceden yasalaşmış konuların Anayasa maddesi haline getirilmesinden ibaret bir mini Anayasa değişikliği kaldı. Burada sorunu salt AKP’nin meclisteki muhalefetiyle uzlaşmadan hazırlayacağı yeni bir anayasaya toplumsal onayı elde edemeyeceğini görmüş olmasına indirgememek lazım. AKP iktidarın gücünü daha fazla elde ettikçe

1982 Anayasası ona daha kabul edilebilir ve hatta daha demokratik her anayasaya göre daha uygun ve istenir hale gelmeye başlamış olmalıdır. Yeni anayasa paketine şimdilik hiç yoktan iyidir diyerek hayırhah gözle bakanlar bu iktidardan daha iyisini göremeyeceklerini bilmelidirler. AB iteklemesiyle demokratikleşmenin de artık sınırına gelinmiştir ve ufukta AKP’yi demokratikleşmeye mecbur edecek bir toplumsal talep de görünmemektedir.

AKP’nin Milli Birlik ve Beraberlik Projesine dönen Kürt Açılımı ise, ilk ortaya atıldığında her aklı başında kişinin aklına gelen, “Eyvah, sonuçsuz ve başarısız bir girişim her şeyi eskisinden de kötüye götürecektir” ihtimali gerçek oldu. Ne teklif ettiği hiçbir zaman anlaşılamayan açılımın getirdiği bir Kürtçe televizyon kanalı, ki bu kanal Kürtçe televizyon olmadığı için değil, Kürtlerin zaten izlediği bir televizyon kanalına karşı açılmıştı, İşsizlik Fonundan GAP’a fon aktarımı vaadi dışında elle tutulur hiçbir şey olmadı. Aksine, bir tarafta “ülke bölünüyor” korkusunu tahrik ederken, diğer tarafta “bu, PKK’yi tasfiye projesinden başka bir şey değil” kanaatini oluşturarak alttan alta kaynayan bir etnik çatışma tehlikesini su yüzüne çıkarttı.

AKP VE DEMOKRATİKLEŞME

Burada AKP ile demokrasi ilişkisine biraz daha derinlemesine bakmak gerekiyor. Demokrasi artık genelgeçer bir sığara kavuştuğu için bu lafı sarf edenlerin kastının ne olduğunu anlamaya çalışmanın yararı vardır. AKP’nin, her ne kadar dilinden düşürmese de, epey sorunlu bir demokrasi kavrayışı vardır. AKP’nin çok işlediği mağduriyet yaşadığı halinin yaptığı her şeyin otomatik olarak demokratik olacağı sonucunu doğurması için hiç bir neden yoktur. Hem de tarihte mağduriyet yaşayanların gücü eline geçirdiklerinde rövanşist olduklarına, mazlumların zalimlere çok kolay dönüştüğüne ilişkin bu kadar çok örnek varken.

AKP’nin milletin kayıtsız şartsız iradesi lafzına sıkıştırılmış bir demokrasi kavrayışının işaret ettiği birer oyla milletten meclise, meclisten hükümete, hükümetten lidere devredilen bir iradedir. Mevcut siyasi partiler ve seçim kanunları ve topluma hakim siyaset kavrayışı, lider ve ekibinin belirlediği parti delegeleri ve milletvekili adaylarıyla, milli iradenin devrinin iktidar partisi ve meclis çoğunluğu etaplarında sorunsuz işlemlerini sağlamaktadır. Böylece giderek tekleşen yasama ve yürütmenin yanına yargıyı daha fazla yürütmenin denetimine sokan düzenlemeler de eklendiğinde tablonun ana çizgileri ortaya çıkar.

Buna toplumsal örgütsüzlük, özellikle işçi ve emekçilerin örgütsüzlüğü, buna karşın sermayenin tüm hükümetler üzerinde etkili örgütlülüğü, iktida-

rın denetimine girmeye hep eğilimli medya ile devletin ve siyasi iktidarın halkla ilişkiler organı gibi hareket eden sivil toplum örgütlerinin eklenmesiyle resim büyük ölçüde tamamlanmaktadır.

Sonuçta ortaya çıkan AKP'nin çoğunlukçu demokrasi kavrayışı İkinci Dünya Savaşı öncesinden kalma antika bir demokrasi kavrayışıdır. Başkanlık sistemine eğilimli, otoriter yapısıyla 12 Eylül'ün demokrasi kavrayışının geliştirilmiş halinden başka bir şey değildir. Bunda da o kadar şaşıracak bir taraf yoktur.

Zaten demokratikleşme sürecinin başlangıcı Türkiye'nin AB aday üyeliği başvurusunu canlandırdığı DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti dönemidir ve bu dönemdeki demokratikleştirici değişiklikler AKP'nin tüm iktidar döneminde yaptığından daha fazla gibi gözükmemektedir. Ama tüm bunların AB tarafından iteklenen ve epey seçmeli ve sınırlı demokratikleşme adımları olduğu ortadadır.

AKP'nin ülkeyi demokratikleştirmekte olduğuna ilişkin iddianın geçersiz olduğu, Mehmet Uğur'un Dünya Bankasının ülkelerin yönetim kalitesinin ölçen gösteren ölçütlerden demokratikleşmeyle ilgili üçüne dayalı olarak yaptığı analizden de görülmektedir. AKP'nin 2002-2008 dönemi içinde (Dünya Bankasının ölçütleriyle bile) kayda değer bir demokratikleşme sağlamamıştır, hatta benzer ülkelere göre bayağı geri bir konumdadır. (Mehmet Uğur, AKP, Demokrasi ve AKP Apolojistleri Üzerine: Demokrasi İçin Daha Emin Eller Lazım, Me-sele, Ocak 2010.)

Uğur, AKP'nin projesinin Müslüman cemaati sistemin resmen tanıdığı aktörlerden biri haline getirmek olduğunun altını çizerek şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Temsili demokrasinin nimetlerini daha geniş ve mağdur bir kitleye yayma iddiasıyla ortaya çıkmasına rağmen, AKP aslında sisteme zaten büyük ölçüde eklenmiş 'seçkin' bir azınlığı sisteme dahil etmiştir.

Kendisini sistemin mağdurlarıyla özdeşleştirse bile, sosyo-ekonomik statüsü nedeniyle 'seçkin' olan bu kesimin kimlerden oluştuğunu tahmin etmek güç değildi: Anadolu Kaplanları olarak bilinen yeni burjuvazi, yerel tüccar/efra, bunların eğitilmiş ve profesyonel işlere talip çocukları, nüfuzlu dini liderler, bürokratlar ve vakıf/cemaat liderleri.

Bunların temel özelliği, kendisini sistemin mağduru gören cemaat çoğunluğunun politik tercihlerini parti lehine etkileme olanağına sahip politik simsar olma kapasitelerinin yüksek olmasıdır. Yani, AKP temsili demokrasinin kronik sorunuyla karşı karşıyadır: Sistemi, adına konuştukları çoğunluğa

değil, zaten kazanma şansı daha yüksek olanlara açarlar!" (age, s.8)

Öte yandan yukarıdaki demokrasi anlayışının salt AKP'ye özgü olduğunu düşünmek için hiç bir neden yoktur. Bu yüzden AKP'ya karşı muhalefetin ağzından "rejim elden gidiyor" ve türevi itirazlardan başkasını duymak mümkün olmuyor. Zaten bu muhalefet kendisini iktidara getireceğini bilse, İslamcı seçkin azınlığa sistem içinde ayrıcalıklı bir yeri seve seve verecek konumdadır.

AKP'nin hükümet ettiği dönem aynı zamanda büyük toplumsal altüst oluşlara da sahne oluyor. Kırsal yapı çözülüyor, tarımsal üretimin genel üretim içinde payı azalırken kır nüfusu hızla kentlere doğru akıyor. Son on yılda nüfusun yaklaşık yüzde 10'u tarımda istihdam edilmekten çıktı.

İşçi ve emekçilerin ücretleri genel olarak düşerken buna neredeyse mutlak bir örgütsüzlük ve tehlikeli ölçüde artan işsizlik eşlik ediyor.

Devletin sosyal fonksiyonları giderek artan bir hızla tasfiye edilip özelleştirilirken, yardıma muhtaç, anlamlı gelirden yoksun, geleceksiz ve umutsuz bir yoksullar kesimi oluşuyor. Üzerinde fırtınalar koparılan sosyal yardımlar ise bu kesimi aslında eğitim, konut, sağlık, iş gibi sosyal hakları vermemek ancak sisteme (ve mümkün olduğu ölçüde kendine) bağlamak için üretilen ucuz bir çözümden başkası değil.

Diğer yandan sermaye bu kriz dönemi de dahil karlarını arttırmaya devam ediyor.

Bu tabloya bölgedeki çok istikrarsız tablo ve sürekli işleyen savaş dinamikleri eklendiğinde AKP'nin üçüncü döneminin nasıl akacağını öngörmek mümkün. AKP artık ya iktidardan hiç gitmeyecekmiş veya bir daha hiç gelmeyecekmiş gibi siyaset yapmaktadır. Bu, önümüzdeki dönemde AKP'nin her hükümetin yaşadığı iktidar yıpranmasının yanı sıra girdiği güç kavgasının sürececek olması, bir yandan ne kadar örgütsüz olsa da emekçi kesimlerin hoşnutsuzluğunu idare etmesi diğer yandan sermayenin artan karlılığını sürdürme talebini karşılaması ve sermaye kesimleri arasındaki pay kapışmalarını yönetmesi için dünyadaki kriz iklimi içinde sürekli bir likidite akışına ihtiyaç duyacaktır. Kürt sorunundaki olumsuz gelişmeler de bunların üzerine bindiğinde, AKP'nin yaşayacağı güç ve rıza kaybına karşı daha otoriter ve baskıcı yöntemlere başvurmaya başlayacağı kestirilebilir. Bu tablonun ürettiği zaaf bir hükümet Türkiye'yi bölgedeki çatışma ve savaş dinamiklerinin içine daha fazla çekecek, muhalefeti tümüyle bastırmış bir hükümet ise bir rejim sorununu bu sefer gerçekten gündeme getirecektir.

Referandumda oylanacak olan 12 Eylül Anayasası'dır

Cemal Polat

AKP'nin 12 Eylül 2010 tarihinde referanduma sunulacak olan değişiklik paketi, mevcut Anayasa'nın ruhuna aykırı olmadığı gibi, 1982 Anayasası'nın ruhunu daha da pekiştiren düzenlemeler yer almaktadır.

Türkiye'de demokratikleşmenin en acil ihtiyacı, 12 Eylül darbesinin ürünü olan otoriter, vesayetçi, anti-demokratik 1982 Anayasası'nın bütünüyle değiştirilmesi ve özgürlükçü, demokratik, sosyal bir anayasa yapılmasıdır. Mevcut 12 Eylül Anayasası'nda bugüne kadar pek çok değişiklik yapıldı. Bu değişiklikler ile kısmi iyileştirmeler sağlansa da mevcut Anayasa'nın otoriter, hukuk devletine, temel hak ve özgürlüklere aykırı ruhu ve yapısı değişmemiştir.

AKP'nin 12 Eylül 2010 tarihinde referanduma sunulacak olan değişiklik paketi, mevcut Anayasa'nın ruhuna aykırı olmadığı gibi, 1982 Anayasası'nın ruhunu daha da pekiştiren düzenlemeler yer almaktadır. Mevcut 12 Eylül Anayasası'nın temel mantığı güçlü yürütme/iktidar hedeflemesidir. Yürütme organını yasama ve yargıya göre görülmemiş biçimde kuvvetlendirmiştir. AKP'nin yapmaya çalıştığı değişiklikler güçlü yürütme/iktidar anlayışını daha da ileriye götürerek pekiştirmektedir. Yapılan değişikliklerin "12 Eylül Anayasasını demokratikleştirdiği", "12 Eylül Anayasasında gedik açtığı", "12 eylül ile hesaplaşıldığı" iddiaları büyük bir aldatmacadır. AKP'nin amacı zaten güçlü olan yürütmeyi daha da güçlendirerek, tüm devlet organlarını kendi egemenliği altına almaktır.

Anayasa değişikliği paketi sadece AKP'nin sorun olarak gördüğü alanlara ilişkin düzenlemeler yapmakta, bu alanları kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlemeye çalışmaktadır. Türkiye'nin temel sorunlarından olan Kürt sorunu, Anayasanın ruhunu oluşturan "başlangıç" kısmı,

temsilde adaleti ortadan kaldıran % 10 barajı, YÖK, Anayasa'da Cumhurbaşkanı'na tanınan aşırı yetkilerin azaltılması, zorunlu din dersleri gibi Türkiye'nin demokratikleşmesi için çözülmesi gereken alanlara girilmemiştir. AKP'nin Anayasa'yı değiştirme amacı demokratikleşme değildir. Toplumun tüm kesimlerinin katıldığı demokratik bir süreç sonunda hazırlanmış yeni bir Anayasa yapmak yerine, sınırlı tutulmuş değişiklikler ile yetinilmiştir. AKP iktidarı süresince amacının demokratikleşme ve demokratik bir Anayasa olmadığını göstermiştir.

Yapılan değişikliklere bakıldığında amacın demokratikleşme olmadığı, egemenlik alanının genişletilmesi ve tüm devlet aygıtlarının ele geçirilmesi olduğu açığa çıkmaktadır. Bundan birkaç yıl önce YÖK konusunda Anayasa değişikliğini gündemine alan AKP'nin, YÖK'ü ele geçirdikten sonra bu konudaki yakınmalarının bitmesi AKP'nin niyetini ortaya koymaktadır. YÖK 12 Eylül rejiminin getirdiği anti-demokratik kurumların başında gelmektedir. AKP iktidarının YÖK ile sorunu bu kurumu ele geçinceye kadar sürmüştür. YÖK ele geçirildikten sonra YÖK'ün kaldırılması veya demokratikleştirilmesi rafa kalkmıştır.

Referandumda değişiklik paketi oylanacak olsa bile, esas olarak oylan 12 Eylül Anayasası olacaktır. 12 Eylül Anayasasının ruhuna aykırı olmayan değişikliğe evet demek 12 Eylül Anayasasına evet demek anlamına gelecektir. Referandum ile yapılacak değişiklik 12 Eylül Anayasası'na meşruiyet kazandıracaktır. Bu aynı zamanda özgür-

lükçü, demokratik yeni bir anayasa yapmak olanağını öteleyecektir.

AKP ve değişikliği destekleyen liberal çevrelerin değişiklik paketini 12 Eylül darbesi ve rejimi ile hesaplaşma gibi sunmaları ve değişikliğe karşı olanları 12 Eylülcü, darbeci olarak nitelermeleri bir aldatmacadır. Değişiklik paketinin ve AKP'nin 12 Eylül ile hesaplaşmak gibi bir sorunu yoktur. Referandumun 12 Eylül gününe denk getirilmesi ve geçici 15.maddenin kaldırılması nedeniyle böyle bir iddianın ileri sürülmesi büyük bir yalandan başka bir şey değildir.

AKP'nin Adalet Bakanı, geçici 15.madde değişse bile 12 Eylül sorumlularının zamanaşımından dolayı yargılanmayacağını peşinen belirtti. AKP 8 yıllık iktidarı süresince 12 Eylül rejimi ve zihniyeti ile sorunu olduğuna ilişkin hiçbir girişimde bulunmadı. 12 Eylül cuntasının başı Kenan Evren'e saygıda kusur etmedi. Türkiye'nin hemen hemen bütün kentlerinde bulunan 'Kenan Evren' adı verilen cadde, okul vs. isimlerine dokunmadı. Zihniyet olarak 12 Eylül'ün, 82 Anayasasının ruhundan beslendi. Hukuksal düzeyde hesaplaşmak bir yana, siyasal düzeyde bile 12 Eylül ile hesaplaşmayan bir partinin, şimdi kendi iktidarını sağlamlaştırmak için yapmaya çalıştığı anayasa değişikliklerini referandumda kabul ettirebilmek için, değişiklik paketini soyut düzeyde 12 Eylül ile hesaplaşma gibi sunması inandırıcılıktan yoksundur.

Değişiklik paketinde çalışma yaşamına ilişkin yapılan değişiklikler, işçi ve emekçiler için hiçbir kazanım sağlamamaktadır. Görünüşte emekçileri koruyan bazı maddelerin tümüyle bir aldatmaca olduğu, göstermelik ve göz boyama amacı ile yapılan düzenlemeler olduğu aşikardır.

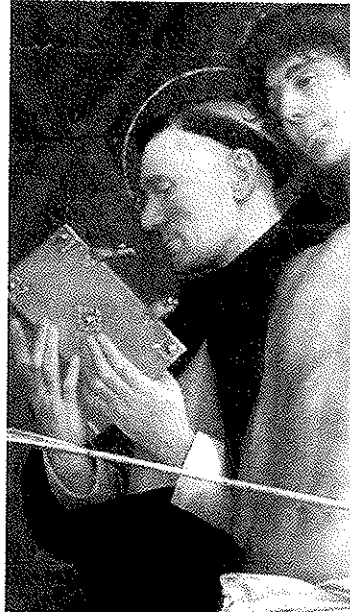
Paketteki bütün maddeleri aynı kategoriye sokmak ve hepsine karşı çıkmak tabiki mümkün değildir. Değişiklik paketinde yer alan geçici 15. Maddenin kaldırılması, asker kişilerin sivil mahkemelerde yargılanması, Genel Kurmay Başkanının Anayasa Mahkemesinde yargılanması, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının tanınması, YAŞ kararlarına ve HSYK kararlarına karşı dava açma hakkının tanınması gibi karşı çıkılmayacak, demokratik alanı ilerleten düzenlemeler de var. AKP, Anayasanın hazırlanması gibi bir konuda toplumsal uzlaşma ve mutaba-

kata ihtiyaç duymadan değişiklikleri tüm topluma dayatmıştır. 12 Eylül 2010 günü birbirinden içerik olarak bağımsız pek çok madde tek bir bütün olarak oylamaya sunulacak. Aralarında bir bağ olmayan, birbirlerinden bağımsız düzenlemeler için halk oylamasında evet veya hayır demek zorunda kalacağız.

Paketin bütünü göz önünde bulundurulduğunda, kısmi olumlu düzenlemelere rağmen değişiklik paketinin kabul edilmesi halinde, 1982 Anayasası meşruiyet kazanacak ve ruhu pekişecektir. Bu değişikliklerin tek amacı vardır; AKP'ye Anayasal denetimden olabildiğince uzak, rahat bir yasama ve yürütme gücü sağlamak, egemenlik alanını genişletmek ve tüm devlet aygıtlarını iktidar partisinde toplamak, tüm devlet aygıtlarının ele geçirilmesinin amaçlandığı ortaya çıkmaktadır. Paketteki olumlu değişikliklerin işin süsü, makyajı olduğunu, asıl amacı gizlemeye yönelik adımlar olduğunu göstermektedir. Bu nedenlerle paketteki kısmi olumlu düzenlemelere rağmen değişiklik genel olarak hem içerik, hem hazırlanış tarzı itibariyle Türkiye'nin ihtiyacı olan demokratikleşme için ileri bir adım oluşturmuyor. Özgürlükçü, demokratik bir anayasa için 12 Eylül 2010 günü yapılacak referandumda 'Hayır' demek gerekir.

Ayrıca, referandum iktidar partisi AKP'nin inadı yüzünden AKP'ye güven oylamasına dönüşmüş durumdadır. 8 yıllık iktidarı süresince emek karşıtı ve anti demokratik uygulamalar yapan iktidara güven oylamasında evet oyu vermek mümkün değildir. Evet oyu vermek AKP iktidarının 8 yıllık iktidarı boyunca yaptıklarını kabul etmek, aklamak

demektir. AKP, içinde baskıcı - otoriter yönelimleri barındırdığını 8 yıllık iktidarında yeterince göstermiştir. Bu Anayasa değişikliği girişimi de bu yönde atılmış adımlardan biri olarak değerlendirilebilir. Bu noktada, Anayasa değişikliğine evet demek, AKP'nin baskıcı-otoriter bir rejim inşa etmesine evet demektir. Otoriterleşmenin yalnızca askeri rejim ile inşa edilmediğinin sayısız örnekleri vardır. 12 Eylül 2010 da değişiklik paketine hayır demek aynı zamanda AKP'nin tüm devlet aygıtlarını ele geçirmesine, baskıcı-otoriter bir rejim inşa etme amacına da hayır demektir.

Birikimin görünmeyen hamalları kadınlar

Yükselen sınıf mücadeleleri ve şiddetli grevler yoluyla elde edilen çeşitli hakların işçilerin refahını olumlu yönde etkileri herkes tarafından kabul edilir

Nevra Akdemir

Tuzla tersaneler bölgesi, “ekonomik potansiyelleri” ve iş kazalarının neden olduğu trajedileriyle geçen üç senenin en fazla gündeme gelen üretim mekânı oldu. Gündemdeki hikâyelerin hemen hemen hepsinde, erkek işçilerin ve sermayedarların görüldüğü söylenebilir. Gemi inşa gibi çalışanların neredeyse tamamının erkek işgücünden oluştuğu bir alanda bile kadınların birikim için ne kadar önemli bir rol üstlendiklerin ve kapitalist ilişkilerin patriarkal zeminde, kendi sürekliliğini korumak için nasıl yeniden biçimlendiğine değinmek istiyoruz.

Tuzla tersaneler bölgesinde toplaşmış bulunan tersaneler hâlâ Türkiye gemi inşa ve onarım sanayinin toplam üretiminin yüzde 90’ının temsil ediyor. Türkiye Gemi İnşa Sanayi 2002 yılında dünya sıralamasında 23. iken, geçen yıl 1,8 mil-

yon DWT’lik siparişle 8. sıraya yükseldi. Dünya genelinde yeni gemi teslimleri son üç yılda % 89 büyüme gösterirken, Türkiye’nin aldığı yeni gemi siparişleri aynı dönemde % 360 büyüdü. Nisan 2006 itibarıyla dünya gemi inşa kapasitesi içinde % 0,7 gemi tesliminde % 0,5 paya sahiptir. Eylül 2007 itibarıyla dünya gemi inşa siparişleri içindeki payı %1,12’dir. Yeni yapılan tersane alanları ve alınan siparişlere bakıldığında krizden önce ne kadar umut bağlanan bir sektör olduğu kuşku götürmez. Sektörün kalkınmanın motor gücü olarak değerlendirilmesi, ihracat rakamları ve istihdam yaratma kapasitesine yapılan vurgular, yanısıra iş kazalarına rağmen verilen teşvikler, bu yargıyı destekler nitelikte. Gerçekten de aşağıdaki tabloyu incelediğimizde sektörün katma değerinin nasıl büyüdüğü gözler önüne serilecektir. Aynı za-

manda bu büyümeyle birlikte sosyal güvenlik konusuna önem verilmemesinin yarattığı iş “kazalarının” paralelliği de dikkati çekiyor. Peki, bu büyüme ve katma değer artışına patriarkal ilişkilerin katkısını bakarsak, ya da diğer bir ifade ile hikâyeyi kadın üzerinden yeniden okursak ne görebiliriz?

SOSYAL DEVLET EFSANESİ

Sosyal güvenliğin, sosyal devletin işi olduğu fikrinin yaygın olduğu zamanlardan, bu alanın bir kâr alanına dönüştüğü bugünlere baktığımızda, kadının ev içindeki görevlerinin bu değişimin en iyi göstergelerinden biri olduğu görülebilir. Yükselen sınıf mücadeleleri ve şiddetli grevler yoluyla elde edilen çeşitli hakların işçilerin refahını olumlu yönde etkileri herkes tarafından kabul edilir. Yalnızca ücretlerin artışı değil, güvenli çalışma koşullarının garanti altına alınması, ev içindeki yeniden üretimi kolaylaştırıcı çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi hizmetlerin devlet ya da işveren tarafından verilmesi, dahası işe ulaşmak için servisin, işte yemek için yemekhanenin ve güvenli çalışabilmek için kişisel koruyucu donanım gereçlerinin (tulum, ayakkabı, baret, gözlük vb.) işçi değil firma tarafından karşılanması da söz konusudur. Bu dönemin iki dünya savaşından sonra azalan erkek işgücü nüfusunu karşılamak amacıyla kadınları işgücü piyasasına çeken özgün bir dönem olduğunu iddia eden yaklaşımlar vardır. Ancak, şimdiye baktığımızda, taşeron ve fason firmalar aracılığıyla üretimin bin bir parçaya bölündüğünü, işçilerin haklarının önemli ölçüde tırpanlandığını ve bir çoğunun da piyasadan alınan bir metaya dönüştüğünü gözlemlemek mümkün. Yani, işçiler çalışmak için bile kendi ceplerinden para öder durumdalar. Kişisel koruyucu donanımlarını kendilerinin karşılaması, yemek götürmeleri ya da öğle yemeklerine para ödeyerek sahip olmaları da dâhil olmak üzere. Elbette bu durum pek çok sektör gibi tersanelerde de fazlasıyla yaşanıyor.

KADIN EV HAPSİNE GİRİYOR

İşçi sınıfının haklarındaki tırpanlanma, en çok kadının görünmeyen ev içi emeği üzerine yansıyor. Geçmişte sağlanan hakların, yaşlı, çocuk ve hasta bakımının paralı hale gelmesi, kadını eve bağlayarak üretimden (doğal olarak da “ekono-

mik özgürlüğünden”) uzaklaştırıyor. Ya da bu işleri bir başka kadına devredebilmek için hem saat hem de yoğunluk olarak daha fazla çalışması gerekiyor. Aynı zamanda kadının ev içi işlerini yapabilmesi için, part-time çalışmaya ve esnek çalışma koşullarına razı olması anlamına da geliyor. Çalışma düzenini kadının, çocuklarının ve evin diğer bireylerinin ihtiyaçlarına göre düzenleyerek çalışması, onun ev dışındaki çalışma yaşamı içinde hem bağımlılığını perçinliyor hem de güvencesiz koşullarını sürekliliğini sağlıyor. Öte yandan kadının ev içi ile ev-dışındaki çalışmasının yarattığı kıskaç, örgütlenmesi önünde de önemli bir engeldir. Dolayısıyla ev dışında çalışan kadınların kapitalizmin emek sürecindeki hiyerarşileri kullanarak ücretleri ve tüm maliyetlerini düşürmesinin bir ayağı olarak görülebilir.

EV “İŞYERİ” HALİNE GELİYOR

İkinci olarak kadın, işyerinde çalışmasa bile kocasının, babasının çalıştığı işyeri için önemli bir işlevi yerine getirir. İşyerinde sağlanması gerektiği halde sağlanmayan bir takım ihtiyaçları da karşılamak görevi ile karşı karşıya kalır. Ev-içindeki her zamanki mesainin içinde kreş ve bakım evi olmadığı tüm zamanını alan çocuk, yaşlı ve engelli bakımının yanına iş kazasında ya da meslek hastalığında iş göremez duruma gelmiş emekçinin bakımı da eklenebilir. Hatta, kocasının/ çocuğunun/ kardeşinin güvenli çalışması için kaynak çapağından dolayı delik deşik olan tulumunu onarmak ya da yeni pantolon bulmak, gece ne olursa olsun yoğurt yedirmek, öğle yemeği verilmiyorsa yemek niyetine ekmek arası bir şeyler hazırlamak ve bunu çalıştığı atölyeye tersaneye götürmek, bunların görünür olanları.

İŞÇİ AMA KİREDİ KARTI BAĞIMLISI

Üçüncü biçimi de kadının erkek işçinin güvencesizliğinin yükünü de önemli ölçüde üstlenmesidir. Tersaneler bölgesinde gemi imal ve tamir işinin taşeronla yapılmasının sonucu olarak işsizlik sık karşılaşılan, periyodik bir sorundur. İşçi ailesinin sürekli olmayan geliri ile sürekli olan kira, gıda gibi yaşam maliyetlerini karşılamak yükü de kadının üzerindedir. Köyden gelen peynir, erişte ya da tarhana bu konuda köydeki kadın emeğinin, güvencesiz yaşamın sürdürülebilirliğine katkısını gösterebilir. Ancak bazı işçilerin köyle bağı kal-

mamıştır, tarımdaki dönüşüm nedeniyle oldukça az katkı almaktadırlar. Dolayısıyla bu noktada kredi kartlarıyla geçimini sağlama bir çözüm/sorun olarak ortaya çıkmaktadır.(bu konuda oldukça önemli bir çalışmayı Elif Karaçimen yapmaktadır).

Kadınlar kendilerinin ve erkeklerinin düzensiz ve güvencesiz işçilik koşullarının yükünü, kendi ev-içi karşılığı alınmayan emeklerini katmerlendiren bir halde yaşamaktadırlar. Bunlara Tuzla'dan bir örnek verirek:

KADIN İŞÇİ KOCASININ DOKTORU

Tuzla Tersaneler Bölgesinde çalışan bir taşeron işçisi, gözlerine çapak kaçtığında doktora gitmek için izin alamadıklarını ifade eder ve devam eder; “[b]iz kendimiz de kâğıtla alıyoruz... Artık uzman olduk. [gösteriyor: sigaranın kağıdını yırttı kıvırdı, büktü. İncelttiği ucunu da ıslattı. Gözün kenarına dokundurdu.] Hatta benim hanım evde kendi alıyor. Projektörüm var, yakıyor. Hanım artık her işin profesörü oldu”(TTBİİK, 2008) .

Kadının taşeronluk ve fason çalışma koşullarındaki bir üretim içindeki görünmeyen emeklerini görünür kılacak en iyi araç bekâr işçilerin evleri ve ailesi olan işçilerin evleri arasındaki farklılıklar olabilir. Bu iki yaşam tarzını kabaca karşılaştırsak , evlere rengini veren temel ayrımın geçicilik ve kalıcılık olduğu görülebilir. Aile evlerinde kalıcı ve düzenli bir yaşam kurulmuştur. Bir rutin söz konusudur, çamaşır yıkama, evi temizleme, hasta-çocuk-yaşlı bakımı, bulaşık, yemek hazırlama, ütü yapma, çocukların ödevlerine yardım etme, çocukları okulları için hazırlama, kocayı işi için hazırlama... Tekrar eden bir döngü, hem kapitalist için işçinin yeniden üretim maliyetini giderek azaltmakta hem de işçinin nitelikli – deneyimli bir işçiye dönüşebilmesi için gerekli ortamı sunmaktadır.

Ancak bekâr evlerinde durum farklıdır. Her şey geçici bir dönem için kurulmuştur, işçinin Tuzla'da, büyük şehirde, çalışacağı kısa dönem için. Yatak başına para verilir, tabak, çatal, bardak gibi temel ev eşyaları pek bulunmaz. Yemek gündelik

alışveriş üzerinden yapılır, çamaşır gibi bazı ev işleri ise –eğer mümkünse– piyasadan alınan bir metadır. Köylerinden ya da küçük kentlerden kopup para biriktirmek için çalışmaya gelen işçinin iki seçeneği vardır: ya yeniden üretimlerini tam anlamıyla gerçekleştirmek için aldıkları ücretin önemli bir kısmını daha çalışırken harcayacaktır; ya da biyolojik varlığının yeniden üretimi için gerekli ev içi etkinliklerin bir kısmından vazgeçeceklerdir. Çünkü günlerinin uzun bir saatini çalışmak için ayırdıkları için dinlenmek ve ev içindeki işlerini yapmak için ayırabilecekleri zaman kalmayacaktır. Bir başka deyişle, bir örnekle ifade edersek, günlerinin 8 saatini ve haftanın 5 iş gününü işte geçiren, bir gününün 8 saatini uyuyarak geçiren bir işçi için günün geriye kalan 8 saati ve hafta sonu, kendini yeniden üretmek için kısmen yeterli olabilecek bir zamanı ifade edebilirken; bekâr evlerinde çalışanların rutin olarak 12 saat ve daha fazla çalışması ve bir kural olarak tersanelerde cumartesi gününün de çalışma günü olması, yoğunlukla pazar günü çalışmalarının yaygın görülmesi, bu durumu değiştirecektir.

Yukarıdaki örneklerde görülen ve tabloda hesaplanan değerleri birleştirdiğimizde patriarkal kapitalist ilişkilerin aldığı sömürü biçimlerinin milyonlarcasının daha göstereceği bir sonuçla karşılaşmamız mümkündür. Daha açık bir ifa-

Figür

deyle tabloda bir işçinin çalışma zamanında işlediği çelik miktarının ne derece arttığını gösteren son sütunda, krizin anlamı açık bir hal almaktadır. Kriz nedeniyle pek çok işçi işinden edilmiş, ancak üretimin düşüşü buna paralel gerçekleşmemiştir. Böylece işten çıkarılma korkusuyla hem işçinin çalışma saatleri hem de bazı işler için yoğunluğu arttırılmıştır. Aynı zamanda kriz nedeniyle pek çok işçinin ücretleri ödenmemiş ya da eksik ödenmiştir. İşçiler çalışmalarının, dolayısıyla ücretlerinin /yevmiyelerinin sürekliliğini sağlamak için bu duruma "rıza" göstermektedirler. Aynı zamanda bu tip bir ilişki armatörlerle tersaneler, tersanelerle taşeron ve fasonlar arasında hergün yeniden kurulmaktadır. Bir aile evinde de erkek, kapitalist tarafından kendine verilmeyen sosyal haklarının bir kısmını, kadının ev-içindeki

görünmeyen emeği üzerinden gerçekleştirecektir. Ne var ki, bu, pek çok feminist yazarın da belirttiği üzere, sevgi ve şefkat ile sarmalanmış, üzeri örtülmüş bir emektir.

Kapitalizmin temel dinamiklerinden biri olan, riski ve zararı hiyerarşinin alt basamaklardakilere yansıtma yoluyla ayakta kalma (riski toplumsal yapının hiyerarşisiyle kaydırma) patriarka yoluyla da işlemektedir. Şöyle ki tersane, işi organize ederken, riskleri fason ve taşeronlarına nasıl yıkıyorsa; bu firmalar da zararı ve riskleri, işi devrettikleri götürücülere ve işçilere aktarmaya çalışıyorsa, işçiler de kendi eşleri, anneleri, kardeşleri olan kadınlara yüklerinin aktarabildikleri kısmını yansıtmaktadırlar. Ezilenin bu zincire rıza göstermesinin nedeni kapitalist ilişkilerde nasıl ki ekonomik bağımlılık ise, patriarkal ilişkide de

aynı nedenle rıza gösterme zorunluluğu ortaya çıkabilir.

EVLİ İŞÇİ KAPİTALİST İÇİN NİYE DAHA MAKBUL?

Yaratılan artı emek miktarını arttırma potansiyeli taşıyan bir hayat tarzı sunan aile rutinleri ve bunun temel dayanağı ve itici gücü olan kadının görünmeyen ev içi emeği, işçinin (ya da işçi adayı olan öğrencinin) aracılığıyla, tümüyle, dolaylı olarak kapitalist tarafından kullanılacaktır. Dolayısıyla pek çok kapitalist için uzun dönemde arzu edilen, aile kuran ve kadın emeğini dolaylı olarak kapitalistin hizmetine sunan bir yapıdır. Kapitalistler artan talebe karşılık gelen kapasite artışını yaratma, işçi örgütlülüğünü dağıtma ve işçiler arasında rekabet yaratma gibi nedenlerle geçici işçiliğe ihtiyaç duyarlar. Ancak, geçici işçilik, kalifikasyon ve deneyim gereken işlerde değil, niteliksiz işlerde kullanılmaktadır. Eğer yapılan iş giderek daha uzmanlık ve deneyim gerektiren bir üretim sürecine dönüşüyorsa, elbette böylesi bir üretimin ihtiyaç duyduğu işçinin kalıcılığının garantilenmesi gerekebilir. İşçinin aile kurması, bir alan veya bölgede kalıcılığının sağlanmasının önemli bir yolu olarak gözlemlenebilir.

Buradan hareketle, nitelik kazanmaya dönük faaliyetlerin, seminer ve kurslara gitmek ve eğitim almak gibi, yapılabilmesi için de işçinin ev işlerinden muaf tutulması gerekliliği aşıkardır. Tersanelerde daha nitelikli işçilerin gitmesi gereken kurslar ve almaları gereken sertifikalar vardır. Tersane açılması planlanan her yeni bölgeye öncelikle meslek okulları ve kurslar açılmaktadır. Bu anlamda eğer işçinin daha yüksek ücret kazanan, “değerli” bir işçi olması isteniyorsa, bir aile evinin varlığı bu anlamda en uygun ortam olacaktır. Dolayısıyla artı-ürün ürün miktarının artmasında da kadın emeğinin önemli bir rolünün bulunacağı buradan çıkarılabilir. Engels’in de dediği gibi kapitalistlerin reel ücretleri düşürmeleri ve “emek maliyetini” azaltmaları uzun vadede yedek işgücü ordusunun yanında ancak çekirdek aile ile mümkün olabilir.

Görülmektedir ki, kadın emeğini dolaylı olarak kapitalistin hizmetine sunan bu yapı, aynı zamanda bu emeği ev içindeki erkeğe direkt olarak sunar. Dahası, kadın bunu daha iyi ve “rahat” yaşam koşulları umuduyla gönüllü olarak yap-

maktadır. Erkek işçinin tüm ailenin bakımını sağlamak yeterli derecede kazanması mümkün olsa bile, patriarkal yapı, bu kazancın nasıl harcanacağı konusunda ortaya yine çıkabilecektir. Tersane işçilerinin kendi hayatlarından öğrendiğimiz pek az örnekte, ailesinin bir bütün olarak yaşam koşullarında iyileşme yaşandığı gözlemlenebilir.

Özetle, aile, kadının görünmeyen emeği yoluyla hem biyolojik ve maddi yeniden üretim koşullarını erkek işçi için iyileştirirken, aynı zamanda nitelikli işgücünün gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan ortamı da sağlayabilir.

İşçinin aile kurması sadece kapitalist için değil, erkek işçi için de bir nevi sınıf içi hiyerarşide yükselme potansiyeli taşıması anlamına gelebilir. Böylece “evli barklı adam” olacaktır. Kadın için sadece kültürel anlamda bir yükselmenin olduğunu iddia eden çalışmalar vardır, ancak, evli kadın işçi, ikinci ve hatta üçüncü mesaiyi yardımıyla erkek işçinin gerçek anlamda gündelik hayat içindeki yeniden üretim koşullarını iyileştirecektir.

Kadın emeği, büyük çoğunluğu erkeklerden oluşan bu sektöre sadece ev içi karşılıksız emek yoluyla dahil olmaz, aynı zamanda bazı “değersiz” işler (sekreterlik, temizlik ve yemek işleri) bu sektörde yine kadınlar tarafından yapılır. Hartmann’ın (1981) ifadesiyle Erkekleri pek çok hoş olmayan (tuvaletlerin temizlenmesi gibi) işleri yapmaktan kurtaran, kadınların erkeklere verdiği hizmet, aile içinde olduğu kadar dışarıda da verilmektedir. Kadın emeğinden yararlanan alanların çoğunlukla çaycılık, temizlik ve sekreterlik, çok nadiren muhasebe ve mühendislik olması elbette şaşırtıcı olmayacaktır. Tersane alanında çalışan kadına neredeyse rastlanmamaktadır. İşin çok ağır ve tehlikeli olması ile gerekçelendirilmesine rağmen, “camdan duvarları” aşabilmiş bir kadın mühendis asıl gerekçenin bu alanın erkek işi kabul edilmesi olduğunu belirtmiş ve şöyle devam etmiştir, “beni aralarına almak istemediler en başta, nitekim pek çok zorluk yaşadım. İşçilere sözümü dinletmekte zorlandım. Beni takmıyor gidip bir başka arkadaşa sorunu anlatıyorlardı. Ben de erkeklerle çalışmak için erkek gibi davranmayı öğrendim. Ancak sert davranıp küfredince sözümü dinliyorlardı.” (Akdemir, 2008)

Tuzlada üretimin saatlerinin uzunluğu ve yo-

ğunluğu dikkat çeken önemli bir konudur. Kadının görünmeyen ev içi emeği yeniden üretimi sağlıklı ve düzenli ve ucuz hale getirdiği gibi biyolojik yeniden üretim yoluyla, ihtiyaç duyulan yedek işgücünün yaratılmasında da anlamlı bir rol oynar. Tuzla örneğinden hareketle taşeron firmaların kuruluş sermayelerinin önemli bir kısmının aile emeği ile edinilmiş olduğu söylenebilir. Hemşeri, akraba emeği kullanan taşeronlar, sadece ilk birikimlerini buradan elde etmezler, kriz dönemlerinde ve sınıf örgütlülüğünün zayıfladığı dönemlerde de bu araca sıklıkla başvururlar.

Tuzla'daki Taşeronluk sistemi, sosyal güvence ve sözleşmeye bağlı değil, daha 1980'lerde göç ağları ve hemşerilik üzerinden kurulmuş, yasal sorumluluk yerine vicdani bir güven temelinde kurulan üretim ilişkisidir. Bu açıdan her türlü hukuksuzluğa, denetimsizlik ve sağlıksız çalışma koşullarına açık bir yapı arz ediyor. Hartmann, patriarkanın erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiler sistemi olarak kapitalizmde var olduğunu ve kapitalist toplumlarda, patriarka ve sermaye arasında sağlıklı ve güçlü bir ortaklığın bulunduğunu ifade etmektedir. Nitekim, Limter-İş sendikasının, örgütlenme sorunlarını ifade ederken; patronu, "amca, dayı, enişte, abi, vb." olan firmalara karşı mücadelelerini sıklıkla gündeme taşıyorlar. Bu anlamda, aileyi aynı zamanda tahakküm ilişkilerinin kabullenildiği ve farklı biçimlerinin şekillendiği bir ilişki biçimi olarak görmek mümkün hale geliyor. Gemi inşa sektörünün sermaye yapısına ve üretim ilişkilerine bakıldığında patriyarkal ilişkilerin üretimin şu haliyle sürdürülebilmesinde ne kadar önemli olduğu gözlenebilir.

Not: Bu yazı, Petra Holzer'le birlikte Karaburun Bilim Kongresi için hazırlanan sunuşun, güncellenmiş bir parçasıdır.

Kaynaklar:

Akdemir, Nevra (2008), Taşeronlu Birikim, SAV yayımları: İstanbul

Hartmann, Heidi ve diğerleri(1981), Women and Revolution: The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism / A Debate on Class and Patriarchy, (Der.: Lydia Sargent) Pluto Press, London; Çeviri: Aytül Kantarcı

Mutfak Cadıları Bültenleri

TTBİİK (2008), Tuzla Tersaneler Bölgesindeki Seri Önlenebilir İşkazaları Hakkında Rapor, (ed. Akdemir, Odman), TMMOB Yayınları, İstanbul

Aydoğan Gezer

Cenaze toprağa verildikten sonra sevenlerinin gülleriyle örtüldü. Bir araya geliş bir kır kahvesinde sürdü. Aydoğan Gezer'in yaşarken çevresinde oluşan sevgi halesi devam ediyordu.

Aydoğan Gezer 1942'de İstanbul'da doğdu. Öğrenimine devam ederken çalışmak zorunda kaldığından tahsili aksadı ve liseyi 20 yaşında dışarıdan girdiği sınavlarla bitirdi. 1962-1964 yıllarında İstanbul Üni. Gazetecilik okulunda okudu. Sonraki 2 yıl Eskişehir'de askerlikte geçti. 1966-70 arası İstanbul Belediye Zabıtası'nda, 1970-1972'de ise Enko Deterjan Fabrikasında çalıştı. Bir süre *Sabah*'ta gazetecilik yaptı.

Çok genç yaşında siyasal ve sendikal mücadeleye girdi. Sağlık emekçisi arkadaşlarıyla Tüm Sağlık İş Sendikası'nın kurulmasında aktif rol oynadı.

1974'te Türkiye Sosyalist İşçi Partisi kurulurken Gezer partinin kurucusu ve Merkez Yürütme Kurulu üyesi oldu ve bu görevini başarıyla sürdürdü, teşkilat işlerinde çalıştı, genel seçimlere katılmak için zorunlu olan bin bir formalite labirenti içinde devlet kırtasiyesini aşmanın uzmanı oldu. Ve herkesin sevip saydığı, kişiliğine güven duyduğu teşkilatın "Aydoğan Ağabey"i oldu.

O yıllarda sendika seçme özgürlüğünün referandumla tanınması talebi için taktik amaçla kurulan Tüm Dokuma İş Sendikası'nın Genel Başkanlığı'nı üstlendi. Sendika 250 işçisiyle sürdürdüğü dirençli eyleminin günlük basında destek bulması sayesinde eyleminde muvaffak oldu. Sınıf tarihimize Epengle Direnişi olarak mal olan mücadelenin sloganı olan "Referandum Hakkımız, Söke Söke Alırız" sözü ilk kez bu sendika tarafından atılmış ve topluma mal olmuştur. "Söke Söke Almak" tabiri bütün emekçilerin hak mücadelesinde kullanılır olmuştur.

1978'de bir sabah parti binasına geldiğinde kapıda gördüğü iki şüpheli kişiden biri ona silah çeker, Gezer katilin eline vurarak kurşunun göğsüne gelmesini önler, kurşun karaciğerini sıyrır geçer, yere düşen tabancanın şarjörü de, mekanizması da birbirinden ayrılınca saldırganlar kaçarlar. Daha sonra, Mehmet Ali Ağca Abdi İpekçi'nin katili olarak yakalandığında verdiği ifadede suçlarını sayarken "TSİP Genel Merkezine Ahmet Kaçmaz'ı öldürmeye gittim, ama Aydoğan Gezer'i yaraladım", diyecektir.

12 Eylül askeri darbesinden sonra yurt dışına çıkan Gezer ailesiyle birlikte Frankfurt'a yerleşti. TSİP 1990'da yeni bir birleşik parti kuruluşuna katılmak için kendisini feshedene kadar TSİP'li kaldı. Alman Komünist Partisi'ne (DKP) girdi, sendikal faaliyetlerini sürdürdü, uzun yıllar Alman Sendikalar Birliği (DGB) nin yabancı işçileri destekleme ve uyum çalışmalarında görev yaptı. Dünya sosyalizmde pek çok kimsenin savrulduğu alt üstlükler yaşanırken, o sosyalist düşün, inanç ve eyleminden hiç bir şekilde ödün vermedi.

Siyasi faaliyeti kapsamında Almanya Sol Parti (Die Linke) üyesiydi.

Bir yıldır akciğer kanseri tedavisi gören Aydoğan Gezer, Rasime Gezer'le evli, Evren isimli yetişkin bir kız evlat sahibiydi.

Gezer 21 Temmuz 2010 günü, Offenbach'ta toprağa verildi. Cenaze töreninde eşi Rasime, kızı Evren, kız kardeşi Nursel ile kızları Tania ve Nadia, ağabeyi Gündoğan, Almanya'nın değişik yörelerinden gelmiş TSİP'li arkadaşları, İstanbul'dan Yalçın Yusufoglu, Almanya Sol Parti ve Alman Sendikalar Birliği temsilcileri ve çok sayıda seveni hazır bulundu.

Tören salonundaki konuşmalarda Mustafa Kemal Özdemiş'in tanıtılmasından sonra, kızı Evren Gezer Almanca ve Türkçe olarak yaptığı konuşmada babasının evrensel ve insani değerler taşıyan bir kişi olduğunu vurguladı, anne ve babasının değerleriyle ve dünya görüşüyle yetiştirdiğini söyleyerek kendisine kazandırdıkları o zenginlikler için onlara teşekkür etti.

Daha sonra yeğeni Tania Fogt, Rasime Gezer'in öğrencilerinden Serap Kocabaş Aydoğan Gezer'in özelliklerini ve kendileri için neler ifade ettiğini anlattılar. Anma konuşmaları sanatçı Ali Mahir Abdik'in Aydoğan Gezer ve yakın yıllarda aramızdan ayrılanlar için okuduğu şiirle sona erdi.

Cenaze toprağa verildikten sonra sevenlerinin gülleriyle örtüldü. Bir araya geliş bir kır kahvesinde sürdü. Aydoğan Gezer'in yaşarken çevresinde oluşturduğu sevgi halesi devam ediyordu.

Giovanni Bellini

Ayfer Coşkun —

Rönesans döneminde hem kedisinden önceki kuşaktan etkilenmiş, hem de bir sonraki kuşağı etkileyen sıradışı bir sanatçı

15. yüzyıl ortaları... Rönesans, başta İtalya olmak üzere, Avrupa'da yaygınlaşırken, sanat anlayışındaki değişimi de birlikte getirmektedir. İtalya'da sanatın merkezi olarak Floransa ve Roma öne çıkmaktadır ama çok sürmeyecek, Venedik de bu alanda adını duyurmaya başlayacaktır. Bu süreçte en büyük pay ise bir ailenin olacaktır. Adı bizlere hiç de yabancı olmayan Bellini ailesinin. 1479'da İstanbul'a gelip, Fatih Sultan Mehmet'in portresini yapan Gentile'in bir ferdi olduğu Bellini ailesi...

Baba Jacop, oğullar Gentile ve Giovanni ile damat Andrea Mantegna, dönemlerinde Venedik'i Floransa ve Roma'ya âdeta rakip bir sanat merkezine dönüştürmüşlerdir. Arkalarından daha başkaları, Giorgione ve Tiziano gibi ustalar ve onların öğrencileri gelmiştir.

Ülkemizde bu aileden en çok tanınan kuşkusuz Gentile'dir ama genel kanı Giovanni'nin, ondan da, zamanında ders aldığı babası ve eniştesinden de çok daha üstün olduğu yönündedir. Onun araştırmaları ve yapıtları sayesinde Venedik'in sanat alanındaki yeri hızla yükselmiştir. Yapıtlarının bir çoğu yangın gibi nedenlerle yok olmuş olsa da, çeşitli müze ve kiliselerde bulunanlar, onun sanatı hakkında yeterli bilgiyi sunmaktadır.

1430 yılında doğan Giovanni, döneminin sanat alanındaki asal konusu olan dinsel içerikli yapıtlar gerçekleştirmiştir. Başlarda bunlar dar alanlara yerleştirilirlerken, zamanla

sahneler büyümüş ve zenginleşmiştir. Giovanni, ilk resimlerinde tutkallı boya kullanmış, kısa süre sonra çalışmalarını yağlı boyayla sürdürmüştür. İtalya'da yağlı boya kullanan ilk ressamlardan dır.

Onu döneminin diğer ressamlarından ayıran özelliklerinin başında renk ve ışığı kullanmada kendine özgü tarzı olmakla birlikte, tablolarında doğaya daha fazla yer vermesi de dikkat çekicidir. Bunun en güzel ve belirgin örneklerinden biri, "Bahçedeki Çile" adını taşıyan eserdir. Bu tabloda yer alan harika gökyüzü, tepeler, toprağın o yumuşak rengi ilk bakışta öne çıkıyor. Ama sonra acı çeken dört figür oturuyor manzara ve gözler bu zıtlık nedeniyle çekilen acıya daha da yoğunlaşıyor. Burada hem renkleri, hem de zıtlığı kullanmadaki başarısı açıkça görülüyor.

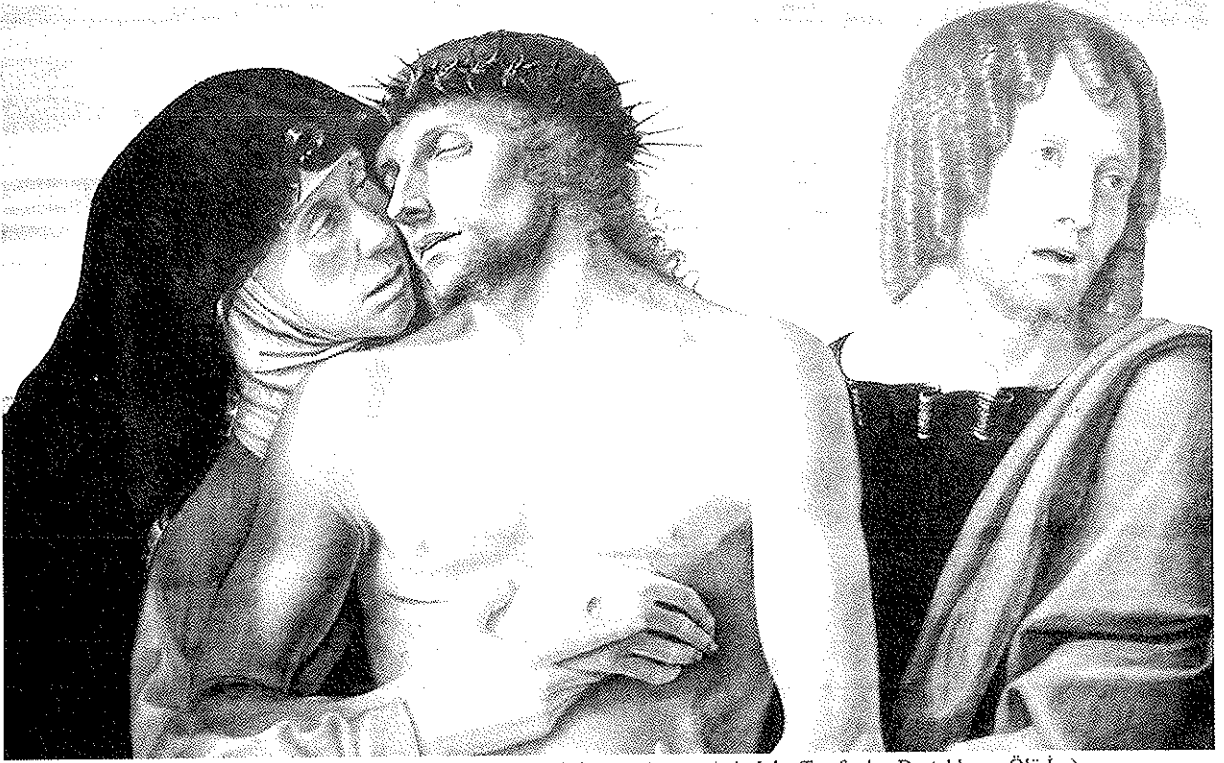
Eserlerinin çoğunu sipariş üzerine yapmıştır.

Bunların arasında bazı Meryem heykelleri de vardır. Genellikle de kiliseler ve kilise mihraplarının arkalarına konulmak için ısmarlanmıştır tabloları. Zengin ve yumuşak denebilecek renkler kullanmıştır yapıtlarında. Başta Meryem olmak üzere, diğer aziz ve azizeleri, bildik sahnelerde bildik duruşlarıyla gerçekleştirirken, doğayı kullanarak izleyiciyle olan mesafeyi azaltmıştır. Işığı ise azizlerin başını çerçevelemek için değil, resmedilen doğanın vazgeçilmez parçası olarak gösterir.

İlk resim derslerini ağabeyi Gentile gibi babasının atölye-

Dük Leonardo Loredan'ın Portresi

Yas (Pieta) (Meryem Ana ve Aziz John Tarafından Desteklenen Ölü İsa)

sinde alan Giovanni, daha sonraları Giorgione ve Tiziano'nun ustası olmuştur. 1483'de de Devlet Sanatçısı ünvanına lâyık görülmüştür. Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte, ağabeyi kadar uzaklara gitmese de, Adriyatik kıyılarına bir yolculuk yaptığı biliniyor. Bu yolculukta görme şansı bulduğu bir çok yapıt, onun resmini etkilemiştir. Yolculuk sonrası gerçekleştirdiği "Meryem'in Taç Giymesi" tablosunda bu değişim görülebilir. Burada Bizans tarzına dönük bir kuruluşun belirtileri vardır.

Giovanni'nin tek başına yaptığı çalışmalar dışında, kardeşiyle birlikte yaptığı tablolar da oldukça fazladır. Bunlardan biri de, Papa III. Alexandre için ısmarlanan çok büyük tablodur. Bir yangında yok olan bu eserden geriye kalıp muhafaza edilmiş bazı gravürler vardır. İki kardeşin müşterek çalışmaları, araya İstanbul yolculuğu girse de, devam etmiştir. Öyle ki Gentile, 1507'de ölümünden önce Giovanni'den yarım bıraktığı tablolarını bitirmesini istemiştir.

Sanatçı özellikle bu yıllara doğru Bizans ekolüne yönelmiş ve onun katı, kuru biçimini almıştır. Ama yine de kendine özgü bir yaşamsallık katmayı sürdürmüştür.

Onun dikkat çeken yapıtları arasında şunları sayabiliriz: "Meryem'e Müjde", "Kutsayan İsa", "Meryem ve Çocuk", "Pieta", "İsa'nın Dirilişi",

"Madonna", "Tanrıların Bayramı", "Çarmığa Gerilmiş İsa", "Nuhun Sarhoşluğu" ve "Mısır'a Kaçış"...

Bunlardan "Mısır'a Kaçış" dikkat çeken yapıtlarından biridir. 1480 yılında gerçekleştirdiği bu yağlıboya tablonun konusu tarih boyunca bir çok ressam tarafından işlenmiştir. Bu gibi eserleri Giovanni'ninkiyle karşılaştırınca arada ne büyük bir fark olduğu hemen görülür. Özellikle Giovanni'nin yaratıcı özelliği, özgünlüğü belirgindir. Kaçış, figürlerin çırpınılarıyla iletilmemiştir. Tablo bir film şeridi gibidir âdeta. Meryem ve küçük İsa gayet sakin. Onları taşıyan eşeğin yürüyüşü ya da Yusuf'un yuları çekisindeki hareketlilikten çok, onlarla birlikte ileriye doğru akıp duran çevre çizgileridir kaçışı anlamlandıran. Yol, nehir ve bütün yatay çizgiler doğrudan olmasa da bize o kaçışı tüm telaşı ve gizemiyle vermektedir.

Sonuç olarak denebilir ki, Giovanni Bellini o tarihî geçiş döneminde, hem kendisinden önceki kuşaktan etkilenmiş, hem de zengin ve yumuşak geçişli çalışmalarıyla bir sonraki kuşağı etkileyen bir biçim geliştirmiştir.

KAYNAKÇA:

- 1- Sanatın Öyküsü. (E.H. Gombrich)
- 2- Sanatı Görmek (Bates Lowry)
- 3- Encyclopedie de la Peinture. (Dominique Spiess)

Yüz yaşında ölümsüz iki şair, iki candan dost

Cahit Sıtkı Tarancı ve Ziya Osman Saba

Yalçın Yusifoğlu —

*Cahit Sıtkı'da yaşama sevinci ve ölüm korkusu,
insan sevgisi ve inziva yanyanadır*

Diyarbakır Z. Gökalp Lisesi'nde Ortaokul 2. Sınıf öğrencisiydim. Türkçe öğretmenimiz Sedat Günay eşine az rastlanır bir öğretmendi. Okullarda sadece resmi edebiyatın okutulduğu yıllarda, bizlere çağdaş edebiyatı tanıttırdı, Ataç'ın dil ve edebiyat görüşlerini anlatırdı. Orhan Veli'ler, Cahit Sıtkı'lar, Sait Faik'ler, Oktay Rifatlar, Ziya Osmanlar, Melih Cevdetler ve diğer yeni yazarlar onun edebiyat dağarcığından tanıttığı isimlerdi. Çünkü bu isimlere okullarda okutulan Edebiyat ve Türkçe kitaplarında rastlayamazdınız. Devlete göre kimisi züppeydi, kimisi siyaseten tehlikeli. Ya da abuk sabuk şeyler yazan deli.

Örneğin, her hafta bir ders saatini şiir okumaya ayırırdı. Her öğrenci seçtiği bir şiiri okurdu. Ezbere değil, kitaptan okurdu. Bağıra çağıra okuyanları "Burası müsamere salonu değil" diye uyarır, hamasi şiir seçenlere ise, "Kışla şiiri okudun!" derdi.

Sedat Günay, Ankara Gazi Eğitim'den Behçet Necatigil'in yakın arkadaşı, Nurullah Ataç'ın öğrencisiydi, Ataç bir defasında Diyarbakır'ı ziyarette geldiğinde o zamanki Öğretmenler Lokalinde söyleşi düzenlenmişti. "Sedat'ı görmeye" geldim" demiş. (Remzi İnanç, *Evrensel*, 6.6.2008). Sedat Bey şehrin yerlisiydi. Fakat eşi Sevim Hanım'ın sağlık sorunları nedeniyle İstanbul'a tayinlerini istediler. Üsküdar'da öğretmenlik yaparlarken, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) İstanbul Şubesinin kuruluşuna fiilen katıldılar. Kapıları eski

yeni bütün öğrencilerine, eş dostlarına açıktı. [Edebiyat Öğretmeni Sevim Günay anılarını *GÜZELLEME, Ağlama Nergis, Güller Geliyor* isimli kitapta topladı (Çınar Yayınları, Mayıs 2008). Edebiyatçı çiftin müşterek dünya görüşü hakkında fikir vermek için kitaptaki şu sözlerini aktarayım: *Öğrencilerime, Ne çok sevdim sizi, ne çok; kız-erkek demeden; Türk-Kürt demeden: Ermeni-Süryani demeden, Doğudan-batıdan demeden; ne çok sevdim!*]

Sedat Günay Fıstıkağacı'ndaki evinde söylemişti, Ankara'daki öğrencilik yıllarında Ulus Posta Caddesi'ndeki Kürdün Meyhanesi'ne gidermiş; oradaki arkadaşlıklarından belleğinde kalan, anı ve gözlemler vardı.

1944 ile 1960 başları arasında Ankara'daki sanatçıların gözde yeri olan Kürdün Meyhanesi o döneme dair anılarda sık sık geçer. Meyhaneye kimler gitmezmiş ki? Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Abidin Dino, Cahit Sıtkı, Cihat Burak, Fikret Öryam, Çetin Altan, Mehmed Kemal, Orhan Peker, Salim Şengil ve daha kimler, kimler? Tabii, komünistleri izleyip amirlerine taharri raporları yazan bir alay da 1. Şube memuru. Ressam Fahir Aksoy *Kürdün Meyhanesi* adlı kitabında [Can Yayınları, İstanbul, 2000], Gazeteci Mehmet Kemal *Acılı Kuşak'ta* o Meyhaneyi anlatırlar [Toplum Yayınevi, Ankara 1967, de Yayınları, İstanbul, 1977, 1984, Çağdaş Yayınlar, İstanbul 1996].

HASTA ŞAİRİ ZİYARET

1955 Ocak ayıydı, öğretmenimiz Sedat Bey “Yarın kompozisyon yazdıracağım, bu bir müsabaka imtihanı olacak, en iyi yazan üç kişiyi Cahit Sıtkı’ya götüreceğim” dedi. Öyle der demez, beni bir heyecandır aldı, Çünkü Tarancı, Orhan Veli’yle birlikte yeni neslin en ünlü iki şairinden biriydi. Nazım Hikmet vatan hainiydi, komünistti, onu ve şiirini tanıımıyorduk. Orhan Veli hayatta değildi, Cahit Sıtkı, çağdaşları Melih Cevdet, Oktay Rifat, Ziya Osman’dan daha çok tanınmış bir şairdi. Felç geçirmişti. Hasta yatıyordu. Öyle de olsa, yeni edebiyatın en büyük şairiyle tanışmak benim için define bulmak gibi bir şeydi

Heyecanımın nedenlerinden biri buydu, daha önemlisi ise, onu ziyaret etmek için Ankara’ya gitmeme ailemin izin verip vermeyeceğiydi. Ankara’ya gitmemiz Şubat tatiline rastlayabilirdi, orada bir yatılı okulda kalabilirdik, burada problem yoktu, trenin bileti ise, erlere kesilen ve “sülüs” denilen bileten olabiliyordu. Sülüs üçte bir demektir, ama görevli askerlerden hiç para alınmazdı. Zaten o kadarcık yol parasını ailem verirdi. Vermeyeceği, oralara gitme izni olabiliyordu.

Eve gidince, anneme “Sedat Bey kompozisyon yarışması yapacak, ilk üç kişiyi Cahit Sıtkı’ya götüreceğim” dedim. Annem, “İyi,” dedi, “gidersiniz.” İtiraz etmemesine şaşırdım. Cesaret alarak “Hoca, Ankara’ya bizi herhalde Şubat tatilinde götürür” deyince, annem “Ne Ankarası, Cahit Sıtkı burada, evinde yatıyor!” demez mi?

Cahilliğimi bağışlayın, o zamana kadar Cahit Sıtkı’nın Diyarbakırlı olduğunu bilmiyordum. Kentin ünlü şairleri olarak Ziya Gökalp ile Süleyman Nazif’i tanıttırlardı bize. Sedat Günay da nasıl olsa Tarancı’nın hemşehrimiz olduğunu biliyordunuz diye bu kadar basit şeyi hiç söylememiş. Demek ki, evde de konuşulmamış.

Tarancı’yı evinde ziyarete gittik. Diğer Diyarbakır evleri gibi, kesme bazalt taşından avlulu, havuzlu, ayvanlı bir evdi. Çocukluğunu geçirdiği ve bugün müze olan evdi. Odasına “gezemek” denilen taş merdivenden çıktık. Upuzun bir odada, upuzun bir sedirin baş kısmına serilmiş bembeyaz, kolalı yastık, yorgan döşekte yatıyordu. Sedat Bey “Sana çocuklarını getirdim, senin öğrencilerin,” dedi.

Söylenen her şeyi anlıyordu, fakat hiç bir yerini kıpırdatamıyordu. Hareketsiz bedeninin bütün gücü gözlerinde toplanmış gibiydi. Yormamak için fazla oturmamak, kalktık. O gözler gözlerimin önünden hiç gitmedi. Uzun yıllar “Acaba abartıyor muyum, belleğimde yanlış mı kalmış, söylenenleri anlamı-

yordu da, aradan geçen yıllarda ben mi o zehaba kapıldım?” diye düşünüp durdum. Fakat Tarancı’yı tanıyan kimse kalmamıştı ki sorumu tahkik edeyim.

O yıllarda Resim Öğretmenimiz Turan Erol’du, okulda tiyatro kolu kurar, oyun sahneye koyar, şiir matinelere düzenler, duvar gazetelerine ilaveten matbaada basılan edebiyat gazetesi yayınlar. [İki duvar gazetesi vardı: Birisi Fikret’çilerindi, diğeri Akif’çilerin. Lise 7. Sınıftan edebiyatsever ağabeylerimiz yönetirlerdi.]

Şimdi ülkemizin önde gelen ressamlarından olan Turan Erol, Bedri Rahmi’nin seçkin bir öğrencisiymiş. Akademi’yi bitirince öğretmenliğe başvurmuş, ders yılı ortasında bizim liseye tayin etmişler, “Ders yılı bitince dönerim diyordum, kaldım, orayı o kadar benimsedim ki, yıllarım o kentte, o lisede geçti” diye anlatıyor gülerek. Geçen yıl bir vesileyle karşılaştığımızda, çocukken Sedat Bey’le Cahit Sıtkı’yı ziyaret ettiğimizi anlattım ve kendi kendime sorduğum soruyu tekrarladım, o gözleri acaba yanlış mı hatırlıyordum. “Hayır, yanlışmıyosun, her şeyi anlıyordu ve bizimle gözleriyle konuşuyordu” diye o gözleri o da vurguladı.

Şair o halinde bile insanlara olan tutkusunu, sevgisini gözleriyle ifade edebiliyordu:

*Ben aşk adamıyım,/ Sevmeye geldim insanları, /
Gönülümle, elimle, kafamla sevmeye;/ Hesapsız,
karşılıksız,/ Ayrılık gayrılık gözetmeden./ Gün gelip
gidersem şayet,/ Öyle severekten gideceğim ki,/ Ka-
ranlık kıyılardan bile olsa,/*

*Candan selamlarım,/ Civarımdan geçecek gemi-
leri;/ Güneşli gemileri;/ Şarklı gemileri;/ İçlerinde
kendim varmışım gibi!*

ANAHTAR TANRIDA KALDI

Sonradan öğrendim, Cahit Sıtkı Ankara ve İstanbul’da tedavi edilemeyince, doktorlar ailesini çağırıp, Diyarbakır’a evine götürülmesini istemişler. Bir süredir Diyarbakır’da kalmış. Aynı sene Ankara’ya Numune Hastanesine götürüldü. Bir yıl kadar orada tedavi gördü. Sonra hükümet üyelerinden Samet Ağaoğlu’nun gayretiyle Viyana’ya nakle dildiğini gazetelerde okuduk, bir ay sonra da ölüm haberini radyodan işittik. “Otuzbeş Yaş” ‘ın son kıt’asında ne demişti? “Neylersin ölüm herkesin başında / Uyudun uyanmadın olacak. / Kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında? / Bir namazlık saltanatın olacak. / Taht misali o musalla taşında.”

46 yaşında Viyana’da öldü, cenazesi yurda getirildi, Ankara’da Hacı Bayram Camii’nin musalla taşına konuldu, Cebeci Kabristanı’na defnedildi. Mezar taşına “Sanatkârın Ölümü” adlı şiirinin ilk

kıtası nakşedildi::

*Gitti gelmez bahar yeli;
Şarkılar yarıda kaldı.
Bütün bahçeler kilitli;
Anahtar Tanrıda kaldı.*

*Geldi çattı en son ölmek,
Ne bir yemiş, ne bir çiçek;
Yanıyor güneşte petek;
Bütün bal arıda kaldı.*

YAŞAM ÖYKÜSÜ

1910 yılı Ekim ayında doğar. Gazeteci Hüseyin Cahit'in adından esinlenilerek adı Hüseyin Cahit konulur. Pirinççizâdeler diye bilinen ailedendir. 1934'te soyadı Kanunu çıkınca anne tarafı Pirinççioğlu soyadını alırken babası Bekir Sıtkı Bey, Tarancı'yı seçer. Diyarbakır kitaplarının yazarı Avukat Şevket Beysanoğlu'nun naklettiğine göre, şairin babası bunun sebebini şöyle açıklamış: "O sene pirinç ziraatinden çok zarar etmiştim. Bu kızgınlıkla Pirinççioğlu soyadını almadım."

Küçük Hüseyin Cahit ilkokulu bitirdikten sonra 1924'te Kadıköy Bahariye'deki Saint Joseph Lisesi'nin Ortaokul İhzarı (Hazırlık) sınıfına yatılı öğrenci olarak gönderilir. Tevfik Fikret, Namık Kemal gibi şairlerin yanı sıra o yaşlarda Racine, Corneil gibi tiyatro yazarlarını öğreniyor, Lamartine, Malarra, Verlaine, Baudlaire gibi şairlerden şiirler okuyor, hatta Fransızca'yı iyi konuşabilmek için ezberliyordu. 1928'de imtihan vererek Galatasaray Lisesi Ortaokul son sınıfına naklolur.

Çocuk yaşında yatılı okula gitmesi zaten içine kapanık bir çocuk olan Cahit'i tabii ki çok etkileyecektir. Galatasaray'da okurken 3 Teşrinievvel (Eylül) 1929'da babasına yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Çok muhterem babacığım, Diyarbakır'ı terk edeli 20 gün kadar oldu. geçmiş ayın bu günlerinde beraber oturup kalktığınızı, yiyip içtiğimizi ve güldüğümüzü, mağrur kahkahalarımızın kulaklarımızda uzun müddet manalı çınlayışı, ruhumuza sığmayan ezeli sarhoşluk ve ilahi saadet, sizler, kardeşlerim, akrabalarım, hepiniz birbirinden ayrılmadan bu müstesna tabloda mazi diye karşında sönmeye mahkum, zayıf bir mum gibi tüttükçe çıldıracağım geliyor ve bu korkunç ve amansız harikayı tuğyan eden ruhum baştan başa lanetliyor.

1929 senesi yazı, hayatımızda daima yad edilecek mesut bir devredir. Bugün Teşrinievvel üç... 9 gün sonra mektebimiz açılıyor."

Bu satırlarda okuduğunuz hasret ve ailesinden, sevdiklerinden uzak kalmışlık o yaşlardan başlayarak Şair'in hayatında hep var olmuş, onda daimi bir gurbet ve hasret duygusu oluşturmıştır. Şiirinde gördüğümüz hüznü, hatta melankoliyi Baudlaire etkisine bağlayan bazı edebiyat eleştirmenlerimizin o savları yakıştırmadır. Cahit Sıtkı'nın şiirindeki o atmosferi belirleyen asıl etmen taklit ya da özenme değil, Ortaokul yaşlarında başlayan bu ruhsal şekillenmesidir:

Öyle yalnız kaldım ki hayatımda / Kimi gün öldüm kimi gün ilah oldum / Çok zaman annemin dizlerine hasret / Koydum başımı kendi dizlerime / Doya doya ağladım

"Edebiyata karşı duyduğum heves Fransız Mektebi'ne kadar gider. Annemden uzakta bulunmam, mektepteki yabancı ve kasvetli hava zaten mariz olan ruhumu büsbütün karartmıştı. Anneme yazdığım uzun mektuplarda bu karanlıkları biraz da sınıfta okuduğumuz edebî parçalardan ilham alarak, parlak kelimeler, göz kamaştırıcı teşbihler ve süslü cümlelerle anlatmaya çalışıyordum."

DÜN

Cahit Sıtkı'da yaşama sevinci ve ölüm korkusu, insan sevgisi, aşk ve inziva yan yanadır. Şair sıkıntılarından, içindeki kasvetten kaçmanın ve yaşama sevincini, gönencini aramanın yolunu çoğu zaman çocukluğuna sığınmakta buluyordu:

*Öyle dalmışım ki bu akşam üstü,
Komşu arsadır gözümde gökyüzü.*

*Ben dünyadan bîhaber çocuğum;
Kayıp zıpzıplarımı arıyorum.*

*Koşun çocuklar; koşun komşu kızlar;
Avuçlarıma sığmıyor yıldızlar.*

İçinde mutsuzluk ve hüznü vardır, ama ertesi gün olunca, bir öncekini arayacaktır. Bugünden kaçıp düne sığınma birçok şiirindeki feryadıdır :

Mazim! Ah, o bir daha bulunmaz bir hazine! / Hırsız gibi, daldım altın gümüş içine... / Daldım! Fakat şimdi o servetten bana ne! / Mazim! Ah, o bir daha bulunmaz hazine!

Eski saadetinle, geçmiş günlerinle kal! / Gözlerini yumarak o dünyayı seyre dal! / O değil mi hayatta tutunduğun en son dal! / Eski saadetinle,

geçmiş günlerinle kal!

Dünü hatırlamak bir hazinedir, ama Şair'e acı da vermektedir:

Bilmem ki hâtıralar / Ne istersiniz benden, Gelir gelmez sonbahar? / Bu kanad çırpış neden? / Cama vuracak ne var / Ey eski hâtıralar: / Sanmayın güller açar; / Bülbül değildir öten; / Bu rüzgâr başka rüzgâr. / Ne istersiniz benden, / Bilmem ki hâtıralar; / Gelir gelmez sonbahar?

Lise çağında yazdığı şiirleri Abdullah Cevdet'e gösterir, o da düzeltmeler yapar ve çok okuması gerektiğini söyler. Daha sonra Beş Hececiler'den Halit Fahri'ye (Ozansoy) 20 kadar şiirini verir, o da seçtiği "Talihsiz" adlı şiiri *Servet-i Fünun* Mecmuasında yayınlar. Daha sonra Muhit ve Galatasaray Lisesinde çıkartılan Akademi Mecmualarında şiirler yayınlar.

Genç Şairi tanıtan ilk yazar o devrin tanınmış romancısı Peyami Safa olur. Cumhuriyet Gazetesi'nde 1932 Ekim ve Kasım aylarında üst üste yazdığı üç yazıda Cahit'i övecek, o da sonradan yayınlayacağı ilk şiir kitabını (*Ömrümde Sükût*, 1933) Peyami Safa'ya ithaf edecektir.

Bu bilgiye aldanmayınız. Cahit Sıtkı öldükten sonra Peyami Safa Milliyet'teki köşesinde "Cahit Sıtkı komünistti" diyerek şaire sövecek, bu konuda polemiklere ve sert eleştirilere muhatap olacaktır. Çünkü kelime resmi dilde ve basında karalama, halk ağzında ise küfürdü. Komünist olanlar içinse şerefti. [Mesela Nazım Hikmet Aralık 1962'de Paris'e son gelişinde Hachette Kitabevi'nde düzenlenen söyleşisinde kendisine "Gerçekten Komünist misiniz" diye soran bir Türk'e gülümseyerek ve mümin bir Müslüman gibi elini göğsüne götürerek, "Elhamdülillaah, Elhamdülillaah!" demişti.]

Peyami Safa 1935'te çatığı ve -Orhan Selim imzasıyla siyasi yazılar yazan- arkadaşı Nazım Hikmet'i polise ihbar ettiği yazılarından sonra Nazım "Bir Provokatör Üzerine Hiciv Denemeleri" isimli pek bilinen şiiriyle onu teşhir eder. Safa, Nazım Hikmet'e ithaf ettiği "Dokuzuncu Hariciye Koşuşu" (1930) ve Fatih-Harbiye (1931)'den sonra edebi değeri olan bir roman yazamayınca, Server Bedii imzasıyla kâzip bir şöret haline dönüşür, çapı Arsen Lupen mukallidi Cingöz Recai'ye kadar düşer. Bunun üzerine Nazım Hikmet'ten başlayarak Sol'a saldırmaya başlar, gitgide anti- komünist paranoya ve saldırganlığın bir koçbaşı haline gelir.

Nazım'dan başka, Nurullah Ataç, Muhsin Ertuğrul, Sabiha ve Zekeriya Sertel, Aziz Nesin, Çetin

Altan gibi edebiyat, sanat ve basındaki kimselere saldırılarda, ihbarlarda bulunur, polisi ve "gençlik" dediği anti- komünist linççileri onlara karşı harekete geçmeye çağırır.

Soğuk Savaş'a girildiğinde ise büsbütün azıtır sermaye basınının hizmetinde kiralık bir kalem, bir polis muhbiri ve iptidai bir provokatör olur. İşte Cahit Sıtkı Tarancı'ya ölümünden sonra komünist diye saldırmaları da anti-komünizminin iyice pervasızlaştığı o Soğuk Savaş yıllarına, Batı'da McCarthy'ciliğin hüküm sürdüğü politik atmosfere rastlar. Sonuçta yıllardır köşe yazarlığı yaptığı Milliyet ona tahammül edemeyecek, 1959'da işine son vererek, yerine -Abdi İpekçi'nin önerisiyle- genç yazar Çetin Altan'ı alacaktır.

HÜZNÜN VE KEDERİN LİRİZMİ

Tarancı, 15 Kânunevvel (Aralık) 1929'da anne ve babasına yazdığı mektupta şöyle yazıyordu:

"Benim için yaşamak bir saadet değil, mütemadi bir sa'y [emek] ve gayret demektir... Mektepteki sevemediğim derslere çalışmak değil, mefkûremin esrarını [ideallerimin gizlerini] anlayabilmek için sarf edeceğim gayrettir..." Bu satırlarda sözünü ettiği mefkûre iyi bir şair olmaktır. Aynı mektupta satırlarına şöyle devam ediyordu: "Hayatta muvaffakiyet yalnız aç kalmamakta değildir. Asıl muvaffakiyet göçüp gittikten sonra ardında bir eser bırakmaktır... Benim de çizilmiş bir mefkûrem vardır. Ben her şeyden evvel yaşamış olduğuma delil olmak için bir eser meydana getireceğim. Ne diyorum, bir şey yapmak, ölmez, yıkılmaz bir abide yaratmak. İşte şair mefkûresi... Şair edebiyat için çalışan bir çıraktır. Vaktinden evvel acı bir surette pışmış bir meyveyim ki varlığında toplanan lezzeti, şiirin ilahi kalbinde göstereceğim."

Yaşamdaki hoşnutsuzluğuyla, yalnızlık duygusu ve korkusuyla hiç doğmamış ve çok sevdiği annesinin karnında yaşamış olmayı ister, "Anne ne yaptın?" diye seslenir:

Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı? / Sanki karnında fazla yaramazlık mı ettim? / Senden istemiyordum ne tacı ne sarayı / Karnında yaşıyordum kafiyydi saadetim.

Bir kere doğurdunsa sonra niçin büyüttün? / Kundakta beşikte de bir zahmetim mi vardı? / Koynundan niçin attın yavrunu bütün bütün. / Bilmiyor muydun ki o yalnızlıktan korkardı?

Sütünden tatlı mıdır anne sanki bu hayat? / Bana sorsana anne yaşamak bir hüner mi? / El aç yalvar

*gündüze geceye boyun uzat/ Bu uğurda bir ömür
çürütmeye değer mi?*

*Karnında yaşıyordum kafiydi saadetim/Anne is-
temiyordum ne tacı ne sarayı*

*Anne karnında fazla yaramazlık mı ettim?/ Anne
sana kim dedi yavrunu doğurmayı?*

Galatasaray Lisesi'nin 1. Sınıfında sıra arkadaşı Ziya Osman'la başlayan eşine az rastlanır dostlukları bütün bir ömür boyu sürecekti. "Bütün bir ömür boyu" demekle abartmış oldum, zira her iki şairin de yaşamları ne yazık ki kısa olur: Cahit Sıtkı 46, Ziya Osman ise 47 yaşında aramızdan ayrılırlar.

Cahit Sıtkı hüznün şairiydi. Şiirleri ölüm temasının, korkusunun, nedenini bilsin bilmesin kederin, yeisin lirizmiydi.

*Tutsam ellerinden ağlarsın./ Benek benek büyür
karanlığım./ Nokta nokta korkutur seni./ Tutsam
ellerinden; ağlarsın*

*Toprak kokar avuçlarım, kan kokar./ Ben hoyrat
gecelerde boy atmış fidan,/ Boz bulanık sular da yı-
kanmış, arınmışım./ Geceleri çok yakınım yıldız-
lara,/ Işığa çıkınca bir karışım.*

*Tutsam ellerinden ağlarsın./ Doğduğum köyü bir
bilsen./ Gece gecemden büyük,/ Acısı acımdan
derin./ Tutsam ellerinden, üşür ellerin!*

1931'de Galatasaray'ı bitirdikten sonra o yıllarda İstanbul Yıldız'da olan Mülkiye Mektebi'ne yazılır, dört yıl okuduktan sonra o tahsilin kendine göre olmadığına karar vererek ayrılır. Ziya Osman'a Diyarbakır'dan yazdığı bir mektupta "Babam beni çok iyi karşıladı, hemen hiç azarlamadı desem yalan söylemiş olurum" diyecektir (15 Teşrinievvel 1935).

İstanbul Yüksek Ticaret Okulu'na devam etmeğe başlar. Artık yatılı öğrenci değildir, bir pansiyonda kalmaktadır. Ama babasının işleri iyi gitmemektedir. Kız kardeşi Nihal'e yazdığı bir mektupta para sıkıntısı konusunda şöyle diyecektir:

"Anne bana para gönderemediğini, üzüldüğünü yazıyor. Katiyen öyle bir şeye yanaşmasın. Solmuş pardesü, eskimiş elbise ve tamir edilmiş ayakkabı ile gezmek ayıp değildir. Zaten zevahire ehemmiyet vermediğimi bilmelisin. Beni sevenler zaten seviyorlar, elbiseye şuna buna bakmazlar."

1936'da Sümerbank'ta işe girse de bir süre sonra amirleri onu adam etmek (İslah-ı Hal) için tayinini Karabük'e çıkartmaya kalkarlar, o da işten ayrılır. Böylece devlet bürokrasisi serseri bir şairden kurtulmuş olur.

YARIM KALAN PARİS

1938'de Siyasal Bilgiler eğitimini sürdürmek için Paris'e gider. Öğrenimi sırasında Paris Radyosu Türkçe Yayınlar Servisi'nde redaktör ve spiker olarak çalışır. Cumhuriyet Gazetesi'ne müstear imzayla hikâyeler göndermektedir. Şair (ve İstanbul Radyosu spikeri) Baki Süha Ediboğlu'nun belirttiğine göre, "Gazetede öykülerini kendisine yakıştırmamakta, edebiyat dışı bir olaymış gibi saklamakta, Cevdet Sadık ya da İrfan Kudret gibi adlar kullanmaktadır. Gazetede çalışan Mehmed Kemal ise *Acılı Kuşak*'taki anılarında, İrfan Kudret imzasını Cahit'e kendisinin taktığını söyler.

"Bana bir gün 'çok hikâye yazıyorum, bana içki ve sigara parasını onlar getiriyor' demişti. Paris'te öğrenimde iken geçiminin büyük bölümünü Cumhuriyet Gazetesi'ne yazdığı telif ve tercüme hikâyeleriyle sağladığını bilirim. Hatta hikâyelerde adı sık sık geçmesin diye İrfan Kudret takma adını ben yakıştırmıştım. Paris'teki adresine bir mektup yazarak bildirmiştim. Verdiği cevapta kendisine çok iddialı bir ad bulduğumu, söylemiş, "Hem irfanlı, hem kudretli şahsiyet! Benim gibi aciz bir Cahit Sıtkı'ya yakışmıyor" demişti. Buna rağmen mektubuna ekli olarak yolladığı üç öyküye de İrfan Kudret imzasını atmıştı."

2. Dünya Savaşı patlak verip Paris kuşatılınca, Nasyonal Sosyalist orduların bombardımanı altındaki Paris'ten bisikletle çıkar, on gün sonra Bordeaux'ya varır, oradan Perigueux'ye geçer, sonra da Lyon'a. Nihayet Cenevre'den trenle Türkiye'ye döner, doğruca Diyarbakır'a gider.

1941 Mart'ında —o zamanlar Ankara'da bulunan— Piyade Yd. Sb. Okulu'na katılır, kıta hizmetini İzmir ve Burhaniye'de yaptıktan sonra, 1943'te terhis olur. Askerliği sırasında sürdürdüğü verimli şiir çalışmalarının ürünlerini Ziya Osman Saba'ya gönderir. Şiir konusundaki kararlılığını bir mektubunda şu sözlerle ifade etmektedir:

"Bu can bu tende oldukça, Türkçe diliyle daha ne güzel, ne yeni, ne harikulade şiirler yazacağız! Öyle değil mi? Öyle yapalım ki Ziyacığım, Türkçe bizden hoşnut olsun. Gerisi kolaydır."

1944'te başlayarak Ankara'da Anadolu Ajansı, Toprak Mahsulleri Ofisi ve Çalışma Bakanlığı mütercimi olarak çalışır. Bu arada 1946'da CHP'nin açtığı şiir yarışmasında "Otuz Beş Yaş" şiiriyle bi-

rinci olur, ödülü kazandığı için değil, ama şiir hem edebiyatseverler tarafından çok beğenildiği, hem de popüler olarak çok yaygınlaştığı için Cahit Sıtkı'ya büyük bir ün getirecektir.

Bir başka şiirini ölümünden sonra Münir Nurettin Selçuk besteleyerek müzikte ölümsüzleştirmişti.

*Ne doğan güne hükmüm geçer;
Ne halden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.
Ve gönül Tanrısına der ki:
- Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin pencereyden!*

DÜŞTEN GÜZEL

1951 de Cavidan Tınaz'la evlenir. Uzun süren sıkıntılardan sonra şairin yüzü gerçekten gülecek, çevresine çok mutlu olduğunu söyleyecektir. "Düşten Güzel" şiirinde sevincini, saadetini şu dizelerle dile getirecektir:

İlktir baharın gömlümce geldiği / İlktir hem sarhoş hem ayık olduğum/

Bir gerçek içindeyim düşten güzel/ Sevdığım gülüyor yanıbaşında

Aşkından tâlihimin düzeldiği / Sen gökte ararken yerde bulduğum/ Bir sende gördüm ince ruh ince bel/ Sende murada erdim kırk yaşında

Veya "Desem ki" de coşkusunu haykıracaktır:

Desem ki vakitlerden bir Nisan akşamıdır;/ Rüzgârların en ferahlatıcısı senden esiyor;/ Sende seyrederiyorum denizlerin en mavisini;/ Ormanların en kuytusunu sende gezmekteyim, / Senden kopardım çiçeklerin en solmazını;/ Toprakların en bereketlisini sende sürdürdüm;/ Sende tattım yemişlerin cümlesini./ Desem ki sen benim için;/ Hava kadar lazım;/ Ekmek kadar mübarek;/ Su gibi aziz bir şeysin;/

Nimettensin, nimettensin!/ Desem ki.. / İnan bana sevgilim inan;/ Evimde şenliksin, bahçemde bahar;/ Ve soframda en eski şarap./ Ben sende yaşıyorum;/ Sen bende hüküm sürmekteyin./ Bırak ben söyleyeyim güzelliğini;/ Rüzgârlarla, nehirlerle, kuşlarla beraber./Günlerden sonra bir gün, /Şayet sesimi farkedemezsen;/ Rüzgârların, nehirlerin, kuşların sesinden;/ Bil ki ölmüşüm./

Fakat yine üzülmeye, müsterih ol;/ Kabirde böceklerle ezberletirim güzelliğini;/

Ve neden sonra / Tekrar duyduğün gün sesimi gökkubbede;/ Hatırla ki mahşer günüdür/ Ortalığa düşmüşüm seni arıyorum.

O zamana değin, kaygılarla, korkularla yaşayan, yalnızlık çeken Cahit Sıtkı'nın bu mutluluğu, bu kabına sığamayan sevinci ne yazık ki uzun sürmez. 1954'te ağır bir hastalık geçirir, yatalak kalır. Kıpırdamamakta, konuşamamaktadır, iki sene kadar o halde kaldıktan sonra 13 Ekim 1956'da Viyana'da ölür.

ÖLÜMDEN SONRASI

*Öldük, ölümden bir şeyler umarak.
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü
Nasıl hatırlamazsın o türküyü,
Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü,
Aldığımız bir şeydi yaşamak.*

*Şimdi o dünyadan hiçbir haber yok;
Yok bizi arayan, soran kimsemiz.
Öylesine karanlık ki gecemiz,
Ha olmuş ha olmamış pencereyiz;
Akarsuda aks'imizden eser yok.*

Kitapları: *Ömrümde Sükût* (1933), *1946 Otuz Beş Yaş* (Varlık, 1946), *Düşten Güzel* (Varlık, 1952), *Ziya'ya Mekuplar* (Varlık, 1957), *Sonrası* (Varlık, 1957), *Asım Bezirci'nin derlemesiyle Toplu Şiirleri* (Can Yayınevi, 1983 ve sonraki basımlar).

ŞARKI SÖZÜ YAZARI

Şimdilerde birçok kimse edebiyatımızın bazı şiirlerini şiir olarak değil, şarkı sözü olarak biliyorlar. Ya da daha doğrusu kimi iyi şiirleri şarkılardan öğreniyorlar. Bir arkadaşımın kızı misafir gelmişti, gezdiriyordum, bir ara "Haydi Abbas Vakıt Tamam" diye bir söz mırıldandığını duydum. "Sen nereden biliyorsun bu şiiri? diye sordum, "Şiir değil ki, şarkı" demez mi?

O zaman bu şiirin bestelendiğini hatırladım. Ben de Cahit Sıtkı bahsini o "şarkının sözleriyle" bitireyim:

Haydi Abbas, vakit tamam;/ Akşam diyordun işte oldu akşam./ Kur bakalım çilingir soframızı;/ Dinsin artık bu kalb ağrısı./ Şu ağacın gölgesinde

olsun;/

Tam kenarında havuzun./ Aya haber sal çıksın bu gece;/ Görünsün şöyle gönlümce./ Bas kırbaçı sihirli seccadeye;/ Göster hükmettiğini mesafeye

Ve zamana./ Katıp tozu dumana,/ Var git,/ Böyle ferman etti Cahit,

Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan;/ Yaşamak istiyorum gençliğimi yeni baştan.

Not: Şairin doğumunun 100. Yıldönümü nedeniyle 7-9 Ekim 2010 tarihlerinde Dicle "Üniversitesi"nde Uluslararası Cahit Sıtkı Tarancı Sempozyumu" düzenlenmiştir.

ZİYA OSMAN SABA

Hecenin yanı sıra son dönemlerinde serbest ve duru bir dille yumuşak, hüznü, açık şiirler yazdı

Sayfalarımızın sınırlılığından dolayı edebiyat dünyasında Cahit Sıtkı'nın ikizi olarak tanınan ve iki şair arasındaki dillere destan dostluktan hâlâ bile gıptayla söz edilen Ziya Osman Saba'ya geniş yer ayıramadım. Bunun bir nedeni de, Cahit Sıtkı hakkında çok kaynak bulunması, hatta Ziya'ya Mektuplar kitabında bile Tarancı'nın mektuplarının yer alması, Ziya'nın mektuplarının o kadar bilinmemesi idi.

Yedi Meşaleciler'dendir. 1910'da İstanbul'da doğdu. Babası Paris Askeri Ateşesi Bnb.

Osman Bey'di. 8 yaşında annesini kaybetmesi üzerine, Galatasaray Lisesi ilk kısmına yatılı öğrenci olarak verildi. Annesiz çocuğun yatılı okul yaşamı onu büsbütün içine kapanık yaptı. Saba "Çocukluğum" şiirinde şöyle diyordu:

Çocukluğum, çocukluğum.../ Uzakta kalan bahçeler/ O sabahlar, o geceler,/ Gelmez günler çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum.../ Gözümde tüten memleket./ Artık bana sonsuz hasret,/ Sonsuz keder çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum.../ Habersiz ölen kardeşim,/ Mezarı bilinmez eşim,/

Her bir şeyim çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum.../ Bir çekmecede unutulmuş,

Senelerle rengi solmuş,/ Bir tek resim çocukluğum...

Çocukluğuna duyduğu özlemi Şair "Nasıl Anlamazsın"da hasretle bağırır:

Nasıl anlamazsın o çocukluk günlerini!/ Dalda bülbülü vardı, gökte beyaz bulutu./

Annem vardı, babam vardı./ Bahçemizde, ılık, uzayan günlerdi yaz,/

Bir beyaz âlemde kış./ Başkaydı güneşi, böyle değildi ayı.

Artık istemiyorum yaşamayı!/ Bir gün ver bana Tanrım,/ Ta çocukluğumdan kalmış..

Lise 1'de sınıfta kalması ona hayatının en büyük dostunu kazandırdı. Sınıfı tekrarladığı sene Cahit Sıtkı ile önce sıra va yatakhane arkadaşı, sonra da candan dost oldular. Ziya Osman, Yaşar Nabi, Sabri Esat, Cevdet Kudret, Vasfi Mahir, Muammer Lütfi ve Kenan Hulusi isimli arkadaşlarıyla *Yedi Meşale* isimli ortak kitap yayınladılar ve adları edebiyat tarihimizde Yedi Meşaleciler diye yer eder. Aynı adla dergi çıkarırlar. Dergi Yusuf Ziya'nın (Ortaç) desteğiyle sekiz yıl yaşar. Ziya Osman *Yedi Meşale*'nin kapanmasından sonra *Milliyet* ve *İçti-hat*'ta yazar, *Varlık* Dergisi çıkınca *Varlık* ailesine katılır.

1931'de Liseyi, bitirmiş, 1936'da İstanbul Üni. Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştu. Liseyi bitirdiği sene kuzeniyle evlendi. Hukuk'ta öğrenciyken *Cumhuriyet Gazetesi* Muhasebe Servisinde, mezuniyetinden sonra Emlak ve Eytam (Emlak Kredi) Bankası'nda çalıştı.

Ruhsal sorunları olan kuzeniyle 12 sene süren mutsuz bir evlilik yaptı. Çocukluk ve yatılı mektep yıllarının ardından gelen bu büyük travma onu büsbütün karamsar ve bezgin kıldı. 1943'te ilk eşinden ayrıldı. Aynı yıl, *Yedi Meşale*'den sonra ilk kitabı olan "*Sebil ve Güvercinler*" adlı kitabı yayımlandı. ABC Kitabevi'nin bastığı kitapta 66 şiiri yer almaktaydı. Ertesi yıl, çalıştığı bankada tanıştığı Rezzan Hanım ile evlenerek yavaş yavaş karamsarlığından sıyrıldı. 1945'te bankadaki görevinden ayrıldı. İstanbul'da Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi'ne tashih (düzelti) şefi olarak girdi. 1947'de ikinci kitabı *Geçen Zaman* yayınladı.

landı. Varlık Yayınları tarafından basılan kitap, şairin *Sebil ve Güvercinler*' deki şiirlerle, 1943-1946 arasında yazdığı şiirlerin bir araya getirilmesinden oluşuyordu. Fakat 1950'de enfaktüs geçirdi. Memuriyetten ayrılarak, Varlık Yayınevi'inde çalışmaya başladı, basılacak kitapları evinde yayına hazırlıyordu.

Şiirlerinde çocukluk anıları, ev ve aile özlemi, yoksullara karşı sevecenlik, ilk gençlik anılarına bağlılık, yaşamın küçük mutluluklarından duyulan sevinç, acıma duygusu, iyilik düşüncesi, İstanbul sevgisi gibi temaları, gözlemci ve ekspresyonist bir tarzla işler. Hecenin yanısıra özellikle son dönemlerinde serbest ve duru bir dille yumuşak, hüznü, açık şiirler yazar. Öykülerinde ise çoğunlukla anılarını anlatır.

Taşında otlar biten şu sokakta yürümek./ Bir bahçe duvarının kokulu gölgesinden./

Uzakta, mektepteyken okuduğumuz şarkı./ Su içmek o tasasız günlerin çeşmesinden./

Kalbe aşına bütün rastladıklarım./ Herşey eskisi gibi, herkes bahtiyar, iyi! / Bana büyük babamı hatırlatan ihtiyaç./ Çocukluk arkadaşım sarı benekli kedi

Bütün günahlarımı affetmiş sanki Tanrım./ Duyuyorum kalbimde tadılmamış sevgiyi./

Ah, sade koşmak, koşmak istiyorum içimden./ Aradığım diyara bu yol çıkacak gibi/

Şiir Kitapları: *Sebil ve Güvercinler* (1943), *Geçen Zaman* (Varlık, 1947, 1961), *Nefes Almak* (Varlık, 1957, 1962)

Hikâye: *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi* (Varlık, 1952), *Değişen İstanbul* (Varlık, 1959) .

ŞAİRİN ÖLÜMÜ

1950'li yıllarda Ankara Radyosu'nun Pazar programı zengindi. Canlı yayınlanan ve salona izleyici de kabul edilen programda şarkı ve türkülerin yanısıra, popüler Batı müziği, parodiler, radyofonik skeçler, yarışmalar dinleyiciye hoşça vakit geçirirdi. Eğer o gün sinemaya gitmemişsek tek eğlencimizdi. Pazar programlarını önceleri İstanbul'dan gelerek Orhan Boran sunuyordu, sonradan uzun bir dönem Erdoğan Çaplı sundu. İyi bir müzisyen, viyolonselci olan Çaplı "Daldan Dala" adlı progra-

mıyla radyoculuk tarihine geçmiştir.

Hatta DP'nin en yüksek oyu aldığı, esip güreldiği yıllarda, 1955'te, Çaplı bir milletvekili adayının ağzıyla konuşmuş ve müstakbel parlamentere şöyle dedirtmişti: "Kendim için hiç bir şey istemiyorum. Bütün arzum, emelim hayatımın son dakikasına kadar aziz milletime milletvekili olarak hizmet etmektir" demişti. DP'li milletvekilleri tabii ki, ayaklanmışlardı. Basın Yayın'dan sorumlu Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol ise Kürsü'ye çıkıp "yayından önce monolog metnini bizzat kendisinin kontrol ettiğini ve bir mahzur görmediğini" söyleyerek milletvekillerini yatıştırmış, programı kurtarmıştı. Sarol programı korumak için mi öyle söyledi bilemem, ama koskoca bir bakanın bir eğlence programı metinlerini sansür yetkisiyle peşinen incelediği doğru idiyse, asıl korkunç olan buydu.

1957 Ocak ayının son Pazarı'ydı. Erdoğan Çaplı "Daldan Dala" programını neşe gösterisi yapmadan, durgun bir sesle açtı, ve Şair Ziya Osman Saba'yı bir kalp krizi sonucu kaybettiğimizi açıkladı. Şairin ölüm haberi bizim için yeterince şoktu. Ama şokun devamı da vardı.

Erdoğan Çaplı, Cahit Sıtkı Tarancı'yı da bir kaç ay önce kaybettiğimizi hatırlattıktan sonra, iki şair arasında okul sıralarında başlayan büyük dostluğu anlattı. Ve sonunda Ziya Osman Saba'nın ölmeden bir kaç gün önce yazdığı, tabii ki, hiç bir yerde yayınlanmamış şiirini göz yaşları içinde okudu:

DÜŞÜMDE

Düşümde gördüm Cahit'i:

Banka gibi bir yer,

Aynı servise verilmişiz,

Yolumu gözler.

Baktım ki, toplamış memurlarını

Nutuk çekmede şefimiz.

El edip geçecektim yerime

Sessiz.

Cahit bu, dayanamadı, boynuma atıldı.

Gözyaşlarını duydum yüzümde bir ara.

O, düşümde ağıladı.

Bense uyandıktan sonra.

Halide Edib'in biyografisi: yazılan ve yazıl(a)mayan

Yeşim Dinçer

Halide Edib'in sınıf körü bir yazar olduğu söylenemez ama, o aynı zamanda, kenar mahallede yaşayan, geleneklerine bağlı, temiz kalpli insanların zenginleri ortadan kaldırmadan çatışmasız bir toplum tesis edebileceklerini de düşünüyordu

pek Çalışlar'ın kaleme aldığı *Halide Edib* biyografisi geçtiğimiz yazın en gözde kitapları arasında yer aldı. Halide Edib hem edebiyat hem de fikir tarihimiz açısından önemli bir figür. Fikir tarihimiz açısından önemi, düşünce dünyasının derinliğinden ya da zenginliğinden ziyade kimi fikirlerinin bugün yeniden popülerite kazanmış olmasından kaynaklanıyor.

Halide Edib Doğu ve Batı'yı, kültürel açıdan yekpare ve müstakil iki ayrı evren gibi tahayyül etmekle kalmıyor, sanat ve tasavvuf yoluyla kültürel bir sentezin mümkün olabileceğini düşünüyor. 11 Eylül'de ABD'de meydana gelen saldırılardan sonra yeniden işlerlik kazandırılan bu statik kavrayışın takipçileri arasında Orhan Pamuk ve Elif Şafak gibi romancılarımız da bulunuyor. Bununla birlikte Halide Edib'in, örneğin Orhan Pamuk'tan farklı olarak, Doğu ile Batı'nın "çatışmalı" doğasına değil de uyum ve uzlaşma vurgu yaptığını belirtmek gerek.

Biyografide Halide Edib'in romanlarına, kurmacasına veya başka bir ifadeyle, yazımsal çabasına pek az yer verilmesi hayli şaşırtıcı. Örneğin Doğu-Batı meselesine dair fikirlerini kristalize ettiği, en çok okunan romanı *Sinekli Bakkal* bile en çok birkaç sayfayı –o da aldığı CHP roman ödülü nedeniyle– kaplıyor. *Sinekli Bakkal*'la birlikte yazarın en önemli üç eserinden ikisi sayılan *Kalb Ağrısı* ile *Zeyno'nun Oğlu*'ndan da pek az bahsedilmiş. Halbuki birbirinin devamı olan bu iki roman, Kürt realitesi etrafında örülen bir aşk ve tutku hikâyesi anlattığı için de önemli.

İpek Çalışlar biyografinin ağırlığını, İkinci Meşrutiyet'in ilanı, 31 Mart Olayı, İstanbul'un işgali, Kurtuluş savaşı, Takrir-i Sükûn yasasının kabulü gibi tarihsel ve siyasal olaylarla, Halide Edib'in sürecekteki

rolüne, olaylar karşısında takındığı tuma vermiş. Neredeyse her sayfada ünlü bir kişi çıkıyor karşımıza: Başta Mustafa Kemal olmak üzere, Cemal Paşa, Hüseyin Cahit, Yakup Kadri, Yahya Kemal, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Rauf Orbay, Samet Ağaoğlu, tarihçi Arnold Toynbee ve diğerleri. Hepsi de Halide Edib'in hayatında bir dönem bir yer işgal etmiş kişiler. İngiltere'deki sürgün yıllarında, Bertrand Russell ile hafta sonları bir araya gelip kadın hakları, Bolşevik devrimi üzerine uzun sohbetler ettiğini öğreniyoruz örneğin. (Fakat "İttihatçı first leydiler" başlıklı bölümün biyografide neden yer aldığını anlamak zor. Halide Edib'in, "kaçgöç"ü babasının desteğiyle aşarak "içtimai hayat"a genç yaşta dahil olmuş bir kadın olarak ne denli sıra dışı olduğunun altını çizmek için belki de.)

Çalışlar, "[Halide Edib] hakikaten mandacı mıydı?" sorusunu sorduktan sonra, "hayatını okuyanlar bu soruya gülüp geçecekler", yanıtını veriyor. Bu aslında resmi tarihin "Amerikan mandacısı" olarak damgaladığı bir yazara itibarını iade etme gayreti. Dolayısıyla, fikirleri, özellikle de milliyetler meselesi karşısındaki tutumu, ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunan Wilson prensiplerini benimseyişi, Mustafa Kemal'le neden ve hangi mesele yüzünden ters düştüğü gibi konular öne çıkıyor.

Halide Edib ve ikinci eşi Adnan [Adivar], Takrir-i Sükûn'un yasalaşmasından sonra taşı toprağı toplayıp Türkiye'yi terk ediyor ve Atatürk'ün ölümüne dek Türkiye'ye dönemiyorlar. Görünürdeki anlaşmazlık, kurucusu oldukları Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmış olması. Adnan Bey İzmir suikastı girişiminden sonra kurulan İstiklal mahkemesinde gıyabında yargılanarak beraat ediyor. Fakat dostları Cavid Bey olayın baş sorumlusu olarak ası-

lıyor.

Halide Edib'e göre suikast girişimi, "Gazi tarafından oldukça hantalca düzenlenmiş bir düzmece". *Daily Telegraph*'a "Mustafa Kemal bütün diğer diktatörler gibi kendinden sonrasını düşünmüyor.." diye yazıyor. İktidarla aralarındaki çekişme, sonradan *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adıyla ve sansürlenerek çevrilecek olan *The Turkish Ordeal*'in basılmasıyla alevleniyor. Kurtuluş savaşı anılarına yer verdiği bu kitapta acıtırıcı bir üslup kullanmaktan çekinmeyen Halide Edib, Mustafa Kemal'i kırıcı, tehditkâr, acımasız, ölüme giden sıradan insanlar için üzüntü duymayan biri olarak resmediyor.

Halide Edib'in kurtuluş savaşı anıları İngiltere ve ABD'de eş zamanlı olarak çıkar çıkmaz Türk basınında bir linç kampanyası başlatılıyor. Çalışlar, kin ve nefret kusan bu yazıları tek tek alıntılanmış. Ne babasının Yahudi'den dönme olduğu kalıyor, ne yosmalığı, ne acuzeliği.. Daha bunlar gibi ağıza alınmayacak nice küfür.. O sıralar Mustafa Kemal ile evli olan Latife Hanım'ı kıskandığı bile yazılıyor. "Mebusluk mu istiyordunuz? Vekillik mi? Yoksa maazallah daha büyük bir şey mi?" sorularıyla yazarın siyasi birtakım hırsları olduğu ima ediliyor. Bugün olduğu gibi o gün de bir kadına milletvekili ya da bakan koltuğu çok görülüyor, siyasi hedeflerinin olması ayıp sayılıyor.

Adivarlar, Atatürk'ün ölümünden sonra İnönü'nün davetiyle Türkiye'ye dönebiliyorlar.

Halide Edib'in milliyetler meselesindeki tutumuna gelince.. Çalışlar'ın da belirttiği gibi, enikonu milliyetçi bir roman olan *Yeni Turan*'a bakarak onu tipik bir Türk milliyetçisi olarak tanımlamak doğru olmayabilir. 1912'de *Tanin* gazetesinde tefrika edilen bu roman, yazınsal açıdan oldukça zayıf olmakla birlikte, Türk Ocağı çevresindeki Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Yusuf Akçura gibi isimlerin beğenisini kazanıyor. Halide Edib, Quaker mezhebine mensup arkadaşı Isabel Fry'ın da etkisiyle, süssüz, boyasız, kurşuni giysiler içindeki kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu ve omuz omuza çalıştığı, ütöpik, cemaatçi bir toplum tasavvur ediyor. Erkeklerle temiz, çalışkan bir arkadaş olan bu kadınlar, bütün memlekete canla başla hizmet, çocuklara da analık ve öğretmenlik ediyorlar.

Halide Edib, *Yeni Turan*'a, sadece "Turan'ın çocukları"nın değil, "Türkiye'nin bütün çocukları"nın, yani Türkleri, Arapları, Ermenileri, Rumları çağırıyor. Çalışlar, yazarın hayalinde ABD gibi bir ülke, meşruti bir federasyon olduğu kanısında. Halide Edib ise romanını şöyle değerlendiriyor: "[Yeni Turan'da] yalnızca milli kültüre sahip bir Türkiye değil, aynı zamanda siyasal açıdan liberal ve demokrat bir Türkiye var. En önemlisi, idare sisteminde şovenliğin olmadığı bir Türkiye." (s. 112)

Turancılıktan, Türk milliyetçiliğinden yola çıkarak "çoğulculuğun hakim olduğu bir demokrasi"

düşlemek Halide Edib'in hayatındaki tek tuhaflık değil. O aynı zamanda, kenar mahallede yaşayan, geleneklerine bağlı, temiz kalpli insanların, zenginleri ortadan kaldırmadan, çatışmasız bir toplum tesis edebileceklerini de düşünüyor. Çalışlar'ın kaleme aldığı biyografide –roman analizine de girmediği için– bu zaafiyeti görmek mümkün olmuyor. Halide Edib, ikinci dünya savaşının akabinde kaleme aldığı *Sonsuz Panayır*'ı, tam da bu şekilde kurgulamış örneğin. *Sonsuz Panayır* bir bakıma, İstanbul'un yoksulca bir semtinde, Sülüklü'de yaşayan lise öğrencisi Ayşe'nin kenar mahallenin çamurundan kurtulma hikâyesi; bir bakıma da savaş ekonomisinin sosyal tabakalaşma üzerinde yarattığı değişimin.

Tatsız, silik, fakat çalışkan bir kız olan Ayşe, yeni zenginlerin çocuklarına özel ders vermektedir. Ayşe evinden, yoksulluğundan, kılıksız babasıyla sokakta yana yürümekten utanır. Fakat zenginlerin evlerine girip çıktıkça onların yaşamında da utanç verici şeylerin olduğunu keşfeder. Savaş sayesinde servet yapan bu insanların geliri karaborsadan, istifçilikten ve hatta afyon kaçakçılığından elde edilmiştir. Dejenere ve görgüsüzdürler; alafranga olmaya özenirler. Oysa, kızına modaya uygun bir palto alabilmek için kendi paltosunu satan Ayşe'nin babası okumuş, kültürlü bir adamdır.

Halide Edib'in "sınıf körü" bir yazar olduğu söylenemez. O kadar ki romandaki aykırı sesin sahibi gazeteci Firuzan'a, Sülüklü'deki yoksulluğun nedeninin Taksim'deki zenginlik olduğunu söyletirir. Fakat Firuzan'ı onaylayan ya da hak veren çıkmadığı gibi aşkı da karşılık bulamaz. Ayşe dostlarının sayesinde maaşlı bir iş bulur; patronunun tacizlerine göğüs gererek işinde terfi etmeyi başarır, ailesiyle birlikte Taksim'de bir bodrum katına taşınır ve gazeteci Firuzan'a göre çok daha ılımlı bir tip olan Burhan'ın evlenme teklifini kabul eder. Halide Edib, Taksim'deki daireyi yepyeni eşyalarla dayayıp döşeyen dostlarının –içlerinde zengin fakat iyi insanlar da vardır– Ayşe'ye hazırladığı sürprizi şöyle anlatıyor:

"Bütün bu emeklerden ve ilgiden sonra konukların hepsi Ayşe'ye bu sürprizin yapacağı etkiyi düşünüyordu. Genellikle kupkuru ve kapanık görünen bu kızın, bugün sevinçten dilinin dolaştığını görmek hepsinin emeğini ödemişti. Her halde bugün, semti semtten, sınıfı sınıftan, Anadolu'yu kentten, hatta zengini fukaradan ayıran duvarlar –bir zaman için olsa bile– güldür güldür yıkılmıştı. Evet, Ayşe'nin bodrum katı dairesi Sülüklü ile Taksim arasındaki yolun kavşağı oluvermişti." (*Sonsuz Panayır*, Atlas Kitabevi, 1987, s. 232)

Halide Edib, toplumsal çatışmanın iyilik, çalışkanlık ve yardımseverlikle çözülebileceği kanısında. Onu kuşkusuz iyimser bir insan haline getiren "liberal hümanist" dünya görüşünün ve fikirlerini okura dayatma telaşının romanını zayıflatmış olduğunu göremiyor.

Savaş ve Barışa Ödenen Bedeller

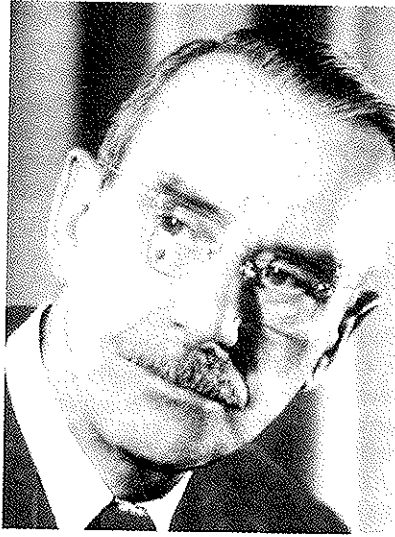
Bülend Tuna

Eğer bir toplum terörün buzlu zeminine oturtulmuş, bağlanmışsa, o buzun altı çürümüş, kokuşmuş olsa bile o toplum hemen çökmez, bir süre ayakta kalır. Sizleri ayakta tutan zırhın içindeki kokuşmayı açıklamalı mıyım acaba?

Tarih 22 Temmuz 1209, Beziers katedralinde Kathar "sapkınları", kendilerini korumak isteyen Katolik, Yahudi dini bütün halkın arasına karışmış beklemektedirler. Kenti kuşatanların komutanı, Başpapaz Arnaud Amaury'ye sorar: "Tanrı'nın kullarını şeytana tapanlardan nasıl ayıracağız". Katharlar üstüne haclı seferini Roma (Papalık) adına yöneten Başpapaz şöyle yanıtlar: "Hepsini öldürün! Tanrı kendi kullarını ayırır." (Gülün Öteki Adı, Mine G. Saulnier)

Tarih yukarıdaki gibi pek çok katliamlarla doludur. Üstelik bunların hemen hepsi meşrû kurumlar tarafından ve çok kutsal amaçlar için yapılmışlar ve çağlarında kabul görmüş, yapanlar ödüllendirilmiştir. 20. Yüzyıl savaşlarında yaşananlar belleklerimizden henüz silinmemiştir.

Tüm dünyayı kan ve gözyaşına boğan, en az 60 milyon insanın ölümüyle sonuçlanan bir savaştan sonra, herkes, "Bir daha asla!" diye bağırarak ve savaşın insanlığın gündeminden çıkarak tarih sayfalarında yer almasını dilemişti. Ne yazık ki dilekler yetmedi, çekilen acıların etkisi zamanla bulanıklaştı. Savaşın acıları hafızalarda silikleştikçe yeniden savaşlar yapılabilir, politikanın bir uzantısı olarak görülür oldu. Soğuk savaşın yarattığı dehşet dengesi, bir yandan insanlığı ürküten bir nükleer savaşın eşiğinde yaşamaya zorlamış, öte yandan da yapılamazlığını, başlatılan birlikte herkesi yok edecek bir gücün sahibi olmanın anlamsızlığını göstermişti. Aslında 3. Dünya için barış tam olarak hiç bir zaman gelmedi denebilir. İşin acı tarafı bu yeni

kuşak savaşların bölgesel niteliği, bir ölçüde savaşın kabul edilebilirliğini sağlıyor. Bazıları savaşın kaçınılmaz, hatta yapılabılır olduğunu, özellikle bölgesel sorunların çözümünde kullanılabileceğini dile getirmiş; savaş, silah, terör Hollywood tarafından estetize edilmişti.

SAVAŞ BİZE HİÇ UZAK OLMADI

Yaşadığımız coğrafya yıllardır dünya güçlerinin egemenlik gösterilerine sahne olmakta, yanı başımızda dünyanın en gelişmiş silahları insanlar üzerinde denen-

mekte, her geçen gün haber kanallarına akıl almaz ölüm haberleri yansımaktadır. Orta Doğu'nun yıllardır kanayan yarası Filistin'de, İsrail yönetiminin ördüğü utanç duvarının ve Filistin toprakları üzerine yeni yerleşim yerleri kurma gayretinin bölgedeki barış umutlarını nasıl söndürdüğünü, her geçen gün tarihî referansları olan bu kutsal bölgelerde bir arada yaşanabileceğini ümit edenlerin nasıl bir hayal kırıklığına uğradığını görüyoruz. Savaşın, gerilimin, çatışmanın olmadığı bir dünyayı hiç yaşamamış nesillerin geleceği nasıl kurgulayacağı endişesi haklı olarak içimizi karartmaktadır.

İsrail dünyanın en gelişmiş silahlarıyla donattığı ordusuna Filistinli militanları aileleriyle birlikte öldürme emri veriyor; Arap gençleri, üzerlerine doladıkları bombaları hiç tanımadıkları ama nefret ettikleri Yahudileri öldürmek için patlatıyor, Irak'ta hemen her gün onlarca insan bombalı saldırılarda parçalanarak ölüyor.

Ortadoğu'nun tarihî referanslarla da sürekli diri tutulan dinî, etnik ve siyasi coğrafyasının çözümü, Amerikalı stratejistlerin "kuramsal" yaklaşımlarıyla çözülemeyecek kadar özgün bir sorundur ve zordur. Zorluk büyük ölçüde tarih boyunca yapılan müdahalelerle sorunu içinden çıkılmaz hâle getiren bölge dışı emperyalist güçlerin politikasından kaynaklanmaktadır. Bugün çözüm için diplomasi yapanlar, yıllar boyu çözümsüzlüğü çözüm olarak, bir politika aracı olarak bölgede uygulamışlardır. Çözümsüzlük ve kaos, "bölgenin sadece bölge halklarına bırakılamayacak kadar önemli coğrafyasını kontrol edebilmek için gerekli bir düzenleme" olarak sürekli gündemde tutulmuştur.

Amerikan yönetimi Irak'ı, Afganistan'ı tehdit olarak görüyor, Amerikan halkını Müslüman saldırısına karşı korumak istiyordu; oysa şimdi binlerce Amerikan askeri, dilini, hatta alfabesini bile bilmediği bu ülkelerde "tehdit" altında. Üstelik kullandığı ölçüsüz şiddet nedeniyle de sürekli olarak bir nefret nesnesi durumunda.

BARİŞ İÇİN ÇABA GÖSTERMEMİZ GEREKİYOR

Bugün Amerikan anneleri, barışın en önemli gücü olarak seslerini yükseltiyorlar. İngiltere basını, hükümetinin yalanlarını gün ışığına çıkarıyor. Dünyamızın bir barış gezegeni olması için yeryüzünün sorun yumağı olan hemen her bölgesinde büyük özveriler göstererek barış umudunu diri tutan barış gönüllülerine bir saygı selamı göndermemiz gerektiğini düşünüyorum.

– Gösterdikleri çabalarla, derisinin renginden, cinsiyetinden, etnik kimliğinden, dininden, düşüncesinden dolayı kimsenin ayırma, ayrımcılığa uğramaması gerektiğini ısrarla vurguladıkları için;

– Devletleri birbirinden ayıran sınırların, gümrük duvarlarının insan hakları için geçerli olmaması gerektiğini, evrensel değer yargılarının, insanlığın evrensel kazanımlarının dünyanın her yerinde her şekilde geçerli olması amacıyla gayret gösterdikleri için;

– Kendi ülkelerinin egemenlerinin üretilip sattığı silahlarla sakat kalan insanların dramını dünya gündemine taşıdıkları için;

– Nükleer silahlar üzerine kurulacak bir dehşet dengesinin dünyayı felakete götürebileceğini, bu yöndeki bir tirmanışın, nükleer silahlara yapılacak yatırımların silahlanma yarışını azdıracağını ısrarla vurguladıkları için;

– Dünya üzerinde bir bardak temiz su içmeden ölüp giden yüz milyonlarca insanın yaşamını iyileştirebilecek kaynakların, savunma bütçelerinde cömertçe harcadığını gösterdikleri için;

– Irak'tan Afganistan'a varıncaya değin dünyanın her köşesine asker gönderen, gönderdiği asker-

lerinin bayrağa sarılı tabutlarla döndüğü bir ülkenin barış girişimcileri olarak kendi yönetimlerini protesto edebilme cesaretleri için;

– Her şeyden önce barışın mümkün ve gerekli olduğunu; insanın insanı sevmesinin, yaşamı, doğayı sevip gözetmesinin esas olduğunu bıkmadan haykırdıkları için; bizi birbirimize ve yaşadığımız dünyaya yabancılaştıran, nefret duygularının azmasına neden olan umutsuzluğun değil, farklılıklarımıza saygının temel alındığı bir dünya özleminin içimizde yeşermesine gayret gösterdikleri, bu yolu aydınlattıkları için;

insanlık adına teşekkür borçlu olduğumuzu düşünüyorum.

Yaşanılabilir bir dünya için yapılan çalışmaları, gösterilen gayretleri bizden uzak bir gezegende geçen bir gerilim filmi izler gibi izlemenin, sadece barış çabalarını onaylayarak destek vermenin, alkışlamanın yetmeyeceğini bilmemiz gerekiyor. Çocuklarımıza savaşı bir dünya vademiştik, geçmişteki acıların yaşanmaması için çaba sarfedeceğimizi söylemiştik. Şimdi bu çabayı ve duyarlılığı göstermenin zamanıdır. İnsanlık 21. yüzyılda savaşa yol açmadan terörü önleyebilecek birikime sahiptir. Yeter ki istensin. Yeter ki barışa bir şans verilsin.

THOMAS MANN ALMANLARA SESLENİYOR

Burada geçmişten bir sayfayı dikkatinize sunmak, önemli bir Alman yazarın Thomas Mann'ın II. Dünya Savaşı'nın acılı günlerinde kendi halkına yönelik yaptığı konuşmalardan söz etmek istiyorum. Thomas Mann I. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Almanya'da yaşananları, Nazilerin yükselişini, adım adım iktidara gelişleri endişe ile izlemiştir; 1930'da Berlin'de "Akla Çağrı" başlıklı bir konuşma gerçekleştirmiş ve kültürlü burjuvaziyle sosyalist işçi sınıfının Nasyonal Sosyalistlerin insanlık dışı fanatizmine karşı ortak bir cephede birleşmesi çağrısında bulunmuştu. 1930'larda yazdığı denemelerinde ve verdiği konferanslarında sürekli olarak Nazi politikalarını hedef almış, bir yandan da sosyalist ve komünist ilkelere duyduğu güvenliği, bu ilkeleri hümanizmin ve özgürlüğün güvencesi olarak gördüğünü dile getirmişti. Yaptığı bir etkinliği anlatırken şunları dile getiriyor:

1930 Ekim'inde, yapıma ters düştüğü halde politika arenasına atılarak, Berlin'deki Beethoven Salonu'nda ve genç Nazilerin gürültülü yarenlikleri arasında, belki de bazılarınızın hâlâ anımsadığı, "sağduyuya çağrı" diye adlandırdığım bir konuşma yapmıştım. İşte bu davranış olumlu bir sonuç getirmemiş olmasına karşın, bir sanatçı olarak gerçekleştirebilme şansına eriştiğim her şeyden daha çok vicdan rahatlığı sağlıyor bana. (Kasım 1941)

Oysa Mann'ı 1. Dünya Savaşı yıllarında ateşli bir yurtsever olarak görüyoruz. Hatta Almanya'nın savaşa girmesini sorgulayan az sayıdaki Alman yazardan birisi olan ağabeyi Heinrich Mann'a duyduğu tepkiyle otoriterliği savunan yazılar da kaleme aldığını biliyoruz. Elbette yıllar içerisinde bu görüşleri evrildi ve son derece başarılı edebiyat ürünleri vermeye başladı. Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandığı 1929 yılı dünyanın ekonomik krizle boğuştuğu yıl olarak kayıtlara geçti. Dünya, Avrupa ve özellikle de Almanya'yı zor günler bekliyordu.

Thomas Mann ve ailesi 1933 başlarında İsveç'te tatildaydı ve Hitler'in şansölye olduğunu duyunca geri dönmeyerek Zürih yakınlarına yerleşti. 1936'da Alman vatandaşlığından çıkarıldı. Kitapları alanlarda yakılan kitaplar arasındaydı, adı "lânetli sanatçılar" ile birlikte anılıyordu. 1936'da Bonn Üniversitesi 1919'da ona verdiği onursal doktora unvanını geri aldı. (Bu unvan 1949'da geri verilecektir.) Thomas Mann ailesiyle birlikte 1938'de ABD'ye yerleşti ve 1944'de ABD vatandaşı oldu. Savaşın sona ermesiyle her iki Almanya'yı da ziyaret etti, ancak dönmeyi reddetti. 1952'de Zürih'e yerleşti ve 12 Ağustos 1955'te Zürih'te öldü.

Size bir kitaptan parçalar aktaracağım. Elimizdeki kitap "*Dinle Alman Ulusu*" başlığını taşıyor. (Çeviren: Niyazi Eröztürk, E Yayınları, Nisan 1991.) İçinde Thomas Mann'ın savaş yıllarında BBC'den Almanca olarak seslendirdiği konuşmalarını kapsıyor; toplam 58 konuşma var. 5-6 dakika süren kısa ama çarpıcı konuşmalar bunlar. Kitaptaki son konuşma savaşın bitiminden aylar sonra 8 Kasım 1945'te, niye Almanya'ya dönmeyeceği ile ilgili son derece çarpıcı, kişisel bir değerlendirmeyi içeriyor.

Bu konuşmaların Almanların kulağına ulaşmasının da ilginç bir hikâyesi var. Önceleri telgrafla Londra'ya gönderilen ve bir spikerin okuduğu bu metinler bir süre sonra karışık bir teknikle bizzat Thomas Mann tarafından seslendiriliyor. Los Angeles'deki NBC stüdyolarında plağa okunan metinler uçakla New York'a gönderiliyor, buradan telefonla Londra'daki bir başka plağa kaydediliyor ve yayına hazır hale getiriliyor. Yapılan tespitler yayının çok geniş bir coğrafyada dinlenebildiğini gösteriyor.

THOMAS MANN'IN GÖZÜNDEN SAVAŞ

Metinler savaşa karşı birer çılgılık gibi. Savaşın insanlar üzerindeki etkisini, Avrupa kültürünün, kültürel birikimin bu savaşı önlemeye yetmemesine duyduğu tepkiyi aktarıyor. "Savaş önlenbilirdi ve onun gerçekleşmesi bizler için ağır bir ahlaksal

yüktür."

Bu konuşmalarda acı var, öfke var, hem de şiddetli bir öfke var. İnsanın Türkçeye aktarılırken bazı abartmalar mı yapıldı diyesi geliyor, ancak metnin tamamına sinmiş olan bu duygunun arkasını görmemiz gerektiğini düşünüyorum. Kitapları diğer benzerleriyle birlikte meydanlarda yakılmış, kütüphanelerden temizlenmiş bir aydın olarak Thomas Mann'ın yaşadıkları belli ki böyle bir dili tercih etmesine yol açmış.

Kişiliği ve yapıtları yöneticileriniz tarafından yasadışı ilan edilen bir Alman yazar sesleniyor sizlere! Bu yazarın kitapları, Goethe'den söz edenleri bile, bundan böyle yalnızca yabancı uluslara, onların kendi dilleri ile hitap ederken, sizler için dil-siz ve yabancı kalmaya mahkûm edildiler. Fakat, kendim dönmesem bile, onların günün birinde size geri döneceğini biliyorum. Yaşadığım sürece de, Amerikan vatandaşı olsam bile, bir Alman olarak kalacak ve yedi yıldır bu kaatil saldırganların istekleri doğrultusunda tüm dünyaya büyük zararlar veren Almanya'nın yazgısına üzüleceğim. (Ekim 1940.)

Thomas Mann elbette bir siyasi düşünür değildir, dünyayı bir sanatçı gözüyle algılayan ve tepkisini dile getiren hümanist bir aydındır. Siyasi dozu yüksek konuşmalarında değindiği konuları Nasyonal Sosyalizm başlığını kullanan bir partinin demagogjisini deşifre etme çabası olarak algılamak gerekir.

Alman Ulusu! Avrupa, ancak özgürlüğüne kavuştuktan sonra sosyalist olacaktır. Faşizm daha şaşı bakışlarını dünyaya dikmeden sosyal hümanizm kavramı gündemdedir ve ulaşılması gereken bir ideal olarak görülmüyordu. Gerçekten yeni, genç ve devrimci olan bu kavram, ancak bu yalan yılanın başı ezildikten sonra Avrupa'yı içten ve dıştan biçimlendirebilecektir. (28 Mart 1944.)

ALMAN KÜLTÜRÜ VE NAZİLER

Mann'ı tüm dünyaya tanıtan ünlü romanı Buddenbrooklar'ın geçtiği Lübeck'te, Meng cadde-sinde yazarın dedesinden kalan ve Buddenbrook Evi olarak bilinen evin adı, Nazilerce "Wullenweber Evi" olarak değiştirilmişti. Belli ki Naziler kente gelen yabancıların sürekli olarak bu evi görmek istemelerinden rahatsız olmuşlardı.

Burada bir başka noktaya da değinmenin yeridir. Kitapta, söz konusu evin 18. yüzyıl rokoko tarzında olduğu; oysa Nazilerin adını verdiği Wullenweber'in 16. yüzyılda belediye başkanlığı yaptığı, üstelik Danimarka ile savaş çıkarttığı ve kente çok zarar verdiği için Lübeckliler tarafından pek de sevilmediği ve asıldığı belirtiliyor. Tarihî referansların cahilce kullanılmasının ilginç bir örneği olsa

gerek.

Alman kültürünün, kültürel birikiminin Nazi politikasının ezici hoyratlığı altında kalmasından duyduğu endişeyi dile getirir. Üstünlük iddiasının, üstün ırk saçmalığının yanı sıra üstün kültür iddiasının yanlışlığını vurgulamak ihtiyacını hissediyor.

Vatan sevgisi, bir bireyi olduğumuz ulusun diline, kültürüne ve geleneklerine duyulan yararlı, doğal ve güzel bir duygu, insanlık âlemindeki değişimlere, gelişimlere ve kültürel atılımlara duyulan sempati ile rahatça bağdaşabilen bir sevgi değil miydi? Bu yüce duyguyu neye dönüştürdü o sapkın Midas, o Nasyonaldosyalizm? Doğal olarak yalnızca pisliğe! Aptalca kendini beğenmişlik, çılgınca ırk üstünlüğü, kendini putlaştırma, kin, kaba güç ve saçmalığa dönüştürdü o güzel sevgiyi. (Ağustos 1942.)

Alman adı, tüm korkuların, isterik soygunculuk tutkularının, utanç verici kötülüklerin ve aman tanımayan kaba gücün simgesi durumuna getirildi. Öylesine etkili ki bu simge, geçmişte Alman dehasının insanlık âlemine armağan etmiş olduğu büyük, güzel ve sevimli tüm değerlerin anısının bir kin denizine gömülüp yok olmasına yol açıyor. Ve bu kin denizinin yaklaşmakta olan hırçın dalgaları tarafından yutulmamak için, umutsuz çabalarla gerçekleştirmeye çalıştığınız "korku yoluyla güçlülük" ilkesiyle durdurmaya çalışıyorsunuz onları. Yeniden kazanılan Alman onuru budur işte! (15 Ocak 1943.)

Bu kölelik değil, Alman'ları yanlış öğretilerle eline geçirmiş uğursuz bir üstünlük çılgınlığının pençesinden kurtulustur. Yanlış bir öncüllük ve haklılık sarhoşluğundan uyanıştır bu. Alman kültürü tek ve en üstün kültür değil, yalnızca benzerlerinden biridir ve buna değer vermek onun başlıca özelliklerindendi; ama kibirlilikten ölüyor şimdi! Almanya yeryüzünün en önemli noktası da değildir; bu büyük dünyanın küçük bir bölümüdür o ve Alman ruhunun problemi olan büyük günlük sorunlar gündemdedir. Bazılarının ileri sürdüğü gibi bir şeytan değildir Alman insanı; ama, sarı bukledi, gümüş zırh kuşanmış bir başmelek de değildir; yalnızca bir insandır o, herkes gibi. Ve bir insan olarak, öteki insanların bir kardeşi olarak yaşamayı yeniden öğrenmelidir. Biz Alman'ların epeydir aptalca küçümsediğimiz "Demokrasi" sözcüğünün de zaten başkaca bir anlamı yoktur. (1 Mayıs 1944.)

Thomas Mann sürekli olarak sıradan Alman insanının ruhuna degecek cümleler kurmaya, onları yer yer tahrik etme bahasına bunu yapmaya gayret ediyor. Kuzey ülkelerinde oldukça canlı kutlanan, masalsı bir atmosfer içerisinde geçirilen Noel günlerinde onları vicdan muhasebesi yapmaya çağırıyor.

Şimdi bana söyler misiniz; yapılan buncâ hak-

sızlık, şimdi yine çocuklarınızla birlikte, belki de çocuklaşarak söyleyeceğiniz o eski ve güzel şarkılara uyuyor mu? O şarkıları söylemiyor musunuz artık? "Stille nacht, heilige nacht" yerine bir kasaba gazetesi ve sokak şarkısının karışımından oluşan ve herhangi bir işe yaramaz tembelin masalsı kahramanlığı yalanını yayan o kanlı parti marşını söylemenizi mi buyurdular size? Buna da boyun eğeceğinizden kuşum yok; çünkü boyun eğiciliğiniz sınırsız ve günden güne bağışlanamaz hale geliyor. (Aralık 1940.)

Elbette içinden çıktığı toplumu çok iyi anladığını söyleyebiliriz. Almanların 1. dünya savaşından sonra yaşadıkları ruh hallerini, bunun nasıl aşılabileceğini sürekli işlemeye çalışıyor. Almanların "başkalarınca sevilme isteği" tanımlaması doğrusu çok da yabancı olmadığımız bir başka duyguyu çağırıştırıyor: "Türkün Türkten başka dostu yoktur" önermesindeki yalnızlık hissini...

Kendinizi geliştirebilmek ve benliğinizin derinliklerindeki ruhsal isteklerinizi doyuma ulaştırabilmek için, başköle rolünü oynayacağınız o kölelik düzenine göre, bu yeni düzende çok değişik olanaklar bulacaksınız. Örneğin, Alman Ulusu'na özgü en güçlü isteği, başkalarınca sevilme isteğini gerçekleştirebileceksiniz. Özendirildiğiniz tüm kötülüklerle karşın, bu güçlü duygunun, sevilme isteğinin içinde hep canlı kaldığını bilmiyor muyuz? İnsanlığın baş düşmanı rolünü oynamayı başaramadığınızı, oynamak zorunda bırakıldığınız bu rol yüzünden ne denli mutsuz olduğunuzu bilmiyor muyuz ki? (Aralık 1940.)

ALMANLAR SAVAŞIN

ACILARIYLA YÜZYÜZE

GELİYOR

Bu konuşmalardan yaptığım bir derlemeyi kısa alıntılarla size sunmak istedim. Bunlarda savaşın gidişatını takip etmeniz, Almanya'daki sivil halkın buna paralel olarak neler hissettiğini buradan anlamamız mümkün. Örneğin savaşın yön değiştirdiği ve Almanya müttefik bombardımanının etkisi altına girdiği zamanda da konuşmalar devam eder. Durum değişmiştir, Alman kentleri yıkılmakta, sivil Almanlar ölmektedir.

Öç ve ödeme? Evet, sıra şimdi onlara geldi. Çılgınlık ve sarhoşluk, Alman Ulusu'ndan öç alıyor. Kötü öğretmenin ona vermiş olduğu, güç kullanma önceliğine duyulan inanç için ödemek zorunda ve ne yazık ki bu daha yalnızca bir başlangıç. Bugün ektiklerinizin yabancıların zorbalığından değil, Nasyonaldosyalizm'den kaynaklandığını siz Alman'lara anlatmak gerekir mi? (30 Ekim 1943.)

Müttefik kuvvetleri Almanya'yı işgal etmeye başlamışlardır. Polonya ve Almanya topraklarındaki toplama kamplarına girilmiş kurtarılmış ve ilk

defa olarak oradaki insanlık dışı mezalimin fotoğrafları Batı basınında yayımlanmıştır. Nazilerin gerçekleştirdiği insanlık suçlarının Almanlar tarafından ilk defa bütün çıplaklığıyla görülmesinin yaratacağı şokun bu konuşmalarda vurgulandığını görüyoruz. Thomas Mann savaş sonrası Almanya'sının gündemini, Almanya'nın işgalini, bunun Alman insanında yaratacağı tutsaklık duygusunu işlemeye başlamıştır.

Alman'lar, her şeyi bilmek zorundasınız. Önceleri dehşete kapılacak, utanacak ve pişmanlık duyacaksınız. Ama her şeyden önce kin duymanız gerekir; Alman adını Tanrı'nın ve tüm dünyanın gözünde nefrete eşdeğer kılan bu alçaklara karşı! (14 Ocak 1945.)

Gelecekteki yaşam öncelikle, ulusal yaşamın esenliğine değil, Hitler Almanya'sının öteki uluslara yapmış olduğu korkunç kötülüklerin düzeltilmesine yöneltilmelidir. Giderek genelleşen nefretin önü alınmalı ve zamanla yatıştırılmalıdır. Ama barış, adalet güvencesi, giderek yeniden uyanan yaşamdan zevk alma duygusu, tüm dünyayı yenmek zorunda olan seçkin bir ulus olmak çılgınlığından kurtulmak, ortak kültür çevresine ait uluslarla barışmak ve birlikte çalışmak: Tüm bunlar bugünkü cehennemden daha iyi değil mi? Siz Alman'lar, ruhunuzun derinliklerinde bunun özlemini taşıyor musunuz? (31 Ocak 1945.)

Felaket büyüktür; ama bu yüzden, "Almanya'nın sonu geldi!" diye bağırmanın anlamı yok. Almanya, genelkurmaysız ve savaş endüstrisiz de yaşayabilir ve mutlu olabilir: Hatta onlarsız daha da hatasız ve onurlu yaşayabilir. (4 Mart 1945.)

Özgürlük kavramına değinen konuşmalarında, örneğin 1942 Nisan ayında yaptığı konuşmada Almanları sivil itaatsizliğe teşvik eden Mann; "Özgür olmak isteyen bir ulus, o an özgürdür!" demişti. Savaşın son aylarında aynı konuya bir başka açıdan tekrar değinecektir:

Özgürlük, politik açıdan bakıldığında, her şeyden önce iç politika ile ilgili törebilimsel bir kavram. Kendi özünde özgür ve kendine karşı sorumlu olmayan bir toplum, dışa karşı özgür olmayı hak edemez: Özgürlükle ilgili konuşmalara katılamaz ve eğer bu anlamlı sözcüğü kullanacak olursa, yanlış yerde kullanır. Alman özgürlük kavramı hep dışa yönelik olmuştur; yalnızca Alman olma hakkından söz etmiş, bunun ötesine gitmemiştir. Ulusal bencilliği şartlara bağlayabilecek, kısıtlayabilecek, onu frenleyerek topluma, insanlık alemine hizmet edebilecek bir yola yöneltebilecek her tür güce karşı çıkan bir savunma kavramı olmaktan öteye gitmemiştir. Dışarıya karşı inatçı bir bireysellik adına, dünya, Avrupa ve uygarlık ölçütlerine kıyasla, kendi bünyesinde, şaşılacak derecede bağımlılığı, her konuda yönetilmeyi ve körü körüne

boyun eğmeyi kabul edilebilir kılmalıdır. Askerce buyruklara kesinlikle uymak mantığının kaynağıdır o ve Nasyonsosyalizm, dahili ve harici özgürlük ihtiyacı adına bu oransızlığı, barbarlık özgürlüğü düzeyine çıkarmıştır. (5 Nisan 1945.)

Savaş sona ermiş, Almanya teslim anlaşması imzalanmıştır. Artık Almanların onurunun korunması gündeme gelmiştir.

Ama her şey değildir iktidar, en önemli şey ise hiç değildir ve Alman onuru hiç bir zaman yalın bir iktidar konusu olmamıştır. Almanlık, daha önce olduğu gibi, gelecekte de, insancıl katılımlar ve özgür düşüncelerle övgü kazanımına saygı duyacaktır. (10 Mayıs 1945.)

BARIŞA ÖDENEN BEDELLER

Bugün serinkanlılıkla baktığımızda Thomas Mann'ın yaptıklarının çok cesur bir eylem olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Elbette içinden çıktığımız, kültürünüzün, benliğinizin bir parçası olan toplumdan, onun içine düştüğü durumdan rahatsız oluyorsunuz. Yazarlık yeteneğinizi gösterdiğiniz, ürün verdiğiniz anadilinizde kitaplarınız yasaklanmış, hatta yakılmış. Size verilen doktora unvanı bile geri alınmış, üniversiteler, bilim yuvaları artık birer Nazi propagandası üretim merkezleri olmuşlar. Bütün bunlara rağmen, özellikle savaşta gençleri askerde çarpışan bir topluma, yönetimlerine karşı itaatsizlik öğütleyebilmek, kışkırtmak, "düşman saflarındaki bir hain" damgasını yemek için yeterli bir neden. Bu sürecin sonunda iki tarafta da derin bir yara açıldığını görmek gerekiyor. Özellikle savaşın sonraki tutumlarda, yazarın Almanya'ya dönmek ve Almanya'da yaşamak istememesinin arkasında yatan nedenleri anlayabiliyoruz. Elbette savaş sırasında gösterdiği çabaların, propaganda gayretlerinin sıradan Alman yurttaşlarının üzerindeki etkisini ölçmekte yetersiz kalıyoruz; sadece hissedebiliyoruz. Savaş tümüyle kestirilemez, ölçülemez bir altüstlük olarak yaşamı eziyor. Bunun altından nasıl kalkılabileceği, şu veya bu şekilde kalkınca da yaşanan ortak sıkıntıların başka ortak travmaları da beraberinde tetiklediğini, bir tür kolektif suç işleme duygusuyla ortak suskunlukların, dibe atmaların yaşandığını gözlememiz mümkün. Savaş sonrası Almanya'sında, Thomas Mann'ın Almanların gurur kaynağı, Nobel Edebiyat Ödülü sahibi bir yazar olarak yeri tartışmalı olabilir. O artık eskisinden de daha fazla dünya vatandaşı bir yazardır ve öyle de kalacaktır.

Bugün yazarın pek de hatırlanmayan, hatta bilinmeyen bu yönü üzerinde durmak, barış için gösterilen çabalara, ödenen bedellere örnek olabilecek bu yaklaşımını bilinir kılmak istedim.

DİNLE ALMAN ULUSU!

Thomas Mann

Sekiz yıldır çok zor bir yaşam sürerek savaşıyan Alman Ulusu ise, açlık ve salgının tehdit ettiği Avrupa'nın ortasında, kendisine yalnızca savaş, bitmez tükenmez mutsuzluklar ve aynı zamanda dünyanın nefretini ve lânetini getirecek olan geleceğe gizli bir ürkeklikle bakmakta. (Ocak 1941.)

Hitler ve onun kundakçı rejimi varolduğu sürece, siz Almanlar, hiç bir şekilde ve kesinlikle barış yüzü göremezsiniz. Umutsuzlukla yapılan bu alçakça saldırılar, şimdiye kadar olduğu gibi, gelecekte de sürecektir: ister sizlere karşı duyulan öç ateşini sürdürmek için, ister, giderek devasa boyutlara ulaşan nefret duygularının sizleri yutmasını engellemek için olsun. Sizleri uyarmanın anlamı, içinizdeki kaygılandırıcı kuşkuları güçlendirmektir. Bundan fazlasını yapamam. (Mart 1941.)

İnsanlık hakkında istenildiğince horgörölü ve kuşkucu düşünülebilir, ama tüm acınılacak yanlarına karşın onun içinde, yadsınamaz ve söndürülemez bir kıvılcım vardır; anlayışın ve iyiliğin kıvılcımı! Kötünün, yalanın ve kaba gücün kesin zaferini kabullenebilir, onunla yaşaması olanaksızdır. Hitler zaferinin sonucu olacak olan bir dünya, yalnızca bir evrensel kölelik dünyası olmakla kalmayıp, insanın yüceliğine ve iyiliğine inanabilmenin olanaksızlaştığı, kesinlikle kötüyü ait, kötüyü boyun eğen bir dünya olacaktır. Böyle bir şey olamaz ve kabul edilemez. Alman Ulusu, önderinin zaferlerinden, yenilgilerine oranla ne kadar fazla korkmak zorundasın? (Nisan 1941.)

Tüm insanlık için geçerli olacak bir barışın gerçekleşmesine engel oluşturan biricik nedenin, Hitler ve onun dünyaya egemen olma düşü olduğunu düşünün: Bu düşünceleri benliğinizin en ulaşılmaz yerinde saklayın ve bırakın, sizlerin ve dünyanın kurtuluşu için olunlaşınlar! (Mayıs 1941.)

Nasyonsosyalizm denen olgunun Alman yaşamında derin kökleri olduğunu kabul ediyorum. Bu olgu, yıkıcı fesatlık tohumunu hep içinde taşıyan, ama, eski Alman kültürüne ve bilim dünyasına hiç de yabancı olmayan, soysuzlaşmaya açık, bulaşıcı tasarımlardan oluşur. Romantizm olarak nitelendirildikleri geçmiş günlerde aristokrat çevrelerde geçerliliklerini sürdürürler ve o çevrelerce büyüleyici olarak tanımlanırlardı. Sonunda ayağa düştükleri rahatça söylenebilir ve Hitler'in eline geçmek zorunda oldukları için, nasıl olsa ayağa düşeceklerdi. Almanya'nın teknik çağa kusursuz ayak uydurduğu ile birlikte bugün, tüm uygarlığı tehdit eden, çok etkili bir patlayıcı oluşturmış durumdalar. Evet, Nasyonsosyalizm'e dönüşen Alman milliyetçiliği ve ırkçılığının öyküsü, uzun ve ürkütücü bir öyküdür; çok eskilere uzanır o; başlangıçta oldukça enteresan, sonra da giderek bayağı ve ürktüçüdür. Fakat bu öyküyü, Alman bilgeliliğinin öyküsüyle karıştırmak, onları birleştirmek, barış için tehlike oluşturabilecek gereksiz bir kötümserlik ve hata olurdu. Sevdiğiniz Almanya'nın, Dürer'lerin, Bach'la-

rın, Goethe'lerin ve Betthoven'lerin Almanya'sının bu bâdireyi atlabilecek uzun solukluluğa sahip olduğuna inanacak kadar iyimser ve anavatanını seven bir kişiyim ben. (Ağustos 1941.)

Tüm insancıl değerlerin ayaklar altına alınışı; insanlığı bağlayıcı ve düzenleyici her şeye karşı çılgınca saldırış; öteki uluslar gibi Alman Ulusu'nun da önemseydiği tüm maddi ve manevi değerlerin umutsuzca çiğnenişi; dünyaya boyunduruk vurmak ve ırkçılık ideolojisi adına, toptan savaş hükümetinin kuruluşu... Bundan fazlası yapılamaz ve daha ileri gidilemez. (Ağustos 1941.)

... zararlılıkları artık kanıtlanmış olan gelenekler kadar milliyetçilik kokan bazı geleneklerin de yeniden gözden geçirilmesi gerekecektir. (Ağustos 1941)

Bu barış bayramında, ışığın bu doğum gününde, rahmetiyle insanlığı ışıktandırmak için aramıza inenin anıldığı bu günde, kendini nasıl hissediyorsun, Alman Ulusu? Eğer yanılmıyorsam, utanç ve sınırsız bir özlemle dolu olmalısınız; pençesinde çırpındığınız anlamsız suçluluktan kurtulmaya, günün anlamını oluşturan insan sevgisi kavramına karşı içinizi yakan utanç duygusundan kurtulmaya, suçsuzluğa, arılığa duyulan özlemle... (24 Aralık 1941.)

Eğer içinizde çaresizlik duyguları kımıldamaya başlayacak olursa, çok iyi olur, iyinin başlangıcı sayılır bu. Çaresizlik, korkakça övünmekten daha iyidir. Çaresizlik, eğer yeterince derinse, ondan diriliş, yeni umutlar ve ışığın yeniden doğuşu kaynaklanabilir. (24 Aralık 1941.)

Bu savaştan sonra Alman Ulusu'nun öteki uluslarla nasıl olup da bir arada yaşayabileceğini kişinin gözünde canlandırabilmesi, çok zor ve sürekli bir üzüntü kaynağı. Savaşlar hep vardı ve onları yaşayan uluslar birbirlerine hep zarar vermişlerdir. Ama barış sonrasında, insan belleğinin zayıflığı sayesinde, tüm bu olup bitenler kısa sürede unutulurdu. Bu sefer durum değişik. Almanya'nın yaptıkları, devrimciliğin hayvanca felsefesini uygularken yol açtığı perişanlık, yoksulluk, umutsuzluk, düşkünlük ve manevi değerlerin ayaklar altına alınışı öylesine tüm ölçüleri aşan, öylesine unutulamayacak boyutlara ulaştı ki, ulusumuzun gelecekte öteki kardeş uluslarla nasıl olup da bir arada, dengeli bir yaşam sürdürülebileceğini gözünde canlandıramıyor insan. (Ocak 1942.)

"Nazilerin yok edilmesi gerekir" haykırışlarının giderek, "Almanların yok edilmesi gerekir" şekline dönüşmesini önleyerek, ötekilerle birlikte yaşayabilen bir ulus olma özlemini duymuyor mu? Hiç kimsenin birlikte yaşamak istemediği bir ulus, yaşamını nasıl sürdürebilir? İnsanlık âleminin beyinsel ve tinsel yaşamına ve genel kültürüne nasıl katılabilir? (Şubat 1942.)

Eğer bir toplum terörün buzlu zeminine oturtulmuş, bağlanmış ise, o buzun altı çürümüş, kokuşmuş olsa bile o toplum hemen çökmez, bir süre ayakta kalır. Sizleri ayakta tutan zırhın içindeki kokuşmayı açıklamalı mıyım acaba? (Temmuz 1942.)

İnternet te KIZILCIK turu

Geçtiğimiz ayların yoğun gündeminde İnternet'e sansür de vardı. Çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu, fuhuş, kumar yanında Atatürk aleyhine suçlara dair "yeterli şüphe" bulunan sitelere erişim engellemeleri (5651 sayılı yasa, Mayıs 2007), iki yıllık YouTube (video paylaşım sitesi) yasağı ardından Haziran başında ana şirket Google'a da (Maps, Earth, Analytics, Docs vb.) uzanınca tepkiler arttı, Temmuz ortasında sansür karşıtları sokağa çıktı (bkz. sansursuzinternet.org.tr, sansuresansur.org). Yargı kararını beklemeden TİB'in (Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı) engellemeleri, polise doğrudan müdahale hakkının tartışılması, engelli 6700 kadar site (engelliweb.com) arasında sol, muhalif, Kürt hareketinden bir çok site bulunması, on yıllık İnternet'i zapt-ı rapt altına alma gayretkeşliğinin yoğunlaştığını gösteriyor. Turumuz ise kadın hareketi ve sol alternatif arayışları içindeki sitelerle sürüyor:

www.morcati.org.tr
(Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı)

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 1980'li yılların kadın hareketi (1987'de Dayığa Karşı Kadın Dayanışması, 1989'da Mor İğne, 1990'da Bedenimiz Bizimdir kampanyaları) sırasındaki karşılaşılan tanıklıkların, şiddete uğrayan kadınlara avukat, doktor, kalacak yer bulmak üzere 1989'da açılan bir telefon destek hattının oluşturulmasının ardından kadınlarla dayanışmayı sürdürmek, aile içi şiddete karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla 1990'da kuruldu. Yaklaşık 30 bin kadına ulaşan, bini aşan kadın ve çocuğun kaldığı (1995'de kamu desteğiyle başlayan, Şubat 2009'dan beri kendi olanaklarıyla süren) sığınak faaliyeti yürüten Vakıf, 20. yılında "Türkiye'de feminist yöntemlere dayalı bir sığınak modeli oluşturma" ve "sığınaksız ve özgür bir dünya" için çalışmalarını sürdürüyor. Her üç kadından birinin fiziksel şiddete maruz kaldığı Türkiye'de sayısı kırkı bulmayan mevcut sığınakların yetersiz kalması bir yana, Vakıf tüm kadınların yararlanabileceği da(ya)nışma merkezleri oluşturulmasını, şiddet gören kadınlar, çocuklarıyla birlikte desteklenmesinde pozitif ayrımcılık (örn. işe alımda öncelik) uygulanmasını, yerel yönetimlerin uzun süreli ücretsiz ve/veya düşük ücretli konut desteğine, kadınlara yönelik mesleki eğitim birimleri kurmasına başlamasını savunuyor.

Şiddete karşı başka kadın örgütleriyle kurultaylar, atölye çalışmaları, kampanyalar düzenleyen Vakfın deneyimlerini paylaştığı sitesinde, "Neler yapıyoruz?", "Nasıl çalışıyoruz?", "Neler yapabilirsin?" başlıkları altında ilkeler, yöntemler, destek yolları açıklanırken diğer menülerden kadına karşı şiddetin tanımı, şiddet gören kadınların yardım (başvurabilecekleri yerler, evde alınabilecek önlemler, 4320 sayılı yasanın verdiği haklar), sığınakların gerekliliği, aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki sonuçları, çocuklara yönelik cinsel istismar, kamu (sağlık, emniyet, hukuk) çalışanlarının sorumluluğu üzerine bilgiler bulunuyor. Ayrıca kadın hareketi ve ilgili kamu kuruluşlarına bağlantılarının yanında, illerdeki bir çok kadın derneğinin iletişim adreslerine erişilebiliyor.

www.zcommunications.org
(Z Communications, yayın grubu, İngilizce)

Z Communications, ABD'de 1986'da South End Press yayınevini kuran yazarlar (Robert Hahnel ile "katılımcı ekonomi vizyonu"nu ortaya atan) Michael Albert ve Lydia Sargent tarafından, Z Magazine, ZNet gibi yayınları içeren bir medya grubu olarak kuruldu. 1987'de ABD'deki politik, kültürel, sosyal ve ekonomik yaşama yönelik makalelerle basılı ve İnternet ortamında aylık Z Magazine'i çıktı. Adını Costa Gavras'ın Yunanistan'da 1967 askerî darbesi öncesi ortamı ve pasifist milletvekili Lambrakis'in öldürülmesini anlatan ve "O yaşıyor" (Z) sloganından esinlenen dergi, uluslararası ilişkiler, ekonomi, kimlik, kültür sorunlarına eğiliyor, İnternet kopyası basılı dergiyle aynı anda abonelere açılırken, bir kaç ay geriden gelen arşiv herkese açık.

1995'de açılan ZNet, günde birkaç kez güncellenen, haftada çeyrek milyon izleyicisi olan alternatif siyaset için binlerce dosyalık bir bilgi paylaşım alanı. Sitede Venezuela, "katılımcı ekonomi", ekoloji, feminizm gibi bir çok alt bölümle tartışma metinleri, söyleşiler, Noam Chomsky, Alexander Cockburn, Howard Zinn (ölümünden önce), Robert Fisk ve başka bir çok yazarın arşivlenmiş yazıları, -kimi sınırlı kapsamda olsa da- diğer dillere çeviriler (Almanca, Hindi, Balkan dilleri, Türkçe/Kürtçe vb.) bulunuyor. ZSpace bölümü üzerinden kullanıcılar günlüklere (blog), forumlara, anketlere, görsellere, kitap ve diğer belgelere erişebiliyorlar (düzenli bağışta bulunan "Z Sustainer" -sürdürücüler- kendi sayfalarını açabiliyor). Gruba eşlik eden başka girişimler: 1994'de başlatılan, alternatif medyaya başlama ve üretim, hakim ve alternatif medyanın anlaşılması, organizasyon yetenekleri ve bilgisinin geliştirilmesi, radikal teori, strateji, vizyonun daha iyi anlaşılması ve geliştirilmesi üzerine her yıl oturumlar düzenleyen Z Media Institute; 1998'de açılan, siyaset, ekonomi, dış politika ve Dünya Sosyal Forumu üzerine videolar üreten Z Video; vb... Albert'in 2007 sonunda Türkiye ziyaretinde de dile getirdiği, "yalnız ürünün değil, üretme sürecinin de" (yapılanma, çalışma koşulları, kararlara katılım, vb.) farklılığıyla alternatif olma iddiasını taşıyan site, kapsamlı ve güncel belgilenme ve katılım olanakları sunuyor.

“

Kolektif cinayet girişimi

İki küsur senedir boş duran, muhtemelen mekanik, teknik, elektronik sistemleri sökül-müş halde ve ısıtılmayan, soğutulmayan, ha-valandırılmayan, kısaca ‘yaşamayan’ AKM git gide yıkılmaya yüz tutuyor. Korozyona teslim olan bir başka ahmaklık abidesini, Ayazağa Kompleksi inşaatını hatırlamalıyız. Üst düzeyde statik ölçümlerle kabası ta-mamlanan bina şimdi yıkıcısını bekliyor. AKM için de, birçok kesimin kolektif so-rumlusu olduğu ahmakça bir süreç, korkuyo-rum, dibi bulmak üzere.

İstanbullular var bu kolektifin içinde. Bale ne idi? Ya opera? İDSO konserleri kaç icracıyla gerçekleşiyordu? Değerli dostum Yekta Kara muhteşem bir ironi imzaladı ve opera salonu olmayan bir şehre şahane bir opera festivali sundu. Kaç kişi utandı dersi-niz? Onat Kutlar vakti âdeta sinematekleşen sinema salonunun girişini de hatırlayan kaç kişi çıkar, bilmem.

Evet, AKM cinayet teşebbüsü çok bileşen-lidir. Her insanda var olan saçmalama kabili-yetini umulmadık ölçüde teşhir eden eski Kültür Bakanı ortalığı gerdi durdu. AKM evveli Kültür Sarayı’nı komünistlerin yaktı-ğını bile söyledi ki Macit Koper bu traji-ko-medyaı oyun halinde yazmıştı-. Hâli hazırdaki Kültür Bakanı da bileşenler ara-sında. 31 Mayıs 2008’de apar topar boşalt-tırdığı AKM’nin, o tarihte restorasyon / renovasyon projesi dahi yoktu. Var mıydı? Yoktu. Kültür Bakanı’nın Cumhuriyet gazete-sine verdiği beyanata bakılırsa, Başba-kan’ın da ‘Yaptırmıyorlarsa yapmayalım’ diyesi tutmuş. Ah güzel İstanbul!

İyi niyetlerinden kuşku duymadığım bir grup tiyatrocu, oda temsilcisi ve sendikacı-nın mahkeme sürecini başlatıp, Tabanlıoğlu projesi için yürütmeyi durdurma kararı aldır-ması ise, cehenneme giden yolları döşedi ya da bir cinayet girişimini taçlandırdı. Tabanlı-oğlu projesi, her katkısıyla binaya işlev ve

hayatiyet kazandırıyordu, neye itiraz ettikle-rini hâlâ anlamış değilim ya da anladıklarımı izan çerçevesine oturtamıyorum.

Bir de Anıtlar Yüksek Kurulu var ki, Tür-kiye’deki ‘korumacılık’ anlayışının ne denli içeriksiz olduğunu ortaya koyan bir bürokra-tik çaresizliği temsil ediyor. Uzun söz almak üzere kısaca sormalıyım: Anıtlar Yüksek Kurulu, bizim mahalledeki yıkılmaya yüz tutmuş tarihi binaları koruyor mu, ürettiği bürokrasiyle yıkılmalarını teşvik mi ediyor? Aynı soru AKM için de geçerli. Bu yasalarla zaten, tarihsel kimliği olan bir şehir ancak öldürülür, ki öyle de oldu, oluyor.

Şimdi yapılacak iş, kısa ve çekişme dışı bir sürat gerektiriyor. Tabanlıoğlu projesinin ya da aynı fonkiyonellikte bir başka projenin derhal ama derhal hayata geçirilmesi gereki-yor.

Yoksa, 1930’larda Muhittin Üstündağ Be-lediye Reisi iken ilk çalışmaları başlamış, 1946’da temeli atılıp 1949’da senelik öde-neği 1 liraya indirilerek durdurulmuş, 1956’da Hayati Tabanlıoğlu’nun Bakanlık ofisine geçtiğinde tekrar ivme kazanmış, 1969’da açılıp 1970’de yanmış, 1977’de tek-rar açılana kadar bilfiil 33 sene İstanbul’un göbeğinde bir ‘alay’ gibi bekletilmiş yegâne opera, senfonik müzik, klasik bale salonu-muzu barındıran AKM gitti gider!

Son olarak, Üstündağ zamanında uluslar-arası ölçekte yapılan Şehzadebaşı Tiyatrosu proje yarışmasının kadük edilişini de hatırlatmanın zamanı, sene 1935! 2008’de sonuç-lanan İBB Şehir Tiyatroları Beyoğlu Sahnesi ve Tiyatro Müzesi proje yarışmasının olası akıbeti için ürkütücü bir örnektir aynı za-manda. Konuşulacak çok mesele var ama AKM’nin bekleyecek zamanı kalmadı.

ORHAN ALKAYA,
Tiyatro yönetmeni, oyuncu
(RADİKAL / 29 TEMMUZ 2010)

”

Devlet otoritesini göstermek için, 17'sinde astılar Erdal Eren

12 Eylül Darbesinin 30. Yıldönümü. Askeri rejimin sayısız cinayeti var, anayasal suçu var: Uluslararası literatürde "Crimes against humanity" (İnsanlığa karşı işlenmiş suç) denilen suçları var.

Bunlardan birisi de 17 yaşındaki Erdal Eren'i idam etmeleridir. Güç gösterisi yapmak, otorite manyaklıklarını ispat etmek, devlet nasıl olurmuş millete göstermek, "bakın eskiden kanun nizam işlemiyordu, biz adamı böyle asarız" demek için" çocuğu idam ettiler. Sonra da gerine gerine kendileriyle iftihar ettiler.

Askerler böyledirler ne zaman hükümete el koysalar ve iktidarı sivil hükümetle paylaşmaktan çıkıp doğrudan iktidara gelseler otorite gösterisine girerler. Mesela, gelmiş geçmiş en unutulmaz futbolculardan Metin Oktay vardı. İnsanlığı futbolculuğundan da büyüktü, herkesin sevgilisiydi. Askerliğini yaparken Galatasaray ve Milli Takımın maç ve kampları için kullandığı izinlerin yanlış hesaplandığı 27 Mayıs 1960'tan sonra hesaplanmış ve 8 gün erken terhis edildiği saptanmıştı. 15 Eylül 1960 günü "firari asker" muamelesi görüp tutuklandı ve 45 gün Toptaş Cezaevinde hapis yattı. Sonra da askerliğini tamamlamak için kıtasına gönderildi. 8 gün için 45 gün hapis, hem de hiç kabahati yokken. Hesaplamayı kendisi yapmamışken. Otorite dediğin böyle olur! Devlet dediğin budur!

Sallandırıcaksın şöyle 50 kişiyi Sultanahmet Meydanı'nda, bak herkes nasıl mum gibi olur. Bu millet sopadan anlar, azizim. Hem kızılık sopası yetmez, odunla döveceksin, odunla.

50 rakamını rastgele söylemedik, 12 Eylül'ün astığı insan sayısı 50'dir. Erdal Eren de onlardan biridir ve ilkidir. İdam cezası sıralarda kaldırılmamıştı, fakat 12 Eylül darbecilerinin selefi 12 Mart darbecilerini astıkları Deniz Gezmisi. Hüseyin İnönü ve Yusuf Aslan'dan başka hiç kimse uzun süredir idam edilmemişti. Siyasi olmayan yargılamalarda verilen ve Yargıtay'ca onaylanan idam cezaları Meclis'te bekletilir, uygulama idama varmazdı. Dedik ya 12 Mart faşistleri insan aysı-

lar, onu 12 Eylül faşistleri takip etti. Hem de 18 yaşının altındaki bir gençten başlayarak. 2 Şubat 1980'de Ankara Hoşdere'de protesto gösterisi yaparken çıkan çatışmada bir askeri öldürdüğü gerekçesiyle tutuklanmış ve 30 Mart'ta idamına hükmedilmişti

Erdal Eren'e idam cezası veren de bir askeri mahkeme idi, Aralık 1978'deki Kahraman Maraş olaylarından sonra Sıkıyönetim ilan edilmiş ve kalıcı olmuştu, 12 Eylül sistemi bu hazır alt yapının üzerine oturdu ve halkı tepesine tebelleşti.

Erdal Eren kendisine işkence yapıldığını duruşmalarda belirtmesi üzerine askeri mahkeme başkanı (kıta subayı) her defasında "Bunların davayla ilgisi yok" der. İşte askeri yargının insan haklarına bakışı budur, kaldı ki, olayın davayla ilgisi vardır, çünkü polis ifadeyi işkence altında almıştır. 30 Mart 1980'de verilen idam cezası Askeri Yargıtay tarafından iki kez bozulur, ama Askeri Yargıtay Dava İdareler Kurulu cezaı onaylayınca. Dosya Meclis'e gider.

Kenan Evren ve MGK adını alan 5 Kişilik Cunta Konseyi Anayasayı kaldırmış, genel oyla seçilmiş TBMM'yi feshetmişti. Yani işlediği suç TCK 146/1 deki idam maddesini gerektiren suçtu. Kendileri idamlık suç işledikleri halde başkalarını idam ettiler.

Cunta Konseyi bütün yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kanunsuz olarak tekelinde tuttuğu için

TBMM'nin görüşmesi gereken Eren'in idam cezasını kendisi görüştü ve onayladı. Meclis onaylasa bile kararı C. Başkanı'nın onaylaması veya Meclis'e iade etme hakkı vardı. Oysa Kenan Evren darbeye ve re'sen o makamı da işgal etmişti.

Sonuçta Erdal Eren 13 Aralık 1980'de idam edildi. Erdal'ın idamı Cuntanın ilk aylardaki cinayetlerindendi. Adalet Bakanlığı kayıtlarına göre, 50 kişi idam edildi, 171 kişi işkenceyle öldürüldü, 144 kişi kuşkuyla şekilde öldü.

İdam kararını iki kez bozan Yargıtay 3'üncü Dairesi üyesi emekli Hakim Albay Ahmet Turan 12 Eylül 2008'de şunları diyor: "Eren'in eri kasten öldürdüğüne dair vicdani kanaatim yoktu. Eren önden ateş etmiş, asker sırtından vurulmuştu. Kurşunun da o tabancadan çıktığına dair kanıt yoktu. Yaptığımız inceleme sonunda 28 Ekim 1980'de kararı tekrar bozduk. As. Yargıtay Başsavcılığı kararı "onayın" diye bize göndermişti ama biz kararı yine yetersiz bulduk. Vurulan erin cesedinden çıkarılan mermi çekirdeği ile sanığın tabancasından çıkan mermi çekirdeklerinin doğru dürüst mukayesesi yapılmadı. Olay yerinde iki tabancaya ait boş kovanlar bulunuyor ama onların Adli Tıp'a gönderilip mukayesesi yapılmadı. Eri vuran kurşun yüzde yüz Eren'in tabancasından çıktı diye bir şey yok dosyada. Çünkü incelenmemiş.

Ahmet Turan 12 Eylül hukuksuzluğu konusunda şöyle diyor:

"12 Eylül hareketini beğenmeyenler ayrılıp gidebilirdi. Buna mani olundu. 1981 Ağustos'un da ayrılmak isteyenler için 15 günlük bir süre tanıdılar. Ben ve 17 arkadaşım ayrıldık. Benim yaş haddime 8 sene vardı ama erken emeklilik istedim. Anayasa olmadığı için emre göre görev yapmam gerekliyordu. Onu da ben kabul edemezdim Atatürk'ün okullarında yetişmiş bir aydın olarak. İsteğe göre karar vermek durumundasın demektir o zaman. Anayasa yoksa garantinin de yok demektir. Eğer emre göre karar vermek istemiyorsan yapılacak olan iş ayrılmaktır. Emirle hakimlik olmaz."